

H.S.

Tractatus

DE IVRE CONNV-
BIORVM ET DOTIVM
AD PRAXIN FORENSEM
ACCOMMODA-

T V S.

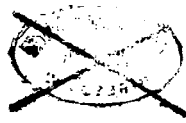
IVDICIBVS TAM ECCLESIASTI-
CIS, QVAM SECVLARIBVS, NEC NON
*Causarum Patronis in utroq; foro versantibus, appri-
mè utilis & necessarius.*

PRAETEREA CATALOGO CCXXXI. AVCTO-
rum tam Iuris Canonici & Ciuilis, quàm Theologiæ or-
natus atq; confirmatus.

Addito locuplete rerum & verborum Indise.

AUTHORE

IOACHIMO A BEVST IN PLA-
NITZ IVRISCONS.

FRANCOFORTI AD MOENVM

excudebat Ioannes Spies.

Michael Fabricius Marienburg.
Borussus

M. D. XCI.

Constat 219

EFFIGIES NOBILISSIMI ET
CLARISSIMI VIRI IOACHIMI A'
BEVST IN PLANITZ.

BEVSTIVS in Planitz claris genitoribus ortus
Vividius nomen reddidit arte suum.
Juris enim duplices titulos Doctoris adeptus
Quae didicit pleno tradidit ore scholis.
Postea Saxonica responsa Senator in aula
Edidit in varijs casibus apta viris.
Et rude donatus, quod semper amauerat ante
Afferuit cupide religionis opus,
Interpres Evangelij iam factus IESV
Explicuit proprio mystica verba libro.
Vive diu IOACHIME scholis, pie Juris & aquis
Et vera cultor religionis. AMEN.

Conrad Lautenbach.

407

Op. 6. 11. 3186

ILLVSTRISSIMO PRIN-
CIPAC DOMINO, DOMINO
CHRISTIANO, DVCI SAXONIAE, SACRI ROMANI
*Imperij Archimarschallo & Electori, Landgraui Thuringia,
Marchioni Misnia, & Burggrafio Madeburgensi, &c.
Domino suo clementissimo.*

Um libellus hic, distractis opinione
citius prioribus exemplis, tertium
hoc tempore recudendus esset, non
hoc tantum vt recuderetur, sed vt
auctior etiam, & cum accessione in
hac tertia æditione in lucem prodiret iudicatum
fuit. Ideò addidi conueniens AVGMEN-
TVM de Dotibus, cum Matrimoniorum & Do-
tium Ius, sit quiddam cohærens & connexum,
propterea quod Matrimonia rarò sine constitu-
tione Dotium esse soleant.

Hanc qualem qualem operam à me noua-
tam ad publicam Ecclesiarum & politiarum uti-
litatem harum & aliarum Regionum, Christia-
nissimo tuo nomini rursus inscribere, tuæq; tu-
telæ ac patrocinio, vt & antea feci, sicut prima
Editio ostendit, reuerenter subijcere & commen-
dare volui.

Oro autem toto pectore æternū Patrem Do-
mini nostri Iesu Christi, vnâ cum Filio & Spiri-

tu sancto suo, vt C. T. in hac difficili gubernatione & rerum statu clementer tueri, & cum illustrissima Domina ac Sobole Christiana propagare, & diu incolumem conseruare velit, ad nominis sui gloriam & Imperij Romani vtilitatem. Ex Planicio, Anno reparate salutis 1590. die 12. Septembr. quo laudatissimus Princeps ALBERTVS Dux Saxonie proauus tuus, in expeditione contra Frisios suscepta, mortuus & sepultus Misnie in templo Cathedrali, Anno 1550.

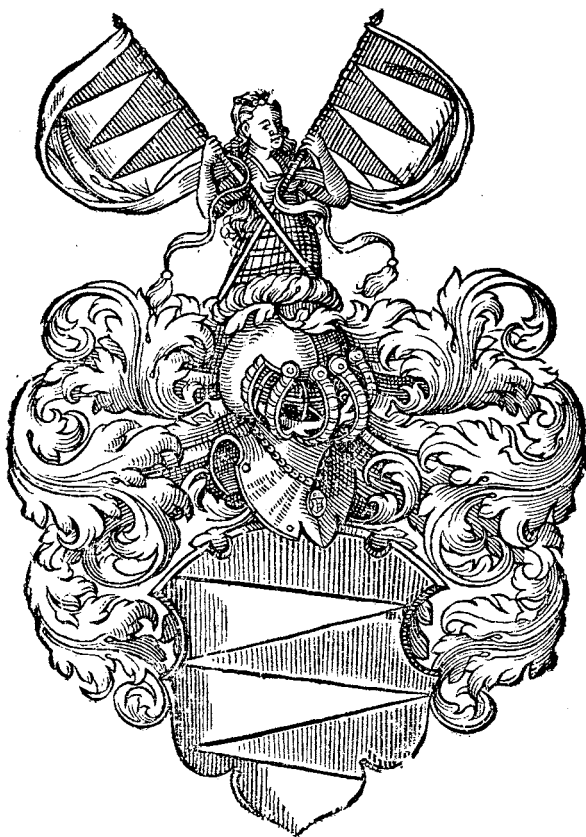
*Illustriss. C. T. subiectissimus
& obsequentissimus*

IOACHIMVS à BEVST
in Planitz. D.

EPIGRAM.

EPIGRAMMA AV- THORIS AD LECTOREM.

DE INSIGNIIS GENTILICIIS NO-
BILIVM A' BEVST.

CAROLVS Imperij, quo tempore scepra tenebat
QVARTVS, qui domiti tunc caput orbis erat.

*Hanc Clypeum & Galeam multos gestasse per annos
 Inclita BEVSTIACOS Marchia vidit auos.
 Vnicus at nunc est tantum huius nominis heres.
 HENRICVS, generis sola columna mei.
 Omnis in hunc unum domus inclinat a recumbit,
 Quem penes est senj. spesq., decusq. mei.
 O DEVS humani generis seruator & auctor,
 Qui sobolem arbitrio das adimisq. tuo.
 Victus amore tui NATI, Pater optime, natum
 Hunc serua, vt laudi seruiat ipse tua.
 Fac illum queso numerosa prole beatum
 Vt nomen celebret postera turba tuum.
 Hisce meis notis lector, tus iungito vota
 Sic faueant votis fata secunda tuis.*

IN TRA-

IN TRACTATVM

DE

IVRE CONNVBIORVM ET DOTIVM

BREVITATE ET VTLITATE COM-
mendabilem.

EPIGRAMMA

DAVIDIS PEIFERI, I. V. D.

Εύσιος, ὃν φιλέειτε θέμισ, φιλέεσσι τε μῦσαι,
Αμφότερον κρίησ, μωσοπόλοσ' ἀγαθός:

Τῷ νῦν Σαξόνικῆν λάμπει κλέος ἐπὺ κἀ' αὐλιῷ,

Ευδικίας σοφιλῶ πᾶσαν ἐπισημένε:

Τὴν δ' ἐφύλευσε νόμων γαμικῶν πολυδάδαλον ἕλιον:

ἕλιον ἑλιδανῆς κρείττονα βασκανίησ.

Ἐξ ἧσ, ὡσ Διδὸσ ἐκ δρυὸσ, ὦ φίλε, δειξέω βελιῷ,

Ὅσ ποθέεισ μνάσθαι κχειδίλιον ἄλοχον.

Χρὴ γὰρ τὰσ γαμικὰσ γνῶναι μνηστῆρα θέμισται:

Αἴτε κελεύεσιν λεκτῆρὰ σὺν αἶμα φυγεῖν.

Μηδ' ἀγχιθήων βαίνειν ἐπὶ δέμνια: μηδὲ

Μνηστοισι κρυφίοισι παρθενικὰσ ἀπατᾶν:

Μηδὲ μιγήσεσθαι θυγάτρασ ἀέκηλι τοκήων

Δάτρη, ὡρίνγ' ἐλθεῖν τὸν γάμον ἀμφάδιον:

Ἄλλὰ ὡρὸσ τε θεῶν θυμαρέα σύγγαμον αἰεῖν:

Συῶτε νόμοισι δήλειουσ εἰσ ὑμέναμον ἀγειν.

Ἐοὶ γόδε ὡράζοντι συχερὸσ γάμοσ ἀντιβολήσει

Οὔποτε: μηδ' ἐρῶν πικρογάμοσ πόλ' ἔσθι.

Id est:

Id est:

Dilectus Themidi, & Musis, bonus arbiter aequi
BEVSTIVS, & docti carminis arte potens,
Gloria Saxoniam cuius diffusa per aulam,
Omnigena Iuris cognitione nitet:
Condidit hanc tede varia de fronde iugalis
Sylvam, qua maior surgit ab invidia.
Ex hac, ceu Iouis è quercu, responsa require,
Cum socia iungi virgine quisquis amat.
Nosse procus debet Ius connubiale: pacisci
Quod vetat agnati fœdera prava thori:
Non te sollicitare cubile affine, nec arrhis
Furtivis nymphas illaqueare sinit.
Nec fert ut tecum se, contra vota parentum
Filia legitimum misceat ante diem.
Ergo posce DEVM placitam pie sponte maritam,
Qua thalamos intret lege probante tuos.
Sic tibi coniugij cedet feliciter usus:
Nisi facis, infelix nempe maritus eris.

CHRISTO.

CHRISTOPHORI ANESOR-
GI I. V. DOCTOR.

Πρῆγμα γάμος θεῖον φύσεως διάταξις ἀμύμων,
ἦθος καὶ λογικῶσι ἔθνεσιν εὐδόμικον.
Ἄλλ' εἰ καὶ βροτέοισι πᾶσι ἡ φλόξ κοινὴ ἔρωτος,
τέρμασι μὲν τοι εἴοισι μὴ ἀσεβίῃ ἔφυ.
Τῆνεα μωσαϊκῆ διατάξαμέν' εἰσὶν ἐφέλιμα,
Ἄρχιεράων κρονέοι, ῥωμαϊκοὶ τε νόμοι.
Ὅφρα μεμιμῶσιν μνηστῆρες ἐνὶ φρεσὶν ἧσιν
Προμνήσασθαι γεμετῶν, ὡς θεῖμοι ἐπίσφισιν.
Ἐξ ὧν καὶ ἄνη σιωέμιξεν βεβλίῳ ἀντῶ
Βένυστος, ἀφράας θαυμάσιον τὸ κλέος.
Ὅυ τόσον ἡ μελέτη ἔσειαυ διάσημος ἐπάμνε,
Ἄγνός ὅσον πμῆς ἄξιός ἐστι γάμος.

Id est:

Connubium res est diuinculatus & ordo
Natura, mos ac gentibus usq; placens.
At licet hac homini communis flamma cuiq;
Legitimo tamen est limite clausus amor.
Ergo Mosaica legis data iussa, sacriq;
Pontificum Canones, iuraq; Romulidum:
Vi proci inde sciat, qua sit ratione, modoq;
Sponsa sua rectè consocianda thoro.
Hinc librum varios flores collegit in istum
BEVSTIVS, Astræe lasq; decusq; Deæ.
Cuius tanta igitur celebrandi laude labores
Quantus connubijs est perhibendus honor.

b

IOHAN.

IOHAN. MAIORIS, D.

HAEC exempla thori, & decisas ordine lites,
Quoq; modo pacti sint rata Iura thori:
Pronuba cum vidit Dea, sic mihi visa referre est,
Dic Pari qua praestet, siue ego, siue Venus?
En legum confixa iacet Venus improba telis,
Pro me lex socij pugnat honesta thori.
Formam, non normam dicendo in Iure secutus
Das palmam turpi turpis & ipse Dea.
Ergo recognoscens causam legum ille Sacerdos
BEVSTIVS, & Christo carmina digna canens:
Iudicium haud aqua prolatum lance retractat,
Sic pudor, & thalami fors sua iura tenent.
Proq; fide studijsq; viro iubet esse nepotes,
Nobile qui tendant tempus ad omne genus.

CATALO-

CATALOGVS AVCTORVM,
 QVORVM IN HOC TRACTATV
 FIT MENTIO.

A.

Abbas Panormitanus.
Adrian. Pulvius.
Aeneas Sylvius.
Aemilius Probus.
Agathius.
Alexander ab Alexandria.
Ambrosius.
Andreas Alciatus.
Andreas Barbatia.
Andreas Gail.
Andreas de Isernia.
Andreas Osiander.
Andreas Tiraquellus.
Angelus Aretinus.
Antonius de Butrio.
Antonius Coxtius.
Antonius Gabriel.
Antonius Gomesius.
Antonius Guibertus Costanus.
Antonius Negusantius.
Antonius Rosellus.
Appianus Historicus.
Apuleius.
Aristoteles.
Arrius Pinellus
Augustinus Archidiaconus.
Augustinus Bercus.

Aulus Gellius.
Aymon Grauetta.
Az.

B.

Baptista Egnatius.
Baldus Nouellus.
Baldus de Perasio.
Baldus de Bartolinis.
Baldus de Vbaldis.
Baptista de S. Blasio.
Bartholomæus Cæpolla.
Bartholomæus Socinus.
Bartolus de Saxoferrato.
Basilius Magnus.
Basilius Monnerus.
Benedictus Curtius.
Bermandus Chouarenius.
Berosus.
Bertachinus.
Bertrandus.
Boërtus.
Blarerus.
Bulgarinus de Bulgarinis.

C.

Camillus Visitavinus.
Carolus Molineus.
Carolus Ruinus.

NOMINA AVTORVM.

Christophorus Portius.
Christopherus Zobelius.
Clemens Alexandrinus.
Conradus Mauserus.
Consistoriales Vuitebergenses.
Constantius
Constitutiones Elect. Saxonica.
Cornelius Tacitus.
Curtius.
Cynus.

D.

David Chytraeus.
Decisiones Pademontan.
Decisiones Tolosan.
Demosthenes.
Didacus Couarruuias.
Diodorus Siculus.
Dion.
Dionysius de Francisca.
Dionysius Halicarnassens.
Dionysius Nycaeus.
Dominicus de S. Geminiano.
Dynus Mugellanus.

E.

Ecclesiastica Historia.
Eguinarius Rinalis.
Epiphanius.
Erasmus Roterodamus.
Erasmus Sarcerius.
Euripides.
Eusebius.

F.

Fabianus de Pepis.
Felix Matheolus.
Felinus Sandeus.
Franciscus Hotomannus.
Franciscus Marcus.
Franciscus Nicouitius.
Franciscus Ripa.
Franciscus Viuius.
Franciscus Turzanus.
Fulgosius.

G.

Galenus.
Generales Artic. Ecclesiastici.
Georgius Princeps Anhaltinus.
Gratianus.
Gregorius Nazianzenus.
Guibertus Costanus.
Guido de Fontanaco.
Guilhelmus Budæus.

H.

Hartmannus Pistoris.
Henricus Boick.
Hermenopulus.
Hermes.
Herodotus.
Hieronymus.
Hieronymus Cagnolus.
Hieronymus Cardanus.
Hieronymus de Fabiola.

Hiero-

N O M I N A A V T O R V M.

Hieronymus Schurffius.
Hippocrates.
Homerus.
Hoftienfis.
Hippolytus de Marsilijs.
Hippolytus Riminaldus.
Henricus Bullingerus.

L

Iacobus Cuiatius.
Iacobus Leoniffus.
Iacobus Menochius.
Iacobus Tomingius.
Iafon de Maino,
Innocentius.
Ioachimus Mynsingerus.
Ioannes Baptista à Villa lupio.
Ioannes Andreas.
Ioannes Brentius.
Ioannes Bugenhagius.
Ioannes Cacealupus.
Ioannes Calvinus.
Ioannes Campey.
Ioannes Corrafius.
Ioannes Crotus.
Ioannes Hannibal.
Ioannes Igneus.
Ioannes ab Imola.
Ioannes Lupi.
Ioannes NeuiZanus.
Ioannes de Blanaſca.
Ioannes de Platea.

Ioannes Ripa.
Ioannes Schneidenius.
Ioannes Vuigandus.
Iodocus Dambouderius.
Iosephus Historicus.
Iulius Caſar.
Iulius Clarus.
Iulius Scaliger.
Ius Canonicum.
Ius Ciuile.
Ius Saxonicum.
Iuſtinus Hiſtorcus.
Iuſtinus Martyr.
Iuuenalis.

L.

Lactantius Firmianus.
Leonhardus Fuchſus.
Lancelotus de Galiaula.
Leuinus Lemnius.
Lucas d. Penna.
Ludonicus Cælius.
Ludonicus GoZadinus.
Ludonicus Romanus.
Lucretius.
Lynus.

M.

Macrobius.
Marcus Tullius Cicero.
Marianus Socinus.
Martinus Bucerus.

N O M I N A A V T O R U M.

Martinus Lutherus.
Matthæus de Afflictis.
Matthæus Vuesenbecius.
Melchior Klingius.

N.

Natta.
Neguzantius.
Necephorus.
Nicolaus Euerhardus.
Nicolaus Cranatus.
Nicolaus Hemmingius.

O.

Octavianus Cacherranus.
Olaus Magnus.
Oldradius Landensis.
Ordinatio Cellensis.
Ordinationes Camerae Imperialis.
Ordinationes Ecclesiasticae Electoral. Saxon.
Ouidius Naso.

P.

Paulus de Castro.
Paulus Grilandus.
Paulus Parisius.
Petrus Anchoranus.
Petrus à Duenas.
Petrus Gerardus.
Petrus de Citadiniis.
Petrus de S. Iuliano.

Petrus Martyr.
Philippus Decius.
Philippus Francus.
Philippus Melanthon.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Polidorus Virgilius.
Præpositus Senensis.

Q.

Quintus Curtius.

R.

Raphaël Cumanus.
Rholandus à Valle.
Rochus de Curte.

S.

Sacrae literæ.
Salicetus.
Sextus Aurelius.
Sidonius Apollinaris.
Signorolus de Homodeis.
Simon Pauli Suerinensis.
Socinus Senior.
Socinus Iunior.
Solinus.
Stephanus de Mareſchotis.
Strabo.
Stobæus.

N O M I N A A V T O R V M

Synodus Nicæna.
Synodus Tridentina.
Syracides.

Theophilus Antiochenus.
Thomas Ferrarius.
Thomas Parpalias.
Tripartita historia.

T.

Terentius.
Tertulianus.
Theodoretus Cyrensis.
Theodorus Balsamon patriarcha
Antiochenus.
Theodorus Beza.
Theologi Louanienses.
Theologi Vnitebergenses.

V.

Varro.
Vincentius Saluiolus.
Vdaltricus Zasius.
Vitalis de Lambanis.

X.

Xenophon.

P R A E F A

PRAEFATIO.

Nhistorijs omnibus obuia sunt exempla vage, & inconcessæ libidinis, vt Cato concessit Hortensio vsum coniugis suæ, referente Appiano lib.2. Bellorum Ciuiliũ, & Plutarch. in vita Catonis Vticensis : & Socrates Xantippen suam vsuariam alteri dedisse fertur. Cabades Rex Persarum publica lege permisit viros ad vxores quaslibet accedere, vt scribit Agathius lib.4. & apud Spartanos lex erat, licere cum vxore alterius consuetudinem habere si vir permitteret : & Cicero in principio librorum suorum de Inuentione commemorat priusquam iure gentium dominia distincta, & hominum cætus constituti fuissent, neminem vidisse legitimas nuptias nec certos liberos. Et apud multas gentes communem mulieris vsum permanuisse testantur Plutarch. in vita Lycurgi. Plato lib.5. de Republ. Solin. cap.33. Cæsar lib.5. De bell. Gall. Hieronymus lib.2. in Iouinia. Et Diodor Sicul. lib.4. cap.6. & lib.3. cap.3. Herodot. lib.1. & 4. Strabolib.6.7.11. & 16. Alexand. ab Alexand. lib.1. cap.18. Cælius lib.28. cap.15. Stobæus sermone 24. & 42. Socrat. lib.1. cap.18. Plinius lib.8. cap.5. & Aristotel lib.2. Politicor.

Quid? quod etiam hæretici portentosas opiniones de coniugio sparserunt, vt narrant Clemens Alexandrin. lib.3. *seq. u. 1. av.* Et Epiphan. lib.2. Tom.2. cap.25. cum seq. Sic Carpoocrates impudenter docuit, vxores debere esse communes, id quod de Secta Nicolaitarum scribitur in Ecclesiastica historia lib.3. cap.29. quorum Nicolaitarum etiam mentio fit in Apocalypsi cap.2.

Tacianus Cassius, & alij, à quibus impuri & blasphemij Eucratitæ virus suum hauserunt, coniugia prorsus prohibuerunt,

P R A E F A T I O.

hibuerunt, vt extat narratio apud Clement. Alexandrium in loco iam citato. Vide historiam Ecclesiasticam lib.4. cap.27.

Tertullianus verò, secundas tantùm nuptias prohibuit, vt ex ipsius *μονογαμία* constat.

Quia autem Deus odit vagas libidines atq; corporum contaminationes, ideo vult marem & foeminam certa coniugij lege copulari, ita vt sint duo in carne vna, videlicet, vnica mas, & vnica foemina, inseparabiliter iuncti, quam legem sanxit ipse initio, Genes.2. & ea repetita est à Christo, Matth.19. Marci 10. & 1. Corinth.7. & ideo duos scilicet masculum & foeminam condidit, vt essent Ecclesia, sicut Adam & Eua, & Zacharias atq; Elisabeth fuerunt, vtq; inter eos esset castus & non impurus vel inordinatus amor, sed certa lege genus humanum propagarent & conseruarent legitimo coniugio, non vago, vt cætera animantia & bruta, concubitu: quo discrimine ostendere voluit Deus, alio modo velle se propagari hominem ad imaginem & similitudinem suam ac æternam vitam conditum, Bruta autem animantia alio modo ad hanc præsentem tantùm vitam creata. Et mas significat Filium Dei, & foemina naturam humanam, & amor qui ardet in pectore mariti erga coniugem, inenarrabilem amorem **FILII DEI** erga naturam humanam, quam ipse propter genus humanum assumpsit.

Hanc dulcissimam allegoriam eleganter pro suo Spiritu complexus est Philippus Melanchthon his versibus.

Pectus vt in sponso flammaram incendia sentit,

Qui vero sponse flagrat amore sua.

Naturam sociam vero sic diligit igne,

Filius aeterno de genitore satus.

Induit humano quam fœdere, quo sibi nostrum,

Fraterno paritur iunxit amore genus.

P R A E F A T I O.

*Iura thori DEVS, exemplum cum fœderis huius
Eſſe velit, caſtè præcipit iſta coli.*

Sanxit autem has metas ideo, ne vagarentur libidines, quarum pœnæ paſſim in ſacris literis commemorantur, vt Gen. 6. inter diluuij cauſas recitantur vagæ libidines, & aliquot vrbes propter tetram & nefandâ libidinem deletæ ſunt, Gen. 19. & Deuter. 29. Item propter ſupra duodecim principes ſuſpenſi ſunt, & interfecti 24000. hominum, Num. 25. & penè tota tribus Benjamin propter ſtupratam Leuitæ vxorem deleta fuit, Iudic. 20. Dauidi grauiffimæ pœnæ propter adulterium denunciantur, 2. Reg. 12.

Ethnicorum & gentium hiftoriæ plurimæ ſunt : Troia propter raptam Helenam deleta eſt, Thebæ propter raptum Chryſippi & inceſtum Oedipi punitæ ſunt, Romæ Reges eiecti ſunt propter ſtupratam Lucretiam, Philippus Macedo interfectus propter libidines, perijt & Alexâder inter voluptates, perierunt & alij multi tragicis caſibus propter libidines, vt Aegiſtus, Clytemneſtra, Macedonum Reges ferè omnes. Archelaus, Demetrius Ptolomæi, Cæſares plurimi. Lacedæmonij deleri ſunt, propterea quod duo Spartani, Scedaſi hoſpitis filias ſtupraſſent, & poſtea in puteum abieciſſent, vt ſcribit Lactantius lib. 1. Athenis Piſiſtrati filij eiecti ſunt propter contumeliam factam puellæ. Pauſanias dux Laconicus Biſânzj raptam puellam vi ſtuprauit, & poſtea interfecit, ac miro prodigio vox ſtatux ei pœnam minata eſt, hoc verſu :

Pœna luenda tibi eſt, affert iniuria clades,

quod & ita accidit, quia ab Aephoris coactus eſt famæ mori. Oedipus hiatu terræ abſorptus eſt. Iocasta mater inter duos filios interfectos iacens, ſibi ipſi mortem conſciuit.

Sæpè libidines fuerunt *πορνευτικαί* cauſæ ad delendas totas gentes vt Paridis adulterium, ſcelus VI. Tarquinij. Francis tempore Honorij, vrbs Treuironum deleta eſt, quia Lucius præſes

P R A E F A T I O .

præses coniugem senatoris rapuerat. Imperator Valentinianus III. propter adulterium interfectus est, ac postea attractus est Gasericus in Italiam.

Hæc & similia exempla sæpe in scriptis Philippi Melancthonis allegantur, ex quibus partim ista desumpta sunt: & plura alia recenset Aristoteles Politicor. 5. quæ ideo adducere volui, vt bonæ mentes discant vitare libidines, ac horribiles harum pœnas considerare: Meminerint qua in statione à Deo collocatæ sint, & se Ecclesię Dei seminaria esse sciant. Seta mini sanctificationem, sine qua nemo Deum videbit, inquit text. Hebræor. 12. & Paulus nominatim inquit Ephes. 4. Libidinum pœnas esse cecitatem, ita vt deserti à Deo fiant amentes, nec videant nec audiant recta consilia, sed accersant sibi pœnas & exitia.

Cum autem omnes templum Dei simus, illato in nos & consecrato Spiritu sancto, & eius templi ædituus & Antistes sit pudicitia, quæ nihil immundum nec prophanum inferre sinit, ne Deus ille, qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat, vt præclare dixit Tertullianus in lib. de cultu foeminarum, in princ. necesse est hominibus proponi mandata Dei, de prohibitis libidinibus & horribilem iram, qua Deus præcipuè punit prohibitas libidines, sicut inquit Paulus 1. Cor. 6. Scortatores, adulteri, etc. non possidebunt regnū Dei & Hebr. vlt. Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et Ephes. 5. Fugite scortationem: & experientia compertum est, homines libidinosos in hac vita, vel infamia, vel paupertate à Deo punitos esse. Comperitum & hoc est hominibus libidinosos etiam post conuersionem ad Deum & actam pœnitentiam nihilominus à Diabolo impura somnia ipsis dormientibus obiecta esse, teste Luthero in concione 1. de Angelis domi suæ habita, Anno 1523. Idem testatur Augustinus lib. 10. cap. 30. confessionum, vbi conqueritur in somno sibi occurrere imagines priorum libidinum. Tam tetra res est impuri hominis libido.

P R A E F A T I O.

Nitendum est ergo honestis ingenijs, vt libidines & voluptates fugiant, quo Deum vera castitate inuocare possint, iuxta versum :

Castra Deus mens est, castra vult mente vocari:

Et insit castas pondus habere preces.

Castitas enim est virtus à Deo præcepta, quæ vetat omnes prohibitas commissiones, & prohibitas seminis effusiones. Eò autem de castitate diligentius cogitent adolescentes, quia perspicuè discernit Deum ab omnibus immundis naturis à Diabolis & hominibus. Et amanda est hæc virtus, quam quidem Deus ingentibus præmijs ornat, vt ostendit historia Ioseph, & semper cogitent, quòd sine hac Deum nemo videbit, sicuti epistola ad Hebræos testatur.

Quare adolescentes caueant & fugiant omnes vagas & inconcessas libidines & crapulas, quia fornicatio, vinum & ebrietas auferunt Cor, Oseæ. 4. Et libidinosa ac intemperans adolescentia, effœtum corpus tradit senectuti, teste Cicerone in Catone maiore de senectute: causa tertia.

Hæc breuiter præfari libuit, vt adolescentes ad pietatem & castitatẽ inuitarem & adhortarer.

Nunc ad institutum venio de lure connubiorum & Dotium, nonnulla iuuante Deo in medium, pingui, vt aiunt, Minnerua allaturus, quæ vsus in foro habent, cum nihil magis necessarium ac vtile sit, quàm vsus legum & Canonum ostendere. Parum enim est ius nosse, si vsus iuris ignoretur. Quia finis ciuilis scientiæ nõ in cognitione, sed in actione siue practica consistit vt tradit Aristoteles lib. 1. Ethicor. cap. 3. & magna experientia scriptũ reliquit. Bald. in l. Aemilius in magna lectura num. 11. De Minoribus, quod in scholis diglutiantur lura, in palatijs autẽ demum rectè digerantur, practicam veram legum intellectualem esse dixit idem Bald. tit. de feud. sine culpa, etc. in princ. in vsib. feud. & in leg. non solum §. qui primipilam de excusat. tut.

& Io-

P R A E F A T I O.

& Ioannes And. in cap, post translationē de renuntiatio. vbi dicit. Theoricam sine practica, id est, scientiam, sine experientia parum valere. Experientia enim efficax rerum magistra esse perhibetur. c. quam sit de elect. lib 6. Ecclesiast. cap. 37. sub. fin. Sed quicquid sit, vtrumq; requiritur & cognitio Iuris & praxis. Quē admodum enim praxis absq; solida legum cognitione rectē feliciterq; exerceri non potest, §. Et quod iam primis in proēm. ff. Sic ē diuerso iuris scientia paruo admodum & nullo penē cum fructu coniuncta est, nisi ad negotia in quotidiano vsu versantia sedulo frequenterq; accommodetur. Ioan. Fabri in §. sed non vsq; adeo in fin. Inst. de legat.

Cum autem diuisio seu partitio materiae, animum legentis incitet, mentem intelligentis praeparet, & memoriam artificiosè reformet, vt inquit Gl. in §. Igitur in fit in prohem. & Socrates in Phædro Platonis ait, se maximè cupidum esse diuisio-num, quod sine his, neq; explicari dicendo, neq; intelligi possit, ac si quem deprehenderit, peritum diuidendi, hunc inquit, se affectari, eiusq;, tanquam Dei vestigia sequi: & iubet diuidentem in ipsis articulis, membra secare, ne quod membrum mali coqui more quassatum frangit. Quod praecipuum, cum sit vtile, ego etiam in hoc tractatu meo, sequar, quem diuidam in tres partes: Prima pars, erit de Sponsalibus. Secunda, de Matrimonijs. Tertia, de Dotibus. Et in his omnibus meliùs esse puto pauca idonea effundere, quàm multis inutilibus verbis homines praegravare, iuxta consilium Iustiniani. in L. 2. vers. Sed & si quid forsitan. C. de Veter. Iur. enuclec. & pulcherrimum Poetae versum, quando inquit:

*Optimus est homini lingua Thesaurus & ingens,
Gratia, quae parcis metitur singula verbis.*

CAPITA

I N D E X
CAPITA PRIMAE HUIUS
TRACTATUS PARTIS.

<p>I. Sponsalia quid sint, & unde dicantur. fol. 1.</p>	<p>refindi possint. XII.</p>
<p>II. Que persona possint sponsalia contrahere. 1. b.</p>	<p>De sponsalibus contractis in gradu prohibito. 9. b.</p>
<p>III. Sponsalia impuberum an & quando valeant. 2.</p>	<p>XIII. Sponsalia de presenti esse duplicia. 10.</p>
<p>IIII. De pœna in desponsatione impuberum à parentibus vel extraneis personis adiecta. 2. b.</p>	<p>XIIII. Sponsalia publica an & quando clandestinis præferenda. 11.</p>
<p>V. Sponsalia quomodo contrahi possint. 3. b.</p>	<p>XV. Pœna contrahentium gemina sponsalia. 11. b.</p>
<p>VI. Arræ quid sint, & quando ratione sponsaliorum amittantur vel non. 4.</p>	<p>XVI. Pœna stuprantis sponsam alterius. 12.</p>
<p>VII. Sponsaliorum species varia. 4. b.</p>	<p>XVII. Pœna falsò asserentis se aliquam cognovisse. 12.</p>
<p>VIII. An sit differentia inter sponsalia de futuro & de presenti. 5. b.</p>	<p>XVIII. De conditionibus ad sponsalia appositis. 12.</p>
<p>IX. Quid Iuris quando verba in sponsalibus sunt ambigua. 6.</p>	<p>XIX. Conditiones circa sponsalia adiecta, quid operentur vel non. 12. b.</p>
<p>X. Sponsalia de futuro & de presenti quid inter se differant & quibus modis dissolvantur. 6.</p>	<p>XX. De pœna liberorum contrahentium sponsalia sine consensu parentum. 13. b.</p>
<p>XI. An sponsalia in ebrietate contracta</p>	<p>XXI. Consensus Tutorum & Curatorum an in sponsalibus sit necessarius. 14. b.</p>
<p>contracta</p>	<p>XXII. De modo procedendi circa sponsalia contracta vel promissa. 15.</p>
	<p>XXIII.</p>

C A P I T V M.

- XXIII. *Forma simplicis Citationis vulgò et
nes Vorbeschjedes.* 15.b.
- XXIV. *Forma simplicis Citationis directa
in personam Superintendentis.* 16.b.
- XXV. *Juramentū veritatis vel Calumnia,
an in foro Ecclesiastico locum habeat.* 17.
- XXVI. *De processu circa sponsalia clande-
stina.* 17.b.
- XXVII. *Forma pronunciandi contra nolentem
sponsalia clandestina publicè rei-
terare.* 18.
- XXVIII. *Forma pronunciandi, Quando re-
us & stuprum & promissionem matri-
monij simul negavit.* 18.b.
- XXIX. *Transactio an locum habeat in ma-
trimonio,* 19.
- XXX. *Forma transactionis ratione stupri
commisssi cum impregnatione* 19.
- XXXI. *Forma decreti ratione orta iniu-
ria.* 20.
- XXXII. *De diffamatione.* 21.b.
- XXXIII. *Practica ex L. diffamari in foro Ec-
clesiastico.* 22.
- XXXIV. *Forma Citationis per Edictum pu-
blicum in causa diffamationis.* 22.b.
- XXXV. *Forma secunda citationis in causa
diffamationis.* 24.
- XXXVI. *Forma Citationis ad audiendam
sententiam.* 25.
- XXXVII. *Forma sententia diffinitiva in casu
diffamationis.* 25.b.
- XXXVIII. *Alia forma in casu diuerso.* 26.
- XXXIX. *Sponsalia & matrimonia quando
inter raptorem & raptam consistere
possint, & de pena raptus.* 27.
- XL. *De Iuramentis.* 27.b.
- XLI. *Iuramentum necessarium vel sup-
pletium, an & quando in causis matri-
monialib. locum habeat.* 28.
- XLII. *Forma pronunciandi casu quo iu-
rumentum in supplementum locum
non habeat.* 28.b.
- XLIII. *Forma pronunciandi casu quo iu-
rumentum in supplementum locum
habet.* 29.b.
- XLIV. *Forma iurandi quod ad supplemen-
tum probationis attinet.* 30.
- XLV. *Iuramentum iudiciale vel volun-
tarium*

I N D E X.

<i>tarium, quando in casu matrimoniali locum habeat nec ne.</i> 30.b. XLVI. <i>De Juramento purgationis.</i> 31. XLVII. <i>Juramentum purgationis quando in causis matrimonialibus locum habeat nec ne.</i> 31. XLVIII. <i>Forma pronuntiandi quando reus stuprum falsus, sed matrimonium negavit.</i> 32. XLIX. <i>Forma iurandi, quando reus non quidem stuprum, sed matrimonium promissum negavit.</i> 33. L. <i>Forma transactionis ratione stupri & alimentorum post praestitum iuramentum purgationis.</i> 33. LI. <i>Forma pronuntiandi, quando reus & stuprum & matrimonium simul negavit, casu quo Juramentum purgationis locum habet.</i> 34. LII. <i>Forma iurandi, quando reus utriusque nempe stuprum & matrimonium negavit.</i> 34.b. LIII. <i>Forma sententiae.</i> 34.b. LIV. <i>Forma pronuntiandi quando reus & stuprum & matrimonium simul negavit, casu quo Juramentum purgationis locum non habet.</i> 35. LV.	<i>Forma Citationis per edictum, contra non praestantem Juramentum purgationis.</i> 35.b. LVI. <i>Forma sententiae diffinitiva contra reum, qui Juramentum purgationis non praestuit.</i> 36. LVII. <i>Juramentum propagationis, an remitti possit à Iudice vel parte.</i> 37. LVIII. <i>De processu circa sponsalia publica.</i> 37.b. LIX. <i>Forma pronuntiandi contra non volentē adimplere sponsalia publica.</i> 37.b. LX. <i>An & quam diu sponsa teneatur expectare sponsum absentem.</i> 38. LXI. <i>Sponsa deserta duplicem competere modum agendi contra desertorem.</i> 39. LXII. <i>Processus in casu separationis.</i> 39.b. LXIII. <i>Forma Citationis contra desertorē.</i> 40. LXIV. <i>Forma Citationis ad deducenda impedimenta absentia, vulgo iur Ehehaft.</i> 40.b. LXV. <i>Forma Citationis ad audiendam sententiam.</i> 41.b. LXVI. <i>Forma sententiae diffinitiva in casu desertionis.</i> 42. LXVII. <i>De effectibus sponsaliorum.</i> 43.

CAPITA SECVNDÆ HV-

IVS TRACTATVS PAR-

T I S.

I.	<i>An propter delictum mariti possit fieri diuortium.</i>	55.b.
<i>Matrimoniu, coniugium, & nuptia unde dicantur.</i>	66.b.	XIV.
II.	<i>An propter impotentiam cœundi pos- sit fieri diuortium.</i>	55.b.
<i>De nuptijs licitis.</i>	47.b.	XV.
III.	<i>Forma sententiæ in casu impotentia.</i>	57
<i>Viro non licere plures uxores habere.</i>	47.b.	XVI.
VI.	<i>Adulterium an faciat diuortium.</i>	57.b
<i>De pœna ducentis duas uxores.</i>	49.b.	XVII.
V.	<i>Adulterium quando propriè dicatur commissum.</i>	57.b.
<i>De dispositione pœnalis constitutionis Caroli V. cap. 112.</i>	50.	XVIII.
VI.	<i>De pœna Adulterij.</i>	58.
<i>De pœna peccati Sodomitici.</i>	50.b.	XIX.
VII.	<i>Declaratio nouæ constitutionis, quoad pœnam adulterij.</i>	58.b.
<i>Peccatum Sodomiticum etiam in fœ- minis locum habere.</i>	51.	XX.
VIII.	<i>Remedia competentia marito, contra mulierem adulteram.</i>	59.
<i>De diuortijs.</i>	51.	XXI.
IX.	<i>Maritus, quando lucretur dotem, ra- tione adulterij ab uxore commissi.</i>	59.b
<i>An propter veneficium, machinatio- nem vitæ, & sanctia nimia, possit fie- ri diuortium.</i>	52.	XXII.
X.	<i>Mater amissa dote propter adulteriũ, an sit à filijs alimentanda.</i>	60.
<i>Forma cautionis in casu sanctia & ma- chinatonis vitæ.</i>	53.	XXIII.
XI.	<i>Remedia competentia uxori contra maritum adulterum.</i>	61.
<i>An propter morbum incurabilem pos- sit fieri diuortium.</i>	54.b.	XXIV.
XII.	<i>Facto diuortio propter adulteriũ, an partim innocenti permitti & concedi debeat</i>	
<i>An propter furorem superuenientem pos- sit fieri diuortium.</i>	55.	
XIII.		

INDEX

- debeat aliam ducere, vivente ad-*
buc adultera. 61.b.
 XXV.
- Forma pronunciandi in casu commissi*
adulterij. 62.b.
 XXVI.
- An & quando propter desertionem*
possit fieri divortium. 64.
 XXVII.
- De processu in casu desertionis.* 64.b.
 XXVIII.
- Forma Edicti publici in casu desertio-*
nis. 65.
 XXIX.
- Forma citationis ad deducendum im-*
pedimenta absentia vulgo sur Ehe-
hafft. 66.
 XXX.
- Forma Citationis ad audiendam sen-*
tentiam. 67.
 XXXI.
- Forma sententia diffinitiva in casu de-*
sertionis. 67.b.
 XXXII.
- An & quando uxor obligata sit sequi*
maritum vagabundum. 68.b.
 XXXIII.
- Error an & quando praebeat causam*
divortij. 69.
 XXXIV.
- Erroris species quot sint.* 69.
 XXXV.
- Forma sententia casu quo quis inscius*
dauit vitiatam ab alio. 74.
 XXXVI.
- An liberi, sexto, septimo, & octavo*
mense vno patre nati, & qui post
- obitum patris undecimo mense edä-*
ti sunt, pro legitimis iudicari de-
beant, nec ne. 74.b.
 XXXVII.
- An & quando propter infidelitatem*
possit fieri divortium. 75.b.
 XXXVIII.
- Causa matrimonij reintegrandi qua*
sint. 77.
 XXXIX.
- An & quando sententia in causa matri-*
monij transeat in rē iudicat ā nes. 77
 XL.
- Quae requiratur ad licitias nuptias.* 78.
 XLI.
- Qua etate matrimonij ineunda.* 78.
 XLII.
- De consensu contrahentium matri-*
monij. 79.
 XLIII.
- An & quemodo matrimonij inter ab-*
sentes contrahi possint. 80.
 XLIV.
- Matrimonia metu contracta an &*
quando valeant. 80.b.
 XLV.
- De consensu parentum.* 82.b.
 XLVI.
- An & quando matrimonium per li-*
beros contractum, possit propter dis-
sensum parentum rescindi & quo
sensu verba sub titul. Bon Ehege-
ldbrussen posita, intelligenda & ac-
cipienda sint. 86.b.
 XLVII.
- Forma sententia casu quo parentes non*
habent sufficientes causas contra
liberos

CAPITVM.

<i>liberos in matrimonijs ineundis.</i> 88.	<i>Nuptia incesta quae sint.</i> 102.
XLVIII.	LX.
<i>De matrimonijs Juramento promissis.</i> 89.b.	<i>Liberis incestuosis quid & quantum debeat ex ipsorum parentum hereditate.</i> 102.b.
XLIX.	LXI.
<i>Consensus tutorum vel curatorum an in contrahendis nuptijs sit necessarius.</i> 92.b.	<i>An mulieri contrahenti matrimonium contra Jus diuinum, alimenta debeantur ex bonis mariti.</i> 103.
L.	LXII.
<i>De nuptijs illicitis.</i> 93.	<i>Nuptia inutiles quae sint.</i> 103.b.
LI.	LXIII.
<i>De intellectu text. Leuit. cap. 18. & 20.</i> 93.b.	<i>De poena contrahentium incestas & nefarias nuptias.</i> 103.b.
LII.	LXIV.
<i>Quid Juris, quando contra prohibitionem sacrae Scripturae matrimonium a contrahentibus de facto initum & consumatum sit.</i> 97.b.	<i>De poena contrahentium inutiles nuptias.</i> 105.
LIII.	LXV.
<i>An vitricus priuigni sui viduam in uxorem ducere possit.</i> 98.b.	<i>De effectibus matrimoniorum seu nuptiarum.</i> 105.b.
LIV.	LXVI.
<i>An aliquis fratris sui defuncti sponsam ducere possit.</i> 99.	<i>Maritus an possit expellere uxorem propter dotem non solutam.</i> 106.
LV.	LXVII.
<i>An aliquis relictam viduam fratris, defuncta sua uxoris in coningem ducere possit.</i> 99.	<i>Mariti successio in bonis uxoris de Jure Saxonum.</i> 108.
LVI.	LXVIII.
<i>Dispensatio an & quando locum habet nec ne.</i> 100.	<i>Annui redditus.</i> 109.
LVII.	LXIX.
<i>Nuptias illicitas esse duplices.</i> 101.b.	<i>Molendina.</i> 109.b.
LVIII.	LXX.
<i>Nuptia nefariae quae sint.</i> 101.b.	<i>Maritus quando uxori non succedit.</i> 110.
LIX.	LXXI.
	<i>Uxor successio in bonis viri nobilis.</i> 110.b.

CAPITA TERTIAE HV-
IVS TRACTATVS PAR-
T I S.

<p>I. <i>Nomen Dotis variè accipi.</i></p> <p>II. <i>Dos quid sit.</i></p> <p>III. <i>Dos quotuplex sit, & quib. modis con- stitui possit.</i></p> <p>III. <i>Qua persona teneantur dotare vel non</i> 119.</p> <p>V. <i>An & quando, Dos marito debeatur, & de differentia Juris Romani & Saxonici.</i></p> <p>VI. <i>Propter quas causas Maritus Dotem lucrfaciat vel amittat.</i></p> <p>VII. <i>Quomodo ratione Dotis promissa vel</i></p>	<p><i>illata fieri-debeat Donatio propter nuptias.</i> 114. 128.</p> <p>VIII. 115. <i>Effectus Donationis propter nuptias.</i> 129.</p> <p>IX. 118. <i>De Dotalicio & quomodo constitui de- beat.</i> 130.</p> <p>X. <i>Si viuente Marito, uxori nullum Do- talicum constitutum sit.</i> 131.</p> <p>XI. • <i>Fruetus Dotalicij, cui post obitum mariti debeantur.</i> 123.b. 132.</p> <p>XII. <i>De privilegio tam uxori quam Ma- rito competentibus ratione Do- tis.</i> 126. 132.b.</p>
--	--

PRIMA

I
PRIMA PARS
DE SPONSA-
LIBVS.

Um sponsalia, quæ nuptias præcedere solent, sint initium matrimonij, ut tradit Bart. in L. Si pecuniam nu. 2. ff. de cond. cau. dat. caus. non secut: Et inter prophanas etiam gentes solenne & legitimum matrimonium duobus modis perficeretur, sponsalibus nimirum & nuptijs tot. Tit. ff. & C. de sponsalibus ut vel illud Terentianum declarat, placuit, de spondi, nuptijs dictus est dies: ideo primò de sponsalibus, deinde de nuptijs quedam monebo, quæ ut dixi, usum in foro habent, simul etiam cum opus erit, differentias inter ius ciuile & Saxonum monstrabo. Non enim decet hos qui in foro Saxonico causarum patroni esse, vel sententias ferre volunt, ius in quo versantur, ignorare, L. 2. §. Seruius, de orig. iur.

I.
SPONSALIA QUID SINT, ET
unde dicantur.

Sunt autem sponsalia mentio & repromissio futurarum nuptiarum: ita enim legitur in vulgari Florentino exemplari. L. j. de sponsalib. vel ut rectius in commentarijs iuris, Orthemannus existimat legi;

Sponsalia sunt mutua repromissio futurarum nuptiarum inter eos, quib. iure licet, ritè facta, à spondendo sic dicta: quia moris fuit veterib. stipulari & spondere sibi vxores futuras: vnde & sponsi & sponsæ appellatio nata est, vt docet Ictus in L. 2. & 3. ff. de sponsalib. L. Sponsio, & ibi præceptor meus Alciat. notat de verb. signif. c. Nostrates 30. q. 5. Plaut. Trinum: Filiam tuam spondes mihi vxorem dari? CH. spondeo. CA. & ego spondeo idem hoc.

Spondere enim à sponte venit, quasi facta sit spontanea datio vel promissio. Varro de lingua latina lib. 4. Hinc est quòd omnis stipulatio promissioq; sponsio appellatur all. L. sponsio de verb. signif. vulgò Ver-

D E S P O N S A L I B V S .

nem, & est separatum à principali, quod tunc nō sequatur naturam principalis. c. Accessorium, vbi Dyn. de regul. iur. Vnde quia hic pœna habet de iure specialem prouisionem, & à principali separata est : ergo, &c. Accedit & hoc, quod conditio inhonesta vel impossibilis, quæ non est contra substantiam matrimonij, improbatur à Iure, & habetur pro non adiecta, sed perinde censetur ac si purè fuisset actum, quod in fauorem matrimonij speciale est, secund. Panor. in c. final. extr. de cond. appof. Cùm tamen in alijs stipulationib. contrarium statutum reperiatur §. Si impossibilis. Inst. de inutilib. stipulat. Ergo ista pœna est adiecta, & matrimonio separata & de iure improbata debet haberi, ac si non fuisset adiecta, & id quidem in fauorem matrimonij. Quia si principalis stipulatio nempe matrimonij, nō deberet esse obligatoria, tunc per istam cautelam de pœna adiecta, in finita sponsalia purè contracta rescindi possent, quod cum sit res mali exempli, ferendum non est. vnde hoc casu non obstante pœna adiecta, pro validitate matrimonij iudicandum esse puto, & ita pronuntiandum scio.

Quid autem Iuris sit, quando aliquis inuitatur spe præmij ad hanc vel illam ducendam. tradit Bartol. in L. Titia §. 1. in illum text. De conditionib. & demonstratio. facit c. Quam pio. ii. q. 2. gl. in all. L. si. in verbo potestas cum ibi notat. C. de sponsalib.

V.

S P O N S A L I A Q V O M O D O C O N T R A H I possint.

Sponsalia nudo consensu constitui possunt varijs modis, non tantùm inter præsentés, sed etiam absentes, siue Scriptura interueniat, siue non, vt declarat l. C. in L. 4. cum L. seq. & L. in sponsalib. & L. si. ff. De Rit. nuptiar. Quatenus autem per nuncium contrahi possint sponsalia, tradit Hostiens. Tit. de sponsalib. §. Qualiter contrahantur & Clanafius in sua summa in verbo sponsalia, nec refert an Arrhæ interuenerint vel non, quia sufficit nudus consensus. Ad maiorem tamen sponsaliorum solennitatem atq; probationem, Arra cœpit posteriorib. Imperatorum seculis dari L. Arrhis C. de sponsalib. quæ plerumq; fit annuli traditione, & subarrhatio dicitur c. si. de despons. impuber. Olim enim arrarum loco tanquam pignora annuli dabantur, vt constat ex respõso Vlpiani in L. Cuicumq; §. pe. ff. de Inst. actio. Si institor inquit, quum oleum vendidisset, annulum arrhæ, nomine acceperit neq; eum reddat, dominū actione Institoria teneri: ad quam subarrhationem annuli alludit Iuuen. Sat. 6. cum inquit: Con-

Conuentum tamen & pactum & sponsalia nostra

Tempestate paras : iamq; à tonsore magistro

Pectenis, & digito pignus fortasse dedisti.

Benè facit, quod legitur de Thamar Gen. cap. 38. De hoc annulo scribit Tertul. Apologet. cap. 6. olim, inquit, nulla mulier aurum norat, præter vnico digito quem sponsus oppignorasset pronubo annulo.

Sponsalia tamen per solum anulum datum non contrahuntur, nisi vocib. lingua figuratis hoc exprimatur, vel aliter significetur anulum in hoc dari : & illum mulier vel virgo sponsaliorum nomine recipiat, vt tradit Aretinus cons. 17. & Imola in c. Tenor. de re iud. & Henricus Boick in all. c. fi. de desponsat. impuber. Illud tamen silentio prætereundum non est, quando sponsalia inter absentes contrahuntur, tunc requiritur quod personæ, de quarum coniunctionib. agitur, si non de facie, saltem de fama, vel aliquo alio modo se nouerint, quia in omnino ignotos consentire non censetur. ita decidit gl. in c. Nec illud, in verbo vxor 30. q. 5. Hinc est, quod per generale mandatum Patris quærendi maritum filixfamilias, nuptiæ non constituuntur, vt respondit Papinian. in L. Generali. de Ric. nup. Si tamen istud mandatum Patris generale, omnimodam potestatem nuptiarum contrahendarum contineret, veluti si in eo apposuisset pater, ne de filix nuptijs ad se referretur, sed ij, quib. mandasset, agerent, quod probassent. ambigendum non est, quin in consulto patre tali casu nuptiæ rectè contrahantur, nec necesse sit personam, quæ consentit matrimonio, ostendere patri: quomodo Cicero suis mādauit, vt cùm tam longè futurus esset, ne de nuptijs Tullix filix ad se referrent, agerent quod probassent. Itaq; eo insciente illam Dolobellæ elocarunt, quo intellecto, Cicero, Appio pulchro rescribit, si affuisset, se rem probaturum; Sed hac in re per procuratores cautè agi oportet, propterea quod in matrimonio contrahendo speciale mandatum requiratur. c. fi. de procuratorib. in 6.

V I.

*ARRAE' QUID SINT, ET QVANDO
ratione sponsaliorum amittantur
vel nos.*

Sunt autem Arræ res illæ, quæ dantur per personas contrahentes sponsalia siue publica siue priuata, de quib. loquitur integer Titul. C. de sponsalibus & Arris & nominantur vulgo *Walschas* / & nihil habent com-
mune.

D E P O E N A I N D E S P O N S A T I O N E I M -
puberum à parentibus vel extraneis per-
sonis adiecta.

Sæpe accidit, præsertim inter magnates, quòd à parentib. in despon-
 satione impuberum soleat pœna adijci, puta centum vel mille aureorum.
 Quæritur, an pars, quæ nolit stare desponsationib. & matrimonium con-
 summare, teneatur alteri parti pœnam promissam dare? Et respondendum
 est, quod Non. Quia matrimonia debent esse libera; unde talis pœnæ ad-
 iectio ipso iure est nulla, nec obligat contra venientem, cum sit contra bo-
 nos mores interposita. Est enim inhonestum vinculo pœnæ matrimonia
 constringi L. Titia ff. de verb. obligat. & c. Gemma de sponsalibus. Cùm
 non deceat corpora natorum esse venalia propter pecuniam, aut alia *πλε-*
ονεκτήματα, vt vtar verbis Philipp. Melanchth. in suo Examine ordi-
 nandorum, sub generali Rubrica de coniugio, Titul. de desponsat. impu-
 ber. Nec distinguitur an pœna adiecta sit magna vel parua. Innocent. in.
 all. c. Gemma. & Bart. in d. L. Titia, per textum L. fi. C. de sponsalib. Vsq;
 adeo autem matrimonia debent esse libera, vt si testator in testamento
 suo sic leget: Si arbitrato Lucij Titij Seia nupsêrit, hæres meus illi quin-
 gentos aureos dato, quod etiam si Seia nupsêrit sine arbitrato Lucij Titij,
 legatum nihilominus debeatur; cùm hæc conditio pro non adiecta ha-
 beatur, L. Cùm tale. §. rescriptum. De condit. & demonstr. Prædicta pro-
 cedunt in illis personis, à quib. dependet matrimonium vel ratione pote-
 statis vel alterius parentelæ, quo casu pœnæ adiectio locum non habet; se-
 cus autem est in personis extraneis pœnam promittentib. quia pœna ab
 istis extraneis peti potest L. Mulieri & L. Hæres §. si. vbi vtrobiq; gl. notat.
 De conditio. & demonstrat. Canonistæ in d. c. Gemma. & Legistæ in all.
 L. final. Quod verum est, quando persona extranea non fecit, quod debu-
 it, quia tunc pœna ab ea potest peti, sed si extraneus fecit, quantum in eo
 fuit, & matrimonium non sequatur, tunc à pœna excusatur, quia difficul-
 tas superueniens impedit commissionem pœnæ L. Si vehenda §. Idem iu-
 ris ff. ad L. Rhod. de iact. L. 2. ff. Si quib. cautio. Si. n. difficultas excusat à
 periurio c. Breui de iureiu. multo magis à pœna excusare debet, & ista est
 magis recepta dd. sententia. Item prædicta, locum habent in pœna adiecta
 ab homine, quia ea locum non habet. Pœna autem à lege vel iure consti-
 tuta, illa nihilominus locum habet. Pœna verò legalis vel Iuris contra ta-
 lem,

lem, qui absq; iusta causa desponsationem non vult implere est multiplex. Amittit enim arras datas, vel duplicatas restituit all. L. si. C. de sponsalib. Licet enim pœnæ adiectio sit contra Ius, non tamen datio arrarum, vt est gl. si. in all. c. Gemma. quam communiter sequuntur Canonistæ & Legistæ. Arra enim respicit fauorem matrimonij, vt scilicet contrahatur; pœna verò respicit actum odiosum, si non contrahatur, vt declarat Hostiens. in sua summa. Deinde etiam amittit, illud quod donationis causa propter nuptias datum est. L. consensu C. de repud. Potest etiam agere ad interesse damni emergentis, & ad impensas factas, vt tradit Salic. in L. 1. C. de sponsalib. Quod ergo attinet ad pœnam adiectam per Parentes in desponsatione impuberum, recepti iuris est eam non valere, vt dixi, all. c. Gemma & all. L. Titia. sed quando liberi non sunt impuberes, sed perfectæ ætatis, quæ ætas ex habilitate corporis secundum Ius Canonicum principaliter consideratur, c. puberes in fi. De despons. impuber. & ad sponsalia purè contracta adijciatur pœna per contrahentes præsentib. amicis vel in priuatis ædib. vel in Ecclesijs, sicut in matrimonijs ciuitatibus vsitatum est, tunc non immeritò dubitari potest, Si vna pars velit resilire à contracto matrimonio & pœnam persolvere an per hoc matrimonium dissolui possit, ita quod soluens pœnam sit liberatus, vel an nihilominus possit censura Ecclesiastica ad consummationem matrimonij compelli. Et sane multi sunt in ea opinione, posse contrahentes pœnitere, ita vt soluendo pœnam à matrimonio promisso dicantur liberati. Sed hic error animis hominum eximendus est, licet enim ista quæstio sit disputabilis, tamen pro matrimonio pronunciare tutius esse puto all. c. Gemma & all. L. Titia. qui textus principaliter annullant stipulationem pœnæ, non verò ipsum matrimonium initio pure contractum, & sic vtile per inutile non debet vitari. Et quia initio sponsalia purè sunt contracta, & postea stipulatione pœnali repetita, meritò locum sibi vindicat vulgaris doctrina, qua dicitur. Quando plures sunt actus distantes & separati, & secundum videtur fieri ad reuocationem primi, vt in casu præsentis, tunc per secundum non debet tolli primus. Dyn. in all. c. nihil tam naturale. in fi.

Præterea ad pœnam promissam ex pacto agi non potest, sed ad interesse tantum. Panor. in all. c. Gemma. Deinde etiam considerandum est, quòd matrimonium principaliter stipulatur, vel contrahitur, & non pœna pecuniaria, quæ accessorie tantum venit ad matrimonium pure contractum. Sed sic est, quando accessorium habet specialem prouisionem,

D E S P O N S A L I B V S .

Iōnūs oder Ehegelübte. Græci sponsalia *μνησῖαι* vocant, vnde Florentinus græcisans, sponsalia definiuit mentionem & repromissionem futurarum nuptiarum. all. L. j. significat enim ipsum nomen *μνησῖαι* promissionis mentionem, vt docet Harmenopolus lib. 4. Epitom. titul. j.

Sunt etiam, qui sponsalia à sponfore deducunt, quem constat eum dici, qui pro alio promittebat, & inde sponsalia dicta esse, quia is qui vxorem ducturus erat, non ab ipsa, sed ab eo, vnde ducenda erat, nempe à patre vel à fratre stipulabatur, eam in matrimonium ductum iri, vt tradit Gell. lib. 4. cap. 4. Quemadmodum apud veteres vxor interrogabatur à viro, an vellet ipsi esse materfamilias, & rursus vir ab vxore interrogabatur, an vellet ei esse paterfamilias, respondebantq; inuicem, velle, vt tradit Alciat. in L. pronunciatum, quæ est lex 46. § materfamilias, num. 8. de verb. signif.

Olim etiam sponsalia munera dicebantur, quæ à sponso sponsæ dabantur, L. j. C. si nupt. ex rescript. petantur, Et L. j. C. Si rector prouinc. spons. deder. vt annotauit idem Alciat. Parerg. lib. 1. cap. 2. sub fin. Nostrî vocant arrhas sponsalicias in Rubr. & L. j. & L. Mulier C. de sponsalib. & in Eclog. Basil. lib. 28. Titul. 2. De Arrhis spons. Proxenetica verò. seu vt Alciat. legit dispunctio. lib. 1. cap. 22. proxenetria dicuntur in Rubr. C. eod. tit. munera, quæ nuptiarum conciliatorib. dabantur, de quib. agit. L. 6. græca C. eod. tit. de sponsalib. Cuius epitomen ex Harmenopolo retulit Contiùs, sed ex Basilicis restituit plenius Cuiat. lib. 11. obseruat: cap. 18.

I I.

QVAE PERSONAE POSSINT sponsalia contrahere.

Possunt autem sponsalia contrahere omnes personæ, quæ non reperiuntur à iure prohibita, iuxta reg. L. Ab ea parte ff. de probationibus & L. nec non, iuncta ibi glo. in verbo prohibeant, quæ allegat concordantias ff. ex quib. caus. maior, in integ. restituantur. Sic prohibetur sponsalia contrahere infans, infra septimum annum constitutus, propter defectum consensus L. in sponsalibus contrah. ff. de sponsalibus c. literas &c. pen. De desponsat. impuber. c. vbi non. &, c. accessit. de sponsalibus & matri.

SPON.

III.

SPONSALIA IMPVBERVM, AN,
& quando valeant.

Augustum legimus Pactiones nuptiales de infantib. puellis, certo modo prohibuisse, vt testatur Dion lib. 54. Est & in his terris rarus sponsaliorum Impuberum vsus, propter nouas constitutiones & ordinationes, quib. ætas illa, patria potestate & parentum consensu adeo adstringitur, vt adhuc integra matrimonium contrahere non liceat.

Vt autem iuuentus erudiatur, quid Ius Canonicum in hac q. disponat, res sic se habet.

Impubes qui est maior 7. annis, potest sponsalia de Futuro contrahere. c. final. despons. impuber. quia ante septimum annum non valent sponsalia, adeo quod si pater pro filio in tali ætate constituto contrahat, tamen filius de necessitate non obligetur, nisi consentiat, cum ad annos discretionis peruenerit. c. Vbi. 30. q. 2. c. 1. cum ibi notat. & c. literas. & c. Accessit. & c. Duo pueri. de despons. impuber. & c. 1. eod. titul. in 6.

Et si impubes cum impubere sponsalia contrahat, tunc ante pubertatem non potest resilire, aut pœnitere. c. De illis. cum seqq. De desponsat. impuber. sicut enim non habet consensum perfectum ad contrahendum, ita nec ad dissentiendum: & si pubes factus sit, cogitur expectare tam diu, donec desponsata etiam ad legitimam ætatem perueniat, all. c. de. illis 1. vbi Panor. nu. 4. De despons. impuber. Quòd si pubes factus, qui contraxit cum impubere, non vellet expectare legitimam ætatem alterius, sed mutata voluntate contraheret sponsalia cum alia per verba de presenti, tunc standum esset posteriorib. sponsalib. etiam si impubes postea pubes factus expresse ratificaret priora, secund. Hostiens. in summa de sponsalib. impuber. § Quid iuris. nu. 15. Quia pubes factus potest recedere à sponsalib. in ætate pupillari contractis. Habent enim desponsationes impuberum effectum sponsaliorum de Futuro. c. si. cum ibi notat.

De desponsat. impuber. in quibus est locus pœnitentiæ. c. 2. De despons. nisi carnalis copula interuenisset, quo casu locus pœnitentiæ non est. c. Is qui fidem. de sponsalibus.

DE SPONSALIBVS.

mune cum dote vel donatione propter nuptias. gl. Lantr. lib. i. art. 20. in verbo Morgengabe / & quando Arræ interueniunt tunc præsumuntur pro sponsalib. arg. c. Illud de præsumptionib. Quando verò datus est annulus à Sacerdote, tunc præsumitur pro matrimonio gl. in c. Feminæ 30. q. 5. in verbo Annulus.

Interuenientib. autem his arris, ille qui dedit Arras, si soluat sponsalia, amittit eas, si verò ille, qui accepit arras, soluat sponsalia, non tantùm acceptas amittit, sed aliud tantundem de suo reddere cogitur, & sic ad duplicatas arras tenetur quando est maior 25. annis. Si verò est minor, tunc solum tenetur ad Arras, quas recepit, vt latius declarat Imperator in L. si. C. de sponsalib.

Cessat tamen Arrarum pœna in nonnullis casib. quantum ad sponsalia attinet. Primò enim non habet locum ista pœna, si sponsus in eadem prouincia degens pactus fuisset, intra biennium nuptias exequi, & nihilominus differret, tunc puella potest nubere alteri sine amissione arrarum L. 2. C. eod. ita tamen, vt hoc fiat cum causæ cognitione, ne cuius liberum sit propria autoritate à contractu resilire, tum propter metum collusionis & subornationis, tum etiam propter scandali & conscientiæ periculum. Si verò alibi degeret sponsus, cogeretur sponsa per triennium expectare L. 2. C. de repud. (quanquã ista lex non ponat determinationem seu decisionem Iuris, sed contingentiam facti potius secund. Pauor. in c. De illis nu. 5. de sponsalib.) nisi subesset iusta causa, quæ sponsum excusaret. L. Sæpe. de sponsalib.

Secundò non habet locum pœna Arrarum, quando sponsus vel sponsa ante nuptias fuisset mortuus. vt declarat L. 2. C. eod.

Tertiò non habet locum pœna arrarum, quando inter personas, quæ de facto celebrarunt sponsalia non posset consistere matrimonium, vt declarat Imperator in all. L. si. 5. Quæ ita custodiri. vbi & aliæ causæ recensentur. C. eod.

De hac materia Arrarum qui volet plura scire, videat Legistas in all. L. Titia. & ibi Barr. nu. 4. cum seqq. ne verb. oblig. & plenè Vitalem de Zambanis in Tractat. clausular. sub Rubrica de mente matrimonij, mihi fol. 57. Canonist. in all. c. Gemma. vbi Abbas nu. 7. & 8. de sponsalib.

V I I.

SPONSALIORVM SPECIES VARIAE.

Cæterum sponsaliorum species sunt variæ, quædam enim sponsalia contra-

contrahuntur purè, quædam sub conditione, vt tradit Panor. in c. super eo. de conditio. appof. in desponfat.

SPONSALIA PURA.

Purè autem contracta sponsalia dicuntur, quando quis simpliciter, purè & absolutè promittit coniugium, ita vt per hoc fit nata efficax obligatio & actio, vt alter ad petitionem alterius partis compelli possit ad consummandum matrimonium, secund. Panor. in all. c. super eo. Vnde dicit Bald. in L. Quanquam circa fin. Ad L. Falcid. quòd purum sit omne id, quod in sui essentia seu substantia non suspenditur, id est, nullum prorsus continet interiectum interuallum, quare vt in cæteris puris contract. ita etiam in sponsalib. purè contractis statim nascitur obligatio & actio. § Omnis. vers. purè. inst. de verb. obligat. L. Cedere diè de verb. significat.

SPONSALIA CONDITIONALIA.

Sub conditione verò dicuntur contracta sponsalia, quando in aliquem casum vel euentum differuntur, puta si hoc vel hoc factum fuerit, vel non, § sub conditione. inst. de verb. obligat. c. Super eo. cum seq. De conditio. appof. Quia conditione nondum extante sed pèdente, sponsalia interim non sunt firma. Hinc dicit Panor. in all. c. super eo. quòd licet còsensu exprimatur per verba, de præfenti, tamen ex quo apponitur conditio, nondum habet effectum de præfenti, sed suspenditur in euentum conditionis, vt duco te, si patri meo placuerit, quæ conditio pendet à voluntate tertij, patris scilicet, & non contrahentium: quæ quidem dicitur conditio potestatiua: de qua per Bartol. in L. Si decem cum petiero. de verb. obligat. Sed de his & similib. conditio. dicam. inf. suo loco.

*SPONSALIA DE PRÆSENTI ET
de Futuro.*

Sunt & alix duæ species sponsaliorum. Quædam enim dicuntur sponsalia de Futuro, quædam verò sponsalia de præfenti c. penult. extr. de sponsalib. quæ distinctio Iure ciuili incognita, à solo iure canonico introducta est. De iure enim ciuili sponsalia appellantur, quæ sunt promissiones de futuro matrimonio contrahendo, quæ de iure canonico sponsalia de futuro appellantur, sed Ius canonicum addit sponsalia de præfenti, quæ de iure ciuili matrimonium seu nuptiæ dicuntur, quando quis puellæ sine vlla conditione purè, & simpliciter promittit coniugium. Huiusmodi enim sponsalia, verè sunt matrimonium, licet copula

D E S P O N S A L I B V S .

earnalis non interuenerit. Non enim concubitus sed consensus matrimonium facit, vulg. L. nuptias vbi pulchrè Dec. de regul. iur. L. sufficit. de sponsalib. L. Si donationum. C. de nupt. c. Aliter 30. q. 5. c. Honorantur 32. q. 2. Vnde apparet, quòd ius canonicum voluerit constituere differentiam inter matrimonium solo consensu initum, quod sponsalia de præsentì nuncupauit, & inter matrimonium carnali copula consummatum.

V I I I .

AN SIT DIFFERENTIA INTER SPON- salia de Futuro & de præsentì,

Sponsalia de futuro dicuntur, quæ ratione futuri matrimonij per verba futuri temporis contrahuntur, vt. Ducam te in vxorem.

Sponsalia verò de præsentì nominantur, Quando quis vtitur verbis præsentis temporis, veluti. Ego te accipio in meam coniugem, & ipsa respondeat, Et ego te accipio in meum maritum, tunc dicuntur contrahi sponsalia de præsentì d. c. penult. eod. Sed Lutherus hanc differentiam in suo libello, von Eheſachen id est, de causis matrimonialib. prorsus rejicit, propterea quòd apud nos Germanos nõ sit talis loquendi consuetudo, & quòd sub prætextu & confusione istorum verborum, multa vera coniugia distrahantur. Concedit ramen sponsalia de futuro dici posse, si adiciatur aliqua conditio, puta, si mei gratiã triennium expectaueris, tunc te accipiam in coniugem; in eiusmodi enim verbis non sic est plena & libera voluntas, sicut in sponsalib. de præsentì; veluti si adolescens dicat puellæ, vis me habere in tuum coniugem, & ipsa respondeat, ita, volo te habere, vel si dicat, tu debes mea esse, Du solt mein seyn. Item: Ich will dich nemmen/ich will dich nitimmermehr verlassen / & ipsa respondeat: Ja / ich will dein seyn/will dich hinwider nicht verlassen / vel quibuscunq; alijs verbis respondeat, dummodo constet de vero consensu, Aut si, ita dicat, Nemo nos separabit nisi mors, Niemandt soll vns scheyden denn der Todt / & ipsa respondeat, sum contenta, Ja / ich bin wol zu frieden. Non enim in germanica lingua differentia inter verbum, accipio & accipiam attendenda est. In his & similib. verb. præsumi potiùs debent sponsalia de præsentì quam de Futuro.

DE SPONSALIBVS:

I X.

QV ID IVRIS QV ANDO VERBA IN sponsalib. sunt ambigua.

Cùm verba sunt ambigua, ita vt tam ad præsens quàm ad futurum tempus accommodari possint, æquius est pro matrimonio fieri interpretationem, & verba de præsentib. sponsalib. intelligi debere, vt sunt illa verba, volo te accipere in coniugem. c. Tua. de sponsalib. Item, promitto tibi, quòd sis vxor mea, vel tractabo te tanquam vxorem meam. Item, nemo separabit nos excepta morte, vel ita, ab isto tempore in antea te pro coniuge tenebo, & tibi sicut vxori fidem seruabo. Vel, promitto tibi, quòd semper tibi prouidebo sicuti vxori, & mulier idem respondeat. In his & similib. verbis dubijs semper pro matrimonio præsumendum & iudicandum est. c. licet la. 2. de Testib. c. si. de re iudicat. Item si dicat vir mulieri, Tenebo te pro vxore, quousq; ponatur mihi terra super oculos. Nam qui vult consequens, tacite videtur quoq; velle antecedens. c. Præterea. cum similib. de offic. delegat. c. ex parte. &, c. Si inter. & quæ ibi notantur de sponsalib. Vbi doctores adductis his exemplis tali Grammatica vtuntur. Et ratio est; Quia in actib. qui pendent à mera voluntate & dispositione, loquentis istiusmodi verba pro præsentib. accipiuntur. c. Quemadmodum vbi Panor. per illum text. extr. de Iureiur. Cùm & aliàs solear fieri interpretatio contra eum, qui legem contractui dicere potuit a pertius, sed non fecit, vulg. L. veterib. pe pact. alioqui malitiosis ludificationib. coniugiorum promissa implicarentur. Neq; tamen ex sola verborum cauillatione hæc res ponderanda est, sed prouidi prudentisq; iudicis erit, æstimare ex circumstantijs personarum & rerum, quid inter partes verisimiliter fuerit actum nec ne. Cùm apud Canonistas pro regula habeatur, quod in causa matrimoniali magis consensus vtriusq; & ardor propensæ voluntatis, ad contractum matrimonij consideretur, quàm ambiguitas verborum, iuxta c. ex literis la. j. & c. Tua & ibi glo. & dd. extr. de sponsalib.

X.

SPONSALIA DE FUTURO ET DE PRÆSENTI, quid inter se differant, & quib. modis dissoluantur.

Differunt inter se sponsalia de Futuro & de præsentis multis modis.

D E S P O N S A L I B V S .

Primò sicut sponsalia de Futuro possunt consensu contrahi, ita etiam dissensu dissolui possunt, vnius vel vtriusq; patris, si se inuicem odisse coeperint, ne inde deterius quid accidat c. 2. De sponsalib. cum matrimonia coacta soleant habere difficiles exitus c. Requirit eod. & sic regulariter in sponsalib. de Futuro pœnitentiæ locus est, vt inter Octauium adolescentem, & Seruiliam paruulam facta sunt sponsalia, sed Octauius Seruiliam non duxit. Quod adeo verum est, etiamsi sponsalia de futuro, Iuramento essent firmata, quia nihilominus possunt dissolui mutuo Iurantium dissensu. Quando enim homo promissionem alteri factam remittit, tunc etiam Deus illam remittere censetur c. 1. & ibi Abb. nu. 4. c. 3. & c. sicut de Iure iur. Oldrad. conf. 241. & Iohan. Lupi in rubrica. de donationib. §. 45. & Didac. in sua Epitome cap. 5. in prin. nisi concubitus esset subsecutus, nam tunc dissensu dissolui non possunt. c. Is qui fidem. de sponsalib. Sponsalia enim de futuro per copulam transeunt in matrimonium de præsentis d. c. Is qui fidem, etiamsi sponsalia essent contracta cum conditione, nam per copulam à conditione receditur. c. De illis vbi Abb. in vlt. notab. de cond. appof. & c. per tuas vbi idem Abb. eod. Titul. At in sponsalib. de præsentis pœnitentiæ locus non est. Panor. in c. super eod. de cond. appof. nec Transactio locum habet c. fi. & ibi gl. in verbo Sacramentum de transactio. & est. text. in §. Quia vero Authentis, vt fratrum filij, coll. 9. De qua transactio, An & quando locum haheat in causis matrimonialib. dicam infra suo loco.

Secundò sponsalia de futuro, soluuntur per sponsalia sequentia de præsentis, c. Sicut ex literis eod. titul. Publica tamen sponsalia de præsentis non tolluntur per alia publica sponsalia de præsentis facta. Prima enim sponsalia de præsentis, præferuntur hoc casu posterioribus etiamsi in posterioribus sponsalibus interuenisset concubitus: cogitur enim quis redire ad priorem sibi desponsatam, si ipsa hoc petat. Quod etsi valde durum sit, tamen æquum videtur, ne facile prohibito dissipentur sponsalia per verba de præsentis inita c. 1. vers. Si autem c. licet & c. fi. extr. de spons. duor. & c. penult. de sponsalib. Quia priora sponsalia de præsentis sunt verum matrimonium propter consensum interuenientem, L. nuptias. de regul. Iur. cap. Cùm locum de sponsalib. c. sufficiat 27. q. 2. & huiusmodi desponsata, etiam de Iure diuino vxor est, exemplo Iosephi & intactæ virginis Mariæ, Matth. cap. 1. Fuit enim verum matrimonium inter Mariam & Ioseph mentis sanctitate, non carnis incorruptibilitate, vnde dixit Augustinus: sicuti allegatur hoc dictum in sermonib, Thesauri

noui de tempore, sermone 38. alibi verò citatur Augusti. hæc verba ponere in suo libro de bono coniugali, sed in toto illo libro nusquam hoc dictum inuenitur. c. Beata Maria & c. Institutum 27. q. 2. Neq; enim ad essentiam matrimonij, concubitus maius aliquod vinculum addit respectu essentia matrimonialis, vt inquit Panor. in. d. c. licet & d. c. fi. ext. de sponsa duor. Verum quia dubium non est talem sponsum, qui secundam sibi desponsatam cognoscit spreta prima, adulterium committere, Deuter. 22. vbi text. appellat sponsam vxorem, propter quod adulterium, matrimonium etiam de iure diuino soluitur, Matth. 19. manifestum est, primam sponsam si nolit cum tali adultero matrimonium consummare, ad hoc cogi non posse; sed ille qui carnaliter cognouit secundam sponsam, debet propter hoc flagitium in foro ad locum ignominia fisci, & perpetuò relegari, vt hodie in nouis ordinat: Titul. Von Ehegelohnuß/ sub fin. § Wurde sicy abet fol. 101. constitutum est: qua pœna etiam affici debet ab ipso cognita, si conscio fuit anteriorum sponsaliorum. Liberum tamen relinquitur, primæ & innocenti personæ, an velit cum tali reconciliari, quo casu, ipse & secunda, quam cognouit sunt infames, & sunt nihilominus carcere vel alia pœna arbitraria puniendi, vt ibidem in fi. clarè disponitur, & de hac pœna contrahentium gemina sponsalia dicam inf.

Verum, cum hic casus, quando scilicet quis gemina sponsalia publica contraxit de præsentì, quod tunc prima sponsalia debeant præferri posteriorib. sponsalib. etiamsi in posteriorib. interuenisset concubitus, non caret dubio, propterea quod iniquum videtur, si secunda nupta & cognita, non fuisset fraudis conscia, quod coniugium, quo ad ipsam, dissolui & pœnam pati debeat, quam non meruit, contra L. Sancimus C. de pœn. ideo de hoc casu amplius deliberandum puto.

Tertiò sponsalia de futuro soluuntur, Quando est certum tempus appositum c. sicut ex literis, cum ibi notat. de sponsalib. elapso enim tempore appposito sponsus vel sponsa non tenetur diutius expectare. Quando autem non est appositum certum tempus, tunc quamdiu sponsa debeat expectare sponsum, dicam inf. suo loco.

Quartò sponsalia de futuro soluuntur per infirmitatem superuenientem, vt quia sponsa post contracta sponsalia, ante tamen copulam, facta esset leprosa, vel laboraret morbo Gallico c. fi. De coniug. leprosi.

Sed hic aduertendum est ad duas quæstiones, quæ ex hac decisione oriuntur. Prima est nunquid ista decisio etiam locum habeat in sponsalib. de præsentì, hanc. q. disputat Panor. in all. c. fi. post. gl. ibi. vbi dicit.

D E S P O N S A L I B V S .

Quod text. istius capituli, quo ad corticem verborum videatur innuere quod sic: dum inquit. Cùm nondum inter eos matrimonium consummatum fuerit. Contrarium tamen concludit ipse post gl. ibi: Propterea quòd sponsalia de præsentì sint verum matrimonium L. nuptias. de regul. iur. Secunda quæstio est, Quando ante contracta sponsalia de præsentì, sponsa laborasset morbo Gallico vel Epileptico, aut phrenetico, vel alio morbo incurabili, id quod non tantùm sponsus ignorasset, sed etiam ipsum studio de hoc celassent parentes sponsæ, & sponsa ante vel post proclamationem ex suggesto, in talem morbum denuo incidisset, maximè quando spes non esset, vt ope medicorum restitui posset, quæritur nunquid hoc casu, petente sponso, talia sponsalia de præsentì (copula tamen nondum subsecuta) per Iudicem dissolui possint? Ista q. non caret dubio, cum sponso imputari possit, quod debuit scire conditionem sponsæ, cum qua contraxit sponsalia, L. Qui cum alio. de regul. iur. Sed contrarium hoc casu responderunt superiorib. annis consistoriales & Theologi Vuitebergenfes: prout in terminis refert Iohan. Schneideuin. in commentarijs super Instit. de nupt. sub rubri. de Diuortijs. in illa q. An propter morbos contagiosos in fi. nu. 52. fol. 65. moti fortè, quòd sponsus per errorem ad ista sponsalia contrahenda inductus sit, & sic in Epilepticam vel phreneticam non consensisse credatur, cùm nihil magis contrarium sit consensui, quàm error, L. Si per errorem, de Iurisdict. omnium iud. quam sententiam etiam probat Theodor. Beza in suo Tractat. de repud. mihi pag. 128. 131. 187. 140. qui extendit ad superuenientem furorem, paralyfin & omnem alium morbum, motum seu vsum corporis impediens, & Nicola. Heming. in suo libello de coniugio titul. de caus. repud. mihi fol. 129. vbi inquit: Si quis vel quæ morbum celat suum ante sponsalia, qui ante nuptias deprehenditur, hic Iudex sequetur canonem: Quòd fraus & dolus nemini debeat patrocinari, & postea ibidem in §. Si alteruter, recitat historiam de ciue quodam tali morbo correpto, qui ex coniuge duodecim proles sustulit, in quib. omnibus paternus morbus, vt hæreditarius hæserit. Monet ergò eos ibidem, qui eiusmodi tetrìs abominandisq; morbis laborant, à coniugio abstinere debere. Et pro hac sententia videtur text. in c. Quemadmodum in fi. de Iure iur. vbi dicitur, quòd si post huiusmodi iuramentum (quo videlicet quis iurauerat se ducturum aliquam in vxorem) mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, oculos vel nasum amitteret, seu quicquam ei turpius eueniret, nunquid vir teneretur eam ducere, profectò ductam non posset dimittere, sed nunquid non ductam admittere tene-

teneretur: quamuis interdum contractum non dirimat, quod impedit contrahendum, & addit isthic gl. in ver. teneretur: Quasi dicat, non teneretur eam adimplere.

Et quanquam Canonistæ intelligant alleg. c. Quemadmodum, loqui in sponsalib. de futuro, & non de præsentī, tamen in germanica lingua, ista verba ducam te, etiam sponsalia de præsentī inferūt, vt sup. ostendi cap. 8. Huc facit quod sponsalia metu contracta, sint ipso iure nulla, quamuis in metu concurrat voluntas aliqua scilicet coacta. L. Si Patre cogente. & ibi dd. ff. de Rit. nupt. Hypolit. Singulari 347. & Bero. q. 84. Neq; obstat huic decisioni, quod contractus matrimonialis ob dolum commissum non debeat rescindi. Panorm. in c. Cum dilecti nu. 7. De empt. & vend. Ias. in §. Fuerat. nu. 12. & in §. Actionum nu. 37. Inst. de Actionib. & in L. Pacta nouissima. nu. 13. C. de pact. Quia hoc verum est, nisi esset talis dolus, qui habuisset (vt ipse loquitur) tollere consensum, ita limitat idem Panor. in c. penult. nu. 13. extr. de his quæ vi metus; q; caus. Cum ergo in casu supradicto talis interuenit dolus, qui exclusit consensum, merito pars innocens re adhuc integra absolui debet: & vt hanc sententiam amplectamur, æquitas suggerit, etiamsi iure scripto deficiamus, vt in simili inquit. ICus in L. 2. §. Item Varus ff. de aq. & aq. plu. arc.

Circa hanc quæst. moueo casum coditianum: pono quod ante, vel post, sponsalia de præsentī contracta, à sponso vel sponsa commissum sit furtum, vel aliud crimen, quæritur, an propterea sponsalia de præsentī dissolui possint. Et puto dissolui non posse: primò, quod solus consensus verum matrimonium constituat L. Nup. vbi Decius de re. Iur. & copiosè Didacus in epitome caus. matrim. part. 2. cap. 1. propter antecedens autem, vel subsequens factum non dirimitur matrimonium, vt est text. expressus, qui nominatim de furto loquitur in c. 2. vbi Panor. De diuort. benè facit L. 1. C. de repud. Vbi dicitur, quod matrim. deportatione non dirimatur: pari ergò ratione, cæteris paribus, sponsalia de præsentī propter furtum, & aliud crimen non debēt dirimi, cum per sponsalia verum matrimonium sit initum, licet per copulam non sit consummatum: Vt ostendit exemplū Iosephi, & virginis Mariæ, Matth. 1. quem textum ad hoc allegat Luther. in libello suo, De caus. matrim. & ita Theologus respondisse citat Sarcærius in libro suo, De caus. matrim. fol. 229. Secundò facit pro hac sententia, quod sponsa teneatur sequi sponsum deportatum, vel relegatum propter furtum, vel aliud delictum. c. i. vbi gloss. & Panor. in verb. Exierit: Qui matri. accus. poss. & idem Panorm. in c. 1. De coniugio leprosf. cir. fin. Paul.

D E S P O N S A L I B V S .

Paul. Castr. in l. Qui manumittit. in addit. ibidē. C. De bon. mater. Melch. Kling. in c. si. §. sin autem. n. 3. Vt lit. non contest. ibi. Quando autem queritur de sponsis de presenti, hoc est, de marito & vxore: & sic expressè sponfos & sponfas nominat maritos & vxores. Quod autem dictum est, sponsam obligatam esse sequi sponsum deportatum vel relegatum propter furtum, vel aliud delictum. n. all. c. 1. hoc ita accipiendum, nisi delictum esset magnum: quo casu vxor, vel sponsa non posset compelli maritum, vel sponsum sequi, cogeretur tamen absq; coniugio viuere. c. si quis. in necessitate ineuitabi. 34. q. 2. Beza in suo libello, de repudijs. pag. 141. vers. At verò quid si alter abfuerit inuitus. Facit L. Saep. De sponsalib. vbi concluditur, quòd iustus ex causis (inter quas publica crimina recensentur) consummatio sponsaliorum ad annum, biennium, vel triennium sæpius differatur. Et sic constat, quòd ob crimina etiam grauia sponsalia de presenti non rescindantur. Huc facit regula CHRISTI: Quos DEVS coniunx. 2. c. Matth. 19. Terriò, pro hac sententia facit, quòd in genere loquendo, error qualitatis non rescindat matrimonium, veluti, quando aliquis putatur bonus, qui tamen est peruersus & malus: Et licet dolus aliquo modo interuenisse: tamen speciale est, fauore matrimonij hoc casu hunc contractum sponsaliorum non rescindi. Ias. in §. Fuerat. n. 12. & in §. Actionum. n. 37. Inst. De actionib. & idem Ias. in l. pacta nouissima. n. 13. C. De pact. Ex his & alijs rationib. saluo meliori iudicio, concludendum esse puto, Quòd sponsalia de presenti, neq; ob præcedens, neq; incidens furtum vel aliud delictum dissolui debeant: sed pronuntiandum, partem refragentem ad cohabitationem legitimis modis compellendá esse. de quib. Schuiedevv. part. 1. Tit. 10. n. 3. 15. 12. 16. Inst. De nupt. Fateor tamen, quòd hæc decisio non careat dubio: & quia accurata deliberatione opus habet, ideo eam, diligenter consideratis omnib. circumstantijs, & qualitib. tam personarum, quàm delictorum, iudicij & sententij Dominorum consistorialium, ad pleniorum discussionem in medium relinquo.

Sed pone, quòd aliquis scholaris promissit matrimonium puellæ alicui, hac conditione, vt eum expectet per bienniū, donec studiorum gratia ex Italia reuertatur, accidit, quòd hic scholaris post ista contracta sponsalia nasum vel manum amittat. vel quid grauius ei accidat, queritur, An sponsalia ob eam causam dissolui possint, si puella ei nubere noller? Respondeo. Posse, per text. c. Quemadmodum. sub fin. De iureiur. vbi Iuramentū inter contrahentes interueniat, & tamen ibi deciditur non obstante iuramento sponsalia isto casu dissolui posse. Intelligitur enim Iuramentum cum

cum

cum conditione, vel clausula: Reb. sic stantib. c. Cum M. Ferrariens. De cō-
stitur. in 6. facit L. si. ff. Qui satisd. cog. multo magis ista promissio puellæ,
non aliter facta esse intelligi debet, quàm reb. sic stantib. si scilicet ita redi-
bis, vt abis. bene facit c. si. De coniug. leprosi. Prodesset tamen in hoc & su-
periori casu, à pijs & discretis Theologis serid moneri partem refragan-
tem, ne contra conscientiam quid agat aut apud Iudicem petat.

Quintò soluuntur sponsalia fornicatione subsecuta, tam ex parte
sponsæ quam sponsi, siue sint sponsalia de futuro siue de præsentì. c. Quem-
admodum vbi Abbas & Canonist. De Iureiur. & tradit idem Abbas conf.
48. part. 1. Quod adeo verum est, etiam si sponsa esset vi cognita, vulgo,
Wenn sie gleich wider iren Willen were genutzigt worden/ quia adhuc
non teneretur eam sponsus ducere in vxorem, sed petere posset sponsalio-
rum dissolutionem, vt est gl. in all. c. Quemadmodum, quam ibi Canistæ
sequuntur, in verbo oculos. vers. Sed quid si per violentiam, de Iureiur. &
gl. in c. Raptor 27. q. 2. in verbo noluerit, sub si. De his & alijs causis, quib.
sponsalia dissolui possint, vel sententia Iudicis vel ipso iure, vt declarat gl.
in d. c. De illis. in verb. iudicio Ecclesiæ, de desponsat. impuberum, latius
tractat Iohan. Andreæ in sua summa, quam scripsit in li. 4. decretalium. §.
Dissoluuntur, & est gl. ordinaria in d. c. De illis, in verbo, si per eas stetit, in
fi. De sponsalib. vbi adducit versus comprehendentes causas propter quas
sponsalia dissolui possint.

Hic quæri potest de duobus casib. quotidianis, quorum primus est.

X I.

AN SPONSALIA IN EBRIETATE

contracta rescindi possint.

Etiam si contractus ab ebrio initus sit inualidus, vt tradit Tiraquell.
in suo Tractat. de poen. mitigand. caus. 6. nu. 8. tamen alia res est, quo ad
matrimonium, quod valet etiam si dolo sit cōtractum. Ias. in L. pacta no-
uissima nu. 13. C. de pact. nisi sit talis dolus, qui prors. consensum excludat
Panor. in c. penult. extr. de his quæ vi metus. caus. fiunt. Vnde Dec. conf. 112.
concludit, quòd sponsalia in ebrietate inita, ab ijs personis, quæ sunt sui iu-
ris (de his enim loquimur) non possint rescindi, vbi addit, quod tamen
ex dispensatione rescisio sponsaliorum peti posset. Hemmingius verò de
coniugio pag. 215. concedit talia sponsalia inordinata propter deficientem
consensum rescindi posse, quod & Didac. tradidit in sua Epitome li. 4. De-
cretal. cap. 2. nu. 10. Socin. conf. 47. lib. 3. & Ripa in L. si. C. de reuocand. do-
nationib. quæstione 22.

DE SPONSALIBVS.

In hac q. casu ita contingente, iudicio meo, omnes circumstantiæ benè considerandæ & explorandæ essent, maximè super qualitate ebrietas, an illa fuerit immodica & talis, quæ mentis exilium inducat, Item an amici virginis studiosè & data opera & quodammodo dolo, adolescentem ita temulentum fecerint, vt quid egisset vel promississet, sobrius factus vix recordari possit, & pœniteat eum facti: eo casu, opinor talem adolescentem vel quemlibet alium, qui sui iuris sit, cogi non posse, vt talem virginem, vel etiam quamlibet aliam ducat, sed ab ea absoluedum esse propter deficientem consensum, nisi sobrius factus sponsalia ebrietate contracta, ratificasset. Kling. de caus. matrimonialib. in Titul. de errore qualitat. Quia autem hic casus sæpè accidit, & in eo dd. inter se non satis conueniunt, vtile esset, eum constitutione aliqua decidi.

Secundus casus est quo quæritur. Quid sentiendum & iudicandum sit de sponsalib. in gradu prohibito contractis.

X I I.

DE SPONSALIBVS CONTRACTIS in gradu prohibito.

Sponsalia contracta in gradu de Iure diuino prohibito, vt est in primo gradu lineæ æqualis & in secundo lineæ inæqualis, & inter omnes ascendentes & descendentes non subsistunt. §. 1. Inst. de nupt. quo fit, vt pronuncietur ea non valere: conceditur tamen contrahentib. cum alijs personis debito modo sponsalia inire. Quod si gradus prohibitus non esset Iuris diuini, sed Iuris positiui tantum, vt est tertius gradus in lineæ inæquali, secundum ordinationem in his terris æditata, eo casu, si inter contrahentes copula interuenisset, matrimonium dirimi non potest, nec debet. Quia autem contrahentes in hoc contra ordinationem magistratus deliquerunt. Rub. 13. potuerunt eam ob causam puniri, & ex terris Electoris Saxonix perpetuè relegari. Si verò tantum promissio facta & copula non subsequuta esset, & contrahentes vellet simpliciter stare sponsalib. promissis, & non possent impetrare dispensationem ab Electore, hic incidit non leuis difficultas & deliberatio, quomodo hoc casu conscientijs consuli possit. Non enim Iure diuino & ciuili matrimonium in tertio gradu lineæ inæqualis prohibetur, & ideo nequaquam retractanda videntur talia sponsalia, & conscientix contrahentium turbandas esse. E contra perpendendum est, quod propter prohibitionem allegatæ ordinationis, non possunt talia sponsalia confirmari, propter non obtentam dispensationem.

Hære-

Hærent igitur contrahentes in perpetuis flammis & scandalis causaq; magnis malis præberetur, si neq; dirimi neq; coniungi possent:

Ideo media via in hoc consultiere videtur, vt Elector puniat contrahentem sponsalia in isto gradu prohibito, hoc modo, vt non concedat talem cum sponsa sua copulari in ditione sua, sed extra eam, & nihilominus vtatur in hoc ea moderatione, vt per soluta certa pœna pecuniaria piæ causæ applicanda, postea deprecantem in terris suis habitare permittat. Hac via consuleretur conscientijs & deterrerentur alij, vt scirent à prohibitis sponsalib. abstinendum esse. & hæc via posset locum habere tunc, quando Elector supra dicto modo dispensare vellet. Si verò profus non vellet dispensare, tunc vt etiam eo casu conscientijs consuleretur, possent contrahentes in alieno territorio copulari, & nihilominus pœnæ loco eis iniungi, ne in terris Electoris Saxonix, vt incolæ deprehendantur, commeatu tamen ipsis permitti posset, vt dicam infra circa formam pronuntiandi in prædictis casib. de matrim. parte. 2. cap. 12. An autem sponsalia contrahi possint in secundo genere affinitatis. Item, an aliquis ducere possit sponsam defuncti sui fratris, dicam ibidem cap. 54.

Et hæc hæctenus de sponsalib. de præsentī & de futuro, quia verò sponsalia de præsentī rursus sunt duplicia, aut enim sunt publica, aut clandestina, ideo etiam de his aliquid dicendum est.

X I I I.

SPONSALIA DE PRÆSENTI

esse duplicia.

Sponsalia de præsentī sunt duplicia, Aut. n. sunt publica aut clandestina.

Sponsalia publica dicuntur, quòd contracta sint palam in præsentia testium, & de his nullum est dubium, quin valeant, nisi impediatur ratione consanguinitatis vel alijs causis. Quando enim vtraq; pars confitetur huiusmodi sponsalia, vel negante vna parte, ab altera sunt probata, (affirmanti enim sponsalia esse contracta incumbit probatio L. 2. de probatio) tunc compelluntur consummare matrimonium.

Clandestina verò sponsalia dicuntur, quæ clam, id est remotis arbitris & nullis testibus adhibitis contrahuntur, & possunt dupliciter dici clandestina, primò, propriè & strictè, quando profus clam & nemine præsentē sunt inita c. 1. 2. & 3. de sponsalibus. Secundò largè, quando quidem in præsentia testium sunt contracta, sine tamen consensu parentum, Hæc Luth. in suo libello de caus. matrimonialib. dicit propriè esse Clandestina

D E S P O N S A L I B V S.

sponsalia, inquit enim ipse: Heimlich Verlöbniß heisse ich/ das da geschickt hinder Wissen vñ Willen derjenigen/ so die Oberhandt haben/ vñ die Ehe zu stiften recht vnd macht haben/ als Väter vñ Mütter/ vnd was an irer statt seyn mag / dann ob gleich tausent Zeugen bey einem heimlichen Verlöbniß weren/ so es doch hinder Wissen vñ Willen der Eltern beschehe/ sollen sie alle tausent nur für einen Mund gerechnet seyn/ als die ohne Zuthun/ ordentlicher vnd öffentlicher Macht / solchs mäuchlings vnd in Finstern heissen anfangē vnd nicht im Liecht handeln. Id est: Clandestina sponsalia appello ea, quæ citra scientiam & voluntatem eorum, sub quorum contrahentes existunt potestate, quiq; matrimonia iungere de iure & debent & possunt, vt pote, pater, mater, & qui eorum loco esse possunt, contrahuntur. Licet. n. clandestinis sponsalib. mille interuenerint testes, si tamen citra parentum scientiam & consensum contracta sunt, omnium illorum testimonium pro vnus saltem habendum erit, vt pote qui sine ordinaria & publica potestate, subdolē & subrepticē ac in tenebris ea inchoarint, nec in luce tractarint. Hactenus Luther. Vide etiam quæ concitato animo & vehementi Spiritu contra sententiā Consistorij Vuitebergensis, in clandestinis sponsalib. tunclatam, scripsit idem Luther. Anno 1546. quod scriptum extat in Tomis Ienensib. Tom. 8. sub fin. Idem Luther. in Tom. 6. Vuitebergæ impresso. in princ. & in 5. Tom. Ienensi fol. 238. cum multis seqq. vbi ponit septem causas, quare sponsalia clandestina, matrimonia non constituent, & finaliter concludit his verbis: Das heimliche Verlöbniß: weil da noch keine Ehe im Werck / vnd der Magd vñnd ihren Eltern noch keine thätliche Verletzung geschehen / sondern noch gantz in der Eltern Verbott vñnd Gewalt stehet/ soll gänzlich verhindert/ vnd für keine Ehe gehalten werden/ id est. Quando re ipsa nondum interuenit matrimonium, neq; puella & ipsius parentes læsi sunt, sed adhuc omnia in prohibitione & potestate ipsorum consistunt, sponsalia clandestina non pro matrimonio haberi, sed prorsus impediri debent. Idem tradit Luther. in suo libell. de caus. matr. art. 1. in prin. & in fi. De his clandestinis sponsalib. loquitur tot. titul. de clandestinis sponsalib. & regulariter sunt prohibita c. 1. iuncta ibi gl. in verbo. Quod autem 30. q. 5. Socin. consil. 17. lib. 1. Barbat. conf. 54. & Curt. conf. 64. nu. 3. non enim carent sinistra suspicione, quo fit, vt contra ea præsumatur. Dec. & Canol. in L. Quo tutela. §. Clam. de regul. iur. Paris. conf. 57. lib. 4. nu. 4. Angel. conf. 10. & Boer. conf. 40. quemadmodum & aliàs contra contractum clam inritum militat præsumtio fraudis & doli, vt tradunt Salic. & alij in L. 2. C. de repud. hæreditat. late Bald. in L. 3. C. de summa trinitat. & fid.

fide Cathol. Innocent. in c. 1. de fide instrument. Aymon. Grauet. conf. 129. nu. 11. & conf. 178. nu. 6. & Tiraquell. de vtroq; retract. in præfatione retractus conuentionalis nu. 13. 14. & Johan. Baptista de Plotis in repetit. L. Si quando nu. 13. cum seq. C. Vnde vi. Et quamuis sola clandestinitas per se non infingat, nec vitiet matrimonium, dummodo vtraq; pars confiteatur se clam contraxisse, c. 1. vbi Panor. nu. 2. de clandest. despon. Hostiens. in sua summa. §. Vtrum in prin. hodiè tamen ex noua ordinatione in his terris clandestina sponsalia non subsistunt, etiamsi facta fuissent in præsentia vnus testis, nisi ista sponsalia in præsentia bonorum hominum publice reiterentur. titul. von Ehefachen/ sub rubr. von Ehegeschelbnuß. §. Wo aber zwo Personen/ fol. 110. de quo dicam inf. in processu circa sponsalia clandestina.

Si autem in clandestinis sponsalib. interuenisset copula ante deductionem in templum, tunc sponsus & sponsa, carcere vel alia poena arbitraria puniuntur. all. Rubri. von Eheverlöbnuß §. Vnd auff ein solch/ Hinc quaeritur, quando concurrunt publica & clandestina sponsalia, quæ sint præferenda?

X I I I I.

PUBLICA SPONSALIA, AN, ET QVANDO clandestinis præferenda.

Sæpè accidit, quòd aliquis contraxit cum vna puella sponsalia publica, cum altera verò clandestina: eo casu: quando ita publica & clandestina sponsalia concurrunt, tunc publica sponsalia præferuntur clandestinis. Das öffentliche Verlöbnuß wirt dem heimlichen surgezogen/ c. 2. vbi Panor. nu. 6. de clandestinis desponsation. nisi ad clandestina sponsalia accessisset copula, quo casu clandestina sponsalia publicis præferenda esse, censent Consistoriales in his terris, propterea quòd puella sit viciata, & eius parentes maiori contumelia & iniuria afficiantur, quàm ea, quæ tantum publicè desponsata nec carnaliter cognita est. Vt docet Schneidevv. De sponsalibus nu. 18. & Hemming. de coniugio. pag. 209. Et quanquam sola clandestinitas, per se non vitiet matrimonium, vtroq; confitente se clam sic sponsalia contraxisse, vt iam dictum est, all. c. 1. vbi Panor. nu. 2. de clandest. despon. tamen talis confessio, nō debet præiudicare publicis sponsalib: & est ratio, quia si sponsus inciperet pœnitere & odio habere sibi publicè desponsatam, facîle posset subornare aliquam, quæ assereret, se priùs cum eo matrimonium contraxisse, idq; in fraudem publicorum:

DE SPONSALIBVS.

Sponsaliorum, quod esse non debet, vt tradunt Panor. & Canonist. in all. c. 2. eod. Luther. in all. suo libello de causa matri. art. 2. Sunt ergo publica sponsalia priuatis & clandestinis præferenda, nisi ad clandestina vel priuata copula accessisset, quo casu illa publicis præferuntur: contra dispositionem Iuris Canonici, quod publica sponsalia præfert clandestinis, etiam si in clandestinis copula interuenisset. tot. titul. de spons. duor. per L. nuptias, de regul. iur. quæ dispositio Iuris Canonici, hodiè in his terris non obseruatur.

X V.

POENA CONTRAHENTIVM *gemina sponsalia.*

Quando concurrunt publica & clandestina sponsalia, & in clandestinis interuenisset copula, tunc propter copulam clandestina publicis præferuntur, vt ante dixi, ita tamen, vt propter carnalem commixtionem contrahentes puniantur carcere, vel etiam grauiore pœna, pro qualitate delicti, vt rubrica noua cõstitutio. sub Titul. von Ehegelöbnuß. § Und da auß. vt & sup. admonui, num. X. circa secundum modum dissolutorum matrimoniorum vers. verum quia. Insuper solet interdum talis qui bina sponsalia contraxit, parti innocenti in expensas condemnari, per ea, quæ tradit Panor. in c. Gemma extr. de sponsalib. in fi. vbi concludit: Quod licet pœna stipulata non petatur, tamen ad interesse reum conueniri posse, quod omne in arbitrium Iudicis positum videtur.

Si verò nulla copula interuenisset, tunc illæ, qui contraxit cum duabus sponsalia, cogitur primam ducere, & sit cum secunda, cui prima sponsalia non fuerint ignota, infamis, & insuper carcere vel alio modo arbitrariè puniri debet all. Titul. von Ehegelöbnuß vers. Wann sich jemand mehr. & quod contrahens bina sponsalia, fiat infamis manifesti iuris est, per text. in L. 1. in fi. ff. De his qui not. infam.

Verum enim verò, si ille, qui cum duabus publica sponsalia contraxit, vtramq; cognouit, dubium non est, matrimonium consistere non posse, quò ad secundam, sed propter adulterium commissum, eam, quæ non ignorauit prima sponsalia cum illo pœna adulterij plectendam esse, nisi prima vellent ignoscere sponso, & eum extra ditionem Electoris sequi, quo casu pronunciatum scio, matrimonium cum prima contractum non esse rescindendum, sed subsistere debere, salua Iudicis pœna.

XVI.

POENA STRVPANTIS SPON-

sam alterius.

Si quis sponsam alterius stuprat, tunc ambo virgis cædi & perpetuè relegari debent, nisi sponsus hoc delictum vellet sponsæ suæ remittere, & eam ad se recipere, quo casu mitius puniuntur, ira tamen vt nihilominus viciatur der Brautschänder cum virgarum cæssione perpetuè relegari debeat. vt hodie constitutum est in ordinat. Titul. von Straffter Bruchts/ fol. 104. facit L. Si vxor §. Diuus ff. Ad L. Iul. de adulter.

XVII.

POENA FALSO ASSERENTIS SE

aliquam cognouisse.

Sæpè accidit, quòd leuia ingenia gloriari soleant, se hanc vel illam cognouisse, vel etiam dicant, alium eam cognouisse, & tamen nihil certi docere possunt, quæ res cum sit mali exempli, & hoc modo honestæ personæ atrociter diffamantur, ideo talis diffamator & gloriator hoc casu parti læsæ palinodiam canere & publicam recantationem facere cogitur, muß einen öffentlichen Widerruf thun / & nihilominus potest arbitrariè puniri, puta carcere, relegatione, vel etiam virgarum cæssione, vt hodie nouis constitutio. cautum est. part. 4. cap. 45.

XVIII.

DE CONDITIONIBVS AD SPON-

salia appositis.

Cùm autem per contrahentes interdum soleant sponsalib. adjici conditiones, ideo etiam de illis aliquid dicendum est. De quib. conditionib. & quando valeant, est text. in c. si. & ibi gl. ordinaria in verbo contra substantiam. de conditio. appof. Quid autem propriè sit vel dicatur conditio, tradit Iul. in L. cum ad præsens, nu. 4. ff. Si cert. petat. & quando conditio perimat obligationem, est text. in L. conditio. de verb. obligat.

Sunt autem conditiones duplices. Quædam sunt conditiones inhonestæ, turpes, vel impossibiles: Quædam verò sunt honestæ & possibiles. Primo casu subdistingendum est, Aut eiusmodi conditiones adiectæ sunt contra substantiam matrimonij, veluti, ducam te, si quæstus paula voles esse adultera, vel si voles furari. Hæ & similes turpes conditiones viciant

D E S P O N S A L I B V S .

viciant & impediunt matrimonium. all. c. fi. Aut eiusmodi inhonestæ conditiones non respiciunt substantiam matrimonij, sed sunt peregrinæ, veluti ducam te, si Rex Galliz vicerit regem Hispaniæ. Aut sunt impossibiles de facto, puta, si cœlum digito attigeris: Eiusmodi conditiones non viciant matrimonium, sed pro non adiectis habentur fauore matrimonij, ac si purè esset contractum. all. c. fi. Huc pertinet & illa conditio, Ducam te si fueris ex me facta grauida: volo enim prius scire an sis sterilis nec ne, quia etiam si illa grauida ex ipso per concubitum facta non sit, talis conditio non viciat, sed habetur pro pura. all. c. fi. & quia ad delinquendum inuitat, habetur pro non adiecta. L. conuenire ff. de pact. dotalib. Similis farinæ est & illa conditio, qua quis ita contraxit, promitto tibi matrimonium, si te virginem inuenero, quia conditio non attenditur, sed valet matrimonium simpliciter, siue inuenta sit virgo siue non: Ita docet. Hostiens. in titul. De conditionib. appof. 5. Quæ conditio vers. Quid si contraho. argu. L. alioqui. 5. Quod si ego. de contrah. empt. Sunt enim tales vel similes conditiones, tanquam inhonestæ, rejiciendæ. secund. Innocent. in c. de illis. de cond. appof. per text. in c. 1. eod. licet contrarium defendere nitatur Henric. Boick in all. c. fi. de conditio. appof. Idem est, si quis cum virgine vel muliere sub illa conditione contrahat sponsalia: Si se cognosci permittat, secund. gl. in c. 1. in verb. si permiserit & quæ ibi notant dd. de sponsalib. De his & similib. conditionib. late Iohan. Brunell. in sua tractat. De sponsalib. conclus. 33. quod ideo à sapientib. gubernationibus statutum esse existimat Philip. Melanch. in loco de coniugio, vt petulantix & malitiæ eorum, qui pudicitix imbecillis sexus insidiantur, frenum injiceretur.

Secundo casu, Aut sunt conditiones honestæ pertinentes ad coniugium, puta ducam te, si frater tuus dederit mihi nomine dotis duo milia ducatorum: Ista conditio valet, & ea non existente, dissoluitur contractus matrimonij conditionalis, c. Super eo. & c. de illis, de conditionib. appof.

X I X.

C O N D I T I O N E S C I R C A S P O N S A L I A

adiectæ quid operentur vel non.

Habent autem magnam vim & efficaciam conditiones sponsalib. appositæ, vt ex subsequenti facti specie apparebit.

Finge, quod scholaris aliquis Venereus, promississet alicui puellæ coniugium sub ea conditione: Si pater ipsius vellet consentire, quæ conditio

cum

cum sit honesta, nequaquam cogi potest iste scholaris hanc puellam ducere, antequam pater consentiat, nisi ipse hanc puellam carnaliter cognouisset ante conditionis euentum, quo casu eam ducere cogitur. Censetur enim recessisse à conditione appolita. Vnde sint cauti scholares, ne vel impotentia animi, vel blanditijs puellarum ad talem commixtionem permoueantur, quia secuta commixtione carnali, prædicta conditione amplius se tueri & defendere non possunt, sed sicut auiculæ incautæ, capti sunt: ita est expressus & benè notandus text. in c. per tuas de conditio. appol. Quod adeo verum est, etiam si iste scholaris protestatus fuisset ante coitum, se per hoc nolle recedere à conditione prædicta, quia talis protestatio, quæ est turpis & contraria factò, nihil ipsi prodesse debet. Quando enim concubitus sequitur, non expectato conditionis euentu, ea coniunctione iudicatur esse coniugium, ita est gl. in all. c. fi. in verb. præsumendum, vers. Sed quid si, & tradit Schurff. conf. 57. nu 3. cent. 1. Imò etiam si iste scholaris esset persona nobilis & puella ignobilis vel vilis conditionis, nihilominus sup. dicta decisio vera est. Licet enim iura inter personas soleant distinguere. tot. titul. de iur. pers. & titul. de stat. hom. & nobiles multis priuilegijs gaudeant, vt in terminis docet Cæpoll. in sua Tractat. in 4. priuilegio nobilitatis, tamen hoc casu conditio personæ nec impedire nec dirimere potest matrimonium, propter copulam subsecutam, vt tradit Tiraquela. in suo eleganti Tractat. de nobilitat. cap. 20. num. 173. & 174. cum seq. Discant ergo scholares abstinere à Venere, iuxta præceptum Cardin. in Clem. 1. q. 1. de Magistr.

Quid autem si ille scholaris, qui ita promisit puellæ matrimonium sub conditione: Si pater ipsius consentiat, mutat voluntatem suam priusquam pater consentiat, & significet puellæ, quòd nullo modo velit eam in vxorem ducere, puella videns istum scholare cum alia velle sponsalia contrahere, impedit illi propositum suum per Magistratus Ecclesiastici inhibitionem, petens vt voluntas patris ante omnia expectetur & exploretur, quæstionis est, nunquid hoc casu ille scholaris, possit poenitere ante declarationem à patre factam, vel an cogatur stare conditioni appositæ, qua existente, si pater consentiat, an tunc scholaris compelli possit, purificata iam conditione, matrimonium cum ista puella adimplere? Ista est pulchra q. quam mouet gl. in c. super eo. in verbo Alieno arbitrio. Vbi Panor. nu. 7. & Antho. de Butrio & Philipp. Franc. & est quæstio satis disputabilis, in qua sunt duæ opiniones. Prima est affirmatiua, quòd hoc casu poenitentia locus sit, vt per canonist. in all. c. super eo:

D

quam

DE SPONSALIBVS.

quam sententiam secutus est Schneidevvin. Inst. de nupt. nu. 38. & ante eum idem sentit Conrad. Maufer. ibi & Beza in suo tractat. de repud. § In sponsalibus verò, per verba, vt aiunt, de præfenti.

Secunda opinio est negatiua quòd isto casu non sit locus penitentia, sed quòd conditiones euentus sit expectandus : & istam opinionem tenet gl. in all. c. super eo, vt quemadmodum in alijs contractib. sub conditione conceptis, non licet alteri parti inuita altera, poenitere, & conditione pendente à contractu recedere L. 1. C. de per. & commod. rei vend. §. 1. Inst. eod. ita etiam fieri debere in causa matrimoniali, cum nulla ratio diuersitatis reddi possit, vt inquit Panor. in all. c. Super eo, latè Tiraquell. de retract. lig. §. 1. gl. 10. nu. 34. & in hac secunda opinione residet Didac. in Epitom. causarum matrimonial. cap. 3. part. 2. num. 6. & hanc posteriorem sententiam prolixè defendit Iacobus Toming. in suis decisionibus q. 10. vt ibi per eum, & secundum hanc posteriorem sententiam pronunciamdum puto, ne in causis matrimonialibus detur aut relinquatur, locus hominum leuitati vel inconstantia.

Ceterum quando sub conditione possibili, honesta & quæ non sit contra substantiam matrimonij, post prima sponsalia contracta, superuenissent alia sponsalia purè inita, tunc extra cõtrouersiam est, quòd illa posteriora sponsalia purè contracta præferantur sponsalib. primis sub conditione contractis, quia prima sponsalia sub conditione inita habent vim sponsaliorum de futuro, quæ tolluntur superuenientib. sponsalib. de præfenti c. Sicut ex literis. de sponsalib. & Panor. in all. c. Super eo. & in all. c. per tuas in verbo præsumendum de sponsalib.

De his conditionib. licitis vel illicitis sponsalib. vel matrimonijs appositis, qui plura scire cupit quatenus valeant vel non, videat Didac. in sua Epitome de sponsalib. & matrimo. cap. 3. nu. 2. cum aliquot. §§. seqq. part. 2. & ordinationem Cellen. Anno. 1545. comparatam.

X X.

DE POENA LIBERORVM CONTRA- *hentium sponsalia sine parentum consensu.*

Ciuilis & naturalis ratio suadet, vt liberi consensu ipsorum parentum sponsalia contrahant. §. 1. Inst. de nupt. quòd si non fecerint, possunt eam ob rem hodie ex noua ordinatione Electoris Saxonie, pro qualitate
causa

causa vsq; ad dimidium legitimæ, vel etiam in totum exhæredari, & carere puniri, & in super ex conditione Celf. ipsius exterminari, vt habetur in titul. von Ehegelöbniffen fol. 99. sicut etiam constituit Carol. V. Cæsar iam pridem in regnis & ditionib. suis hæreditarijs, ac Edicto quodam publico nuper ita sanciuit Henricus Rex Galliz: quòd licet, quantum ad exhæredationem attinet durum videatur, cum ista causa inter 14. causas exhæredationis, quæ recententur in Authentica. Vt cum de appellation. cognosc. §. Aliud quoque, collat. 8. non reperiatur, & filius contrahens matrimonium sine consensu patris, non possit ob eam rem exhæredari, vt habet communis dd. opinio quemadmodum latè tradit Dec. in L. nuptias num. 10. de Regul. iur. tamen quia lex ita scripta est, seruanda est, L. Prospexit, ff. Qui & à quib. manumiss. liber. non fiant. Quam tamen ordinationem, solum de liberis in potestate parentum constitutis, & non de emancipatis intelligendam & declarandam esse puto, cum notissimi iuris sit, emancipatos patria potestate solutos esse, & ob id propter non adhibitum illorum consensum, exhæredari non posse, sed nepotes mortuis parentibus ad bonorum possessionem aui contra tabulas admitti, L. 3. §. Si emancipatus. de bonor. poss. contr. tab. Quod ideò notandum est, quia hodie liberi à parentib. separatis in his terris, non censentur amplius in ipsorum potestate. vt statuitur in constitut. patriæ parte 2. nu. X. quamuis honestiùs fecerint etiam emancipati liberi, si parentum consilium & voluntatem in nuptijs contrahendis non neglexerint, *γονέων γὰρ ἀμελέον*, vt vtar Platonis testimonio lib. 2. de LL. Præterea existimo prædictam patriæ constitutionem limitari posse, quando liberi culpam deprecarentur, & poeniteret eos istius ingratitude erga parentes; vt tradit Ioseph. lib. 4. Antiquitat. Præsertim vbi illi non per contemptum & ignominiosum inierunt matrimonium, sed quia oblata sit ea conditio, quam denegare non debuissent parentes, si eorum requisitus fuisset consensus, & quæ fortasse non patiebatur, vt is expectaretur, ne mora nuptijs adferret impedimentum: quòd & Sidorius Apollinaris de clerico quodam scriptum reliquit. Insuper etiam considerandum puto: An parentes satis causæ ad exhæredationem habuerint. Athen. Non licet. vbi dd. De liber. præterit. Diuus Ambrosius Epistola 45. Sisyrium pietatis nomine laudat, quod filio, qui non ex voluntate eius vxorem duxerat, ignouerit, & hanc illi remiserit offensam, quæ iustam succensendi causam præbuerat. De his & alijs similib. limitationib. ad hanc rem pertinentib. vide Adria. Puluzum in tract. suo

D E S P O N S A L I B V S .

de nupt. lib. 1. nu. 74. cum multis seqq. Et an & quando valeat statutum laicorum , puniens contrahentem matrimonium absq; consensu parentum, vide Bald. in L. Omnem circa fi. C. ad Sc. Tertulian. Roma. in Rubr. ff. solut. matr. in 1. lectur. nu. 31. & in 2. lectur. nu. 39. & Francisc. Niconitium in all. Rubrica nu. 220. cum seqq. Dominic. Geminia. in c. statutum, nu. 8. de hæretic. in 6.

X X I .

*C O N S E N S V S T U T O R V M E T C U R A T O -
rum, an in sponsalibus sit necessarius.*

Potest hic quizri : An quemadmodum requiritur consensus parentum , in sponsalib. filij vel filix, ita etiam necessarius sit consensus Tutorum & Curatorum in sponsalib. pupillæ vel adultæ? In hacq. Salycet. in L. In copulandis C. de nupt. distinguit inter tutorem & curatorem . Pupilla sine tutoris autoritate non potest contrahere matrimonium, sed adulta absq; consensu sui curatoris bene potest contrahere, & ponit ibi gl. si. rationem diuersitatis : quia tutor datur personæ , sed curator rebus tantum, ergò quia tutor est loco patris, pupilla non debet absq; suo consensu nubere. gl. & Cyn. in L. 1. C. de sponsalib. gl. & dd. in L. 1. C. de nupt. Sed pone , quòd contingat , quòd pupilla nubat absq; consensu tutoris, maxime si esset iam pubertati proxima, nunquid tutor hoc posset impedire? Et respondendum est : Quòd non, quia non est omnino similis ratio inter patrem & tutorem, secund. gl. finali. in L. Si puellæ ff. de sponsalib. præsertim quia illa prohibitio est odiosa, ergò à patre ad tutorem neutquam extendenda, multò minùs posset hoc impedire curator, all. L. In copulandis. Vbi pulchrum verbum subjicit Bald. in fi. Nota inquit, quòd statutum dicens, quòd adultus non possit contrahere sine consensu propinquorum, debet intelligi circa bona, non circa personam, vnde bene potest contrahere matrimonium. Licet ergo minor ætas finiatur anno 21. & andr. lib. 1. art. 45. tamen puella iam adulta facta, bene potest contrahere matrimonium absq; consensu tutoris sui, cum is, attento Iure ciuili & Canonico, ampliùs non sit tutor, sed potius curator, nisi quod ipse propter administrationem, quam adhuc retinet, in obligatione maneat L. Ita autem §. pe. De administrat. tutor. Nam tutela finitur ipso iure, elapsis 14. annis in masculo, & 12. in fœmella. Instit. lib. 2. mod. tutel. fi. in prin.

. Vnde.

Vnde etiam quæri solet, vtrum ista statuta ciuitatum valeant, Quòd adolescens vel puella non debeat cōtrahere matrimonium absq; consensu curatorum vel aliorum propinquorum? Certè non valent, quia veniunt contra libertatem matrimonij. Panor. in c. 1. nu. 7. cum seq. & ibi perfectius Felin. De sponsalib. hac ratione, quòd matrimonium non debet esse captatorium, neque pendere ex voluntate alterius: Sunt etiam aliæ rationes in hoc considerandæ, Quia quando pupilla locuples, tunc tutor posset differre matrimonium, vt ipse interim pecunia vti, vel vt eam in matrimonium filio suo elocare posset. Et licet sint, qui existiment, requiri consensum tutorum, propter generalia verba Lutheri, quib. ipse vtitur in suo libello de caus. matrimonialib. quæ supra retuli de sponsalib. clandestin. tamen Luther. ibi non loquitur de tutorib. sed de parentib. & verba ibi per eum prolata, vñ was an jrer stat s: yn mag/ melius & de auo proauo, quam extranea persona intelligi possunt & debent.

Notandum tamen est, si adolescens sit infra 20. & puella infra 18. annos, quòd in contrahendis nuptijs debent in consilium adhibere suos curatores, prout hoc dispositum reperitur in ordinatione Cellæ comportata Anno 1545. Huc accedit, quòd etiam pastores diligenter & seuerè contra sponsalia clandestina prædicare, & iuuentutem admonere debent, ne sine consensu parentum, vel eorum quib. commendati sunt, scientia & consilio, matrimonia contrahant, vt est prouisum in articulo generalib. Anno 1557. editis, Titul. von Pfarherrn/ vers. diuwell auch viel Dnrahts/ mihi fol. 14. 6.

Hic potest obiter quæri: An tutor possit ducere pupillam suam? De Iure ciuili clarum est, quòd non possit. tot. titul. C. de interd. matri. inter pupill. & tutor. De iure verò Canonico matrimonium inter tutorem & pupillam admittitur. Felin. in c. de Francia nu. 11. extr. de sponsalib. Salycet. in L. si. C. de indict. matrim. Aretin. in §. Illud, nu. 2. Inst. de nupt. quem nouissimè Conradus Mauferus ibidem secutus est.

X X I I.

D E M O D O P R O C E D E N D I C I R C A

sponsalia contracta vel promissa.

Esti in causis matrimonialib. simpliciter, & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij, vt dici solet, procedendum sit, iuxta Clement: Dispensatam. de iudic. ita vt libellus in scriptis admitti non soleat, neq; etiam satisfactio vel Guaranda peti. Item quòd mulieres vel virgines sine curatore

D E S P O N S A L I B V S.

in iudicio stare, & in proprijs causis postulare possint L. 1. §. Secundo loco, ibi, dum foeminas prohibet pro alijs postulare ff. de postuland. Petr. à Doen. diffuse in limitatio. Regul. 311. non obstante Electoris Saxoniz constitutione nu. 15. parte. 2. cum illa ad hanc privilegiam matrimonialem causam extendi non possit neq; debeat. Iaf. in L. 1. nu. 9. ff. Solut. mari. Hieron. Cagnol. in L. 1. nu. 16. de regul. iur. tamen quia saepe lites oriri solent ex sponsalib. contractis, vel promissis, quando vna pars, vel negat esse sponsalia contracta, vel fatetur, allegat tamen causas, quare ea adimplere non velit, ideo nunc de practica siue de modo procededi circa sponsalia contracta vel promissa, videndum est quomodo hæ lites dirimi possint aut debeant, cum ad officium Iudicis spectet, lites dirimere. vulg. L. Quidam, vbi dixi. ff. Si cert. petat. Quod, quomodo fieri debeat traditur in ordinatione edita mihi fol. 247. nu. 8. Quando erga N. conqueritur de N. quod fidem datam non velit adimplere, vel quod eam stuprasset, sed ducere nolit, & petat terminum sibi præfigi ad exponendum hanc causam contra N. tunc Iudex, qui tenetur impertire officium petenti. L. 3. §. Hoc officium de dam. infect. debet vtriq; terminum assignare ad audiendam causam, non nimis breuem. neq; nimis longum, cum hoc ipsius arbitrio relinquatur, inspecta qualitate negocij, & locorum distantia vt tradit gl. in c. 1. in verbo nimis breuem, de dilationibus habita ratione personarum, an sint humiles vel nobiles qui ad iudicium vocantur, quia si sunt plebeiz vel humiles personæ, tunc solent hac vel simili simplicis citationis forma vocari.

X X I I I.

FORMA SIMPLICIS CITATIONIS, *vulgo, eines Vorbeschiedts.*

 Durchleuchtigsten Hochgebornen Fürsten vñnd Herrn / Herrn Augusten / Herzog zu Sachsen / des heyligen Römischen Reichs Erzmarschalln vñnd Churfürst / Landgraff in Thüringen / Marggraff zu Meissen / vñnd Burggraff zu Magdeburg / vnserß Gnädigsten Herrn / Wir S. Churf. B. verordnete Weysiger des Oberrn Consistorij zu Dresden / geben dir N. hiermit zuerkennen / das N. N. vñns Klagende fürbracht / als soltestu jhr Vntersß die Ehe zugesaget / vñnd versprochen / auch darauff Treuschlich erkandt haben / vñnd nun deiner Ehelichen Zusage nicht nachkommen woltest / sondern dawider allerley zu deinem Behelf vorwenden thätest / dessen sie doch nicht Gestendig were, vñnd darauff ge-
beten,

beten/ dir vnd ihr zuerhör dieser Sachen/ einen gewissen Tag zu ernennen
vnd anzusehen/ welches wir Amptshalben jr nicht abschlagen haben können.
Derhalben so wollen wir dir zuvorhör dieser Sachen den Montag nach N. zu
recher frühr Tagzeit für vns allhier zuerscheinen/ hiermit ernent vnd ange-
setzt haben/ anzuhören/ was bemelte N. disfalls wider dich Fürbringen wirdt/
darauff deine Antwort zuthun/ vnd nach gnugsamen Bericht vnd Gegenbe-
richt/ billichs Beschendts oder rechtlichs Erkänntniß gewertig zu seyn/ In-
massen wir der Eheklägerin solchen Tag/ auch benandt vnd angefaßt haben/
Mit der Vorwarnung/ da du Zugehör sam aussen bleiben würdest/ daß auff
deß Behorsamener scheinenden Theils Ansuchen vnd Fürbringen nichts de-
sto weniger ergehen vnd beschehen soll/ was sich nach gestaltten Sachen eygen
vnd gebühren will/ darnach du dich zurichten. Drkündtlich mit deß Dtern
Consistorij Inseigel besiegelt/ vnd geben zu Dresden den 3. Feb. Anno 83.

Id est: Illustris. & generosiss. principis ac Domini, Domini Augusti, Du-
cis & Electoris Saxonix, &c. Domini nostri Clementiss. Nos deputati
ad supremum Consistorium Dresdense notum tibi N. facimus: Quod
N. N. querelando nobis exposuit te ei nuper coniugium promississe, eam-
que desuper carnaliter cognouisse, nunc tamen promissionem adimple-
re nolle, sed multa ad tuam excusationem in medium adducere, quæ ta-
men ipsa negat, ideoq; à nobis petijt, vt tibi sibiq; ad causæ cognitionem
certus dies præfigatur ac constituatur: Quod quidem ratione officij no-
stri ei degenerare non potuimus. Quamobrem ad audiendam & co-
gnoscendam hanc causam, diem Lunæ post N. tibi hisce præfigimus &
nominamus, vt illo coram nobis hinc tempore matutino compareas, ea
quæ dicta N. hac in causa contra te propositura sit, audias & ad ea respon-
deas, & post necessariam causæ discussionem, decretum vel sententiam
expectes, quemadmodum actrici simili modo, illum diem præfiximus
& nominauimus: cum ista comminatione, si contumax emanferis ni-
hilominus ad comparentis partis petitionem, ea quæ huius causæ qua-
litas requirit & postulat, fieri debere. In cuius fidem supremi Consisto-
rij sigillo hæc obfignari curauimus. Dabantur Dresdæ D. m. M. Febr.
Anno 83.

Ita tamen forma pro facti contingentis narratione & causæ quali-
tate per iudicem potest augeri vel minui. Circa quam obseruandum est,
si pars rea sit sub Iurisdictione alicuius Nobilis, quod tunc mutatis mu-
tandis, Nobili ex Consistorio in forma epistolæ scribi soleat, quo subdito
suo iniungat, vt se ad terminum ipsi præstitutum sitat.

D E S P O N S A L I B V S .

Si verò pars rea non esset plebeia, vel humilis persona, sed vel ex nobili vel patritiorum genere nata, tunc non patenti publico, vt vulgò loquimur, sed per Epistolam, & ræmisso honoris titulo, ad iudicium vocanda esset, quemadmodum & aliàs iura inter personas respectum habere solent, toto tit. de iur. person. & de statu hom.

Interdum etiam citatio simplex solet dirigi in personam Superintendentis maximè eo loco, quo pars rea commoratur, hac vel simili forma pro facti qualitate & circumstantia.

X X I I I I .

FORMA SIMPLICIS CITATIONIS, Directa in personam Superintendentis.

Unser freundliche Dienste zuvor / Wirdiger vñnd Achebar Günstiger guter Freunde / Es ist an vns gelange / welcher Gestalt sich sollen Irungen erhalten / wegen eines angegebenen Eheverlembniß / vñnd darauff erfolgten Schwelchung zwischen N. Kläger in an einem vñnd N. Beklageten am andern / vñnd N. vor seine Eynrede zum dritten Theil belangende / Wenn wir denn auß allerhandt Umstände so viel befinden / daß dieser Sachen notturfft Vorhör bedarff / vñnd Wir Ampte halben geneigt / zuerrettunge der Bewissen / so viel an vns derselben / abzuhelffen.

Demnach begeren an statt hochermeltes vnser Gnädigsten Herrn Wir / vor vnser Person gürtlich such ende / ihr wollet den Partheyen befehlen vñnd aufflegen / daß sie auff den N. Tag / zu früher Tagzeit für vns allhier Persönlich vñnd vnauff. nbleibende erscheinen / Vorhör Handlung vñnd darauff gebürtichs Bescheyds. nach Befindung der Sachen gelegenheit erwarten / mit Verwarnunge / sie erscheinen also oder nicht / daß nichts destweniger in diesen Sachen / auff des gehorsamen Theils suchen / wider des andern Ungehorsam ergehen vñnd geschehen soll / was recht ist. Wir wollen auch hiemit bey ernster Straffe verbotten haben / daß sich kein Theil mit einem andern / in einig ferner Ehegelöbniß eyn / ass. n / oder auch vnter sich selbst / disfalls forschreiben soll / biß dieser Irunge zwischen ihnen zur rechtlicher oder sonst gebürtlicher Driterunge gebracht werde / Welches ihr den Partheien sich darnach Unwegerlich zurichten / wie obstehet / also anmelden / vñnd Vns / welcher Gestalt diese Citatio exequiret, schriftlich berichten wollet. Vñnd wir seyn euch hinwider zu freundlicher wilsfarunge geneigt. Datum / etc.

Id est: Reuerende ac Doctis. vir, significatum est nobis, qualiter propter præsentia sponsalia & subsecutum stuprū inter a & tricem A, ex vna, B. reum ex al-

ex altera, & C. ratione sui interesse tertia parte, controuersia orta sit. Cùm autem huius causæ cognitionem ex multis circumstantijs necessariam esse perspexerimus, & ratione officij nostri, vt cōscientijs consulatur, quantum ad nos, eam componere parati ac prompti simus: Ideoq; nomine Illustriss. Electoris, &c. clementiss. Domini nostri mandamus, pro nostra persona amanter petentes, vt partib. mandare ac iniungere velis, quæ N. die, tempore matutino coram nobis hic personaliter ac sine omni emanendi subterfugio compareant, & causa cognita iustum expectent decretum: Cum hac comminatione, siue ita comparuerint, siue non, nihilominus ad comparentis petitionem, contra contumaciam alterius id fieri ac decerni debere, quod iustum erit. Interdicimus præterea partib. sub pœnæ comminatione, ne alterutra earum noua contrahat sponsalia, vel inuicem aliquid tentet vel moliat, antequam hæc controuersia inter eas vel sententiam vel alio legitimo modo diffiniatur vel componatur. quæ omnia tu partib. significabis, nosq; quomodo huius citationis executio facta sit, per literas certiores reddes. Nos tibi vicissim nostra deferimus studia, &c.

Quando Reus ad emissam hanc citationem non veniret ad iudicium, sed contumaciter emaneret, tunc propter istam contumaciam talis contumax per suum Magistratum, ad postulationem Iudicis posset incarcerationi, per notat. in L. pleriq; ff. de in ius vocand. ita vt cogentur fidei iussores dare de sistendo.

Si verò iudex nesciret, quo in loco reus esset, tunc posset per edictum citari vt inf. suo loco plenius dicam.

X X V.

IURAMENTVM VERITATIS VEL CALUMNIA, an in foro Ecclesiastico locum habeat.

Quando ergo actor & reus comparent in iudicio ad diem ipsis præfixum, tunc olim vni vel vtriq; parti per iudicem Ecclesiasticum ex officio impositum fuit iuramentum de veritate dicenda, vel etiam iuramentum calumniæ, aut malitiæ tantum, vt ex sententijs veterum apparet, & de iure Canonico cautum est. c. 1. §. si. de iuram. calum. in 6. & c. 2. vbi Panor. eod. tit. & adhuc hodiè in aliquib. Consistorijs obseruatur. De quorum iuramentorum differètia & discrimine vide Francisc. Marc. in decis. Parlam. Delphin. part. 2. q. 686. Sed quia subest periculum periurij, quando vtraq; pars iurat, cùm fieri non possit, quin vna pars falso iuret, Et in

E

Verz.

D E S P O N S A L I E V S .

veræ. Item, Iuramenta sunt præcidenda propter periuriam evitanda. §. Quia verò, Authêr. de iudicib. collat. 6. & notatur in L. Marcel. §. si. ff. R. amot. Landrecht; lib. 2. art. 40. gl. in verbo *welchem Schaden*/cum periculosum fit, etiam à iusto exigere iuramentum. c. Etsi Christus. de iureiur. Ideo Affessores supremi Consistorij non solent à litigatorib. talia iuramenta exigere (nisi causæ magnitudo requireret, vt vni ex litigatorib. ex dictis iuramentis, pro vt iudici videretur, vnum imponi posset) sed tantùm seorsim, & ad partem grauius eos admonere, vt loco iuramenti vulgò, *an ih, desstatt*/promittant de veritate dicenda, cum cõminatione, si aliter comperit negotium se habere, quàm ab ipsis narratum sit, quòd vel carcere vel alia arbitraria pœna sine vlla mitigatione puniri debeant.

Facta hac admonitione, omnes causarum circumstantiæ diligenter sunt inquirendæ & considerandæ per Iudicem, antequam sententiam dicat, cum ad officium eius spectet cuncta rimari, & diligenter de omnib. reb. inquirere, L. Iudices C. de iud. c. iudicantem 30. q. 5. & est pulcher text. Deuter. cap. 17.

X X V I .

D E P R O C E S S U C I R C A

sponsalia clandestina.

Optandum sanè esset clandestina sponsalia per Magistratum superiore publico Edicto prorsus tolli, & nulla ratione admitti debere, propter multas graues causas, sicut D. Luther. non vno in loco suadet & hortatur. At quia hoc non fit, & plures lites & quidem intricatiores oriri solent, circa sponsalia clandestina quàm publica, ideo priùs de processu clandestinorum sponsaliorum, postea de publicorum videbimus.

Sponsalia clandestina inter personas parentib. orbatas in præsentia vnius testistantùm contracta, in terris Electoris Saxonix non subsistunt, nisi contrahentes in præsentia bonorum hominum talia sponsalia reiterent, vel denudò repromittant. vt habetur in noua ordinat. Titul. *von Ehegeselbnißten*/mihi fol. 99. Ad quam constitutionem aduertendum est. Non enim negari potest, quòd iuri communi contraria, quia quando non ad sunt alia sponsalia, per quæ posset confessioni partium de clandestinis sponsalib. initis præiudicari, tunc clarum est, quòd confessione partium verè probetur matrimonium. Panor. in c. Quod nobis, in 2. notabil. de clandest. desponsat. vbi inquit. Nota secundò, quòd super contractu matrimonij debet credi simplici verbo ipsorum contrahentium, & habetur

per-

perinde tale matrimonium, ac si ab initio in conspectu Ecclesiæ fuisset contractum, Idē consuluit Schurff. cons. i. nu. 5. cent. i. Ideo videtur, quòd ista constitutio magis referenda sit ad confessionem extraiudicialem & non ad confessionem iudiciāle. & quòd illa verba in constitutione posita, Da sie sich gleich Beyderseits dazu bekennen/non sint intelligenda de confessione, quæ sit in Consistorio præsentē iudice & parte, quæ confessio ob calorem iudicij, meritò valere debet, etiamsi tale matrimonium non coram testib. vel in iudicio denuò reiteretur & repetatur. In dubio enim debet fieri restrictio, ne nimium à iure communi recedatur.

Illud dubium non habet, quando sponsalia clandestina semotis testib. clam contracta essent, & subsequuta esset copula à partib. confessata, quòd talia sponsalia pro consummato matrimonio habenda sint, etiamsi in præsentia bonorum hominum talis confessio reiterata non esset. Quare allegaram constitutionem non de confessione iudiciali sed extraiudiciali tantum intelligo, vt quam minimum lædatur ius commune. Vnde si in posteriori casu proterui homines constitutioni parere non vellent, sed hos frenos furenter excutere, & vt Hippias apud Platonem leges falsò tyrannidis accusare non desisterent, tunc contra tales contumaces hac vel simili forma, sententia ferri posset.

X X V I I.

FORMA PRONVNCIANDI, CASV,

*quo sponsalia clandestina publicè non
reiterantur.*

In Ehesachen N. vnd N. erkennen vnd sprechen wir/ete. vor Recht / weil beyde Theyl Gestendig / daß sie einander die Ehe heimlicher Weise zugesagt / vnd doch solch heimlich Verlöbniß / in Beyseyn vnd Gegenwardt erlicher Leute freywillig nicht widerholen vnd bestättigen wollen / so ist auch dasselbe Vermöge / außgegangener Ehurf. Ordnungge Vnbündig / vnd wirdt demnach inen sich mitemander Zuwehelichen billich nicht gestattet / sondern da sie hierüber vnzimlicher Weise sich zusammen finden würden / so mügen sie derentwegen Inhals der Ordnungge von der Obigkeit gestrafft werden. B. R. B.

Id est: In causa matrimoniali N. & N. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdensē decernimus, & de iure pronunciamus. Quoniā vtrāq; pars clandestina sponsalia inter eas contracta fuisse confessata fuit, & tameq;

D E S P O N S A L I B V S .

eiusmodi clandestina sponsalia in præsentia honestorum virorum spontè reiterare & confirmare noluit, ideo secundum Electoralem publicatam constitutionem talia sponsalia non subsistunt, quo fit, vt matrimonium talib. personis consummare non permittatur, sed si desuper illegitimo modo sese commiscuerint, potuerunt vigore & tenore dictæ constitutionis à magistratu puniri, Iure mediante.

Vltra casum iam dictum, possunt etiam alij casus circa hæc sponsalia clandestina considerari.

Primus est, quando reus vtrumq; negat, & stuprum & promissionem matrimonij, Wenn Beklagter weder der Schwängerung noch zugesaget Ehe gestendig / sondern verharret auff seinem Leugnen / hoc casu, si nullæ sint probationes aut præsumptiones, tunc ab actione actricis absolui debet, c. 2. vbi Panor. de clandestin. desponsat. per regal. l. Qui accusare, C. de edend. l. si. & ibi gl. ordinaria, C. de rei vend. & cap. 1. vt Ecclesiast. benef. sine diminut. confer. Quid autem iuris sit, quando adfunt præsumptiones contra eum, dicam infra circa materiam Iuramenti purgationis, & potest forma pronuntiandi esse talis.

X X V I I I .

FORMA PRONVNCIANDI, QVANDO reus & stuprum & promissionem matrimo- nij simul negauit.

In Ehesachen N. N. Tochter Klägerin eins / vnd N. Beklagten anders Theils / Ersehen vnd Sprechen wir Verordnete vor Recht: Weil Beklagter des angezogenen Beyschlaffens vnd Schwängerunge / so wol auch daß er Klägerin / die Ehe sol zugesagt haben / nicht gestendig / Klägerin aber auff ihrem Fürbringen verharret / vnnnd doch auff dismal nichts erhebliches derentwegen Widerbeklagten darthun können / so wirt er auch von der Klägerin Zuspruche billlich absoluiret vnd endbunden. W. N. W.

Id est: In causa matrimoniali N. N. filia actricis ex vna, & N. rei ex altera parte, nos deputati, &c. decernimus, & de iure pronunciamus: Quia reus allegatum concubitum & stuprum, simul etiam, quod actrici matrimonium promiserit negat, aetrix autem in proposita actione persistat, & tamen contra reum nihil solidi probare potuit, ideo ab impeditioe actricis reus merito absoluitur, iure mediante.

Quia verò interdum accidit, quod in clandestinis sponsalib. soleant etiam transactiones interuenire, Ideo quæri potest.

TRANS-

DE SPONSALIBUS.

Augusten/ete. vnserß gnädigsten Herrn: Wir die Berordnete des Oberrn Consistorij zu Dresden verkunden hiermit öffentlich, Nach dem N. von N. N. vor vns beklagt / daß sie ihrer Jungfräuwlichen Ehren entsetzt / vnd geschwänget / ihr auch die Ehe versprochen vnd zugesagt hette / Beklagt: r aber des Weyschlaffens vnd Schwängerunge nicht in Abrede seyn können / doch die Eheliche Zusage gänzlich vornehmer / vnd die Klägerin auff vnser trauern vnd vermanen / nach Gelegenheit dieser Sachen vnd derselben Umstände / die Eheklage wider Beklagten auß gutem Willen / vnd eigenem Bewegnisse / gänzlich schwinden vnd fallen lassen / als seyndt diese Irungen mit ihrer Beydersseits Vorwissen vnd Bewilligung / durch vns in beyseyn / N. vnd N. gänzlich verglichen vnd vertragen worden / wie folget / nemlich / vnd also / daß Beklagter N. der Klägerin N. für die zugefügte Schmach vnd Bezahlung des Kranckes / auch Erziehung des Kindes N. Taler auff drey Termyn zu geben vnd zuentrichten zugesagt / als auff fünfzig Johannis 5. Taler / vnd folgendts auff den Neuwen Jahrestag des 23. Jahrestag 5. Taler / vnd also alle folgende Jahre auff den Neuwen Jahrestag erlegen / biß daß die gewilligte N. Taler vollständig von ihme sindt bezahlet worden. Do aber nach Schickung Gottes das Kind vor der Mutter / oder die Mutter vor dem Kinde / mit Todt abgehen würde / so soll obbemelte Summa / oder so viel dero hinderstellig / ohnbezahlet verbleiben / von dem Kinde auff die Mutter / vnd von der Mutter auff das Kind / nach Erbgangs recht kommen vnd fallen / vnd damit Klägerin gedachter Summen soviel mehr versichert seyn möge / hat Beklagter alle seine Güter / die er jeso hat / oder fünffzig bekommen mag / mit seines Erb vnd Lehnherin N. von N. Günst vnd Bewilligung / der Klägerin zu einem willigen Vnterpfande eingesetzt / im fall der Nichthaltung sich daran zuerholen / (oder die vnd die zu Bürgen gesetzt) dargegen hat die Klägerin für sich vnd ihr Kind / Beklagten dieser Sachen halben / aller vnd jeder zeit Zusprüche / keine dauon aufgenommien / gänzlich erlassen / vnd sich derselben wissenlich begeben / vnd wirdt hie mit jedē Theil nach gelassen sich seiner Gelegenheit nach Christliche zuuerhlichen / doch der Weltlichen Dbrigkeit wegen begangener Buzucht / auff Erkündnuß der Schöppenstule / ihre gebürliche Straffe vmbenommen. Welches die Partheyen allerseits dermassen wie obstehet / mit Handt vnd Munde vnvorbrüchlichen zuhalten / für vns bewilliget / beliebet vnd zugesagt haben / alles treuwlich vnd sonder Befehde / zu mehrer Beglaubigung ist dieser Vortrag gezwiefacht / gleichlautende auffß Papier bracht / vnd jedem Theil einer / vnter des Oberrn Consistorij Insiel zugesalt worden. Geschehen

zu Dresden / Mittwochs nach Palmarum / nach Christi vnseres **Hexxi**
vnd Seligmachers Geburt / im Tausent Fünffhundert vnnnd drey vnd Acht-
zigsten Jahr.

Id est: Illustris. Principis ac Domini D. Augusti, Domini nostri Clemen-
tis. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdensē, publicē hīcē
notum facimus. Postquam N. de N. coram nobis propter violatam vir-
ginitatem & impregnationem, ac insuper coniugij factam promissionem
accusauit: reus verò licet concubitum & imprægnationem non negaue-
rit, matrimonij tamen promissionem inficiatus sit, & aëtrix post nostram
admonitionem secundum qualitatem & circumstantias huius causæ ab
actione hac, contra reum proprio motu & voluntate in totum destitit,
Idèò controuersia ista, per nos in præsentis vtriusq; partis & consensu, se-
quentib. conditionib. transacta & composita est, vt sequitur, nempe hoc
modo: Quòd N. N. reus ad recompensationem illarū iniuriæ & amissæ pu-
dicitæ, proq; alimentis & educatione infantis aëtrici N. Ioachimicos ad
trinum terminum, vtpotè die N. proximè futuro quinq; taleros, deinde
in festo Epiphaniarum venientis Anni 1583. quinq;, & ita sequentibus
singulis annis totidem, donec promissa summa N. Ioachimicorum to-
ta soluta sit, dare ac soluere promissit. Sin autem contingeret, vt infans viua
matre, vel mater viuo infante præmoreretur, tunc dictam summam, siue
omniò solutam, siue adhuc ex parte debitam & soluendam, infans in
matrem vel mater in infantem iure successionis, transmittet. Pro asse-
curatione verò dictæ summæ, reus omnia sua bona præsentia & futura sub
iurisdictione N. & N. sita, cum consensu Domini, aëtrici oppignorauit
(siue N. & N. fideiussores dedit) vt si promissa solutio non sequeretur, de
ijs sibi satisfacere possit & debeat. Econtra aëtrix pro se ac infante suo
conuentionem contra reum huius negotij causâ omnem, nulla excepta,
penitus remisit, ac sciens eirenunciavit. Cæterum vtriq; parti permitti-
tur matrimonium, si libuerit, & pro vt commodum fuerit honestè con-
trahere: reseruata tamen magistratui seculari, ob fornicationem & per-
petratum stuprum, pœna, iuxta Scabinorum sententiam imponenda.
Promissit autem vtraque pars data dextra hanc compositionem inuola-
biliter seruare velle, sine fraude & dolo. In cuius rei fidem eiusdem teno-
ris duplicatum exemplar sub sigillo supremi Consistorij, cuiq; parti tradi
curauimus. Actum Dresdæ die Mercurij post Palmarum festum, Anno à
Christi Saluatoris nostri natali, Millesimo, quingentesimo octagesimo tertio.

Quando verò sit transactio ratione stupri tantum, sine imprægnatione
in

D E S P O N S A L I B V S .

in viduam vel virginem commisi. (Vidua enim honestè viuens virgini æquiparatur, L. interliberas, ff. ad L. Iuli. de Adult: §. item L. Iulia, Instit. de public. iudic.) tunc mutatis mutandis, seruari potest forma supra dicta. Interdum etiam ratione sponsaliorum, solent nasci iniuriæ, maximè tunc quando duo proci vnam puellam ambientes, contenderent promissiones hinc inde ipsis factas esse, & alter alterum eo nomine verbis contumeliosiss affecisse dicatur, quo casu iudex causa cognita in foro Ecclesiastico, pro varietate casuum litem Decreto dirimere potest, kan durch einen Abschied die Sachen entscheyden/hac vel simili forma.

X X X I.

FORMA DECRETI RATIONE ORTAE

Iniuria inter contrahentes sponsalia & tertium proci.

Zu wissen/Nach dem sich Irrungen zwischen M. an einen/vnd Jungfraw N. am andern/vnd Magist. D. dritten Theils/vnlangest begeben vnd zugetragen / welche sich dahero geursachet / daß M. bemelte Jungfraw vor vns in Anspruch genommen/Wie daß die Mutter vnd Sie/ime vor dieser Zeit eine Ehe solt zugesagt haben/welches doch Mutter vnd Tochter nicht Bestendig gewesen / Vnd aber M. D. mit Jungfraw N. in Gegenwart der Mutter vnd der Jungfrawen Vormünder allbereyt öffentlich Verlöbniß gehalten/derenwegen allerley beschwerliche Rede sich zwischen ihnen begeben vnd zugetragen / Als sind solche Irrunge vnnnd Zusprüche / heu Datum durch vns die Berordente des Churf. Sächsischen Ober Consistorij, inn Verhör vnd Handlung genommen / vnd nach gnugsamen Bericht vnd Gegenbericht/mit der Partheyen Fürwissen vnd Bewilligung/in Beyseyn der Mutter vnd ihrer Tochter Vormünder/vorabschiedet/wie folget:

Weil auß allem Fürbringen so viel befunden worden / daß kein Theil dem andern zu Haß oder Meyde / etwas zugemessen / sondern allein was der Sach nnotturfft gewesen/zuvor gegen einander geredt / vnd jeso vor vns anzeigen hat lassen / vnnnd denn nach gnugsamer Erinnerung M. die Eheklage wider bemelte Jungfraw gurtwillig fallen lassen/Sowird M. D. hiermit gestattet vnnnd nachgelassen / bemelte Jungfraw N. zu Ehelichen / vnnnd durch gewöhnlich Auffbieten vnd Kirchgang sein Ehrlichlich Beylager / mit der selben zuhalten / zuwohnen / innlassen denn auch M. seiner Gelegenheit nach/sich mit einer andern zuverehelichen / hremitt auch gestattet vnnnd nachgelassen wirt, vn sol diese Handlung keinen Theil an seinen wol herorgebracht
tem

dem guten Namen vnd Gerüchte nachtheilig/sondern diese Irrunge/ auch aller eingefallener Meisnerstande/ vnd verlauffene Wort/ deren in vngutem ferner nicht zugedencken/hiermit gänzlich todt/ abe/ vnd auffgehoben seyn/wie denn alle Theil diesen Abschiede si: he/ fest vnd treuwlich nachzusehen/das sie sich auch friedlich vnd schiedlich gegen einander verhalten sollen vnd wollen/ vns mit Hande vnd Munde angelobt vnd zugesagt haben / treuwlich vnd ofne gefähr. Urkundlich ist dieser Abschiede gezwiesacht / vnd gleichlautende auff's Papier bracht / vnd jedem Theil ein: r vnter d: s: Obern Consistorij Insegel zugestalt worden. Geschehen zu Dresden den 26. Februarij Anno 83.

Id est: Postquam inter M. ex vna, virginem N. ex altera & Magistrum O. tertia parte nuper controuersia inde exorta fuit, quod dictus M. puellam iam nominatam ob promissionem coniugij cum matris consensu sibi factam, coram nobis conuenit, quam mater & filia negauit, M. O. verò, cum eadem puella in praesentia matris & tutoris publica sponsalia iam celebrauit, qua de cauta inter eos hinc inde verba iniuriosa interuenerunt, Ideo per nos deputatos ad supremum Consistorium Dresdensense consentientibus partibus in praesentia matris & puellae eiusdemque tutoris causa satis cognita, & re deliberata negocium hoc modo, vt sequitur, diremptum est. Quia ex deductis, neutram partem vel in inuidiam vel odium alterius, sed tantum, quantum causae necessitas postulauit, verba fecisse, liquidò apparuit, quod & ipsae partes coram nobis falsae sunt, & M. post debitam admonitionem matrimonij actionem contra dictam puellam volens remisit: igitur M. O. iam nominatam puellam matrimonio sibi iungere, & post visitatam publicam proclamationem & deductionem ad Ecclesiam, Christianoritu nuptias celebrare. Sicuti & M. prout ei commodum fuerit cum alia coniugium inire conceditur & permittitur: nec hac de causa cuiusq; fama aut existimatio laesa, sed tota haec controuersia vnà cum omnium inde ortarum simulatum & verborum hinc inde contumeliosorum prolatorum memoria, hac compositione penitus sublata & sopita esse debet, quemadmodum decretum hoc nostrum firmiter se obseruatuos esse, ab omni parte nobis stipulata manu promiserunt, & receperunt. In cuius rei fidem eiusdem tenoris exemplar vnicuiq; parti apposito supremi Consistorij Sigillo tradi curauimus. Actum Dresdae 16. Febr. Anno 83.

Quando autem in foro ciuili ratione iniuriarum aliquis conuenitur, & iniuriatus perat ab aduersario reuocationem iniuriosorum verborum,

D E S P O N S A L I B V S :

rum, Wenn der Geschmähete auff einem Widerruf klaget für dem Weltlichen Gerichte/ & reus iniuriarum conuincatur, quæ tunc sit ipsius pœna, hodie in nouis constitutionib. expressum est, part. 4. nu. 42. In iudicio verò Imperialis Cameræ ista actio instituta censetur ciuilitantum, vt tradit Mynsing. cent. obseruat. 98.

X X X I I.

D E D I F F A M A T I O N E.

Solent etiam quandoq; diffamationes nomine sponsaliorum oriri, propter quas diffamatus ex L. diffamari C. de ingenu. & manu. contra diffamatorem agere solet. Quia autem istæ diffamationes sæpè accidunt, idè de practica huius L. quædam monebimus. vnde sciendum est, de iure communi beneficium L. diffamari, locum habere in omni genere causarum tam ciuilium quàm criminalium, puta si quis de crimine aliquo iniquè traducatur, vt quia dicatur Seium sceleratè occidisse, cum ipse tamen hoc fecerit ad sui defensionem. Vel si quis possessorem alicuius rei, apud honestos & graues viros diffamet, quòd iniuste & suo præiudicio rem talem possideat, & quòd ipse plus iuris in ea, quàm possessor habeat, prout tradit Innocent. in c. 1. nu. 2. de confirm. vtil. vel inutil. & in c. conquerente nu. 1. De off. ordinar. Bart. in L. Titia, de accus. Castrens. in L. vnica C. vt nemo inuitus agere, Roma. Conf. 53. nu. 1. & Boer. decis. 255. nu. 7. Anton. Gomes. variarum resolutionum lib. 3. cap. 1. nu. 18. Porc. commun. opin. lib. 1. conclus. 19. ampliatur. 1. Antoni Gabriel. lib. 2. tit. de actionib. conclus. 6. & pleniss. Blarer. in sua repetit. d. l. diffam. Quomodo autem in supremo iudicio Cameræ Imperialis, ex hac lege procedatur, habetur in ordinatione Cameræ part. 2. nu. 22. tit. Welcher Gestalt im Cammergericht / ex L. diffamari gehandelt werden möge mihi folio 292. & tradit Andreas Geil in suis obseruationib. obseruatio 9. 10. 11. & 12. lib. 1.

Quia verò causæ matrimoniales non deuoluuntur ad Cameram, vt annotauit idem Geil. obser. 112. in fi. eod. lib. & obseru. 45. in fin. lib. 2. idèd in præsentiarum circa materiam L. diffam, non immorabor, sed tantum ostendam processum in Consistorijs harum terrarum visitatum.

XXXIII.

PRACTICA EX L. DIFFAMARI IN
foro Ecclesiastico.

Quartus ergò casus est, quando non agitur de simplici verborum iniuria, sed de atroci diffamatione ratione sponsaliorum orta. & diffamatus velit famam, existimationem & honorem suum defendere, quemadmodum par est. Teneatur enim quilibet honorem & famam suam defendere, non secus ac vitam ipsam.

Erbare Leute haben allwege das Leben vnd die Ehre gleich geachtet/vnd die Verlesung oder die Verleumdung an Ehren höher vnd beschwerlicher dem Leibesbeschädigung gehalten, sicut verbis formalibus inquit: Constitutio Electoralis tit. de Iurijs princ. parte 4. Cùm causa famæ & vitæ æquiparentur. L. iusta, De manu. vindiēt. L. isti quidem C. quod met. cau. vbi gl. in verbo infamiæ. L. Iulian. ff. si quis omis. caus. test. Petr. Gerard. singulari 1. & 33. & 82, hinc dicimus crudelem eum esse, qui famam suam negligit c. nolo: 2. q. 1. all. L. Iusta in princ. vbi glo. in verbo infamiæ, de manu vind. Et noti sunt versus:

Omnia si perdas famam seruare memento,

Qua semel amissa, postea nullus eris.

Et Bald. in L. vnica nu. 22. C. de confess. inquit: Quod bona fama hominis sit thesaurus inæstimabilis, & det suauitatem odoris, sicut lilium. Quando ergò, vt ad propositum reuertamur, diffamatus petit, processum contra diffamantem, tunc Iudex debet habere quandam probabilem noticiam istius diffamationis, antequam citationem decernat, Boer. all. decis. 255. nu. 9. Gabriel. lib. 2. tit. de Iud. conclus. 6. nu. 24. obtenta autem citatione, eo necessitatis diffamatorem redigere potest, vt corâ Iudice diffamati cogatur causas traductionis & diffamationis sub pœna perpetui silentij deducere, Bart. in all. L. Titia, in fi. de accusatiõe Boer. all. decis. 255. nu. 7. Fit enim diffamator, quoad causam principalẽ tunc actor, & diffamatus reus, quare etiam Iudicem diffamati sequi tenetur, & partes actoris inuitus sustinere cogitur, vt habet communis opinio teste Blarer. in all. L. diffamari, c. 4. cum seqq. Bald. in L. vnica C. vt nemo inuitus ager. Schurff. conf. 34. nu. 5. & conf. 75. nu. 6. cent. 1. Dec. in c. cum inter, de except. licet Afflictus contrarium sentiat decis. 268. per tot. Et quamuis nemo inuitus agere, vel accusare teneatur, L. Vnica C. vt nemo inuit. tamen illa regula non procedit, quando quis expressè vel tacitè se ad agendũ

astringit. Sed diffamator tacere se ad agendum arctat, quia diffimare est tacite ad iudicium prouocare. per text. all. L. diffam. vbi Bald. nu. 8. & 10. Schurff. conf. 15. nu. 19. cent. 3. Alex. conf. 103. per. tot. volu. 5. Aut ergo ad citationem emanatam diffamator comparere in iudicio, & diffamatus suam diffamationem contra diffamatorem deducit, atq; iudici exponit, petens, vt aut diffamator probet suam præsentam diffamationem, vel si hoc facere non possit, vt ei perpetuum silentium imponatur. Super hac petitione lis non contestatur, sed summarie in puncto perpetui silentij proceditur. Por. com. opi. lib. 1. conclu. 19. limitat. 5. Diffamatore in termino citationis comparante, & diffamationem negante, diffamatus eam probare cogitur. Si verò diffamator non neget diffamationem, sed dicat eam esse veram, & offerat se ad probationem, tunc Iudex in vno vel altero casu probationem admittere debet, & si nihil probauit, Iudex debet diffamantem absoluerè, & diffamatum in expensas condemnare: Si verò diffamator nihil probauit, tunc Iudex debet eum non tantum in expensas condemnare, sed & perpetuum ipsi silentium per sententiam imponere.

Aut diffamator ad citationem emanatam non comparere in iudicio, cum sit in potestate ipsius, comparere & agere, aut non comparere, tunc propter contumaciam poena perpetui silentij mulctatur. Vnde liquet hanc citationem nihil aliud esse, quàm meram denunciationem, vel admonitionem, ad explorandam voluntatem citati, cuius citationis finis est, vt si citatus sua interesse putauerit, veniat, & intra præfixum terminum, de iactato suo iure vel criminatione abstineat. Vt tradit Alex. in all. conf. 103. & Innoc. in c. cum nobis, de electio. Burr. in c. Cum inter. de exceptionibus. Quando ergo constat iudici, in quo loco diffamator moratur, tunc citatio potest dirigi ad eum, sub cuius iurisdictione est, vt per subsidium citetur ad terminum in citatione ipsi præfixum. Si verò neq; Iudex, neq; diffamatus sciat, vbi aut in quo loco diffamator sit, tunc per publicum edictum citari debet, hac vel simili forma.

X X X I I I I .

FORMA CITATIONIS PER EDICTVM

publicum, in causa diffamationis,

DES Durchlauchtigsten Hochgebornen Fürsten vnd Herrn / Herrn
Augusten / etc. vnseres gnädigsten Herrn. Wir Berordnere des Oberrn Con-
sistorij zu Dresden / entbieten allen vnd jeglichen *Geistlichen vund Weltli-
chen*

lichen Prälaten/ Superintendenten/ Pfarhern/ Diaconen/ Ampelanten/ Schößern/ Bürgermeistern/ vnd Rähren der Städte/ Schultheissen/ Richtern/ vnd Gerichts vortaltern/ auch allen andern/ so mit diesen vnsern offenen Brieffe ersucht werden/ vnserere willige vnd freundliche Dienste/ hiermit fligende zu wissen/ daß vns N. N. von N. klagende hat angebracht/ wie daß eine N. N. von N. bürtig/ ihn diffamire vnd auftrage/ als solte er sich mit ihr in Ehegelöbniß eingelassen haben/ Weiler dessen nicht gestendig/ vnd darauf spürete/ ihr Gemüth dahin gerichtet zu seyn/ ihn an andern seinen Fürhabē zu hindern/ so würde er verurthsacht/ zu Rettunge seines Gewissen/ Erhaltunge gutes Namens/ vnd Aufsprühunge seiner Unschuld/ sich seines Rechts ex L. diffamari wider ob zedachte N. N. zugebrauchen/ vnd hat vns hierauf vmb Rechts Verstatunge wider sie angelantz/ Wann wir dann Krafft vnserer tragenden Amps das Recht niemands versagen sollen/ vnd aber ein Gerichts zwang dem andern Handreichunge zuthun schuldig/ Als ist an euch alle vnd einem jeden insonderheit/ so viel derer S. E. F. G. Vnderthane seyn/ an stat vnd von wegen S. E. F. G. vnser Begehr für vns gültlich sinnen/ an die andern aber so nicht S. E. F. G. boimeffigkeit entwerffen vnser freundliche vnd fleißige Bütte/ ihr wollet in subsidium iuris zu stewart der Gerechtigkeit lobben/ andie N. N. öffentl. ch von der Cangel/ endtlich peremptoriē citiren vnd laden/ daß sie auff den letzten 3. dieses 33. Jahrs/ vor vns allhier im Obren Consistorio Persönlich/ oder durch iren gnugsamen geuolmechtigten Anwalde erscheyne/ daselbst anhöre/ welcher Gestalt N. N. seine Klage/ wegen angezogener diffamation vnd Verleummunge Gerichtlichen wider sie anstellen vnd fürbringen wirdt/ vnd gefast sey ihre Zusprüche/ da sie der einige Zuhaben vermeynt/ fürzubringen/ ires Gegentheils Antwort darauf anzuhören/ vnd von beyden Theilen als denn gebürlich Bescheyds darauf zugewarten/ mit Verwahrung/ sie erscheine also oder nicht/ daß nichts desto weniger auff N. N. Erscheinen/ vnd ferner Gerichtlichen suchen/ wider ihr Ungehorsams aussenbleiben/ in der Sachen ergehen vnd geschehen soll/ was recht ist. Hierneben wollen wir N. N. außdrücklich vorgewisset vnd vernahmet haben/ daß sie zu allen andern Terminen nitgends anders denn allhie zu Dresden an der PfarKirchen/ durch offene edicta soll citiret vnd geladen werden/ darnach sie sich zurichten.

Ihr wollet auch vnbeschwäret seyn/ diese vnserere Citation wenn sie von der Cangel abgelesen/ an die Kirche oder das Rathhaus/ da es am bequemsten sich schicken will/ anschlagen/ vnd daselbst eine Zeitlang stehen lassen/ damit der D. solches durch ihre Freundschaft oder andere Leute zu wissen geyhan

D E S P O N S A L I B V S .

than werden möge / vns auch der execution ein Befändniß / daß sie von dem
 Sangel gesch. hen / vnd folgendts an der Kirchen oder Rathhaus. an geschla-
 gen gestanden sey / bey gegenwertigem zuschicken / Soches sich vor sich nicht
 der vmb einen jeden in sonderheit freundtlichen zuwenden willig / Dr-
 kündlich mit des Oben Consistorij Inseigel besiegelt. Given zu Dresden
 den 17ten Febr. Anno 83.

Id est: Illustriss. &c. nos deputati ad supremum Consistorium Dresden-
 se, omnib. ac singulis Ecclesiasticis ac secularib. Prelatis, Superintendenti-
 tib. Diaconis, praefectis officiorum, quæstorib. Consulib. & Senatorib. ci-
 uitarum, reliquisq; vniuersis, qui his literis requiruntur studia ac officia
 nostra deferimus ijsq; significamus: Quod N. N. ab N. coram nobis con-
 questus sit, qualiter N. quædam N. ab N. oriunda ipsum diffamare, & su-
 gillare debeat, ac si ipse sponsalia cum ea contraxisset. Cum autem id fal-
 sum esse, ipse affirmet, & eam id in hunc finem facere intelligat, vt ipsi cum
 alia matrimonium inire per hoc via præcludatur, ideoq; ad liberandam
 conscientiam, conseruandam famam & exiltimationem, innocentiamq;
 suam, ipsi opus esse iurè suo ex L. Diffamari contra dictam N. vii: vtq;
 hoc ipsum à nobis permitteretur, officium nostrum humiliter implora-
 uit. Cum autem nemini Ius denegare debeamus, & Iurisdicctio vna per al-
 teram adiuuanda sit, ideo vobis omnib. ac singulis, præcipuè Celstitudinis
 ipsius iurisdicctioni subiectis, nomine suæ Celstitudinis mandamus, à reli-
 quis verò iurisdicctioni ipsius non subiectis amanter petimus, vt, in substi-
 dium iuris, iustitiæ causa supra dictam N. N. publicè de suggesto procla-
 metis & peremptoriè citetis, quo vltimo die mensis Febr. huius 83. curren-
 tis anni coram nobis hinc in supremo Consistorio, vel per se, vel per procu-
 ratorem cum sufficienti mandato compareat, ad audiendum qualiter N.
 N. actionem suam propter allegatam diffamationem iudicialiter contra
 eam habeat, hoc ipsum tunc in medium adferat & responsonem aduer-
 sarij sui audiat, & super ea decretum nostrum expectet. Cùm hac certifi-
 catione, siue ipsa in termino comparuerit, siue non, nihilominus ad antè
 dicti N. instantiam & iudicalem requisitionem, ratione commissæ con-
 tumaciæ decretum iri, quicquid iuri æquitatiq; consentaneum erit. In-
 super N. hisce literis certioramus se postmodo omnibus & singulis termi-
 nis legitimis, nullibi, quàm hic Dresdæ in templo parochiali ad S. Cru-
 cem per publica edicta citandam fore.

Præterea rogamus, vt non grauatim hanc nostram citationem, vbi
 de ymbone prælecta fuerit, vel templi, vel curiæ vestræ, prout commo-
 dum

dum visum fuerit, valuis præfigere. ibiq; aliquandiu relinquere, quo hoc nostrum edictum N. vel per eas coniunctos, vel etiam alios notum fiat. Significabitis etiam nobis, quomodo hæc vel prælegendo, vel præ foribus affigendo executi fueritis, Pro quo officio vobis omnibus & singulis nostra vicissim studia & officia deferimus. In fidẽ supremi Consistorij sigillo hæc corroborauimus. Datæ Dresdæ vltima die mensis Febr. Anno 83.

Quando diffamator ad hanc primam citationem non comparet, tunc debet denuo citari, quia vnica citatio ad impositionem perpetui silentij in contumaciam non sufficit, sed requiritur bina citatio ad hoc, vt perpetuum silentium imponi possit contumaci. Blarer. in alle. L. Diffamari c. 6. nu. 13. cum seq. Afflict. decis. 264. Boer. decis. 255. nu. 10. Angel. ad Rubric. Inst. de actionib. nu. 23. in fi. vers. vñum tene menti. Ratio huius communis opinionis est, quod per sententiam impositionis perpetui silentij, plenum iudicium diffamanti adferatur, & ideo hæc causa non præcipitanda, quo fit, vt etiam si petat diffamatus, diffamatori imponi perpetuum silentium vigore primæ citationis, quod eius petitio tanquam immatura, *Als vnzeitig*/non attendatur. Sed si diffamator non compareat. & in contumacia persistat, tunc per diffamatum accusata eius contumacia, & repetita summaria petitione debet denuo citari hac vel simili forma.

X X X V.

FORMA SECUNDÆ CITATIONIS,
in casu diffamationis.

D E S Durchleuchtigsten/etc. Wir verordnere des Oberrn Consistorij zu Dresden/ fügen dir (si est Plebeia) N. N. von N. hiernit zu wissen/ Nach dem wir dich auff Gerichtliches Ansuchen und Bitte / N. N. von N. auff heut dato vor uns anhero citiret vñnd sürgeladen/ daselbst deiner Zusprüche wider gemeldten N. eines angegebeneu Ehegeseßniß halben/ Gerichtlich folge zu thun/ oder in Vorleistung dessen / zusehen und anzuhören/ welcher Gestalt N. N. seine Klage deiner diffamation und Verächtigung halben/ wider dich Gerichtlich anstellen/ vñnd dir ewig Stillschweigen aufzulegen bitten würds/ vñnd bemelter N. diesen Termin Gehorsamlich besucht/ du aber Ungehorsamlich aussen geblieben/ derwegen er nach Wiederholung vñnd gerichtlich Anstellung seiner Klagen / deinen Ungehorsam beschuldiget vñnd gebeten / wegen deines Ungehorsamen aussenbleibens/ dir Inhabts seiner diffamation Klage ein ewig Stillschweigen aufzulegen.

Wenn wir dem Krafft unsers tragend in Haupts / niemands Rechte vor,

D E S P O N S A L I B V S .

vorsagen sollen / Demnach heischen / c. tiren vnd laden wir dich hiermit endlich vnd peremptoriè, daß du auff den Freytag nach N. welcher ist der andre Tag des Monats N. nechstkünftig für vns allhier im Obern Consistorio zu fröher Tagzeit Persönlich / oder durch deinen gnugsamen geuolmechtigten Anwalden erscheineest / vnnnd nachmals auff N. N. wider dich erhabente Klage / deine Antwort thust / vnnnd ferner rechtliches Bescheydes erwartest / mit der Vorwarnunge, du erscheineest also oder nit / daß nichts desto weniger / auff des Klägers weiter Gerichtlich Ansuchen / wider dich ergehen vnnnd geschehen soll / was recht ist / hiernach du dich endlich zurichten / Verkündlich mit des Obern Consistorij Inseigel besiegelt. Geben zu Dresden den N. N. Anno 83.

Id est, Illustris. &c. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdensis, tibi N. (si est plebeia) hisce notum facimus: Postquam ad iudicalem requisitionem & petitionem N. N. ab N. hoc die à nobis citata fuisti, ad deducendum & allegandum causas iuris tui, ratione prætenforum sponsaliorum contra dictum N. vel si hoc abs te factum non esset, ad videndum & audiendum, qualiter ipse actionem suam ratione diffamationis tuæ, contra te iudicialiter propositurus, & tibi perpetuum silentium imponi petiturus esset. Dicitus autem N. in termino se præsentavit, tu verò contumaciter emanisti, quamobrem ille post repetitam & intentatam suam contra te iudicalem actionem, tuam contumaciam incusauit & petijt, vt tibi perpetuum silentium imponeremus. Cùm autem ratione officij nostri, ius nemini denegare debeamus, Ideo citamus te peremptoriè, vt secundo die Mensis N. coram nobis hic in supremo Consistorio, iusto matutino tempore personaliter vel mediante procuratore, cum sufficienti mandato, compareas, & ad intentatam N. actionem respondeas, & super hoc vltiorem iuris cognitionem expectes, Cùm hac certificatione, siue comparueris, siue non, nihilominus ad petitionem & instantiam actoris, contra te iudicatum iri, quòd equum & iustum sit, in cuius rei fidem hanc citationem supremi Consistorij sigillo sigillauimus, quæ datur Dresdæ die N. Anno 1583.

Si diffamator spreta hac citatione non compareat, tunc citatur ad audiendam sententiam, hac vel simili forma.

FORMA

X X X V I .

F O R M A C I T A T I O N I S A D A V .
diendam sententiam.

DES Durchleuchtigsten/ete. Wir verordnete des Obern Consistorij zu Dresden /fügen dir N. N. von N. hiermit zu wissen / Nach dem wir dich auff gerichtliches Ansuchen vñ Bitten/N. N. auff dē Freytag nach N. nechstvorschiene[n] zur Ehehafft vnd Vermeldung erheblicher Verhinderung/warvmb du den ersten dir von vns angeetzten Termin nicht besuchen mögen. vnd nachmals auff obgedachts N. N. wider dich fürgebrachte Klage deine Verantwortung zuthun / vor vns anhero citiret vnd geladen / vnd N. N. solchen Termin gehorsamlichen besucht / du aber anderweit vnghorsamlichen aufsen geblieben. Derowegen er solchen deinen begangenē Vnghorsam beschuldiget/vnd vns vmb fernner Rechts Vorstaltung wider dich gebetten / Weñ wir vns deñ in dieser Sachen eines Endurtheils vorglichen/welches wir auff den Donnerstag nach N. dieses Monats zueröffnen willens. Demnach heischen / citiren / vnd laden wir dich hiermit endlich vnd peremptoriē, daß du auff jeko benannten Termin vor vns alhier im obern Consistorio zu fruer Zeigeit Persönlich / oder durch deinen gnugsamen gevoltmächtichten Anwalden erscheinst / vnser Urtheil vnd Erkänntniß anhörst / mit dieser Vorwarnungen / du erscheinst vnd thust solches also oder nicht / daß nichts desto weniger auff N. N. Ansuchen vnd Bitten / wider dein vielfältiges vnghorsames Aussenbleiben / Als denn mit Eröffnung des Urtheils verfahren werden / vnd sonst in der Sachen ergehen vnd geschehen / was recht ist. Darnach du dich endlich zurichten / Urkundlich mit des Obern Consistorij Insiegel besiegelt/ Geben zu Dresden den letzten Februartij/ Anno 1583.

Id est : Illustris. etc. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, tibi N. N. hisce notum facimus: Postquam ad iudicalem requisitionem N. N. die Veneris post N. nuper præterito, ad deducendum legitimum impedimentum, quod termino constituto non comparueris, & ad intentatam N. N. actionem respondendum, à nobis citata fuisti, in quo termino N. N. quidem præsens fuit, tu autem contumaciter emanasti, quamobrem ille tuam contumaciam accusavit, & vltiorem contra te processum petijt. Cùm igitur hac in causa definitiuam sententiam concepimus, quam die Iouis N. huius mensis publicandam constituimus, Ideo peremptoriē citamus & vocamus te, vt modo dicto die coram nobis hic in supremo Consistorio, iusto tempore matutino personaliter, vel per

D E S P O N S A L I B V S .

procuratorem cum sufficiente mandato, ad audiendam hanc sententiam compareas. Cùm hac certificatione, siue comparueris siue non, quòd nihilominus ad N. N. petitionem, contra sæpiùs reiteratam tuam contumaciam, cum promulgatione huius sententiæ, & quod aliàs æquum & iustum visum fuerit, procedemus, In fidem supremi Consistorij sigillum apponi curauimus. Dabantur Dresdæ ultimo die Febr. Anno 83.

Parterea in termino non comparente, ad petitionem diffamati, promulganda est sententia diffinitiuâ, hac vel simili forma.

X X X V I I .

F O R M A S E N T E N T I A E D I F F I N I - t i u æ i n c a s u d i f f a m a t i o n i s .

Auff cyngebrachte Klage / beschuldigten Ungehorsam / vñnd ferner Bitte N. N. zu N. Kläger in eins / vñnd N. von anders Theyls / erkennen vñ sprechen wir Verordnete des Oberrn Consistorij zu Dresden vor Recht: Dieweil Beklagte den Kläger hin vñnd wider außgetragen / als solte er ihr eine richtige beständige Ehe / ohne alle Bedingunge zuacsaget haben / dessen er ihr doch niemals Beständig gewesen / Wie er denn auch deroewegen sich bey den Ober Consistorio beschwert vñnd beklagt / die Beklagte auch vor vns zuuorhör / mit bemelt: n Kläger / solches res angegebenen Eheverlöbniß halber vorbe: schieden / sie aber solchen Vorbeschiedt / vñnd dem Rechten vorstücktig worden / vñnd sich an keinem Orte antreffen lassen wollen / derowegen sie folgendes durch öffentliche edicta vñnd Ladungsbrieffe in dreyer Herrn Lande / nach Brauch des Oberrn Consistorij zu Anstellung ihrer Eheforderunge / so sie derselben befugt were / vñnd ferner darauff zuuorfahren / auff des Klägers Ansuchung vñnd Bitte / anher vor vns endlich vñnd peremptoriè citiret vñnd geladen / auch hierüber zu außführung jrer Ehehafft / vñnd in Vorbleibung desselben / in dieser Sachen ein Brtheyl anzuhören / an der Pfarckirch. n allhier öffentlich requirirt worden / sie aber zu keinem Termin. weder durch sich selbst / oder andere Genollmechtigte erschienen / sondern allezeit Ungehorsamlich auffen blieben / so ist sie auch nu mehr / mit dem diffamirten vñnd vngestandenem Eheverlöbniß wider N. N. nicht zu hören / sondern es wirdt jr billich ein ewig Stillschweigen aufferleget / inmassen wir ihr dasselbe hiermit vormüze der Recht vñnd Krafft vnseris tragendes Ampts also aufferlegen / vñnd sie dareyn vorth: ylen. B. N. B.

Ad eit: Super proposita actione, & accusata contumacia, cum annexa petitione in causa N. N. actoris ex vna, & N. N. reæ ex altera parte, Nos deputati

putati ad supremum Consistorium Dresdense, decernimus & de iure pronunciamus. Quia rea actorem diffamavit, ac si ille ei matrimonium sine vlla conditione promississet, quod tamen ab eo semper negatum fuit, hocque nomine coram supremo Consistorio ream accusavit, quæ et si ad huius causæ cognitionem coram nobis vocata fuit, nunquam tamen comparuit, & nullibi inueniri potuit, ideoq; per publica edicta, in trium Principum territorijs secundum consuetudinem supremi Consistorij, ad deducendam præsentiam causam matrimonialem, præcedente actoris petitione & officij nostri imploratione, peremptoriè citata, in super etiam ad docendum legitimum suæ absentix impedimentum, & spreto eo, ad audiendam hac in causa sententiam, per edictum publicum templo parochiali hic affixum, requisita & vocata fuit, illa autem nunquam, neq; per se, neq; per procuratorem comparuit, sed semper contumaciter emanfit. Quare ratione istius diffamati & negati matrimonij, contra N. N. amplius audienda non est, sed perpetuum ei silentium meritò imponitur, sicut nos ei hoc de iure & ratione officij nostri imponimus, & eam in hoc condemnamus.

XXXVIII.

ALIA FORMA IN CASV DIVERSO.

Auffeyngebrachte Klage/ beschuldigten Ungehorsam vnd ferner Wittre/anvalden vnd actors Jungfrauen N. N. zu N. Klägerin an em n N. von N. vnd N. als competitorn gedachter Jungfrauen beklagten anders Theils / erkennen vnd sprechen wir Verordnete des Obren Consistorij zu Dresden vor Recht/dieweil beyde N. von N. vnd N. N. die klagende Jungfrau biß daher diffamiret vnd aufgerragen / als solte sie jedem eine Ehe zugesaget vnd versprochen haben/mit vnsern Ladebrieffen ordentlich citiret/vñ Persönlich fürbescheyden ihre rechtliche petition vnd klagen/ob sie der eynige zu haben vormeynten / wider die Jungfrau anzustellen vud zuerhalten / auch sorder nach gewöhnlichem Gebrauch des Obren Consistorij mit offentlichen edicten von Gericht zu Gericht/sie jeden zudrehen malen anschlagen vnd citiren lassen / sie aber alle Termin Ungehorsamlich auffen blieben / vnd nicht erschienen / so wirdt auch gemeld. e Jungfrau N. derowegen von ihren vormeynten Zusprüchen billich entbunden vnd losgeheit / inmassen wir auch dieselben hiermit taon absoluiren vnd wß erkennen / erlauben vnd lassen jr frey sich nach Christlicher Ordnung e ires Befallens mit einem andern gütlicher Weise zu morehellen / auch beyden competitorn hiermit wig Stillschweigen auflegend. B. N. W. C 2 Id

D E S P O N S A L I B V S .

Id est: Super proposita actione & accusata contumacia, cum annexa petitione procuratoris & actoris N. N. actricis ex vna, N. à N. & N. N. competitorum dictæ puellæ ex altera parte, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdende, decernimus & de iure pronunciamus: Quoniam N. N. & N. N. puellam actricem hæcenus diffamarunt, ac si ipsa illis singulis matrimonium promississet, ob quam causam diffamatores à nobis ad instantiam actricis personaliter citati, vt actiones, quas se aduersus virginem habere existimant, coram nobis repetant, & iuxta consuetudinem supremi Consistorij publicis edictis de vno termino, ad alium, vnumquemq; trina vice citari fecimus. Illi verò semper contumaces facti, non comparuerunt: Ideo etiam prædicta virgo N. ab illorum impetitione & prætensa causâ, meritò liberatur & absoluitur. Quemadmodum nos eam hac sententia absoluiamus, & liberamus, concedentes & permittentes ei, cum alio legitimo modo matrimonium inire, perpetuum silentium ambobus competitoribus imponendo. Iure mediante.

Omitto hæc alios casus, qui varijs modis in hac materia contingere possunt, inter quos tamen ille silentio prætereundus non est: Quando duo proci peterent puellam fortè parentibus orbatam, & sic lis foret super sponsa duorum, & metuendum, ne ab vno vel altero pudicitia puellæ attentari posset, quod hoc casu lite pendente sponsa sequestrari debeat, apud honestam matronam, donec lis finiatur, c. tua paternitas, de spons. duor. gl. in c. Tenor. §. si. in verbo accedat, de sentent. & re iudic. vbi vtrobiq; notatur. Natta cons. 250. nu. 9. part. 2. Andr. Cail. obser. 112. nu. 15. lib. 1. vbi recitat formam sententiæ, quomodo tali casu olim pronunciatum fuerit. Cùm autem ius ex facto oriatur. L. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad L. aquil. Iudex tanquam vir bonus L. continuus. §. Cùm ita, de verb. obligat. L. Societatem, de contrah. empt. habito respectu personarum circumstantiarum & omnium qualitatum, iuxta L. in fundo, de rei vendic. L. capitalium. §. si. in fi. de pen. in omnib. alijs casib. circa hanc materiam contingentib. debet semper boni & innocentis viri officio fungi, & super his cõpetentem ferre sententiã. L. donationes §. 1. in fi. de donat. secundum Ius & consuetudinem loci, vt est text. Inst. de offic. iudic. in princ. L. de quib. de Leg. c. cum venissent, extr. De eo qui mittit. in posse. caus. rei seruand.

Interdum accidit, quòd sponsa à sponso rapiatur, & abducatur, queritur an & quando tali casu inita sponsalia & matrimonia inter eos consistere possint? Qui volet, legat de hac re tota, eruditissimam disceptationem Petri Marryris in lib. iud. cap. 21.

XXXIX.

*SPONSALIA ET MATRIMONIA, QUANDO
inter raptorem & raptam consistere possint, &
de pœna raptus.*

In hac quæstione distinguendum est, aut enim raptæ sponsæ vel virginis parentes viuunt, & sponsa matrimonio iam promisso voluntate ipsius rapta & abducta sit, eo casu iura ciuilia raptorem gladio puniunt, Nam sponsam propriam inuitis parentibus rapere & abducere, non licet. L. Vnica. §. Quib. connumeramus. C. de rapt. virg. Quia autem illa pœna est valde dura, propterea quod hoc casu raptus non est factus causa explendæ libidinis, sed amore coniugij promissi, ideo iura Canonica hanc pœnam mitigarunt. vt est. text. in c. penul. vbi Panor. nu. 4. ex. de raptorib. Paul. de castro in L. raptores, C. de Episcopis & cler. Hypol. Marsyl. d. L. vnica. nu. 75.

Quod si in tali raptu copula subsecuta sit, sicuti verissimile est iuxta illud: A iuvene cupido credatur reddita virgo? tunc matrimonium copula consummatum, per parentes non potest nec debet dirimi, quemadmodum & alias copula interueniente potestas parentum attendi non solet. Dotē tamen parentes tali filix dare non tenentur, Panor. in all. c. penult. nu. 5. Imò possunt etiam contra talem filiam cum raptore colludentem alijs pœnis vtī, in nouissimis constitutio. Electoris Saxon. comprehensis Tit. von Ehegelöbnussen.

Si verò raptus non esset factus consensu & voluntate sponsæ vel virginis ratione matrimonij promissi, sed libidinis gratia tantum, & ipsa eam ob causam non vellet raptorem ducere, tunc ad matrimonium consummandum cum ipso non debet cogi, vt existimat Lutherus in suo libro de caus. matrimo. Art. 5. §. Wenn aber ein Fall. & Kling. de caus. matrimoni. pag. 22. Raptor tamen hoc casu etiam copula non subsecuta per iudicem secularem puniri debet, Hypol. in all. L. Vnica in fi. nu. 256. vbi allegat. Dec. conf. 234. Et talis vis puellæ illata contra voluntatem eius, ipsi nocere non debet, sed poterit cum alio matrimonium contrahere, L. Foedissimam C. ad L. Iul. de Adulter. & Stupr. Quod si grauida facta esset per talem copulam vi commissam, tunc natus foetus, quantum ad matrem attinet, non spurius sed legitimus censeri debet. Hypol. in all. L. Vnica nu. 257. & idem Hypol. in L. 1. Item diuus ff. ad L. Corneliam de

D E S P O N S A L I B V S :

ficar. Si autem hoc secundo casu, posset res conciliari inter raptorem, raptam, & raptæ parentes, ita ut eam duceret, tunc non solum matrimonium ei permittendum esset, sed etiam pœna in honorem matrimonij remitti posset. Ita notantur decidit Paul. de Castr. in all. L. raptores nu. 5. addens, quod Mantuæ hoc casu liberarit Raptorem à pœna capitali, C. de Episc. & cleric. & consil. 232. vol. 2. & hanc limitationem quæ benè notanda est, multis comprobatur Augusti in addit. ad Angelum de Maleficijs, in verbo Chi me hai adulterato la mia donna nu. 57. & hoc modo pœna raptoris posset mitigari, quemadmodum hodie pœna adulterij mitigatur relegatione, quando pars innocens marito adultero vellet cohabitare & ei remittere, ut habet constit. part. 4. nu. 19.

Quæ autem sit pœna contra eum, qui vi meretricem rapit, eleganter declarat Menochius de Arbitrar. Iud. quæstionib. li. 2. cen. 3. casu 291. Illud iudicandum est, si quis meretricem vi violaret, quod ille de iure Saxon. capite puniendus esset. Sandtr. li. 3. art. 46.

X L.

D E I V R A M E N T I S.

Cæterùm quia sæpè euenit, quod ratione sponsaliorum clandestinorum deferri soleant iuramenta, igitur nunc videndum est, An & quando horum delatio locum habeat nec ne. Solent enim imperiti iudices, non intelligentes discrimen & differentiam iuramentorum, sæpè vni parti deferre iuramentum, cui deferendum non esset, qui iudices sicta æquitate ex ipsorù capite tantùm, se rectè pronunciare existimant: quod non solum est periculosum, sed etiam temerarium & leuitatis plenum. Quia iudex secundum ius scriptum pronunciare debet, ut eleganter monet Paul. de Castr. in L. placuit. circa. fi. C. De Iudic. licet enim iudex debeat habere duplicem conscientiam, scilicet propriam & Legis, tamen non sitam, sed eam, quæ Legis est, sequi debet. Bald. in L. certi vers. secundo. C. De Iudic. & in L. final. nu. 4. C. de pœn. iudic. qui malè iud.

Pro resolutione ergò huius quæstionis distinguendum est inter iuramentum Necessarium, Voluntarium, Iudiciale & Purgationis.

De tribus prioribus qualia sint, tractat & declarat gl. in 5. Item si quis postulante. in verbo, non illud quæritur Instit. de Actionib. & dixi in Lectura circa Rubricam & plenè in L. Admonendi nu. 158. cum multis seqq. de iureiur. De posteriore verò iuramento purgationis scilicet, tractant Legistæ in L. fi. C. de his, qui ad Eccles. confug. & Canonistæ tot. Firul. de purgat. cano.

De his quatuor Iuramentorum speciebus ordine videbimus, cum sit materia quotidiana, & ideo diligentius tractanda vulga. L. Legau de liberat. leg.

X. L. I.

*IKRAMENTVM NECESSARIVM VEL SUP-
pletium, an & quando in causis matrimonialib.
locum habeat.*

Primo casu constituenda est regula, iuramentum Necessarium vel suppletium Actori semiplenè probanti deferri non posse, nec affirmatiuè, nec negatiuè, vt tradunt Legistæ in L. in bonæ fidei. vbi Bald. nu. 1. vers. Item in causis matrimonialib. C. de reb. cred. & iureiur. & in L. 3. vbi Iason nu. 26. de iureiur. Canonistæ in c. Mulieri, vbi Panor. post. glo. in verbo. Absoluto. nu. 6. de iureiur. Verbi gratia: Seius contraxit sponsalia clandestina cum Berta, quæ sponsalia ipse probauit semiplenè puta per vnum testem, integræ opinionis. Quæstionis est. Nunquid Berta negante sponsalia, Seio possit deferri Iuramentū Necessarium vel suppletium ab ipso petitum? Et dicendum est, quòd non. Ratio huius conclusionis est; Quia causa matrimonialis, vt est ista, de qua agitur, æquiparatur causæ criminali, & cuius arduæ, vt notat Alexand. in all. L. 3. nu. 2. De Iureiur. & conf. 133. nu. 1. in fi. incipiente viso processu, & consil. 143. nu. 4. Incipiente accepi reuerenter. Zas. Conf. 3. nu. 27. lib. 2. Incipiente casus talis est, Regulariter enim causæ ciuiles arduæ & magni momenti quoad iuris dispositionem causis criminalib. æquiparantur, vt tradunt Bartol. & dd. in L. admonendi de iureiur. & in L. parentes C. de Testib. Socin. Senior conf. 164. incip. visa bulla vol. 2. Vnde sicut in criminalib. ita quoque in huiusmodi ciuilib. arduis causis probationes luce meridiana clariores requiruntur, iuxta L. fi. C. de prob. Quemadmodum ergo in criminalibus regulariter non defertur iuramentum in defectum probationis, vt plenè notat Bart. in L. Maritus nu. 4. ff. de quæst. & in d. L. Admonendi. Salic. in d. l. 3. 5. Quacunque nu. 3. de iureiur. post. gl. ibi in verbo agatur. Panor. in c. fi. nu. 12. cum seq. De iureiur. ita quoq; in causa matrimoniali hoc iuramentum locum non habet, quia matrimonialis causa est instar seruitutis, vt dixit gl. in all. c. Mulieri in fi. Agitur enim de quasi statu hominis. Dec. all. conf. 649. & 133. nu. 2. & idem Dec. in c. Si pro debilitate, nu. 10. & 110. De offic. deleg. Paris. conf. 54. nu. 8. lib. 3. & conf.

D E S P O N S A L I B V S .

61. nu. 6. eod. lib. Vbi dicit, quod si de mandato procuratoris dubitetur, ille in causa matrimoniali, quæ grauis & ardua censetur, non sit admit- tendus, etiam cum cautione de rato, quod & Iafon tradidit in L. in C. de procur. & censetur ista causa matrimonialis grauis, non ratione originis & institutionis, quæ est fauorabilis c. si. De sent. & re iud. sed respectu contractus, quia de statu hominis agitur; præ se fert enim indiuidua illa vitæ societas, siue feliciter siue infeliciter iacta sit alea, speciem seruitutis, cum vir non habeat potestatem sui corporis, sed mulier, & econtra, c. non debet. De consang. & affinitat. 1. Corinth. 7. & matrimonia raro sine ærumnis & miserijs esse soleant, maximè quando alicui contingit vxor rixosa, iuxta illud:

Semper habet lites alternaq; iurgia lectus,

χαιρών καὶ δίκας ἔτιν ἀνδρασι γυνῆ.

Quapropter sicut in arduis causis iuramentum suppletorium non habet locum, ita nec ad probandum matrimonium, cum probationes utroq; casu debeant esse plenæ & perspicuæ, puta per confessiones vel testes omni exceptione maiores. Felin. in Rubrica de sponsalib. nu. 4. Canonistæ in c. literis, de testib. Zas. d. conf. 3. nu. 24. concordat ordinario Cellensis sub titulo clandestina sponsalia.

In alijs tamen causis ciuilib. exceptis matrimonialib. istud iuramen- tum suppletoriũ, siue in actis sit petitum siue non, iudex pro suo arbitrio deferre & imponere potest vni parti, quando scilicet ex actis constat, quod illud locum habere possit, quemadmodum in constitution. Pa- triæ decisum est part. 1. nu. 23. pro qua decisione vide Gail. obseruat. 108. lib. 1. nu. 4. cum seqq. deficiente ergo plena probatione rea absolvitur, Forma vt sequitur.

X L I I .

FORMA PRONVNCIANDI CASV QVO iuramentum in supplementum locum non habet.

Auff Klage / Antwort / geführte Beweysunge vnnnd ferner Befehle in Ehesachen N. Klägern vnnnd Zeugführern an etnem / vnnnd N. Beklagte an- ders theils / erkennen vnnnd sprechen wir / etc. vor recht / Weil Kläger das jeni- ge / was ihme zu beweysen aufferleget / vnnnd er sich angemass / wie zu recht nicht gnugsam erwiesen vnnnd dargethan / vnnnd der von ihme geberene Eydzuster- kunge

klunge vnd Erfüllungge seiner Verweyunge dißfalls nicht stadt hat / so wirdt auch Beklagte von angestalter Klage billich absoluiert vnd entbunden / inmassen wir sie dauon hiemit absoluiere vnd entbinden. B. R. W.

Id est: Super proposita actione atq; litis contestatione & productis probationib. in causa matrimoniali. N. actoris ex vna, & N. rex ex altera parte, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdensē, decernimus & de iure pronunciamus: Quoniam actor id quod ei probandum iniunctum est, de iure non satis probauit, & petitum ab eo iuramentum supplementum hoc casu locum non habet, idēd rea ab instituta actione iure absoluitur & liberatur, sicuti illam per hanc nostram sententiam absolui- mus & liberamus. Iure mediante.

An autem in illa sententia sit facienda mentio expensatorum, ita quod debeant compensari vel in eis alterutra pars condemnari, sapiens iudex exactis & actitatis & causæ circumstantijs facile iudicabit secundum doctrin. legistarum in L. properandum. §. Siue autem alterutra & ibi Ias. de iudic. & Canonistar. in c. Finem litib. De dolo & contum. & habetur in nouis constitutionib. nu. 19. & 31. par. 1.

Prædicta tamen regula, quod iuramentum necessarium vel supplementum in causis matrimonialib. locum non habeat notabiliter limitanda est.

Primò, nisi præter istam semiplenam probationem esset aliqua insignis & grauis præsumtio pro actore, puta si actor esset iuuenis Nobilis & prædiues, puella autem plebeia & indotata, quo casu nobili asserenti matrimonium vel sponsalia esse contracta, si semiplenè probasset, benè posset istud iuramentum necessarium deferri. Verisimile enim est, quod nobilis dicturus sit veritatem, So ist es auch nicht vormuhtlich / daß ein reicher Gesell ein armes Mägdelein vmb die Ehe ansprechen solte / wò es nicht war were. Idem est, si is qui semiplenè probauit, licet non sit nobilis, si tamen probitatis opinionem apud omnes habeat, sitq; vitæ integritate conspicuus, & inferiorem se vel saltem æqualem in matrimonium petat, & dicat sponsalia contracta esse, quia etiam hoc casu iuramentum ipsi deferri posset, vt singulariter notat Panor. in all. c. Mulieri nu. 6. in fi. Castr. & Ias. in all. L. 3. in fi. & ibi Alex. nu. 16. & idem Ias. in L. Admonendi in 2. lect. nu. 231. per text. in c. fi. §. fi. De iureiur. iuncta ibi gl. in verbo probatione Zas. conf. 9. nu. 37. volu. 1. quod secus esset in puella paupere petente in virum nobilem vel diuitem, quia taliatrici iuramentum deferendum non esset, all. c. Mulieri vbi gl. in verbo absoluto, vers. quid si mulier, &

D E S P O N S A L I B V S .

ibi Panor. de iureiur. propter periurium metuendum. 5. Quæ verò veris nos igitur Autent. de nupt. collat. 4. Verùm est tamen, quod in his & similib. casib. multum sit in arbitrio discreti & circumspècti, Iudicis situm, cui parti hoc iuramentum deferre velit, nec ne consideratis omnib. qualitatibus & circumstantijs personarum; vt scriptum reliquit Alexand. in all. L. 3. ad fin.

Secundò limitanda est suprà dicta conclusio, quando actor plus quam semiplenè probasset sponsalia, puta per vnum integræ opinionis testem. & vltra istum testem probasset etiam de fama, vel de alijs administrulis, puta quando adesset alia præsumtio, vel si produxisset duos testes, quorum vnus non esset omninò integer, tunc licet talis probatio vndiq; non sit perfecta, tamen quia habet pro se plus quàm semiplenam probationem, Actor potest iudicis officium requirere & petere, vt illi supplementarium iuramentum deferatur, ita signanter notat Iaf. in all. L. Admonendi in 1. lect. nu. 105. & in 2. lect. nu. 231. vers. limita omnes istos casus, per text. in all. c. fi. Tiraq. tractat. de poen. nu. 47. Grauet. conf. 74. nu. 24. & conf. 198. nu. 10. lib. 1. De hoc iuramento supplementorio, vide Nicol. Grauat. in conf. matrim. conf. 82. mihi fol. 263. In his duobus supra dictis casibus & similibus potest ita pronunciari.

X L I I I .

F O R M A P R O N V N C I A N D I C A S V , quo iuramentum in supplementum locum habet .

Auff Klage/ Antwort/ geführte Beweynung / vnd ferner Gesetze / in Ehesachen N. Klägern vnd Zeugführern eins / vnd N. Beklagter anders theils/ erkennen vnd sprechen wir vor rechte / daß Kläger mit dem gebetenen Eyde zu Stärckung vnnnd Erfüllunge seiner geführten Beweynung / nach Gelegenheit dieser Sachen vnd derselben Umstände / billich gehört vnnnd zugelassen wirdt.

Da nun Kläger seines dritten vnd vierdten Zeugen Aussage auff den zehenden Beweißartickel mit seinem Eyde stärcken vnd erfüllen würde / so hette er dadurch was ihme zuerweyßen auffgelegt / vnd er sich angemasset / wie rechte gnugsam / erwiesen vnd dargehan. Derowegen denn auch Beklagte auff solchen Fall, die angezogene Ehe mit jm durch den gewöhnlichen Kirchgang vnd Ehelich/ Beklagter zuvollziehen schuldig/ darzu sie auff ihr Vorweyßern von der Belästlichen Obrigkeit durch gebürliche Mittel billich compelled vnd angehalten wirdt. B. N. B.

Id est: Super instituta actione, nec non productis probationib. in causa matrimoniali N. Actoris ex vna, & N. reæ ex altera parte. Nos, &c. decernimus & de iure pronunciamus: Quòd actor, cum iuramento petito ad corroborandam & supplendam suam probationem, pro qualitatib. & circumstantijs huius causæ audiendus & admittendus sit: si itaq; tertij & quarti ipsius testis depositionem ad decimum probatorium articulum corporali suo iuramento corroborauerit & suppleuerit, tunc satis probasset hoc, quod ipsi probandum iniunctum fuit, Ideoq; etiam rea hoc casu allegatum matrimonium cum ipso per vilitatam deductionem in templum & festiuitatem nuptialem consummare tenetur: quod si facere nolit, à magistratu seculari competentibus medijs ad hoc compelli & cogi potest, &c. iure mediante.

Quando à tali sententia, intra decennium non est interposita Leu-teratio vel Appellatio, tunc ad petitionem actoris præfigitur ipsi terminus ad iurandum, & citatur rea ad videndum & audiendum, quomodo actor iuramentum sibi impositum sit præstiturus, postea in termino præscribitur actori forma huius iuramenti, desumpta ex verbis sententiæ, præcedente tamen graui admonitione de periurio vitando.

X L I I I I.

*FORMA IVRANDI QVOD AD SVPPLE-
mentum probationis attinet.*

*Ich schwere/ daß dasjenige/ was der dritte vnd vierdre Zeuge bey mein-
nehmenden Beweßparticel außgesagt/ war sey/ als mir Gott helfff.*
Id est: Ego iuro, id quod tertius & quartus testis ad decimum meum ar-
ticulum probatorium deposuerunt, verum esse, vt me Deus adiuuet.

Præstito hoc iuramento supra scripta sententia condemnatoria man-
datur executioni per Iudicem.

Et hæc de iuramento Necessario, in præsentiarum, quantum ad cau-
sas matrimoniales attinet, dicta sufficiant. In alijs autem casib. vt inte-
gra materia & cognitio huius iuramenti rectè cognosci & discerni possit
quando locum habeat vel non, videndi sunt dd. in all. L. admonendi,
vbi post alios pleniss. dixi nu 158. cum multis seqq. ff. de iureiur.

*IURAMENTVM IUDICIALE VEL VOLVN-
tarium, quando in causa matrimoniali locum ha-
beat nec ne.*

Secundo casu principali, quando quæritur, vtrum in causa matrimonij possit deferri à parte parti iuramentum voluntarium vel iudiciale, distinguendum est: Aut enim defertur affirmanti vel neganti matrimonium: Priori casu, quando defertur affirmanti matrimonium, delatio locum habet, verbi gratiâ: Seius affirmat se matrimonium cum Berta contraxisse, id quod Berta negat, & defert Seio eius rei nomine iuramentum, vel si puella aut mulier rea dicat. Volo esse vxor tua, si iuraueris me tibi matrimonium promississe, certè talis delatio iuramenti admittitur & valet, quasi per hoc de nouo contrahatur matrimonium, propter consensum conditionalem, quia hoc casu videtur Berta, velle contrahere matrimonium cum Seio, cum conditione, non secus ac si dicat Berta, si iuraueris me tecum sponsalia contraxisse, ducam te. quo casu censetur matrimonium de nouo contractum, propter consensum conditionalem. Conditio enim illa, cum sit honesta, non impedit matrimonium contrahi. tot. tit. De cond. appof. facit L. qui iurasse. §. si. & L. Si quis cû debitore. De iureiur. Paul. ed. Castr. in L. 3. sub fin. & Ias. ibidem mihi nu. 25. eod. tit. Et iste casus non habet dubium.

Posteriori verò casu, quando defertur neganti matrimonium, delatio locum non habet, exempli gratia: Berta agit contra Titium, quod eî fidem de coniugio dederit, id quod Titius negat. Berta defert Titio iuramentum, iudex tale iuramentum non debet admittere: cum delatio huius iuramenti locum non habeat, quia tale iuramentum cum contra matrimonium delatum sit, non valet. Non enim in potestate partium est, per iuramentum dissoluere matrimonium, vt not. gl. in all. L. 3. §. quacunq̃ in verbo agatur, & ibi Bart. nu. 2. Alex. & Salic. ibidem, *Es stehet nicht in der Parteyen Willkühr sich von einander los zu schweren.* Est enim matrimonium vinculum indissolubile, quia quos Deus coniunxit, homo non separat, Matth. 19. Quemadmodum Transactio contra matrimonium facta locum non habet c. si. & ibi gl. in verbo Sacramentum de transactioib. Sicut nec compromissum c. penul. §. si. De in integ. restit. Præterea posset euenire, quod superuenientib. nouis probationib. appareret matrimonium in veritate contractum fuisse, & sic detegeretur periurium, quod
est

effet quoddam intollerabile, cum in causa matrimonij sententia non transit in rem iudicatam c. lator. Dere iud.

In supra dictis duob. casib. formam pronunciandi omitto præscribere, cum difficilis non sit, quia tantummodò in hoc consistit, An in vno vel altero casu, delatio iuramenti locum habeat vel non.

Sciendum tamen est, quod isto posteriori casu quo delatio iuramenti à parte parti facta locum non habet, Iudex possit Reo neganti, iuramentum purgationis deferre, quod quomodo procedat statim declarabo.

X L V I

DE IVRAMENTO PURGATIONIS.

Dicitur autem iuramentum purgationis quando iudex parti, quæ est suspecta de crimine, vel de alia re, defert iuramentum, vt purget se de crimine obiecto, & ostendat innocentiam conscientia suæ L. si. §. Sanè iuncta gl. in verbo conscientia C. de his qui ad Eccles. confug. Authent. Nouo iure C. de poen. iudic. qui mal. iudic. & tot. tit. ex. de purg. Canonic. Et dicitur ideo Iuramentum purgationis, quia per hoc Reus conscientiam suam purgat, & suspensiones quæ cõtra eum erant, elidit, quia per iuramentum purgationis quis se purgat à suspicionib. hominis aut iuris, vt eleganter dixit Angel. cons. 172.

Et generaliter locum habet in omnib. causis arduis & magnis, quando actori iuramentum Necessarium deferri non potest, vt tradit Ias. in all. L. Admonèdi in 2. Lectur. mihi nu. 231. in fi. & Curt. ibidem nu. 331. Castr. in L. 3. mihi nu. 10. De iureiur. Vnde hodiè constitutum est, Quòd iudex istud iuramentum purgationis non tantum in ciuilib. & criminalib. sed etiam in causis matrimonialib. ex officio, etiamsi non petatur, Reo contra quem præsumptio est, deferre possit, Const. part. 1. nu. 22. Quomodo autem in casu fractæ pacis ad purgationem procedi debeat contra aliquem, traditur in ordinat. Camera Imperial. in 2. part. Augustæ promulgata Anno 55. nu. 10. Mynsing, obseruat. 87. cent. 2.

X L V I I

IVRAMENTVM PURGATIONIS, QUANDO in causis matrimonialibus locum habeat nec ne.

Tertio ergo & vltimo casu declarandum est, an & quando iuramentum purgationis in causis matrimonialib. locum habeat nec ne, & vt res fiat magis clara, pone casum.

H 3,

Puella

D E S P O N S A L I B V S .

Puella quæ stuprata est ab aliquo, fatetur inter stupratorem & eam
 eam contracta esse sponsalia, & affirmat stupratorem fidem dedisse, quod
 velit eam ducere. *spricht/er habe ihr die Ehe zugesagt / & hoc dicit, se velle*
iuramento confirmare: stuprator verò non quidem stuprum ipsum, sed
tantum sponsalia clandestina negat, verleiignet nit daß Venschlaffen / son-
dern die Eheliche Zusage / & etiam offert se ad iuramentum, sicut quotidie
in Consistorijs accidit. Hic quæstionis est, cui Iudex ex officio in isto casu
perpetrati stupri, & præsumpti matrimonij, possit vel debeat deferre iura-
mentum purgationis? quando enim res est integra, hoc est, quando nul-
lum stuprum interuenit, sed sumus in meris terminis sponsaliorum clan-
destinorum tantum, tunc iuxta ordinat: Augusti Elector Saxo. nulla iu-
ramenti delatio locum habet tit. generali von Ehesachen / sub Rubrica,
von Ehegelöbniß. §. wo aber; wo Personen / in fin. & ita constitutio accipi
& intelligi debet, quemadmodum etiam in all. Ordinatione Cellensi, sub
Tit. clandestina sponsalia, cautum est. Sed quando res non est integra pro-
pter stuprum interueniens, tunc quæritur cui iuramentum hoc deferen-
dum sit, & sciendum est, quod in hac quæstione Cõsistoriales inter se non
conueniant. Quidam enim propter solam cõfessionem stupri à reo factam
huius iuramenti delationem locum non habere putant, nisi accedant etiã
aliæ præsumptiones vel suspiciones contra reum, puta si cõstatet eum dixisse,
quod vellet puellam à se vitiatam in matrimonium ducere, vel quia dixisset,
quod non vellet eam deserere. His vel alijs similib. præsumptionib.
& suspicionib. concurrentib. dicunt ipsi locum esse delationi iuramenti
purgatorij aliàs non: sed reum simpliciter absq; præstatione iuramenti ab-
soluendum esse censent, non attendentes confessionem copulæ vel stupri.
Aiunt enim ipsi, confessionem solius copulæ vel stupri non esse sufficientem,
ex qua in tam ardua causa iuramentum purgationis deferri debeat, cum
sæpe compertum sit, à leuib. personis, sponsalia magis quodam prætexu,
quam veritatis ratione prætendi, & reipsa nihil aliud, quam nudum con-
tubernium & fornicatio inter tales leues personas interuenire soleat: igitur
illis religio est, tam facillè ad iuramentum purgationis ex sola confessione
copulæ sine alijs præsumptionib. & suspicionib. vel conceptis à Iudice vel
deductis à parte procedere. Quare secundum eos non semper, sed secundum
qualitatem causæ, & præsumptionem, istud iuramentum per Iudicem
imponendum esse. Si enim Ethnici qui per fictitios Deos iurarunt, à iu-
ramentis abhorruerunt, L. quæ sub conditione. post princip. De condit.
instit. quãto magis hi, qui per verum Deum & Filium eius iurant, à iura-
mentis

mentis abstinere debent, cum sit leuitatis signum iuramentum facile deferre vel facile velle iurare, c. etsi Christus §. fi. de iureiur. & pro hac ipsorum sententia allegant ipsi notata Panor. in c. 2. nu. 2. De clandest. despons. c. fi. §. fi. in verbo præsumptione ext. de iureiur. gl. in c. Attestationes. in verbo. ab ipso iuramento & in c. continebatur. in verb. iuramento ext. desponsat. impuber. Felin. in c. 1. vt lite non contest.

Alij verò in casu supra dicto contrarium tenent, & simpliciter pronuntiant, delationem huius iuramenti locum habere, quando reus stuprum fatetur, sed se fidem de matrimonio dedisse negat, præsertim quando personæ sunt statu & natalibus æquales, ac bonæ famæ & vitæ, per text. in c. tua nos, ibi. & inter eos sit copula secuta. ext. de sponsalib. Heming. in Titul. de Repud. pag. 159. & 213. quia tali casu ex confessione copulæ oritur præsumtio pro matrimonio: quod in his terminis latè comprobatur Didac. Coauer. in suo tractatu, causar. nuptial. cap. 4. §. 1. per text. in c. Veniens l. 2. & c. is qui fidem, extr. De sponsalibus. Semper enim magis pro matrimonio, quàm contra præsumi debet: & in dubio coniectura capienda est, quòd cognoscens aliquam, cognouerit eam tanquam futuram vxorem, non causâ libidinis, quia actus dubius ita debet interpretari, ne ex eo resultat delictum. per regul. L. Merito ff. pro soc. præsumitur ergo potius facta copula, causâ contrahendi matrimonium, quam causâ scortationis: sed quia in animo stupratoris consistit, qua mente eam cognouerit, ideo datur id eius iuramento, vt inquit Neuissan: in sua sylua Nuptial. lib. 2. nu. 121. vbi pro hac sententia iura & authoritates allegat, vt ibi per eum. Huc accedit, quod sicut nemo præsumitur iactare vel projicere bona sua. vulg. L. cum de indebito, De condic. indeb. ita multò minus virgo censetur stupratori concessisse florem virginitatis decerpere, nisi fidem ipsi de matrimonio dedisset. Cùm ergo præsumtio sit contra stupratorem, meritò illi hoc iuramentum officio Iudicis imponi debet. secund. doctrinam Bart. & aliorum in all. 3. De iureiur. qua in re tamen singularis industria circumspecti Iudicis adhibenda est, vt cognoscat & exploret, vtrum persona sit proterua, meticulosa, leuis vel temeraria, quia hæc qualitates personarum per Iudicem diligenter explorandæ sunt, antequam ad iuramentum prorumpat, arg. L. 3. ibi. tu magis scire potes, ff. de testib.

Et hanc posteriorem sententiam amplectitur Protosynedrion Dresdense, & secundum eam pronuntiat, vel eam etiam ab causam, quòd constat. quando ab hac sententia posteriore appellatū fuit, quod nihilominus in secunda instantia ea confirmata sit. Ex re tamen esset in hac contrarietate.

D E S P O N S A L I B V S .

rietate, hunc casum constitutione decidi. Vt autem causæ citius expediantur, solet in sententia iudex terminum ad iurandum præfigere, hac vel simili forma.

X L V I I I .

FORMA PRONVNCIANDI, QUANDO reus stuprum passus, sed matrimonium negavit.

Auff mündelich Fürbringen / ein Begehren vnd Widerrede / in Ehe-
sachen N. Klägerin an einem/vnd N. beklagten ander Theyls / erkennen vnnnd
sprechen wir / etc. vor Recht / Diem:il Beklagter des Beyschlaffens gesten-
dig / aber die Beklagte vnnnd angezogene Ehe / als daß er Klägerin nimmer-
mehr verlassen wolte / verkenyet / So ist er auch auff vorgehende gnugsame
Verwarnunge der Gefahr des Meinendes / mit seinem leiblichem Eyde / daß
er der Klägerin kein Ehe zugesagt / sich zu reynigen vnnnd zubenehmen schül-
dig / dazu er den andern Tag des Monats N. solchen Eyde / als dann zu früher
Tagzeit für vns zu leisten / hiermit endlichen vnnnd peremptoriè, soll citiret
vnd fürgeladen seyn / Erthue solches oder nicht / ergethet als dann der zugefüg-
ten Schwängerunge / auch des Kindes Unterhaltung halber / ferner was
recht ist. W. N. W.

Id est: In causa matrimoniali coram nobis verbaliter proposita & discus-
sa, N. actricis ex vna & N. rei ex altera parte, Nos deputati ad iudicium
Consistorium Dresdense, decernimus & de iure pronunciamus. Quoni-
am Reus stuprum fatetur, sed matrimonij promissionem, quod actricem
nunquam deferere vellet, negat: Ideo præcedente sufficiente admonitio-
ne de periculo periurij, corporali suo iuramento, quod Reæ matrimoni-
um non promissit, se purgare & conscientiam suam exonerare tenetur, ad
quod iuramentum matutino tempore coram nobis præstandum, die N.
mensis M. finaliter & peremptoriè vigore huius sententiæ citatus esse de-
bet: siue igitur hoc fecerit siue non, nihilominus de commisso stupro, &
alimentis infanti præstandis, id quod æquum erit tunc decernitur, &c.
Iure mediante.

In termino antequam Reus iurat, solet per Notarium de periurio
cuitando admoneri ex formula concepta, accensis duabus candelis & ta-
ctis sacrosanctis Euangelij coram imagine Christi crucifixi, quo facto
Reus iurat forma, vt sequitur.

FORMA

X L I X.

FORMA IVRANDI, QVANDO REVS

*non quidem stuprum sed matrimonium
promissum negauit.*

Ich schwäre/daß ich der Klägerin N. keine Ehe gelobet noch zugesagt habe/als nur Gott helffe.

Id est: Ego N. iuro, me aeterni matrimonium non promississe, vt me Deus adiuuet.

Prästito hoc iuramento per reum, liberatur quidem ab impetitione matrimonij, wirdt wol durch solchen geleysten Eydt von der Ehe loß/ sed ratione stupri perpetrati & alimentorum non est liberatus, quia cogitur nihilominus viciatæ, nomine dotis aliquid dare, secundum vires patrimonij ipsius & personæ conditionem L. si filia. vbi Bart. de legat. 3. & est text. in L. Quæro de iur. dot. L. alimenta. vbi idem Bart. C. de negot. gest. Et extat sententia Lipsensium, Landtrecht. tit. von Nohtzucht vnd Jungfraw Schwächen / in fi. Vnd è eo nomine transactio fieri solet inter partes, hæc vel simili forma.

L.

FORMA TRANSACTIONIS RATIONE

stupri & alimentorum post præstitum iuramentum purgationis.

DES Durchleuchtigsten / etc. Wir die verordnete des Obern Consistorij zu Dresden/ erkunden hiermit öffentlich / Nach dem in Ehefachen N. Klägerin eins, vnd N. Beklagten anders Theyls / durch ein / in dieser Sachen gesprochen Urtheil / so sein Krafft erreicht / dem Beklagten N. aufserleget worden / daß er vermittels seines leiblichen Eydes / auff fürgehende gnugsame Berwahrung des Meinendts / sich für vns zureynigen vnd zuentnemmen schuldig / daß er der Klägerin / welche er Fleischlich erkandt / vnd sie eynes Kindes genesen / die angezogene Ehe nicht versprochen vnd zugesagt / vnd aber heut dato solchen Eydt wirklich geleystet / vnd dadurch der Ehe halben von ihr loß geworden / also wirdt ihnen beyden hiemit nachgelassen / irer Gelegenheit nach sich Christlichen Zuwohrelichen / doch der Weltlichen Obrigkeit / nach Erkänntniß der Schöppenstüle ihre Straff / wegen begangener Vnzucht vnd Leichtfertigkeit vnbenommen.

So viel aber die angezogene Beschaffung vnd Kindes vnderhaltung

D E S P O N S A L I B V S .

anlangen thut / haben wir sie mit ihrer beyderseits Bewilligung also vertragen / daß Beklagter der Klägerin für alle ihre dñfals habende Zusprüche N. Thaler zu geben zugesagt / Inmassen er auch dieselbe alsbaldt in vnser Gegenwart der Klägerin entrichtet / vnd dauon hienit quitiret wirdt / Vnd sollen hienit beyde Theyl dieser Sachen halben ganz vnd gar ohne cynigen Zurückhalt jeziger vnd künfftiger Zeit / verglichen vnd vertragen seyn vnnnd bleiben / Inmassen sie dann zu beyden Theylen diß also gewilliget / vnd zu stäter fester Haltunge / vns mit Hand vnd Munde angelobet vnd zugesagt / zu mehrer Beglaubigunge / ist dieser Vertrag gewisfache auffß Pappir bracht / vnnnd jedem Theyl einer vnter deß Obern Consistorij Inñiegel zugestalt worden / Geschehen zu Dresden / den 31. Febr. Anno 83.

Id est: Illustriss. &c. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdensē, hiſce publicè notum facimus: Postquam in causa matrimoniali, N. actricis ex vna & N. rei ex altera parte, per sententiam latā quæ in rem iudicatam transiuit, Reo N. iniunctum est, quod mediante corporali iuramento, præcedente debita admonitione, de vitando periurio, corā nobis se purgare debeat, quòd actrici, quam carnaliter cognouit, & quæ peperit, præensum matrimonium non promiserit: ille autem hoc die, tale iuramentum formiter præstitit, & per hoc ab ista impeditioe matrimoniali à rea liberatus est: Ideoq; vtriq; parti permittitur, prout ipsis commodum erit, Christiano modo cum alijs matrimonium inire: Reſeruata Magistratui politico poena, ratione perpetrati stupri, cognitione Scabinorum imponenda. Ad stuprum autem & alimenta infanti præstanda quòd attinet, ea res à nobis consensu vtriuſq; ita transacta est, quòd Reus actrici pro omni conuentione, quàm hac in parte contra eum habere potuit N. taleros dare debeat, quos etiam confestim in nostra præſentia numerauit & persoluit. Et vtraq; pars sine vlla reſeruatione, præſenti & futuro tempore hac compositione contenta esse debet, sicuti etiam consenserunt, nobisq; ore & manu fidem dederunt, & stipulati sunt. Ne quis autem de fide huius transactionis dubitet, eam duplicari ijsdem verbis & vnius tenoris vnicuiq; parti formulam vnā, supremi Consistorij sigillo corroboratam, tradi curauimus. Actum Dresdæ 3. Febr. Anno 83.

Sed si reus post præstitum iuramentum non vellet transigere cum actrice, tunc Iudex ex officio potest per decretum decernere, quantum ratione commissi stupri & alimentorum dare deberet actrici, cum hoc in iure expressè non sit cautum, all. L. Quæro, cum similib. supra allegat. Iudicis enim arbitrio relicta censentur, quæ in iure decisa non reperiuntur,

L. 1. De iur. delib. c. de causis. de off. delegat. qua in re decet Iudicem æquitate[m] habere ante oculos. **L.** Quòd si Ephesi. §. 1. De eo quod cert. loc. vt non nimium neq; minimum actrici hoc casu adiudicet, daß er nicht gar zu viel oder zu wenig diffals der Klägerin zuerfenne / sed vt maneat in media via, quæ solet esse tutissima, §. fi. verf. ideo inst. Quib. ex caus. manu. non licet. §. Quia igitur, vbi gl. in verb. medium. Authent. De consulib. coll. 4. facit **L.** solent §. fi. De off. pro cons. & not. in **L. 1.** §. Labe off. De aq. & aq. plu arcend.

Hæc quæ dicta sunt in stupro confessato & matrimonio negato. etiam tunc locum habent, quâdo reus vtrunq; negasset & stuprum & matrimonium simul, iuxta illud Terentij: Si fecisti nega. Quia si contra eum essent sufficientes præsumptiones. posset reo etiam hoc casu deferri iuramentum purgationis, qua tamen in re magna Iudicis circûspectione opus est, quia rarissimè sufficientes præsumptiones hoc casu actrix habere aut Iudex inuestigare poterit, Si autem haberet sufficientes præsumptiones (quod arbitrio ipsius relinquitur) tunc posset hoc vel simili modo pronounciari.

L I.

*FORMA PRONNCIANDI, QVANDO RE-
us & stuprum & matrimonium simul negauit, quo ca-
su iuramentum purgationis locum habet.*

Auff schriftlich vnd mündelich Fürbringen/in Ehesachen N. Klägerin ems/vnd N. Beklagten ander Eheyls / Erkennen vnd sprechen wir / etc. vor Recht / Daß auß beyden Partheyen Fürbringen angezogenen Vermutungen vnd genomener Erkündigunge/ auch andern dieser Sachen Umständen / so viel befunden worden / daß Beklagter auff vorgehend: gnugsame Verwarnunge/der Gefahr des Meyneydts mit seinem leiblichem Eyde/ daß er der Klägerin keine Ehe zugesaget / dieselbe auch Fleischlich nicht erkandt/ sich zu reinigen vnd zubenennen schuldig/ Dazu er auff den Tag N. solchen Eydt / als den zu früer Tagzeit für vns zuleyten hiemit endlichen vnd peremptoriè, sol citret vnd fürgeladen seyn Er thue solches oder nicht/ ergehet als denn fernner/ was recht ist/ **B. R. W.**

Id est: Super negotio partim Scriptura partim viua voce coram nobis exposito in causa matrimoniali N. actricis ex vna, & N. rei ex altera parte, Nos &c. decernimus & de iure pronounciamus. Ex vtriusque partis allegationib. & militantib. præsumptionibus, nec non habitis inquisitionibus & alijs huius causæ circumstantijs, tantum liquere & constare,

DE SPONSALIBVS.

quòd Reus præcedente graui admonitione de periurio vitando, corporaliter iuramento se purgare teneatur, quod actrici matrimonium non promisit neque etiam eam carnaliter cognouit: ad cuius iuramenti præstationem ipsi N. diem matutino tempore præfigimus, & peremptoriè citamus, Siue hoc fecerit, siue non, nihilominus tunc in causa vltèrius quod iuris est cognoscetur & procedetur. Iure mediante.

Reo in termino comparente, debet per Notarium formula concepta de periculo periurij de verbo ad verbum ea solènitæ, qua supra, prælegi, quo facto Reus iurat forma vt sequitur.

L I I.

FORMA IVRANDI QVANDO REVS.

vtumq̃, nempe stuprum & matrimonium negauit.

Ich schwäre/ daß ich der Klägerin N. wie sie geklaget/ keine Ehe gelobt oder zugesagt/ sie auch Fleischlich nicht erkandt/ als war mir Gdt. helffe.

Id est: Ego N. iuro quod actrici matrimonium non promiserim, nec eam carnaliter cognouerim, Vt me Deus adiuuet.

Præstito hoc iuramento. Reus per sententiam absoluitur, & permittitur vtrique parti pro ipsorum arbitrio, alibi matrimonia contrahere. Forma sententiæ potest esse talis.

L I I I.

FORMA SENTENTIAE.

In Ehesachen A. Klägerin eins / vnd B. Beklagten anders Theyls / Erkennen vnd sprechen wir Verordnete / etc. vor Rechte / Weil Beklagter auff sùrgehende Vermahnunge des Meyneyds / mit auffgerechten Fingern geschworen vnd Eydlichen erhalten / daß er der Klägerin keine Ehe gelobet oder zugesagt / sie auch Fleischlich nicht erkandt / vnd dadurch von der Eheflage los geworden. So wirdt auch numehr beyden Theylen / sich gebürlicher vnd Ehrhüllicher Weise mit andern zuuerhelichen hiemit gestattet vnd nachgelassen B. N. B. Verkundtlich mit des Obern Consistorij Insiegel besiegelt / etc.

Id est: In causa matrimoniali A. actricis ex vna, & B. Rei ex altera parte, Nos, &c., decernimus & de iure pronunciamus: Quia Reus præcedente admonitione de vitado periurio, erectis digitis formiter iurauit, se actrici matri-

matrimonium non promississe nec eam carnaliter cognouisse, & per hoc ab actione matrimoniali liberatus. Ideo vtrique parti hac nostra sententia permittitur & conceditur, Christiano modo cum alijs matrimonium inire & consummare, &c. Iure mediante.

Si autem contra reum nullæ subessent probationes vel præsumptiones, ita quod iuramentum purgationis locum habere non posset, tunc in supra dicto casu negante reo, actrici si ab actione intentata desistere non veller, per sententiam imponenda esset probatio, hac vel simili forma.

L I I I I.

FORMA PRONVNCIANDI, QVANDO REVS

& stuprum & matrimonium simul negavit casu, quo iuramentum purgationis locum non habet

Auff mündlich Fürbringen/Ein/Gegeu vnd Widerrede/N. N. Klägerin euss / vnd N. N. Beklagten anderstheils / erkennen vnd sprechen wir Verordnete/etc. vor Recht/ Weil Beklagter nicht geständig, daß er die Klägerin fleischlich erkandt / vnd ihr die Ehe zugesagt haben soll. So ist auch Klägerin den Grunde ihrer Klagen in Zeit Sächsischer frist wie Recht zu erwensen vnnnd darzuthun schuldig / Beklagten seine bedingte Gegebenweysunge/vnd andere rechtliche Notdurfft darwider fürbehaltende/darauff denn fernner ergehet was recht ist/etc.

Id est : Super negotio partim scriptura partim viua voce coram nobis exposito, in causa matrimoniali N. N. actricis ex vna N. N. rei ex altera parte, Nos &c. decernimus & de iure pronunciamus, quoniam Reus actricis intentatam actionem, quòd eam carnaliter cognouerit, & in super matrimonium promiserit, negat. ideoq; actrix fundamentū suæ actionis intra tempus termini Saxonicæ probare tenetur, reseruata reo sua contraria probatione, & alijs remedijs, super quibus tunc vltterius pronuncandum, quòd iuris est. Iure mediante.

Circa hæc iuramenta purgatoria illud sciendum est, si ille qui hoc iuramentū præstare debet, in termino ei per sententiam vel citationē assignato non compareret, quòd tunc ratione istius contumaciæ iudex ad sententiam condemnatoriam non statim procedere potest; sed altera parte accusante contumaciam eius, qui iurare debet, reus denud & quidem per monitorium peremptoriè ad præstandum iuramentum citari debet, quod si

DE SPONSALIBVS.

spreto hoc monitorio adhuc non compareret, debet sub poena pecuniaria, puta centum aureorum fisco vel Principi soluenda, aut si non sit soluendo sub poena corporali, tertio citari, ne conqueri possit nimis festinanter secum actum esse, Damit er sich nicht zubeschweren / als were er vberleitet worden, & solet hac vel simili forma citari.

L V.

FORMA CITATIONIS PER EDICTVM contra non prestantem iuramentum purgationis.

DES Durchläuchtigsten Hochgebornen Fürsten vnd Herrn/Herren Augusten/ etc. vnsern gnädigsten Herrn / Wir die Verordnete des Obern Consistorij zu Dresden/ fügen dir N. h:emitt zuwissen / Nach dem wir den 29. Junij dieses lauffenden 83. Jahrs ein Urtheil in Ehesachen N.N. Klägerin eins / vnd dich Beklagten anderstheils eröffnet vnd publiciret / dessen Inhalts/ Das du dich vormittels deines leiblichen Eydes zu reinigen vnd zu purgiren schuldig / das du der Klägerin keine Ehe versprochen / dazu du den 12. Tag des Monats N. solchen Eydt alsdann vor vns zuleisten / dazu mal endlich vnd peremptorie bist citiret vnd vorgeladen worden / Vnd ob wir vns wol versehen / du würdest auß obbenelten Tag erschinen seyn/ so bist du doch nicht alleine damals / sondern auch hernacher als den 24. Tag des vorsehnen Monats N. vnd den 28. Octob. muthwillig aussenblieben / Derenthalben dein Klägerin deinen Ungehorsam beschuldiget / vnd gebeten Weil du dreymal vngehorsam aussenblieben / vnd den auffgelegten Eydt nicht geleistet / dich pro confesso/ als der ihre Klage geständig zuurtheilen. Damit du dich aber keiner Unwissenheit / oder Vbereylung zu entschuldigen/ Als heysen vñ laden wir dich zum Vberflus / Krafft dieses offenen Edicts hiemit endlichen vnd peremptorie bey Straff Hundert Guldten / das du Mittwoch nach Nicolai/ welcher seyn wirdt der siebende Tag des künfftigē Christmonats / zu fröher Tagzeit für vns alhier im Obern Consistorioerscheinest/ vnd den hiebevorn dir zuerkandten Eid wirklichlichen leistest/ mit dieser Vorwarung/ da du alsdem/ wie hiebevorn geschehen/ abermals muthwillig aussen bleib: n wirst/ das wir dich pro confesso/ das ist/ als hettest in Klägerin die Ehe versprochen/ halten vnd vrrheilen wollen / darnach du dich zu achten. Verkündlich mit des Ehurf. Sächs. Obern Consistorij Insiegel besiegelt/ vnd geben zu Dresden den 28. Tag des Monats N. Anno der weiniger Zahl im 83.

Id est: Illustrissi. &c. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresden-
se, tibi N. notum facimus: Postquam nos 29. D.M. Iunij huius præsentis
LXXXIII. anni, sententiam in causa matrimoniali pronunciauimus,
concernentem N.N. actricem ex vna, & te reum ex altera parte, quæ fuit
huius tenoris, quòd tu mediante corporali iuramento te purgare debeas,
quòd actrici matrimonium non permiseris, ad quod iuramentum co-
ram nobis præstandum, XII. die Mens. N. tunc peremptoriè citatus fui-
sti, Et quanquam sperauimus te compariturum, tamen præter spem, tu
non solum tunc, sed etiam postea nempe 24. die præteriti Mens. N. &
28. Octob. contumaciter emanastisti. Ideoquæ actrix, accusata hac tua
contumacia, petijt, quia ter contumaciter non comparuisti, & prædi-
ctum iuramentum non præstitisti, te pro confesso habendum & conde-
mnandum. Ne autem vllam ignorantiam, aut quòd nimis festinanter
tecum actum sit, prætereundè possis, ideo denuò te hoc edicto publico
peremptoriè sub pœna centum florenorum citamus, vt die Mercurij
post Nicolai, qui erit VII. dies proximè futuri Mens. Decemb. tempore
matutino coram nobis, hîc in supremo Consistorio compareas, & tibi iam
dudum per sententiam impositum iuramentum corporaliter præstes,
cum hac comminatione, si vt antea pertinaciter emanaseris, te pro con-
fesso, hoc est, ac si actrici matrimonium promississes habitum & conde-
mnatum iri. In fidem, &c.

Quòd si Reuseriam spreto hoc edicto non compareret, nec iura-
mentum purgationis ipsi impositum in termino præstat, tunc habetur
pro confesso, vt traditur in L. Generaliter §. 1. C. de reb. credit. & in L.
manifestè & ibi dd. C. de iure iur. gl. & Canonistæ in c. Imperatorum, in
verbo decidant, ex. de iura. calum. & solet contra eum, hac vel simili for-
ma definitiuè pronounciari.

L V I.

FORMA SENTENTIAE DIFFINITIVAE

*contra reum, qui iuramentum purgationis
non præstitit.*

In Ehesachen N. N. Klägerin an einem / vmd N. N. Beklagten
anderscheils / Erkennen vnd sprechen wir Verordnete des Obren Con-
sistorij zu Dresden vor Recht / Nach dem verschiener Zeit zwischen Klä-
gerin vnd Beklagten den 2. Junij dieses 83. Jahrs ein Urtheil eröffnet / so seine
Krafft

Kraft erreichte / darrinnen Beklagtem auff fürgehende gnugsame Erinnerung des Meinrechts sich endlichen zu reinigen vnd zuentnehmen / Daß er der Klägerin keine Ehe versprochen / rechtlichen aufserleget / Er aber auff drey unterschiedliche geraume zu solcher Eydesleistung ihme angefaßte Termin darinnen er doch vergewissert worden / daß er im fall seines fernern Aussenbleibens pro confesso solte vorthellet werden / vnnnd gleichwol nicht erschienen sondern vnghehorsam außgeblieben / vnnnd solchem Urtheil keine folge gethan / darauß zu spüren / daß er mit Gott vnd gutem Gewissen solchen Eyd zu schweren nicht vermag / vnd hierdurch im Grunde bekennet / daß er Klägerin Inhalts ihrer Anforderung die Ehe zugesaget / So wirdt er auch von wegen seines Vnghehorsams vnd nicht geleisteten Eydes / pro confesso, vnd daß er das von der Klägerin angezogene Verlöbnuß vor richtig bekandt / billich erkläret / Zinlassen wir ihn dafür hiemit erklären / vnnnd ist derwegen numehr Beklagter / die Klägerin auffß förderlichste zuehlichen vnd für sein Eheweib zuhalten / auch mitk rweile ihr sampt dem Kinde notwendige Unterhaltung zu schaffen schuldig / Darzu er auff dem fall der Verweigerung / von der weltliche Obrigkeit / durch gebürliche Mittel / vorbehältlich derselben Straff / wegen bezangener Vnzucht / billich angehalten vnd compelliret wirt. *V. R. W.* Id est: In causa matrimoniali N. N. actricis ex vna & N. N. rei ex altera parte, Nos, &c. decernimus & de iure pronunciamus: Postquam nuper inter actricem & reum die N. Mens. Iunij huius LXXXIII. anni sententia publicata, quæ & in rem iudicatam transijt, in qua reo iniunctum, quod ipse præcedente admonitione de vitando periurio, se corporali iuramento purgare debeat, quod actrici matrimonium non promiserit, ille verò ad triuos ei ad hoc assignatos terminos addita commonitione, si porro contumax esse perrexerit, eum pro confesso nos habituros & condemnatos, tamen non comparuit, sed rursus contumax factus & sententia lata non paruit, ex quo apparet, eum Deo propitio & bona conscientia tale iuramentum præstare non posse, & per hoc fateri, actrici præsumtum matrimonium promississe, vnde propter multiplicem eius contumaciam & iuramenti non præstiti, & quod ab actrice allegata sponsalia; hac ratione in effectu confiteatur, merito pro confesso declaratur, sicuti & nos eum hac sententia declaramus. Quare etiã actricem pro vxore sua agnoscere & cum ea quàm primùm matrimonium consummare, & interim ipsi & infanti necessaria alimenta præstare tenetur, quod si facere detrectauerit, officio magistratus secularis medijs ad hoc conuenientib. compelli debet, reseruata Magistratui poena propter fornicationem perpetratam, &c. Iure mediante.

LVI.

IURAMENTVM PURGATIONIS AN REMITTI POSSIT à Iudice vel parte.

Circa hoc iuramentum purgationis diligenter obseruandum est, licet in alijs iuramentis quæ à parte parti deferuntur Relatio vel Remissio locum habeat. §. Item si quis postulante. & ibi gl. Inst. de actionib. quodd tamen in isto iuramento purgationis per sententiam parti adiudicato Remissio vel Relatio locum non habeat, vt tradunt Legistæ in L. præsentis §. cum autem vers. sic vbi positæ. post gl. ibi in verbo conscientia, in fi. C. de his qui ad Ecclesiam confug. & Canonistæ in c. fi. §. fi. post. gl. in verbo Famosa. De iure iur. Licet enim actrix ab initio nondum lata sententia possit totam actionem remittere, tamen quando semel per iudicem delatum, est iuramentum purgationis, tunc tale iuramentum neq; à iudice, neq; à parte reo remitti potest, Quia cum istud iuramentum sit Legale iuramentum, ideo neque in potestate partis, neque iudicis est illud remittere. Iudex ideo remittere non potest, ne videatur iudicium super contractu matrimonij ex illa remissione quodammodo pacisci, contra prohibitionem c. fi. De transactionibus.

Pars autem ided remittere non potest, quia illa remissio non est in potestate partis, sed legis dispositione, quæ vult hoc iuramentum à parte præstandum esse, neq; refert, si pars in cuius fauorem iurandum esset, dicat quod pars aduersa falso iuraret, Wenn das eine Theil sùrgebe / das ander schwere vnrecht / quia, casu quo non statur confessioni vnus partis, quæ sibi in propria causa ius dicere non potest, multò minùs ipsi tanquam testi ereditur. Vnde etiam si vna pars vellet alteri hoc iuramentum purgationis remittere, Iudex non debet talem remissionem concedere, nisi pars actrix, cui iurator totam causam inuenteret & se declararet, quod iniuste reo iuramentum delatum esset, quia falsam actionem contra eum instituisset, quo casu, quia fieret inuersio totius actionis & prioris confessionis, remissio benè haberet locum. Imò non esset necesse tunc remittere iuramentum, quia ipso facto iam iuramentum sublatum, & totum ius partis expirasse intelligitur. Cum non entis nullæ sint qualitates. L. Eius, post medium ff. si cert. pet. Zas. in §. Fuerat nu. 221. instit. de actionib.

DE PROCESSV CIRCA SPON-
salia publica.

Sponsalia publica non solent esse ita intricata, sicut priuata & clandestina, quo fit, vt etiam faciliori modo expediri possint. Quando ergo Iudicis constat, sponsalia publica à partib. purè & legitimo modo esse promissa & celebrata, tunc personæ, quæ sponsalia contraxerunt, aut sunt præsentés aut absentes. Si sunt præsentés serió monendi sunt per Iudicem, vt ea adimpleant & matrimonium celebrent. Et si partes velent poenitere, vel etiam promissiones inuicem factas alter alteri remittere, wann ihnen der Rauff geráwet hette / vnd es wolten beyde oder ein Theil dem andern seine beschene Zusage erlassen / Iudex non debet neq; potest hoc permittere, cum non sit in partium aut Iudicis potestate, sponsalia, quæ vinculo consensus legitimo modo semel colligata sunt, contrario dissensu sine iusta causa rursus dissoluere, iuxta regulam Christi: Quos Deus coniunxit, Matth. 19. Panor. in c. 1. De coniug. leproso. Didac. in epitom. parte 1. cap. 4. alio qui quilibet posset poenitere, & multa sponsalia legitimo modo celebrata hoc modo irritarentur, quod esse non debet. c. 1. vbi gl. & Panor. De reg. iur. in 6. Philip. Dec. & Hieron. Cagn. in L. nihil tam naturale in fi. eod. tit. sed pars, quæ non vult stare promissioni factæ, debet brachio seculari ad hoc compelli, & potest ferri sententia hac vel simili forma.

LIX.

FORMA PRONVNCIANDI CONTRA
non volentem adimplere sponsalia
publica.

In Ehefachen N. N. Klägerin eins / vnd N. N. Beklagten anders theils / Erkennen vnd sprechen wir Verordente des Oberrn Consistorij zu Dresden vor Recht / auß Klage / Antwort / vnd fernner der Partheyen allerseits fürbringen auch genomener Erkundigung / so viel befunden worden / Daz zwischen der Klägerin vnd Beklagten ein öffentlich Verlöbnuß abgeredet vnd gehalten worden. Derwegen Beklagter mit der Klägerin in die versprochene Ehe / zum förderlichsten Christlicher vnd gewöhnlicher hergebrachtter Weise wirklichlichen zu vollziehen schuldig / darzu er auff sein Verwegern von der Weltlichen Obrigkeit durch gebürliche Mittel billich compellirt vnd angehalten wirdt. D. N. W.

Id est: In causa matrimoniali N. N. aëtrici ex vna, & N. N. rei ex altera parte, Nos, &c. decernimus & de iure pronunciamus: Cùm ex intentata actione & litis contestatione, ac alijs partium productis habitisq; inuestigationib. compertum sit, quòd inter aëtricem & reum publica sponsalia contracta & celebrata fuerint: Ideo reus cum aëtrice promissum matrimonium primo quoquo tempore Christiano more & ritu, realiter consummare tenetur, quòd si facere detrectauerit, officio Magistratus secularis medijs ad hoc conuenientib. compelli debet. Iure mediante.

Et hæc locum habent, quando personæ, quæ sponsalia contraxerunt, sunt præsentés. Quando verò vna pars, puta sponsus, se absentaret & protraheret matrimonium, Wann der Brutigam darvon zöge / vnd liesse di: Erant sitzen / iam quaeritur, quam diu sponsa tali casu teneatur expectare sponsum absentem.

L X.

AN ET QVAMDIU SPONSA TENEATUR
expectare sponsum absentem.

Ista quaestio est disputabilis, sicuti constat ex distinctionibus Klingij in c. fi. ext. vt lite non contest. Possunt tamen considerari tres casus principales.

Primus est, quando certum tempus expressè in sponsalib. præstitutum est, intra quod matrimonium celebrari debeat, tunc sponsa tale tempus expectare cogitur, quo elapso potest alteri nubere, L. 2. C. de sponsalib. &c. sicut eod. tit.

Secundus casus est, quando non est expressum tempus constitutum, tunc si sponsus abest ex causa necessaria seu iusta, sponsa tenetur expectare tam diu donec necessitas seu impedimentum sponsi cesset L. Sæpè de sponsalib.

Tertius casus est, quando sponsus abest, non ex causa necessaria, sed malitiosa & voluntaria, & tunc iura variè loquuntur, quam diu sponsa debeat expectare sponsum, vt apparet ex all. L. Sæpè, quæ de anno & L. 2. C. de sponsalib. quæ de biennio, & L. 2. C. de repudijs, quæ de triennio loquitur, &c. sicut de sponsalib. quod de quatuor vel de quinque annis loquitur. Sed quia neq; iure ciuili, neq; iure canonico isto casu, quo sponsus non ex necessitate, sed voluntariè abest, nullum certum tempus determinatum est, omnia enim iam allegata iura, aut loquuntur quando

DE SPONSALIBVS.

ertum tempus est adiectum, & tunc res est clara, aut ponunt quæstionem facti tantum & non certam determinationem iuris, vt docet Panor. in c. de illis nu. 5. de sponsalib. Ideo Salic. in all. l. 2. de sponsalib. nu. 1. sub fin. inquit, Quod isto casu quando sponsus abest voluntariè & non ex causa necessaria iudicis officio relinquendum sit, quam diu expectandum sit, considerantis moram & ætatem puellæ, *Ob sie gar jung oder alt/ end wie lange sie gewartet/ vnd noch warten sönte* / in dubio autem secundum eum ultra annum non tenetur sponsa expectare sponsum Arg. l. Sæpe de sponsalibus, qua tamen in re non tantum quod licet, sed & quod puellæ honestum sit, inspicere debere existimo. l. semper ff. de ritu nupt. Et quia sponsus & sponsa sunt correlatiua, merito ea, quæ de sponsa dicta sunt, etiam locum sibi vindicare debent in sponso, cum correlatiuorum eadem sit disciplina l. final. C. de indict. vid. toll. l. 1. C. de cupressilib. n. l. si. C. de repud. nisi subsit diuersa ratio in altero ex correlatiuis l. vxores ff. de his qui not. infra.

In hac opinionum varietate distinguendum esse arbitror inter sponsalia de præsentibus tantum contracta, & inter ea sponsalia, quæ per copulam confirmata sunt. Primo casu si absentia facta voluntate contrahentium, neque dies nuptiarum constitutus esset, & sciri non posset, vbi pars absens se contineret, neque quicquam rescripisset, tunc licet de summo iure pars præsentis tam diu expectare deberet, donec de absentis morte certo constaret, all. §. fin. autem ea ratione, quod sponsalia de præsentibus habeantur pro vero matrimonio, in quo matrimonio de morte absentis prius constare debet, quam pars possit cum alia contrahere, tamen quia hoc durum videtur in personis iuuenilibus, quibus per hoc fenestra perpetranda turpitudinis aperiri posset, ideo hoc casu posset annus statui. l. 2. vbi Salicet C. de sponsalib. Beza in suo libello de repud. mihi pagina 178. quo elapso absens bina vel trina citatione per edictum esset ad cohabitationem citandus, & si emaneret, posset præsentis pars absolui.

Quando verò sponsalia per copulam confirmata essent, tunc expectandum foret, donec de morte absentis constaret. d. §. Sin autem, vbi est notabilis textus, & consentit Heming. mihi pagina 225. Quomodo autem mors probari debeat, docet Bart. l. Si quidem C. solut. matrim.

Si verò propter homicidium committum, vel ex alio delicto perpetrato vagaretur absens maritus, & intra quinquennium non rediret, tunc Heming. putat præsentibus mulieri permittendum esse alium ducere, & si primus rediret quod secundu retinere posset, vt docet ipse in all. suo libello

mihi

mihî pagina 218. & 222. Sed ista Hemingij opinio est contra Iura, quia vxor hoc casu cogitur præci: è sequi maritum, vel viuere sine marito. Si autem maritus esset vagabandus tantùm, non ratione alicuius delicti, tunc posset alio modo conscientia vxoris consuli, vt infra dicam.

Secundo casu, quando sponsus vel maritus clam & malitiosè sine voluntate consortis suæ discedit, nullum est certum tempus præscriptum, quàm diu præsens absentem expectare debeat, propterea quod canones, ob malitiosam absentiam parti innocenti aliud matrimonium non permittunt, per text. in c. In præsentia ~~de~~ de sponsalib. & in c. Dominus ~~de~~ de secund. nuptijs vbi Panor. & Præpositus, Barbatia & Bald. in allegat. §. Sin autem, Et ideo hunc secundum casum, primo æquipararunt. Verùm Lutherus, Philippus, & alij insignes Theologi hanc duritiem canonum ex Ecclesijs nostris sustulerunt, idq; autoritate Apostoli 1. Tim. 5. vbi dicitur. Quòd is, qui domesticorum curam non habet, sit infideli deterior, sed si infidelis discedat ac fidelem deserat, tali casu fidelis potest cum alia ~~contrahere~~, 1. Cor. 7. ergo &c.

Quidam hoc casu per biennium expectandum esse autumant, propterea quod posset subesse causa, quare clandestina discessio facta fuisset, d. §. Sin autem, & vtuntur illi hoc processu, quando primus annus elapsus, quòd tunc ad petitionem partis desertæ, citationes per edictum in subsidium iuris dentur, non vno in loco tantùm, & si citatus non compareret, tunc citatur ad audiendam sententiam, & per processum secundus annus protrahitur. Quod si intra illud tempus non compareat, vel scribat, vel mittat aliquem, qui causas suæ absentia alleget & deducat, tunc parti desertæ permittitur contrahere cum alio, si sine læsione conscientia diutiùs viuere non posset, pœna Iudici reseruata contra desertorem, sicut ex infra dicendis latiùs apparebit.

L X I.

SPONSÆ DESERTÆ DVPLICEM

competere modum agendi contra desertorem.

Circa questionem iam dictam sciendum est, quod pars deserta habet duplicem modum agendi, contra desertorem. Potest enim agere vel ad separationem vel ad cohabitationem.

Antequam autem de ordinario processu dicamus, priùs declarandum

D E S P O N S A L I B V S .

cum est, quid iuris sit in malitioso desertore, qui non absens sed præsens est, & quomodo contra eum procedendum sit.

Intelligendum est, quando partes sunt præsentes & tamen non cohabitant, vt sæpè fit, & vna pars petat reconciliationem & cohabitationem, altera verò renuat, quòd tunc parti renuenti per decretum iniungi debeat, vt cohabitaret, spreto autem decreto, debet ad cohabitationem carcere compelli & cogi, sicut in noua ordinatione Ecclesiastica prouisum est, sub tit. Von Ehegatten/so einander böslich verlassen/mihi fol. 104. si autem his medijs non posset obtineri cohabitatio, quid tunc faciendum sit, vt conscientiae partis innocentis consiliu possit, hoc non dicitur in alleg. ordinatione, Ideo eo casu parti innocenti petenti reconciliationem, & cohabitationem contra præsentem contumacem, processus esset decernendus, & tandem lapsò aliquo tempore à tali improbo absoluenda esset sponsa, vt alij nubere posset, sponsus autem ad responsum iuris Scabinorum posset perpetuò relegari, vel alia poena puniri hoc modo, ni fallor posset conscientijs consuli. Et hæc opinio firmatur per ea, quæ tradit Panor. in c. perlatum, in fi. extr. Qui fil. sunt legitim. & fundatur ex dicto Apostoli 1. Cor. 7. qui inter desertorem absentem & præsentem non distinguit, in qua sententia est etiam Lutherus in eo loco, parte 2. Iste enim malitiosus desertor, qui præsens est, est in vera contumacia, & in maiori contemptu magistratus, quam absens desertor, qui tantum fide contumax est. Nunc quomodo in casu separationis processus instituendus sit videbimus.

L X I I .

PROCESSVS IN CASV

separationis.

Primo casu quando agit contra desertorem ad separationem, Wann die Klägerin bitter/wegen des Beklagten aussenbleibens/ sie von ihme loszu sprechen / debet prius testimonium innocentiae, vitæ & morum Iudici offerre, nuß vors erste eine glaubwürdige Kundtschaft bringen / Wie sie sich im Abwesen ihres Vertrauwten gehalten habe/quo facto, si testimonium est rectum, wenn die Kundtschaft richtig ist / Iudex ættricem alia probatione onerare non debet, cum habet præsumptionem pro se, quòd honestè vixerit per regulam. quod quilibet præsumitur bonus, c. vnico vbi gl. in verbo æstimare allegat. concord. de serinio ord. faciendo.

Postea debet considerari tempus desertionis, quam diu videlicet abfuerit desertor, nec ne, & ex qua causa, & quando non subest iusta & probabilis

habilis causa, tunc ad petitionem partis desertæ, in eoloco vbi verisimile est eum commorari, cum facti narratione & circumstantiarum qualitate citari debet, ad deducendum sūz absentiz causas, hac vel simili forma.

L X I I I .

F O R M A C I T A T I O N I S C O N -
tra desertorem.

D E S Durchläuchtigsten etc. Unsers Gnädigsten Herrn/Wir die Berordnete des Oberrn Consistorij zu Dresden/sügen dir N. hiermit zuwissen / daß vns N. N. Tochter klagende fürbracht / wie daß du in Beysein ehrlicher Leute/ihr die Ehe vor 4. Jahren auff Marienberge versprochen/ auch Verlöbniß mit jr soltest gehalten haben/du werest aber nach gehaltenem Verlöbnißweg gezogen/ Geburtsbrieffe zu wege zu bringen / mit Verheißunge / widerumb zu jhr zukommen/vnd ob du wol dieselbe erlangt hett/ist/ so werestu doch biß dahero nicht wider zu jhr kommen/ auch jhr nichts geschrieben oder zuentbieten sondern also ganzer vier Jahr süzen lassen. Wenn denn gedachte N. bey vns bittlichen gesucht/dich dieser Sachen halben öffentlich zu citiren vnd füruladen / welchem ihrem Suchen vnd Ditt / wir Ampts halben statt gegeben. Demnach so citiren vnd laden wir dich hiermit endlichen vnd peremptoriè, daß du Persönlichen oder durch deinen Bevollmächtigten/ Freytags nach Burchardi/welcher sein wirdt der N. Tag des fünfftigenmonds Octob. vor vns allhier im Oberrn Consistorio erscheinst / anzuhören / was gedachte N. derentwegen wider dich klagen vñnd fürbringen wirdt / deine Antwort darauff zu thun / vñnd dich der geklagten Desertion halben zuentschuldigen/mit dieser Verwarnunge / du erscheinst als denn oder nicht/ daß nichts desto weniger auff der Klägerin ferner Suchen / An vñnd Fürbringen ergehen vñnd geschehen soll / was sich disfalls zu Recht vñnd Landüblichem Gebrauch nach / eygnen vñnd gebühren will. Darnach du dich zu richten / Verkündlich mit des Oberrn Consistorij Insiegel besiegelst / vñnd geben zu Dresden den N. May/ Anno 83.

Id est: Illustrissi. &c. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, tibi N. hısce norum facimus: quod N. filia N. nobis quærulando exposuerit, te ei ante quadriennium in præsentia honestorum virorum Mariæmontij matrimonium promississe, & publica desuper spõsalia cum ipsa celebrasse, te autem peractis sponsalibus peregrè profectum, eo animo ac si testimonium tuorum natalium adferre velles, data tamen prius de predicto fide, & quanquam istud testimonium adeptus fuisses, quod tamen
hactenus.

D E S P O N S A L I B V S .

hactenus non reuersus fuiffes, neque per literas, neque per nuncios quicquam significaffes, fed per integrum quadriennium eam deferuiffes, & opem noftram implorauit, vt hac de caufa te publicè citaremus, quod ratione officij noftri ei denegare non potuimus, fed petioni ipfius locum dedimus, Quapropter te hilce peremptoriè citamus, vt vel ipfe perfonaliter, vel per procuratorem cum fufficienti mandato, die Veneris poft Burcardi quæ eft N. mensis Octobris proximè futuri, coram nobis hic in fupremo Confiftorio compareas, ad audiendum, quod eam ob caufam dicta N. contra te proponet, & ad hoc respondeas, & te accusatæ defertionis nomine excufes, Cum hac commonitione, fiue comparueris fiue non, nihilominùs quod iuftum, & iuxta confuetudinem harum regionum æquum cenfebatur, contra te iudicatum iri. In fidem fupremi Confiftorij figillo cerroboratum. Dabantur Dresdæ N. die mensis Maij Anno LXXXIII.

Hic obiter & illud obferuandum eft, quando citatio mittitur Superintendenti in loco vel Diocèfi, vbi fponfalia publica contracta funt, quod ille Superintendens debet prædictam citationem & alias duas fubfequentes ex fuffepto prælegere, muß diefelbtigen von der Cangel drey Sonstage nach einander ablesen/quo facto, debet fua manu in calce vniufcuiusque citationis annotare & referre, quod ea ter publicè lecta fit, & ad valuas Ecclefiæ affixa, & poftea in originali fupremo Confiftorio remittere. Quòd fi ad diem in citatione ipfi præfixum defertor ad iudicium non venit & actrix accusaret eius contumaciam, debet denuò citari propter contumaciam commiffam hac vel fimili forma.

L X I I I I .

FORMA CITATIONIS AD DEDUCENDUM impedimenta absentie, vulgò zur Ehehafte.

D E S Durchleuchtigften/etc. Wir verordnete des Obern Confiftorij zu Dresden/geben dir N. hiermit zuerkennen/ Nach dem wir auff bechehenes Ansuchen vnd Bitten/ N. N. durch einen öffentlichen Ladungsbrief/ auff den Freytag nach Burcardi / zu Anhörung der Klägerin wider dich erhobene Klage/ vnd deine Verantwortung darauff zuthun/ für vns anhero citirer vnd geladen haben/ vund bemelte N. folcher citation zuolge für vns Gehorfamlich erfchienen/du aber Ungehorfamlich auffen blieben. Derwegen fie /nach widerholunge vorigen wider dich erhobenen Klage deinen Ungehör.

gehorsam beschuldiget/ vnd vmb ferner Proceß vnd dich zur Ehehafft für den andern Termin fürzuladen/gebeten. Wann wir denn Ampts halber jr solche billiche Bitte nicht Brsach gehabt abzuschlagen/ Demnach heischen/citiren vnd laden wir dich/hiermit endtlich vmbd peremptoriè, daß du Mittwoch nach N. welcher seyn wirdt der sechste Tag des Monats N. vor vns allhier in Obem Consistorio zu fröher Tagzeit Persönlich/ oder durch deinen gnugsam geuolmächtigten Anwalden erscheinest/daselbst erhebliche Ehehafften vnd Vorhinderungen /warumb du den ersten Termin nicht hast besuchen mögen/ anzeigest/ nachmahls auff der Klägerin wider dich erhobene Klage / deine Verantwortunge thuft/vnd darauff ferner rechtlichs Beschiedts erwartest / mit Verwarnunge/ du kommest also oder nicht / so sol nichts desto weniger auff obbemeldter Klägerin Gerichtlich suchen/vnnd anderweit dein vngehorsam Aussenbleiben/in der Sachen ergehen vnd geschehen was Recht ist/ darnach du dich zurichten/ Bründtlich mit vnserm Inseigel besiegelt/ vmbd geben zu Dresden den letzten May/ Anno 83.

Id est: Illustris. &c. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdensè, tibi N. hinc notum facimus: Postquam ad petitionem N. N. per publicum Edictum, te die N. ad audiendam actricis contra te motam actionem, & ad dandam tuam responsionem coram nobis citauimus, & prædicta N. ad hanc citationem coram nobis obsequenter comparuit, tu verò contumaciter emanisti. Quamobrem dicta N. post repetitam priorem actionem, tuam contumaciam incusauit, & vt vltiorem processum cõtra te decerneremus, & ad allegandas absentix tuæ causas secundum terminum tibi præfigeremus, obnixè rogauit. Et nos petitioni ipsius officij ratione refragari non debuimus, nec potuimus. Quare citamus te peremptoriè, vt die Mercurij post N. qui erit VI. Mens. N. coram nobis hic in supremo Consistorio matutino tempore personaliter, vel mediante procuratore, cum sufficienti mandato, compareas, & ibidè causas legitimas & impedimenta alleges, quam ob rem te ad primum terminum sistere non potueris, postea etiam ad intentatam prædictæ N. actionem respondeas, & super hoc vltiorem iuris cognitionem expectes, Cùm hac comminatione siue comparueris, siue non, nihilominus ad petitionem & instantiam prædictæ actricis & reiteratam tuam contumaciam, contra te iudicatum iri, quòd æquum & iustum sit, In cuius rei fidem hanc citationem sigillo supremi Consistorij corroborauimus, quæ dabatur Dresdè vltima Maij Anno 83.

Quando Reus etiam hac citatione spreta, ad diem ipsi præfixum non compareret, tunc ad petitionem actricis debet citari ad audiendam sententiam, hac vel simili forma.

L

FORMA

DE SPONSALIBVS.

L X V.

FORMA CITATIONIS AD AVDI-
endam sententiam.

DES Durchleuchtigsten/etc. Wir die verordnete des Obern Con-
sistorij zu Dresden /fügen dir N. hiermit zu wissen / Nach dem wir dich auff
Gerichtlichs Ansuchen vnd Bitten / Jungfrau N. N. Tochter / auff den
Mittwoch nach N. des nechst vorschienen Monats N. zur Ehehafft vnd
Vermeidung erheblicher Verhindrung/waromb du den ersten/dir angeleg-
ten Termin nicht hast besuchen möger / auch nachmals auff obgedachte Klä-
gerin wider dich erhobene Klage deine Veranwortung zuthun / vor vns an-
hero citiret vnd geladen / die Klägerin auch solchen Termin gehorsamlich be-
sucht / du aber anderweit vngehorsamlich aussen geblieben / derowegen sie a-
bermals deinen Vngehorsam beschuldiget / vnd vns vmb fernner Rechts
Verstattung wider dich gebeten / vnd sie von dir los zusprechen. Wann wir
vns denn in dieser Sachen eines Urtheils vorglichen / welches wir auff den
Donnerstag nach N. den 13. dieses Monats N. zu eröffnen willens / demnach
heissen / citiren vnd laden wir dich hiermit endlich vnd peremptoriè / daß
du auff jeko benannten Termin / für vns allhier im obern Consistorio zu
früer Tageszeit / persönlich oder durch deinen gnugsamen gevollmächti-
gten Anwalden erscheinest / daselbst vnser Urtheil vnd Erkenntniß anhörst /
mit Vorwarnunge / du erscheinest vnd thust solches oder nicht / daß nicht de-
stoweniger / auff der Klägerin fernner gerichtliches Suchen vnd Bitten / wi-
der dein vielfeltiges Ausseubleiben / mit Eröffnunge des Urtheils vorfahren
werden / vnd sonst in der Sachen ergehen vnd geschehen / was recht ist / dar-
nach du dich endlich zu richten / vrsichtlich mit vnserm Inßigel besiegelt / Ge-
ben zu Dresden/etc. Anno 83.

Id est: Illustris. &c. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresden-
se, significamus tibi N. posteaquam ad iudicalem implorationem & pe-
titionem Virginis N. N. filix, tibi diem Mercurij post N. præteriti mensis
N. assignauimus, & te citauimus ad allegandum & deducendum impe-
dimenta, quare ad primum terminum, te coram nobis sistere, & ad in-
tentatam prædictæ virginis actionem respondere impeditus sis, cumque
actrix ad prænominatum terminum non grauatum comparuit, tu autem
contumaciter emanisti, Quamobrem illa denuò contumaciam tuam ac-
cusauit. & vltiorem processum contra te petijt ad separationem, Et nos
hac in causa sententiã concepimus, quã ad diem N. 13. huius Mensis publi-
candam

mandam constituimus. Ideo vocamus & citamus te finaliter & peremptorie, vt ad dictum terminum hic coram nobis tempore matutino, personaliter vel mediante Procuratore eum sufficiente mandato, ad audiendam hanc sententiam compareas, Cum hac comminatione, siue comparueris siue non, quod nihilominus ad iudiciale instantiam & petitionem adtricis, contra sepius reiteratam tuam contumaciam, cum promulgatione huius sententiae & quod alias æquum & iustum visum fuerit, procedemus. In cuius rei fidem, &c.

His citationib. præmissis, si constat de insinuatione & relatione Superintendentis vel Pastoris, & reus in contumacia persistat, tunc debet contra eum ferri sententia, hac, vel simili forma, pro facti narratione & circumstantiarum qualitate.

L X V I.

FORMA SENTENTIAE DEFINITIVE
in casu desertionis.

In Ehefachen Jungfräuw N. von N. Klägerin eins/vnnd N. von Görliß beklagten anders Theyls/Erkennen vnd sprechen wir/etc. vor Recht/ Weil Beklagter / in beyseitt ehrlicher Leute / der Klägerin die Ehe vor vier Jahren auffm Marienberge versprochen/vnnd Verlöbniß mit ihr gehalten/vnd doch nach gehaltenem Verlöbniß weg gezogen / Geburtsbrieffe zu wege zu bringen / mit Verheißunge widerumb zu ihr zu kommen / er auch dieselben zu Görliß erlanget / vnnd gleichwol nicht wider kommen / der Klägerin auch nichts geschrieben / noch zu entbieten / sondern sie ganzer vier Jahr sitzen lassen/derenthalben er auff der Klägerin Ansuchen/nicht allein in der Statt zu N. von dannen er bürtig / vnd sich daselbst hat pflegen auffzuhalten / sondern auch zu Marienberg / da daß Verlöbniß geschehen / dreymal vnterschi. dlichen/durch öffentliche Vorladungsbrieffe vnd edict, endtlichen vnd peremptorie, auff gerauwme vnd gewisse Tagzeit citiret vnnd fürgeladen worden / anzuhören / welcher Gestalt Klägerin / in seines weg auffens vnnd auffenbleibens halber beklagen würde / seine Entschüldigung vnd andere rechtliche Notdurfft dawider fürzubringen / vnnd sich der geklagten Desertion zuentschuldigen/Beklagter auch die eine citation, so in der Statt N. öffentlich von der Cansel drey Sontage nacheinander abgelesen / vnnd hernach angeschlagen worden/in eygener Person selber gelesen/vermöge des Pfarrerhns daselbst gethan: n Bericht/vñ hierüber zu Aufsführungse seiner Ehehafte/auch in Vorleitung dessen/zu Anhörung eines Vertheyls in dieser Sache zu vnter-

D E S P O N S A L I B V S .

schiedlichen Terminen öffentlich requiriret worden/ vnd doch allwege Ungehorsamlich aussen geblieben/ vnd nicht erschienen/ auch seines Ausserbleibens halben / wider durch sich oder andere Genolmechtige für vns keine Endschuldigung fürbringen lassen. Klägerin aber / daß sie sich Abwesenheit des Beklagten ehrlich vnd frömllich vorhalten/ gnugsame Kundschafft fürbracht.

So wirdt er auch als ein muhtwilliger Desertor vnd Verlasser seiner Vertrauwten/ billich erkandt vnnnd erklärt / Inmassen wir ihn dafür erkennen vnd erklären/ vnd derowegen der Weltlichen Obrigkeit die Straffe fürbehalten/ Aber die Klägerin der versprochenen Ehe halber / vermöge Göttlicher heyliger Schrift / vnd vbllichen Rechten von ihm los zehlen/ vnnnd: hr als dem vnschuldigen Theyl / da sie ohne Gefahr ihrer Ehren vnd Gewissen sich ausser dem Ehestande nicht enthalten köndte/ sich jrer Gelegenheit nach/ mit einem andern Zuoehelichen / vnd daß Beylager mit Christlichen Ceremonien zuuolziehen/ hiemit gestatten vnd nachlassen/ W. R. W. Br. kündelich/etc.

Id est: In causa matrimoniali N.N. ab N. actricis ex vna & N. N. ab N. ex altera parte, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, de iure decernimus & pronunciamus: Quoniam reus in praesentia honestorum virorum actrici matrimonium ante quadriennium Marizmontij promisit, & cum ea sponsalia celebravit, & tamen postea ad petendum natalium testimonium, data prius de reditu fide, peregrè profectus, & quanquam dictum testimonium Gorlitij consecutus, tamen non reuersus est, neq; actrici vel per literas vel per nuncios quicquam significauit, sed eam toto quadriennio deseruit. Quapropter ad petitionem actricis non solum in patria vbi commorari solitus, sed & Marizmontij vbi sponsalia celebrata sunt, tribus distinctis terminis, per edicta publica per eproprè citatus & vocatus, ad audiendum, qualiter actrix ratione absentiae ipsius illum accusatura, & ipse excusationem suam ratione desertionis suae, facturus esset. Insuper ipse etiam citationem vnam, quae in ciuitate M. tribus diebus Dominicis de suggesto perlecta, & postea valuis templi affixa fuit, sicuti Parochus ibidem retulit, in propria persona legit, praeterea etiam ad deducendum legitimum absentiae suae impedimentum, & spreto eo finaliter ad audiendam sententiam requisitus, & tamen nihilominus non comparuit, neq; vnquam causas suae absentiae vel per se, vel procuratorem deduxit, Actrix autem testimonium suae vitae innocentis, & morum honestorum, coram nobis produxit. Ideo etiam ipse, vt malitiosus desertor

desertor sponsæ suæ, meritò declaratur, & pronunciat, sicuti & nos hæc sententia ipsum declaramus & pronunciamus, reseruata pœna Iudici seculari. Actricem verò ratione matrimonij promissi, auctoritate sacre Scripturæ, & vsitati iuris ab eo absoluius, & ei tanquam parti innocenti, si extra coniugium absq; periculo suæ conscientiæ, famæ & honoris se continere nequeat, cum alio matrimonium inire, & nuptias celebrare concedimus & permittimus. Iure mediante.

Quando autem pars deserta vellet agere contra absentem ad cohabitationem tantum, & non ad separationem, & constaret Iudici de sponsalibus ritè contractis, tunc mutatis mutandis, propemodum obseruandus esset idem processus, qui in casu desertionis in vsu est, vt iam dixi, nisi quod definitiua sententia, esset in hanc vel similem formã concipienda. *Ungefährlich also oder dergleichen/præmissis præmittendis, daß zwischen beyden Personen/wegen des öffentlichen gehaltenen Verlöbnuß/eine Ehe hiemit erkandt wirdt / vnd derowegen Beklagter schuldig der Klägerin Ehehlich beyzuwohnen / darzu er auff sein Vorweigern durch Zwang der Weltlichen Obrigkeit billlich angehalten / oder die Klägerin in sein des Beklagten Gütern zu ihren Alimenten vnd gebührender Unterhaltung immittiret vnd eingewiesen wirdt.* Id est. forte sic vel simili modo, præmissis tamen præmittendis, Quòd inter vtramq; personam propter celebrata publica sponsalia legitimum matrimonium contractum esse iudicatur, & ideo reus aëtrici matrimonialiter cohabitare tenetur, ad quod ipso refrangente, per brachium seculare meritò compellitur, vel actrix in bona ipsius rei ad alimenta & alia necessaria consequenda immittitur.

Quando talis vel similis sententia diffinitiua, quæ tamen formiter & accuratè concipienda est, transijt in rem iudicatam, & absens se non sistit, ad cohabitandum, sed perseverat in sua contumacia, tunc ad supplicationem actricis apud Electorem, vel Consistorium impetrato rescripto, per certos ad hoc constitutos executores in bona absentis tam diu immittitur, donec absens redeat & cohabitet, quia ille non ita excluditur, sicut desertor.

L X V I I.

DE EFFECTIBVS SPONSALIORUM.

Et si ille, qui promissit velle sponsalia contrahere, non dicatur propterea sponsalia contraxisse, sed tantum promississe, vt tradit Tiraq. lib. 2.

D E S P O N S A L I B V S .

de retract. §. si. nu. 531. cum differat promissio contrahendi ab ipso contractu, de quo agitur, vt docet Boer. decis. 3. nu. 1. Tamen ille qui promittit sponsalia contrahere, tenetur coniugalem consensum præstare & promissionem adimplere, quemadmodum in alijs contractibus qui contrahere promittit, licet per hoc nondum contraxerit, tamen contrahere tenetur, sic qui vendere promittit, vendere tenetur, vt puchrè docet Bart. in L. Si eum §. qui iniuriarum nu. 5. ff. si quis cautio iud. sit. caus. fact. non obtemp. L. fideiussor. §. meminisse De leg. 1. qui § debet notari, quando venditio fit eum pacto de retrouendendo, wenn etwas widerkäufflich verkauft wirdt / quia si nihil est dictum, quo precio debeat fieri redemptio, tunc ille, qui petit reemptionem, cogitur soluere verum pretium, id est, iustum valorem rei, quanti scilicet res valet eo tempore, quo reuenditur, nisi expressè cautum esset, quod eodem illo pretio, quo res fuisset vendita debeat reuendi, ita notabiliter tradunt dd. per illum rex. in L. 2. & ibi notis. Hieron. Cagnol. C. de pact. inter empt. & vend. quæ Theorica obiter notanda est in practica. Sponsalia ergo promissa de futuro, habent quatuor principales effectus.

Primus effectus est, quod ille, qui dissoluit sponsalia, vel per quem stat, quò minus matrimonium contrahatur, amittat arras datas vel acceptas, & aliud tantundem de suo reddere cogatur & sic ad duplicatas arrhas teneatur, tunc quando est maior 25. annis, Si verò est minor tenetur tantum ad arrhas receptas, L. final. in princ. de sponsalib. De iure verò Saxon. pro maiorenne habetur, quando excessit annum 21. ist Mündigt wenn er ein vnd zwanzig Jahr erreicht hat / Landt R. lib. 1. art. 42. Lehn Recht cap. 26. in princ.

Secundus effectus est, quando in sponsalib. de Futuro, secuta est copula carnalis, volente sponsa, aliàs secus c. contineatur vers. si autem fuerit. De desponsat. impub. & quæ ibi notant dd. tunc illa copula efficit verum matrimonium, etiam si expressè non constet de sponsalib. de præfenti, quia ex tali copula carnali inducitur præsumptum matrimonium, ex præsumptione iuris & de iure, quæ est, quando ius aliquid præsumit, & insuper quiddam statuit, contra quam præsumptionem iuris & de iure, non admittitur probatio in contrariam, c. is qui fidem ext. desponsalib. Quæ præsumptio adeo vrget, vt matrimonium præsumamus per copulam subsecutam etiam cum sponsa incerta, puta quando quis iurasset se ex trib. sororib. vnã ducturum in vxorem, si vnã ex his post hanc promissionem cognouisset, matrus illius cõfendus esset, quia præsumitur illam,

illam, quam cognouit vxorio ac maritali affectu cognouisse, Hostiens. & Abb. in c. ex literis 2. de sponsalib. Didac. in Epitome de sponsalibus part. 1. cap. 4. §. 1. nu. 17. Quod secus est in præsumptione iuris tantum, vt quia ius præsumit quemlibet esse bonum, c. vnico iuncta ibi gl. verbo *Æstimare*, quæ allegat concord. De scrut. in ord. faciend. contra quam, probatio in contrarium benè admittitur, Gl. in c. Is qui fidem, in verbo contra præsumtio, & tradit præcept. meus Alciat. in tractat. suo præsumptio: in argumentis secundæ part. incip. Videndum est nunc de præsumptione Iuris & Iure, nu. 3. & 4. cum seqq. mihi fol. 594.

Tertius effectus est, quod licet non oriatur affinitas ex sponsalib. de futuro, tamen publica honestas obstat, vt matrimonium inter consanguineos sponsi & sponsam, & inter consanguineos sponsæ & sponsum contrahi non debeat, c. ad audientiam vbi gl. in verbis habere non potest, in fi. & c. sponsam de sponsalib. Vnde tu non posses in vxorem ducere sororem eius quæ tibi desponsata & ante nuptias mortua fuit. Nec pater posset contrahere matrimonium cum sponsa filij, & e converso, idque ratione publicæ honestatis, §. si vxor vbi Angel. Inst. de nupt. c. Vnico, vbi gl. in verbo publice de sponsalib. in 6. Licet enim copula nondum secuta affinitas contracta non sit, tamen est contracta publica honestas, quæ suadet à tali matrimonio abstinendum esse: Quia in coniunctionib. non tantum quod licet, sed etiam quod honestum est considerari debet. L. semper ff. de ritu nupt. & hoc procedit, si sponsalia sunt purè contracta, d. c. ad audientiam, & c. sponsam, de sponsalib.

Quartus effectus est, quod sponsalia de futuro possunt iuramento firmari, ita vt Iurans possit compelli ad matrimonium consummandum, nisi legitimum impedimentum obstarer, c. ex literis 2. De sponsalib. vel nisi iuramentum, re integra, partes vtrinque sibi inuicem remisissent, gl. in c. 2. in verbo tollerari & in c. requisit. De sponsalib. vbi omninò de hoc vide Panor.

Hæc habui, quæ bono studio in medium adferre volui de desponsationib. quæ propriè loquendo coniugium non faciunt, quia mariti appellatione non continetur sponsus, quemadmodum nec verbo nuptæ sponsa. L. si quis officium, de Rit. nupt. L. solet, ff. de his qui not. inf. L. non sine C. de bon. quæ lib. Licet enim desponsatæ, interdum appellentur vxores, vt in illo dicto Deut. 22. Si quis sponsam alterius in agro oppreferit, morte moriatur, quia vxorem alterius violauit. c. omne, & c. qui desponsatæ 27, q. 2. tamen re ipsa non sunt vxores, sed ita dicuntur propter pro:

DE MATRIMONIIS:

promissionem factam & spem futuri coniugij. Quia sponsæ appellantur coniuges consuetudine scripturæ, spe futurarum non effectu præsentium c. institutum 27. q. 2. Coniugium siquidem, quod propriè sic dicitur, cum mulier iungitur viro, à desponsatione quidem incipit, sed traditione perficitur, vnde hoc discrimen natum est, vt illud initiatum, hoc ratum & consummatum dicatur, secund. gl. in c. cum initiatur 27. q. 2.

SECUNDA PARS DE MATRIMONIIS.

PRÆFATIO.

Mnium gentium historia testantur, de Coniugio varias fuisse hominum opiniones: Alij fortunatos se crediderunt, si in coniugio non vixissent de qua re Mitio Terentianus gloriatur: Quod fortunatum isti putant, uxorem inquit, nunquam habui: Perpendentes magnum onus esse viro habere uxorem & liberos, iuxta illud: μετ' ἀληθινῆς ἀνδρὶ τέχνα καὶ γυνή. Item, χειμῶν καὶ ὄκτις ἐστὶν ἀνδράσι γυνή. quod & Iuuenalis Satyr. 6. falsè depingit, dum inquit:

Nulla ferè causa est in qua non foemina litem
Mouerit.

Item:

Semper habet lites alternaq; iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo,
Plus fellis quam mellis habet.

Alij uxorem habere, necessarium malum esse statuerunt, vt apparet ex oratione quam L. Metellus de vxoribus ducendis ad populum Romanum habuit, cuius particulam refert Gell. lib. 1. cap. 6.

κακὸν γυναῖκες ἀλλ' ὁμῶς τὸ δημόσιον
ἐκ ἐστὶν εὐρῆ διχίσις ἀνευκαχοῦ.

Sed

Sed nos, qui non Ethnicam, verum Christianam religionem profitemur, non disputemus de suavitate huius vitæ, sed meminerimus Dei ordinationi parendum esse, ut præclare docet Luther. in commentario suo in Genes. cap. 28. & sciamus eum admirando consilio generationem in humana natura instituisse, & certa lege coniugium sanxisse: inprimis verò consideremus creationem hominis.

Cætera animantia proferuntur, aut ex aquis, aut terra solo mandato diuino, sine aliqua singulari deliberatiõe producant, inquit, aqua reptile viuientis, producat terra animam viuentem in genere suo. Cum autem omnia, quæ in hominis usum necessaria futura erant, condita essent: & postremum ad opus omnium pulcherrimum & præstantissimum hominem scilicet creandum ventum est: Hic Deus Pater habita prius diligenti deliberatione cum æterno Filio & Spiritu sancto æterno, Non inquit, producat terra hominem, sed singulari & quasi communi decreto & consilio, sumpta de terra gleba, ait: Faciamus hominem, & addit, non ad imaginem & similitudinem cæterorum animantium, aut creaturarum, sed ad imaginem & similitudinem nostram, Dei nempe conditoris rerum. Et homo conditur non modo in animam viuentem, ut sicut cætera animantia vita animali tantum viuat, sed ab ipso Dei inspiratur ei spiraculum vitæ hoc est, talis flatu seu Spiritus, qui sit immortalis, quando ergo inquit text. Gen. 2. Dixit Deus, non est bonum homini esse solo, reuerenter & profunde, verbũ dixit, omnium animis insigendum est. Dixit, id est, sua inenarrabili sapientia decreuit genus humanum hoc modo condere, ut ex societate maris & fœminæ propagetur, & duos condidit, ut essent Ecclesia, & sanxit has metas, ne vagarentur libidines, & velle eum post lapsum Adæ coniugio uti debere, propter duas causas, scilicet propter generationem, & ad vitandas vagas libidines. Vnusquisq; vitanda scortationis causa habeat uxorem suam, inquit Paulus 1. Cor. 7. Fornicatores & adulteros iudicabit Deus, Heb. ult. Ne erretis idolatra, adulteri non possidebunt regnum cælorum, 1. Cor. 6. Fugite scortationem, Ephes. 5.

Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestri, ut abstineatis à scorta-

M

tionem,

D E M A T R I M O N I I S .

tionem, & sciat unusquisque vestrum possidere vas suum in sanctificatione, & honore, non in affectu libidinis, ut Gentes, 1. Thess. 4. Et ut perspicue videamus, quanta cura sit Deo castitas coniugij, non est contentus in Decalogo, unum tantum praeceptum de parentum dignitate instituire, sed addit etiam alia duo, alterum ut non committatur adulterium, alterum ut non concupiscatur aliena uxor.

Cum ergo coniugium à solo Deo institutum sit, & ab hoc fonte nihil, nisi quod bonum est, emanare possit, manifestum est, sceleratè & impiè facere eos, qui Christianorum nomen profitentur, & tamen more Ethnicorum debachantur, matrimonium in Paradiso institutum vel ad pœnam, vel malum necessarium, Cum in Paradiso pœna nunquam præcesserit matrimonium, sed culpam primorum parentum subsequuta sit, & qui has doctrinas Demoniorum, ut Paulus vocat. 1. ad Timoth. 4. defendunt, hi Deum absq; omni dubio authorem malorum tacitè statuunt, quidquid verbis simulent, Quare adolescentes eos, ut pestem fugere debent.

Fuerunt & gentium ritus varij in celebrandis nuptijs, Quidam enim Aqua & Igne nuptiarum fœdera contraxerunt, eò quòd humore ac calore animantium fœtus corporentur atque animentur ad vitam, ut tradit Lactant. Firmia: Diuinarum institution. lib. 2. cap. 10. Cuius solennitatis meminit etiam I. C. in L. pe. ubi doctè Budæus explicat de donat. inter vir: & uxor: & tradit Plutarchus in Problematib. Roma. Apud Græcos & Macedones, & Thraces, panem gladio diuisum, sponsam & sponsum gustare solenne fuisse, scribit Alexander ab Alexand. lib. 2. cap. 5. & Scaliger libr. 3. Poëtices cap. 10. Lapponum etiam nuptias coniungi igne per chalybem ex duro silice excusso, ut Symbolicè, coniugalis amoris occultam & uiuidam flammam denotarent, & communium liberorum productionem insinuarent. testis est Olaus lib. 4. Septentrio. region. cap. 7. Fuerunt & alij ritus plurimi quos referunt: 2. Curt. lib. 8. Et Alexand. ab Alexand. dierum Genialium lib. 1. cap. 24. Virgil. Polydôr. de inuentorib.

forib. rer. lib. 1. cap. 4. Ludouic. Coel. Lectionum antiquarum lib. 15. cap. 85. & 17. & nouissimè Anthonius Gubertus Costanus in suo commentario de sponsalib. & matrimo. Tit. de Rit. nuptiar.

Quòd verò ad nostras ceremonias attinet, cum inter Christianos coniugium debeat esse honorabile, & ut omniarità & ordine domo Dei ex Apostoli doctrina peragantur, iustis de causis piè introductum est, ut trina vice sponsus & sponsa in Ecclesia Dei ex suggesto proclamantur, cum hac admonitione, ut si quis habeat, quod constitutas nuptias iustè impedire possit, hoc significet mature ante diem nuptijs dictum, cum adhuc res integra sit, cap. Cum inhibitio de clandest: desponsa: Possunt enim varia eaque iusta promissarum nuptiarum impedimenta incidere, medium proinde tempus inter sponsalia & nuptias relinquitur utriq; parti, ut diligentius inquirent, num aliquid sit aut offeratur, quod consumationem iustè impedire possit, facta hac proclamatione vel denunciatiōe trina, in solenni Ecclesia cœtu, interposita semper Septimana integra, postea publica benedictione, quasi à Deo ipso per os ministri sui loquentis, spectantibus Angelis & hominibus copulantur, ut per hoc Deo consecretur indiuidua consuetudinis rata initium, admonente Tertulliano lib. 2. ad uxor. De qua sponsi & sponsa benedictione sit mentio in quarto concilio Carthaginensi cap. 13. & Sentent. lib. 4. distinct. 28. quia Christianis turpe esset non conscia Ecclesia honestis ceremonijs matrimonium inire, unde nascantur futura Ecclesie membra, cum constet ipsas prophanas Gentes ritib. pene infinitis, ut paulo ante dixi, sua coniugia ijs, quos falso Deos arbitrantur consecrassè, ut scribit Ambrosius lib. 9. Epist. 70.

Hac breuiter de Coniugio præfari libuit, ut iuuentus discat ordinationi Dei parere, castitatem amare, vagas libidines vitare, & dulcissimos GREGORII Nazianzeni versus de bono coniugij semper in conspectu habere.

DE MATRIMONIIS.

Coniugium radix & fulcrum nobile vitæ,
Coniugium præstat, si sis sine robore, vires:
Sic sumus inter nos, auresq; manusq;, pedesq;,
Mutua sic duros emollit cura labores.
Mutua sic gemina dulcedine gaudia crescunt,
Quin desiderium concessio limite claudit.
Coniugium, custosq; æternum obsignat amores,
Ut sunt carne simul iuncti sic mente cohærent.
Inter seq; pijs miscent incendia flammis,
Et quia præsidij est rerumq; hic maior egestas
Fœmina, virq; Deo maiori pectore fidunt.

MATRIMONIUM, CONIUGIUM, ET NUPTIÆ NOMINE ET NON re inter se differre videntur.

I.

MATRIMONIUM, CONIUGIUM ET *Nuptiæ, unde dicantur.*

Matrimonium denominatur à matris nomine, non adeptio iam, sed cum spe & omine, mox adipiscendo, teste Cell. lib. 18. cap. 6.
Nam sicut terra, ex qua omnes fructus nascuntur, appellatur mater, secundum Arist. 1. de Generatione, ita coniunctio illa maris & fœminæ, ex qua omnes homines nascuntur merito dicenda est mater omnium, eamq; appellamus matrimonium, id est. matrem omnium, quemadmodum deducit Vlpian. in L. 1. §. Ius naturale ff. de Iust. & iur. Fœmina potissimum ideo nubere debet, ut mater fiat, test. Augustino lib. 19. contra Manich. cap. 26. Vel ideo matrimonium denominatur à matre, quod mater semper sit certa, pater autem non semper, L. Quia semper. ff. de in ius voc. Sic Thelemachus apud Homer. odiss. 1. gloriatur se esse Vlysis filium, quia mater hoc ipsi reuelasset. Vel matrimonium ideo appellatur à matre, quod mater in prole gignenda, sustinenda & fouenda, potiores labores sustineat, cū infans ante partū matri sit onerosus; in partu dolorosus, post partum verò laboriosus, ut inquit text. in cap. final. de conuers. infidel.

del. Quemadmodum ergo dubium non est, facultates, quas parentes liberis relinquunt, ex eo dictas esse patrimonium, quod potissimum patris industria, labore & sollicitudine sint acquisitæ: Sic matrimonium à matre præcipuè denominatur, quod ea in pariendis, fouendis & educandis liberis, præcipuos labores sustineat, de qua re latè Comesius in §. Fœderat. instit. de Actio. Et licet interdum coniuges absq; liberis uiuant, tamen denominatio rectè à communiter accidentibus desumpta est, & non ab euentu, qui est incertus. Solent enim iura ad ea respicere, quæ frequenter & communiter accidunt. L. Nam ad ea ff. de Leg. §. Quia uerò, Aut. ut sine prohibet. matr. collat. 7.

CONIUGIUM à iugo dicitur, eò quod coniuges pari iugo uinctos esse oporteat, tam in secundis quàm in rebus aduersis. Hinc de impari coniugio dicitur, quod mulier mala, sit tanquam iugum bouis instabile. Et istud coniugium ueterib. legib. etiam connubium & consortium appellatum fuit, ut apparet ex L. Eo iure §. Hoc caput ff. de ritu nupt. & inter seruos locum habebat, L. final. C. de seruis fugit. & propriè dicebatur contubernium L. 3. C. de incest. nupt. ut declarat gl. instit. de patria potestate. in princ. de qua re extat integer tit. in iure Pontificio de coniug. seruorum, ubi Specular. declarat. Circa hoc coniugij iugum reuerenter cogitandum & sentiendum est, quod sit Typus Christi & Ecclesiæ, qui tam arctè coniunguntur, ut simul mutuo amore bona & mala sibi inuicem communicent: Christus Ecclesiæ suam impertit & communicat iusticiam, fert pœnas pro peccatis Ecclesiæ, infirmitates eius æquo tollerat animo, & in tantis deformitatib. tamen amat illam, perinde ac si sit cum ea vna caro & vnum corpus, de quo Mysterio scribit Paul. Ephes. 5.

Meminerint ergo omnes in coniugio uiuentes, secum Christo ita coniugatos & copulatos esse, ut ille ferat omnia eorum peccata: & ipsi vicissim habeant omnia illius bona, de qua Christi & Ecclesiæ miranda coniunctione meditandum est, cap. Matth. 26. & 2. Corint. 11. & Psal. 45. Hinc est quod ueteres largo modo coniugium numerarint inter Sacramenta, ut est videre in libro sententiarum quarto, distin. 16. Matrimonium enim per se est res merè politica, non Sacramentum Noui Testamenti, quemadmodum tituli de nuptijs in iure sacris ostendunt, cum eius usus sit etiam apud eos, qui uel ex professo Christianam religionem non agnoscunt, nec annexam habeat promissionem gratiæ. etiam si sit à Deo institutum, confirmatum & ornatum, Genes. 1. & 2. Matth. 19. Iohan. 2.

NUPTIÆ uerò ab obnubendo uel uelando dicuntur: solebant

DE MATRIMONIIS.

enim veteres sponsas, quas adducebant sponso, pudoris gratia obnubere, hoc est obuelare seu obtegere, significantes verecundiam nuptijs præire debere, Tertul. lib. de virginib. veland. & Ambrosius in Epistola ad Cor. 1. cap. 11. inquit: Mulier ergo debet velare caput, vt ostendatur subiecta. Et quia prauaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, vt in Ecclesia non habeat caput liberum, sed velamine rectum, sicut de Rebecca legimus, quòd viso sponso Isaac è camelo defiliens, mox sese obtexerit, verecundia ritum obseruans, Gen. cap. 24. Debent autem ideò nuptiæ incedere velatæ, in signum subiectionis, vt sciant se viro esse subiectas, ca. foemina, ca. Nec illud 30. q. 5. Mulier enim ideo ex capite, mariti non est facta, ne esset domina, neq; ex pede, ne esset famula, sed ex costa, vt esset collateralis & quasi socia mariti, vt est pulchra gl. in c. si. in verbo, costa, 33. q. 5. De his nuptijs extant integri tit. inst. de nupt. & C. de nupt. & ff. de ritu nupt. & in Authent. de nupt. collat. 4. & in decretalib. de sponsalib. & matrim. Et sunt duplices, licitæ & illicitæ, Videndum est ergò primò de nupt. licitis.

I I.

DE NUPTIIS LICITIS.

Nuptiæ licitæ siue iustæ, vñtato more definiuntur, quod sint viri & mulieris legitima coniunctio indiuiduam vitæ consuetudinem continens. Hanc definitionem ponit Iustinian. inst. de patria potestate in princ. & plenius IC. in L. 1. ff. de ritu nupt.

Et si autem non ignoro, tradi à Theologis ex fontib. sacrae Scripturae plenior definitionem matrimonij siue nuptiarum, quòd & post alios fecit Lutherus in suo commentario in Gen. cap. 24. & cap. 28. Philip. Melanch. in suo Examine, tit. de cõiugio, & Hemming. in suo libello de coniugio in princ. tamè quia ICtorum definitio approbata & recepta est, paucis eam per aliquot notabilia, iuridico more euoluam & expediam.

I I I.

VIRO NON LICERE PLURES VXORES HABERE.

Primò ergò ex hac definitione notandum est, cùm dicitur maris & foeminae legitima coniunctio, Quòd ab initio non sunt creati duo viri, vel duæ mulieres, sed primò Masculus, deinde Foemina, ynde sequitur, quòd vnus masculus non debet habere plures foeminas simul & semel, quem
admodum

admodum nec vna fœmina plures maritos habere debet simul & semel: cum affectus coniugalis in plures fœminas diuidi non debeat: Propterea quòd ab initio vna costa in vnam fœminam tantum, & non in plures conuersa fit, vt inquit tex. in cap. Gaudemus 5. Quia verò, de Diuort: Et disertè inquit Paulus: Vnusquisq; habeat suam & vnaqueq; suum, non dicit suos. Item; Vir nō habet potestatem sui corporis, sed mulier. Huc accedit, cum Deus genus humanum diluio deleret, & tamen seminata conferuare vellent, iussit, vt Noë in arcam assumeret homines & bestias mundas & immundas. Et patet ibi, quod etiam in bestijs eiusdem speciei assumptæ sint in arcam binæ & binæ, non vnus masculus & plures fœmellæ. Genes. 7. Item dixit Deus, propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, non dixit tres vel plures, sed duo, nec dixit, adhærebit vxoribus, sed vxori: Genes. 2. vnam carnem in coniugio fieri, est summa vniri animorum & corporum coniunctione.

Aristoteles ex sententia Pythagoræ amicum definit esse cuiq; alterum ipsum, sed Deus coniugem definit esse cuiq; eundem ipsum. Tertul. in libello de exhortatione castitatis inquit: Deus cum hominem figurasset, eiq; parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, cum itaq; nec artificium nec materia ei defecisset, plures costæ in Adam & manus fabricabiles in Deo, sed non plures vxores apud Deum. Et magna cum laude in Synodo Nycæna quæ fuit anno 327. defendit Paphnutius Castitatem esse cum vna & quidem propria coniuge viuere, cap. Nicæna, distinct. 31.

Nec moueat quenquam, quod in Veteri Testamento multi sancti viri plures vxores habuerint sine discrimine, & quod Deus tunc temporis hoc tollerauerit, non enim Polygamia de iure scripto permessa fuit, quia talia Patrum exempla admiranda & non imitanda sunt, ab initio enim non erat sic, vt inquit Filius Dei Matth. 19. Vbi nos ad primam institutionem retrahit, nempe quòd debeant esse duo & non plures in carne vna: ergò quod primæ respondet institutioni id rectum, bonum, iustum, ac Deo acceptum est, vt inquit Bullinger: in suo commentar: in Marth. cap. 19. & Tertull. inquit: verissimum quodcunq; primum, adulterinum quodcunq; posterius.

Quare verò Patres habuerint plures vxores tradit Ambros. De Abraham li. 1. cap. 4. & 5. & Augustin: in suis disputationib. contra Manichæos. Ioann. Brentius in suo libello cui Titul; Wie in Chesachen Christlich

D E M A T R I M O N I I S .

ju handelſn ſey / edito Anno 1531. q. 4. exiſtimat Patres in Veteri Teſta-
mento ideo plures vxores habuiſſe, propterea quod Abrahamo promiſſio
facta fuerat de multiplicatione ſeminis ſui, ſicut ſtellarum in coelo & pul-
ueris in terra, ad quam multiplicationem Patres vſos fuiſſe hoc medio
plurium vxorum, vt latiùs ibi per eum.

Oſiander autem in quodam ſuo ſcripto, cui Titul. eſt. *Von den ver-
betenen Heyraſthen / Noribergæ Anno 1537.* edito, De Patribus ſic ſtatu-
endum eſſe exiſtimat, eos qui proprio motu & carnali cõcupiſcentia plu-
res vxores ſimul duxerunt, peccaſſe, ſed propter ipſorum ignorantiam, &
quod per prauam iſtius terræ conſuetudinem ſeducti ſint, ipſis ob eximi-
am illorum fidem hoc peccatum condonatum eſſe, Si autem ex diuina
inſpiratione & conceſſione tot nuptias inierunt, peccatum non commi-
ſiſſe, cum veriſimile ſit eos Deum hac de cauſa interrogaiſſe & conſuluiſſe,
quemadmodum Rebecca conſuluit Deum, quare duo pueri in vtero ipſi-
us colliderentur, Genef. cap. 25. & Samuel vbi Saulis aſinæ eſſent 1. Reg. 9.
neq; omnia ſcripta eſſe, quæ Deus locutus ſit cum Patrib. ſed ea tantum,
quæ nobis ſint vtilia & neceſſaria, haecenus Oſiander. Poſſet etiam di-
ci quod Patres non libidinis gratiâ, ſed ſtudio quærendæ ac propagandæ
ſobolis plures vxores habuerunt, ſicut ait Ambroſ. in cap. Dixit Sara 32. q.
4. vel potius propter promiſſum ſemen mulieris quod contritum erat
caput antiqui ſerpentis, quod Patres illi ſummo animi deſiderio expecta-
bant & petebant, ſicut Chriſtus teſtatur Luc 10. Sed quicquid ſit, quæren-
dum non eſt, quomodo excuſandi ſint Patres, quia ſancti non ſunt ſine
vitijs: & omnes omnib. temporibus contagia quædam habemus ab erro-
ribus & vitijs noſtri temporis. Quia verò Patres vera inuocatione Deum
colebant in agnitione Redemptoris, & erant fideles cuſtodes doctrinæ, &
excellebant omnibus virtutibus, & bonam conſcientiam alioqui retine-
bant: tales nati tegebantur, qui iam erant eius temporis mores pccilici,
vt inquit Philip. Melanchth.

Lamech.

Lamech primus fuit, qui duas accepit vxores. Lamech autem con-
tra Dei præceptum Cain occidit. Vnde Tertull. in lib. de exhortatione
caſtitalis, de Lamech ſic dicit: Numerus coniugij à maledicto viro ince-
pit, primus Lamech duabus maritatus tres in vnam carnem effecit: hunc
Lamech poſtea pij Patres ſecuti, plures ducendi vxores conſuetudinem
confirmarunt, & ſua ipſi cauſas habuerunt, cur plures ducerent vxores,
quas cauſas Tertullian. ibi recenſet, vbi inter cæteras & hanc adfert, quòd
paſſim apud pluresq; promiſſio de venturo benedicto ſemine hoc eſt, de
Chriſto

Christo nascendo amissa fuit, & admodum paucipij, qui in Christum venturum crediderunt, & quod hi maluerunt filias iuas nuptum elocare alicui, qui prius vxorem haberet, vt saltem in Ecclesia pietatem & fidem conseruarent, quàm vt filix singulis maritis, qui eas solas haberent, nubere, qui increduli essent, apud quos fidem amitterent & damnarentur: quæ causâ præ cæteris non contemnendam excusationis speciem habere videtur, quare Patres plures duxerint vxores. Et in libro de Monogamia idem Tertullianus vocat Patrum Polygamiam licentiam passiuam. Cum ergò Deus Patrum Polygamiam non approbauerit, sed tollerauerit tantùm, illorum exempla imitanda non sunt. Iacob duas sorores simul habuit, Rachaëlem & Leam, id exemplum admirandum, sed non imitandum est, cum per Moysen expressè prohibitum sit. Non enim tam spectandum est, quid factum sit, quàm quid fieri debeat, vt eleganter ait I. C. in L. sed licet ff. de offic. Præsid. Et Demosthenes in oratione contra Aristocratem de vitiosis exemplis rectè dicit: Impudens, inquit, oratio est, dicere, sic factum esse. Non enim si quid contra leges factum est, id imitari licet: & notum est, non exemplis sed legibus esse iudicandum L. nemo C. de sent. & interlocutio: omnium iudic. Lex autem in verbo Dei expressa est, vt tantùm vnus mas & vna fœmina matrimonio iungantur, Gen. 1. 2. ad quam legem nos reuocat Filius Dei Matth. 19. quod & iure ciuili ita cautum est, L. 2. C. de incest. nupt. §. affinitatis, instit. de nupt. L. eum C. de adult.

Execremur ergò & abominemur, quòd Valentinianus pessimo facti exemplo duas vxores simul & semel habuerit, vt legitur in Tripart. histor. lib. 8. c. 11. Nicephor. lib. 11. cap. 33. & tradit Tiraquell. in LL. connubialib. L. 7. nu. 24. cum seqq. & quòd Iulius Cæsar concesserit, quot, & quas quisq; velle vxores ducere liberorum quærendorum causâ, vt testatur Suetonius in vita eius, cap. 52. & quòd rex Herodes decem vxores habuerit, vt affirmat Ioseph Antiquitat. lib. 17. cap. 1.

Item quòd Mahometus Turcorum Legislator, sua lege etiam hodiè vnicuiq; duodecim vxores habere permittit: ancillas verò sine numero, quotlibuerit, testante Ænea Syluio cap. 56. & Polidor. de Inuentorib. rer. lib. 7. Inter Ethnicos præcipuè probarunt Polygamiam, Thraces, Ægypti, Parthi & Athenienses, vt scribit Euseb. De præparat. Euang. lib. 6. cap. 8. Diodorus Siculus lib. 2. & Gel. lib. 15. cap. 8.

Audiui ipse aliquando historiam recitari à viro docto & faceto Huberto Langueto Heduo, de quodam Gallo ad pœnam condemnato, pro-

DE MATRIMONIIS.

pterea quòd quatuor vxores duxisset, qui cùm casu in Regem Carolum incidisset, quæ fuisse ex eo Regem quamobrem quatuor vxores duxisset, cùm vna contentus esse debebat? cui ille: Ego, inquit, Serenissime Rex, decreueram vnicam vxorem tantùm habere, sed bonam & probam, at cùm primam duxissem, malam sum expertus, propterea secundam accepi, quam cùm primæ similem inuenissem, accepi tertiam, non meliorem duab. prioribus. Duxi ergò quartam, cæteris longè peiorem, & animo induxeram, me à ducendis vxoribus non velle cessare, donec tandem vnam inuenissem, quæ bona & proba fuisset. Ex hac responsione hominem Regis animum ita permulisse dicebat Hubertus, vt statim ipsi pœna remissa fuerit, quod & Aegidius Boscius refert, in suis tractatib. titul. De coitu damnat. nu. 78 At in Germania non esset tutum ita iocari.

Alia res est, quando quis ducit plures vxores mortuis prioribus Hoc enim prohibitum non est. Et diuus Hieronymus in Epistola i. ad Geroniam eius rei memorabile refert exemplum. Inquit enim ipse, quòd tempore Damasi quædam viginti duos maritos, Romæ autem quidam viginti vxores habuerit, maritis istis & vxoribus mortuis, cum fœmina illa & vir eiusdem essent ætatis, matrimonium contraxisse, ita vt fœmina vicesimum tertium maritum, & vir ille vicesimam primam vxorem habuerit. Vxorem verò ante maritum mortuam fuisse, & quòd ciues Romani in funere accurrentes dederint marito viduo coronam è lauro contextam & palmam in manus quod insigne factum & naturæ portentui simile, refert etiam Nicola. Boer. in suis decisionib. Decisione 186. Babilonius Berofus lib. 3. antiquitatum scribit post diluuium coniuges inuicem geminos edidisse, marem & fœminam, & addit memorabilem sententiam, Deum & naturam necessitati nunquam defuisse.

Cæterum quod ad Polygamiam attinet, extat de ea pulcher tractatus Theodori Bezzæ contra Bernardinum Ochinum Anno Christi 1573. editus. ad quem lectorem remittimus.

IIII

DE POENA DVCENTIS

duas vxores.

In Regno Romano nemine permittitur simul & semel duas vxores habere, L. 2. C. de Incest. & inuilib. nupr. et si quis contra fecerit de iure ciuili non solùm fit infamis, L. 1. ff. de his qui not. infam. sed & pœna stupri punitur, L. eum qui duas, C. de Adult. quæ pœna stupri qualis sit, decla-

Declarat Imper. in §. item lex Iulia, instit. de public. iudic. Et ista prohibitio, ne quis simul duas vxores ducat, non tantum inter Christianos, sed & Iudæos iure ciuili locum habet. L. nemo, la. 1. C. de iudic.

In regno Neapolitano ducenti duas vxores candenti ferro stigma duorum numerorum inuritur, quo significatur talem duas vxores simul & semel habuisse, vt tradit Didac. in tua Epitome de sponsalib. & matrimon. part. 2. cap. 7. §. tertia nu. 7. Et quanquam iure codicis homini non debeat imprimi stigma. L. Si quis in metallum, C. de pœn. tamen illam pœnam olim in vsu fuisse, apparet ex L. fin. ibi pœnas maiores & corporales maculas C. de sport. quæ & in Fabricensib. locum habuit L. stigma C. de Fabricensib. lib. 11. & in regno Franciæ hanc pœnam in vsu esse tradit Boërius decis. 82. nu. 3. & 7. & in relegandis hanc pœnam pro qualitate delicti in vsu esse in foro Saxonico, tradit author different. part. 4. different. 9. Siquidem plerumq; homines istos, quos magistratus virgis cædi & deportari iubet, ferro candenti in maxillis vel alio signo notari videmus, vt per hæc signa malitia eorum etiam extraneis innotescat, gl. Reichbildt / cap. 38. Hodie autem ille, qui ducit duas vxores punitur gladio ex pœnali constituit. Carol. V. cap. 112. secundum quem in his terris pronunciat, etiam si in ea non de pœna gladij, sed adulterij tantum dicatur, quæ qualis olim fuerit annotauit VVesenbec. in §. Item L. Iulia, instit. de publi. iud.

V.

DE DISPOSITIONE POENALIS

constitutionis Caroli V. cap. 112.

Inde obseruandum est in practica, dispositioni allegatæ. L. Eum qui duas C. de Adult. per supra dictam nouissimam constitutionem, *In der peinlichen halbgerichts Ordnung / cap. 112.* derogatum esse.

Est & hoc circa hanc Caroli V. poenalem constitutionem notandum in practica, eam non tantum locum habere in matrimonijs contractis, sed etiam in sponsalibus celebratis, commixtione carnali subsecuta, etiam si traductio in templum, aut copulatio per Præbyterum non esset facta, quia etiam ille gladio puniri debet. Si verò carnalis coniunctio non esset subsecuta, tunc celebrans sponsalia fit infamis, & potest eam ob causam carcere vel relegatione puniri. Ita enim extenditur dispositio all. cap. 112. per nouissimas constitutiones patriæ parte 4. nu. 20. Et ratio istius no-

DE MATRIMONIIS.

niss. constitutionis patriæ, potest esse, quod vbi prohibetur matrimonio, prohibeantur etiam sponsalia L. oratio ff. de sponsalib.

Secundò ex hac definitione notandum est, cum dicitur legitima coniunctio, quod comprehendantur leges de gradibus cognationum diuinitus traditæ, & aliæ honestæ leges. Nam coniunctio cum cognatis prohibita lege diuina, dicitur incesta, id est, ad quam non potest accedere coniugalis soleunitas, in qua sponsa erat ornata cingulo, quod nòminabatur *ἄστρα*. Inde incesta consuetudo dicitur quasi sine cesto, id est sine legibus coniugij, de quib. incestis & nefarijs nuptijs dicam infra sub titul. de nuptijs illicitis.

Deinde & hoc obseruandum est, quod maris & fœminæ coniunctio sine matrimonio non sit licita, non ergo qualiscunq; coitus matrimonium appellari debet, vt quidam perperam existimarunt, qui ita intellexerunt text. instit. de iur. natural. in princ. & L. 1. §. ius naturale ff. de iustic. vt iur. & declarat & explicat Didac. in alle. Epitome de sponsalib. cap. 1. part. 2. nu. 6.

V I.

DE PŒNA PECCATI

Sodomitici.

Tertiò circa hanc definitionem, in qua dicitur viri & mulieris coniunctio, notandum est, peccatum Sodomiticum, de quo loquitur Paulus ad Roman. cap. 1. & text. Leuit. cap. 20. & Genes. cap. 19. propter nefandum seminis abusum, sub pœna gladij prohibitum esse, L. cum vir nubit, C. Ad L. Iulia. de adult. vbi Barr. dicit, quod ista lex non consuevit publicè legi propter turpitudinem eius materiæ & Auth: vt non luxurientur contra naturam. col. 6. L. fœdissimam C. Ad L. Iul. de adult. L. 1. §. remanet, ff. de postuland. L. Solicitatores §. qui puero de extraordin. criminib. Barbat. lib. 1. conf. vlt. Lucas de Penna in L. siue ex prætoriano. C. de exactorib. & executorib. lib. 12. plenè Bermondus Choueranius in suis commentarijs de public. Iudic. sub Rubrica de peccato Sodomitico, & Eguinarius Riualis in suo libro historiæ iurisciuiilis, & latè Menochius de arbitrat. iudic. lib. 2. casu 286. Hodiè tamen ex constitutione Carol. V. nu. 116. igne cremantur atq; comburuntur perpetrantes tale contra naturam facinus.

VII.

PECCATVM SODOMITICVM ETIAM
in fœminis locum habere.

Quòd detestandum crimen non tantùm in masculis, sed etiam in fœminis locum habet, vt constat ex Epigrammate Martialis in Bassam Tribadem lib. 1.

Quatuor sunt peccata quæ in cœlum clamitant de quib. Gen. 4. & 19. & Deuter. 15. Exod. 22. & 24. hinc noti versus :

*Clamitat in cœlum vox sanguinis, & Sodomorum,
Vox oppressorum, merces detracta laborum.*

Et quod hoc crimen Sodomiticum etiam in fœminis locum habeat, tradit Diuus Paul. in all. cap. 1. Nam inquit & fœminæ illorum mutauerunt naturalem vsûm, in eum, qui est præternaturam. Dec. L. 1. nu. 9. C. de secund. nupt. Alciat. lib. 10. Parergon. cap. 11. vbi quod ad sexum muliebrem attinet pœnam mitigandam esse existimat. Boër. decif. 316. nu. 14. Benedict. Curt. in 24. Arresto.

Vltimò circa hanc definitionem in illis verbis indiuiduam vitæ consuetudinem, notandum est, non licere coniugibus, vt alter alterum deferat. Nam licet cæteri contractus quandoq; possunt contrahi ad certum tempus §. omnis instit. de verbor. obligat. tamen matrimonium non contrahitur ad certum tempus, quia indiuiduam & perpetuam vitæ consuetudinem continet, gl. in c. omne 27. q. 2. in verbo diuortium. Sunt enim duo in carne vna, id est, inseparabiliter iuncti, Matth. 19. c. 5. Quos Deus. 33. q. 2. Nisi subsit causa diuortij petendi, de quibus diuortijs causis non leuis inter Theologos hodiè est disceptatio: nos in his terris vsuras referemus.

VIII.

DE DIUORTIIS.

Inter diuortium & repudium, hoc interest, quod Repudiû dicatur, cum vel vterq; vel alteruter promissas recusat nuptias, & ita à pactione disceditur. Diuortium autem fit, cum coniugium consummatum propter alterius coniugum culpam dirimitur. Sape tamen alterum pro altero vsurpatur, L. inter stuprum §. Diuortium iuncta gl. ibi, de verbor. & rer. significat.

D E M A T R I M O N I I S.

Dicitur autem Diuortium à diuerſitate mentium, vel quia in diuerſas partes eant, qui diſtrahunt matrimonium, vt inquit Ictus in L. 2. ff. de Diuort. Et ſciendum eſt, quod diuortium non aliter debet concedi, niſi cum cauſæ cognitione & probatione apud competentem Iudicem Eccleſiaſticum. cap. ſeculares. & c. hiſtoria 33. q. 2. Panor. in c. ex quaſtione nu. 2. de reſtitut. ſpoliat. Non enim diuortium propria authoritate, ſed per ſententiam fieri debet, c. ex parte, de ſponſalib. & matrim. c. porrò vbi gl. de diuort. Quemadmodum in ſimili Vaſallus feudo, quod propter delictum amiſit, authoritate propria à Domino priuari non debet, ſed ordo iudiciarius & priuationis ſententia, præcedere debet, vt tradunt Feudiſtæ titul. de Feud. priuat.

Hunc autem morem, apud Iudicem cauſas diuortij exponendas eſſe non ſolum hodiè, ſed & olim apud veteres Atticos in vſu fuiſſe, ex hiſtoria Alcibiadis apparet, quam recitant Liſias & Plutarchus. Cum enim vxor Alcibiadis offenſa vagis libidinibus mariti, diſceſſiſſet ad fratrem factura diuortium, petiuit Alcibiades, vt libellum repudij apud Magiſtrum exhiberet, non per amicos, ſed per ſeipſam, cumq; mulier in iudicium veniſſet, Alcibiades cum aliquot amicis veniens reduxit eam in domum ſuam, apud quem poſtea manſit, donec ipſa vixit, referente Philip. Melanchth. in ſuo libello de collatione actionum forenſium Atticarum & Romanarum Accuſat. 12. Et fuiſſe hanc conſuetudinem etiam in Eccleſia veteri affirmat idem Philipp. in ſuo Examine ordinandorum, in loco de coniugio ſub tit. de modo procedendi, vbi allegat Origenem in Matthæum, & recitat duas hiſtorias ex Iuſtino Martyre & Hieronymo, vt ibi per eum. Apud Romanos diuortia vſitatiffima fuiſſe, miſſo libello repudij per nuncium, teſtis eſt Plutarchus in Problemat. cap. 14. vel adhibitis ſeptem teſtibus, L. nullum ff. de diuort.

Solebant enim Quirites cum repudiare vxorem vellent, libertum ſuum huius rei nuncium remittere, ad quod alludit Iunenal. Satyr. 6. dum inquit:

Collige ſarcinulas dicet Libertus & exi.

Vt tradit præceptor meus Alciat. in L. licet, quæ eſt 28. in ordine §. Pater nos libertos. de verbor. ſignif.

Vrebantur enim veteres in diuortijs certa verborum forma, putas tuas tibi habeto, vel tuas res tibi agito, Nimm das deine/ vund gehe deiner Wege, vt conſtat. ex L. 2. ff. de diuort. & repud. Et fiebant hæc diuortia

tia apud Romanos sæpè ob leuissimas causas. Sic Spol. Carbilus cognomento Ruga primus post urbem conditam Anno 523. suam coniugem repudiavit, eo quòd sterilis esset, teste Dionysio Halicarnas. lib. 2. & Valer. Max. lib. 2. cap. 1. & Gell. lib. 4. cap. 3. & lib. 17. cap. 21. & Plutarcho in Problematib. Roma. cap. 13.

Sic Iulium Cæsarem diuortium fecisse cum Pompeia vxore V. Pompeij filia & Syllæ nepte, scribit Suetonius. Idem Ciceronem & Periclem fecisse, author est Plutarchus in Cicer. & Pericl. Sic Hortensius petiuit à Catone, vt cum Martia coniuge diuortium faceret, vt eam ipse duceret, quod & factum est: Philippum etiam Macedonem repudiasse coniugem suam, author est Iustin.

Horum & similium exemplorum farraginem collegerunt Cælius lib. 28. cap. 6. & cap. 16. antiquarum lectionum, Stobæus lib. 4. & lib. 8. Æneas Sylu. lib. 2. & 6. Coras: lib. 5. Miscel. cap. 10. & Melanchth. in all. suo Examine titul. de diuort. Quomodo autem diuortia lege Mosæica concessa fuerint, declaratur Deut. cap. 24. & tradit Ioseph. lib. 4. antiquitat. cap. 6.

Quia verò diuortij causæ sunt variæ, ideo nonnullas referam quæ in foro habent vsum. Nec me mouet quod Iustinian. reprehensus sit à nonnullis, quod tot causas diuortij concesserit expressas in L. consensu C. de repud. & in Auth. vt liceat matri & auix §. Quia vero collat 6. Eum enim defendit Alciat. in suis pareg. lib. 6. cap. 20. Etiam si ea defensio non per omnia placet Carol. Molineo in tractat. de contractib. q. 2. nu. 70.

I X.

*AN PROPTER VENEVICIVM MA-
chinationem vitæ & sauitiæ nimis possit
fieri diuortium.*

In coniugio nihil est laudabilius quàm coniugum concordia: discat ergo alter alterius errata ferre. Vnde si vxor morosa & rixosa sit, monenda & coercenda est, vt viro placidè cohabitaret vir etiam hanc maleuolam vxoris naturam ferre alluescat, exemplo Socratis cū sua Xantippe, qui cum ab Alcibiade interrogaretur, cur tam acerbam mulierem domo non eijceret? Respondit Socrates, quoniam cum illam talem domi perpetior insuesco & exerceor, vt cæterorum quoque foris petulantiam & iniuriam ferã facilius. Varro in satyra Menipea, quam de officio mariti scripsit.

D E M A T R I M O N I I S.

viciū inquit vxoris, aut tollendum aut ferendum est, qui tollit viciū, vxorem commodiorem præstat, qui fert, se meliorem facit: & pulcherrimè Menander inquit:

Εγεί' ἀληθές φίλτρον εὐγνώμων τρέπει
Τίσο κατακρατεῖν ἀνδρὸς εἶωθεν γυνή.

Hoc est: Mores placidi & benigni verum sunt philtrum, quò mulier virum in amore sui retinet, & vir mulierem. Sed hæc faciliùs dici, quàm ad vsū, cum opus est, transferri possunt.

Ad quæstionem propositam quod attinet, dubium non est, probato veneficio & nimia sæuitia, diuortium quo ad thorum & mensam concedi posse, quod tamen propriè diuortium non est, sed fit tantum separatio domestica inter maritum & coniugem ad certum tempus, propter reconciliationem, quæ intra illud tempus speratur, c. 1. & 2. De diuort. Schurff. consil. 42. cent. 1. Didac. in sua Epitom. parte 2. cap. 7. §. 5. nu. 1. Imò maritus potest tali casu vxorem expellere, & vxori agenti, vt restitua- tur, obstat exceptio veneficij: hoc enim periculum per cautionem non tollitur, teste Panor. in all. c. 1. text. De diuort. & Didac. in loc. præall. Quando ergo alter coniugum mortem machinatur alteri, continuis infidijs vel veneno vel alio modo, cap. 1. & 2. vbi gl. & DD. ext. de diuort. L. consensu vbi legistæ C. De Repud. tunc censetur subesse causa diuortij, c. literas in fin. & c. ex transmissa, & ibi Panor. de restitut. spoliat Alex. conf. 78. nu. 1. cum seqq. vol. 5. Dionys. de Francis in consilijs matrimonialibus conf. 58. Nec tantum præterita sæuitia, sed & timor futuræ sæuitiæ attendi debet, vt notant. Can. in alleg. c. Literas, & tradit Aimon Sabellia. conf. 31. quia hoc casu satisfactio maleuolum propositum mariti non mutat, argument. §. si. instit. de susp. tutor.

Norandum tamen est, relinqui arbitrio Iudicis an hoc casu mulieri possit prouideri remedio cautionis, non enim ad separationem prope- randum est Panor. in d. c. literas nu. 7. Paris conf. 54. nu. 36. vol. 4. Quòd si mulier à marito diuertit propter eius sæuitiam, & probata sit sæuitia, tunc non potest cogi, vt redeat ad eum, nisi præstita sufficiente cautione per pignora vel fideiussores de non offendendo vel maletractando c. Ex transmissa. vbi gl. in verbo sufficiente cautione. De restitut. Spoliator.

Si verò maritus non posset præstare cautionem per fideiussores vel pignora, cum difficile sit inuenire fideiussores L. 2. §. si dubitetur, vbi notatur, de donat. inter vir. & vxor. standum esset eius iuratoris cautioni,

vt

vt tradit Hippolyt. Riminald. in cons. matrimonialib. consil. 81. nu. 37. cum seq. mihi folio 262 licet Bald. cons. 240. in nouis dicat: Quando time- tur de sœuitia mariti, quod tunc non teneatur vxor ad eum redire, etiam si maritus caueat & iuret, de eam non offendendo, sequitur Crauet. cons. 31. nu. 4.

Et sciendum est, quando mulier abest propter culpam mariti, quod tunc maritus tenetur ei præstare alimenta, secus si sua propria culpa abes- set vt tradunt Cyn. & Bald. in L. quod in vxorem C. de negot. gest.

Causas autem huius diuortij quoad thorum & mensam declarat gl. Landrecht, lib. 3. art. 27. ibi. Die andern vier Stück/de qua separatione thori & mensæ à iure Canonico introducta, vide quæ pulchrè disputat VVesfenbec. in suis commentar. titul. de diuort. & repud. nu. 11.

Quando ergo vxor abest à marito propter eius sœuitiam, tunc non potest cogi ad eum reuerti, nisi prius præstata cautione quæ hoc vel alio modo concipi potest.

X.

FORMA CAUTIONIS IN CASU SÆ-
uitiæ & machinationis vitæ.

DES Durchleuchtigsten Hochgebornen Fürsten vnd Herrn/ Herrn Augusti/ Herzogen zu Sachsen/ des heiligen Römischen Reichs Erzmarschalln vnd Churfürsten/ Landtgraffen in Düringen/ Marggraffen zu Meissen/ vnd Burggraffen zu Magdeburg/ vnser gnädigsten Herrn/ Wir Berordnete des Obern Consistorij zu Dresden/ vhrkündē hie mit öffentlich.

Nach dem N. mit seiner Haußfrauwen W. eine zeithero nicht allein in Widerwillen vnd Bneinigkeith gelebt / sondern auch dieselbe mit Schla- gen vnd Rauffen vbel gehalten / Daher sie geursacht bey vns zusuchen / daß ihr von ihrem Manne Caution vnd Versicherung bestalt vnd auffgeriche würde/ damit sie künfftig vor ihme sicher sein möchte. Als hat N. heut Da- to mit Handt vnd Munde an Eydes Stadt vns angelobet vnd zugesaget / sei- nem Weibe W. hinsurt mit Vermunft vnd guter Beschendenheit beyzu- wohnen/ vnd ihr als einem schwachen Gefäß etwas zu gute zuhalten / daß sie sich auch nichts thätlichs von ihme zubefahren haben soll. Vnd damit sie dessen so viel mehr versichert seyn möge/ so hat er ihr N. N. vnd N. zu Frie- densbürgen gesagt/ Dergestalt/ wo er sich fernner an ihr thätlichen vergreif- fen würde/ daß er die ihm zuerkandte Straff dulden vnd leiden wolle/ darfür obbemelte Bürgen jederzeit hafften sollen vnd wollen/ inmassen sie solchs für

D.

vns

D E M A T R I M O N I I S.

uns gewilliger vnd zugesaget / damit die Frau auff diß mahl zu frieden gewesen / vnd sich hinwider erkläret / Vns auch gleicher Gestalt mit Handt vnd Munde versprochen / sich gegen ihrem Ehemanne / als einem Ehrlichen gehorsamen Eheweibe gebühret jeder zeit zuverhalten. Vnd soll hiermit zwischen ihnen alle dasjenige / was aus Vordacht / Argwohn / Mißverständnis oder sonsten hergestossen / daraus allerley Nachtheil vnd Beschwörungen zwischen ihnen erregt worden / tod / nichtig vnd gänzlich auffgehoben seyn / alles träulich vnd sonder Gefährde. Verkündtlich ist diese Caution gleiches lauts dreyfach auffß Papier bracht / vnd eine dem Manne / die andere der Frauwen / vnd die dritte den Friedesbürgen / sich zu allen Theilen darnach zurichten / vnter des Obern Consistorij Insezelgestalt worden. Geschehen zu Dresden den 10. Junij Anno 83.

Id est: Illustrissimi Principis ac Domini, Domini Augusti, Ducis Saxonix, Sacri Romani Imperij Archimarchalli & Electoris, Landgrauij Thuringix, Marchionis Misnix, & Burggrauij Magdebutgensis, Domini nostri clementissimi. Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, hinc literis publicè notum facimus. Quoniam A. cum coniuge sua aliquam diu hætenus non solum in magna vixit discordia, verumetiam eadem sæpius verberibus malè tractauit, propter quam causam illa opem nostram implorando petijt, vt à marito legitima cautio ipsi præstaretur, quo in posterum contra eum posset esse ruta: Ideo dictus A. hodierno die stipulata manu loco iuramenti præstiti nobis promisit, se B. coniugi suæ in posterum cum ratione, eaque qua par est humanitate cohabitaturum, illique tanquam vasi imbecilliori aliquid condonaturum esse, ita quod ab ipso ei nihil sit pertimescendum, & vt ipsa tanto magis possit esse affeçurata: Constituit N. & N. inuiolandæ pacis fideiussores, hoc modo: Si ipse de facto quid violentiæ inferret ei, se tali casu pœnam adiudicatam pati & ferre velle. Pro quo fideiussores vnoquoque tempore obligati esse volunt & debent, sicuti coram nobis in hanc cautionem consenserunt, & eam seruare velle promiserunt. Qua declaratione & promissione B. prædicta contenta fuit, seque vicissim declarauit, & stipulata manu æquè nobis promisit, sese erga maritum, & honestam & consequentem vxorem decet, semper exhibituram. Quicquid verò hætenus inter ipsos suscipionis & maleuolentiæ intercessit, & causam discordiæ & seditiæ dedit, id omne cassum & prorsus sublatum esse debet. In cuius rei fidem, ista cautio eiusdem tenoris ter transcripta, vna marito, altera coniugi, tertiâ fideiussorib. probanda

benda harum rerum noticia, sub Consistorij superioris sigillo tradita est. Actum Dresdæ 4. Idus Iun. Anno 83.

Præstita hac cautione, si vxor, quæ diuerterat à marito propter eius scuitiã, & aliquandiu abfuerat, spe huius cautionis ad eum reuertatur, & marito denuo cohabitaret: Maritus autem immemor suæ cautionis & promissionis, rursus vt antea, eam verberibus immodicis malè tractaret, tunc denuò & quidem sæpiùs reconciliatio tentanda & viro frenum injiciendum esset. Sed si vir nihilominùs in vxorem scuire non desisteret, ita vt sine periculo vitæ ei amplius cohabitare non posset, & omnis reconciliatio frustra tentata esset, & vxor imploraret auxilium Iudicis, vt per diuortium & separationem realem eam à marito liberaret: hic quæritur, an ille tanquam parti innocenti concedi possit, cum alio matrimonium contrahere, maximè, quando subesset insanabilis scuitia? In hac quæstione Theologi variant, Hemming. mihi pag. 170. decidit, quod hoc casu locum habere possit omnimoda separatio, peracto scilicet triennio, allegans autoritatem Philipp. Melanchth. in suo libello. de coniugio. Eiusdem sententiæ est etiam Chytræus in comment. in Matth. cap. 19. quæ ad hoc allegat constitutionem Theodosij positam in L. consensu C. de repud. E contra Sarce. in suo libello de causâ matrim. mihi pag. 208. refert nonnullorum Theologorum diuersam sententiam concludentium parti innocenti hoc casu non concedendum esse aliud matrim. cuius sententiæ est etiam Brent. in suo libello de causâ matrim. Lutherus verò Iudicis arbitrio committit, qualiter conscientijs consulere velit, quem sequitur Vuigand. in suo libello de diuort. id quod in probato veneficio posset hoc modo fieri, vt magistratus ex officio propter delictum attentatum nocentem puniret, si nõ pœna mortis, saltem pœna perpetuæ relegationis, quo casu periona relegata haberetur pro ciuilitèr mortua, & posset tunc meliùs parti innocenti consuli. In casu autem scuitiæ, si parti innocenti per cautionem præstitam non satis esset prospectum, posset nocens pars carcere castigari & in eo tam diu detineri, donec mitior fieret.

Iureconsulti autem, qui in causis matrim. sequuntur ius canonicum, quatenus verbo Dei non repugnat, in isto casu hætenus non concesserunt totalem separationem, ita vt pars innocens propter allegatam nimiam scuitiam vel machinationè vitæ, alteri nubere posset, ne per hoc detur causa diuertendi maritatis, qui alitèr non libenter cohabitaret. Deinde & hoc perpendendù est, quod in Nouo Testamento dux tantùm sint diuortij causæ, adulterium scilicet, de quo Matth. 19. & malitiosa desertio, quæ

DE MATRIMONIIS.

sub adulterio comprehendi potest, 1. Cor. 7. & 1. Timoth. 5. Non obstat. all. lex Theodosij, quia ille text. de iure canonico & Nouo Testamento haud dubiè est correctus, propterea quòd in Nouo Testamento non admittitur alia causa diuortij, quàm adulterij & malitiosa desertionis, vt iam dixi: Præterea in illa lege Theodosij permittitur repudium, propter delictum capitale ab vna parte perpetratum. Ergo etiam concedi deberet totalis liberatio, ita vt pars innocens non cogeretur parti nocenti cohabitare: Sed contrarium pronuntiatur, nempe quòd pars innocens cogatur sequi partem nocentem vel coelibem vitam viuere, vt docet Schneidey. in alleg. titul. de diuort. nu. 49. & dicam inf. cap. 14. parte 2.

Non obstat etiam huic sententiæ opinio Dni. Philip. per Heming. allegata in loco citato, quia Philip. ibi hanc quæst. Cathgoricè non decidit, sed loquitur dubitatiuè, & vtitur verbo videtur, & rejicit huius quæstionis statum ad magistratum civilem, quomodo istis personis consuli possit, quod, quomodo fieri possit, iam dixi, saluo tamen meliori iudicio. Admonendum & hoc censeo, in huius quæstionis varietate & perplexitate vtile esse constitutione Electorali eam decidi.

I X.

AN PROPTER MORBVM INCVRABLEM POSSIT FIERI DIUORTIUM.

Quidam existimauerunt propter morbos contagiosos & incurabiles, vt est lepra & paralytis diuortium fieri posse, tunc cum ægrotanti satis prospectum esset, ad vitam de habitatione, victu & alijs rebus, & ipse ægrotans in diuortium consensisset, vt disputat Augustin. de sermone Domini in monte lib. 1. Sicut adhuc hodie inter Theologos nonnullos controueritur & disceptatur. Sed clari iuris est propter hos & similes morbos diuortium fieri non posse cap. 1. & 2. de coniug. lepros. vbi Panor. & nota est regula, quæ traditur in c. fin. §. illud vt lit. non contest. Quod multa eueniant, propter quæ coniuges coguntur, sese abstinere, licet absq; culpa, non tamen absq; causa.

Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse? vt eleganter scriptum reliquit Vlpian. in L. si cum dotè, §. Si maritus ff. solut. matri. Quia calamitas quæ accidit sine culpa inter coniuges nequaquam dissoluit coniugale foedus.

Summus amicitia gradus est coniugale foedus. Inuitissimum autem est in calamitate amicum deserere egentem auxilio & confugientem ad amici beneuolentiam & fidem.

Quare:

Quare desertio coniugis propter calamitatem in qua nulla est culpa, iniusta & scelerata est. Sunt enim vir & vxor vna caro. Et cum vxor sit pars corporis mariti, cap. admonere 33. q. 2. Et vir non habeat potestatem corporis sui, sed vxor, nec vxor habeat potestatem corporis sui, sed maritus, 1. Cor. 7. & nemo carnem suam odio habuit, sed solet eam alere & fouere, Ephes. 5. æquum est ob tales morbos diuortium non concedi, sed autoritate magistratum cogenda est persona rectè valens, ne deserat ægrotam, & ne negligat eius vitam, vt monet Philipp. Melanchth. in suo Examine ordinandor: De coniugio sub Rubrica: An propter morbos. Idem concludit Hemming. in libello de coniugio pag. 194. & pag. 211. Vuigand. de diuort. §. propter morbos facere diuortium.

Et hæc quidem per se vera sunt, neq; aliter pronuciari potest aut debet: Sed hic quæritur quid illis respondendum sit, qui se continere non possunt, & quærent consilium à Consistorijs vt ipsarum conscientijs consulatur. Et Sarcer: in libello de caus. matrim. pag. 189. & 230. collegit nonnullorum Theologorum iudicia in duobus casibus, nempe in casu lepræ, de quo Bucer. in Matth. cap. 8. & Brent. in alleg. suo libello q. 7. & in casu morbi incurabilis, vbi concludit parti rectè valenti permittendum esse hoc casu, aliud matrimonium inire, si se continere nequeat, propter scortationes fugiendas, quod & in casu furoris insanabilis fieri posse, Idem Sarcer. pag. 204. tradit, ita tamen, vt personæ ægræ, quæ restitui non potest, de alimentis & alijs rebus necessarijs prouideatur, quo factò, alibi in loco peregrino aliam ducat vxorem. Philip. in alleg. loco de coniugio. An propter morbos. §. fin. sicut & in simili D. Bugenhag. in suo libello de caus. matr. sub tit. de desertore consuluit, qui aliam voluit ducere. Opus haberet & hæc quæstio constitutione.

X I I.

*AN PROPTER FVROREM SVPER-
uenientem possit fieri diuortium.*

Idem dicendum est de furore superueniente, quia nec ille matrimonium consummatum dissoluere debet, siue sit perpetuus siue non, L. furor de sponsalib. L. oratione De ritu. nupt. L. si cum dotem §. si maritus vbi Alex. nu. 7. & 10. solut. matrim. L. patre furioso. De his qui sui vel alien. iur. sunt, c. dilectus De sponsalibus, c. hi qui & cap. Neq; furiosus 32. q. 7.

DE MATRIMONIIS.

Ita enim maritus & vxor copulati sunt, vt læta & tristitia si mul tolerare debeant. etiam si vxor furiosa sit, tamen adhuc caro tua est. Adhuc enim Lex diuina tibi concionatur: Nemo carnem suam odio habuit, vt docet Philip. Melanch. in iam citato loco & in concionibus in Matthæum cap. 6. q. de ægrotis mihi fol. 107. & nouissimè Theodorus Beza in tracta. suo de repud. & diuort. mihi fol. 102. & fol. 257. vers. furore, vbi egregiè defendit hanc sententiam contra constitutiones Leonis Imperatoris in suis Nouell. Constitutione CXI. & CXII. quem locum velim vt videas & legas. Sunt autem hic repetenda & consideranda omnia ea, quæ in quæst. præcedenti monui.

X I I I.

AN PROPTER DELICTVM mariti possit fieri diuortium.

Si maritus delictum commisisset, propter quod relegatus esset, vxor propter eam causam ab eo separari non debet, cap. 2. De diuort. L. res vxoris §. sui autem C. de donat. inter vir. & vxor. L. i. C. de Repud. §. Quòd autem prius & §. deportatio Auth. De nupt. col. 4.

Sic vxorem Caini post commissum homicidium secutam esse maritum Cain, & coactam ferre partem calamitatum mariti, sentit Luther. in commentario suo in Genes. cap. 4. in illis verbis text. & cognouit Cain vxorem suam in sin. mihi fol. 76. pagi. 2. & hanc sententiam probat idem Luther. in libello suo de caus. matrimon. parte 2.

X I I I I.

AN PROPTER IMPOTENTIAM coëundi possit fieri diuortium.

Varij sunt casus impotentix, sed quia hi sine offensione piarum aurium recenseri non possunt, remitto lectorem in hac materia ad sum. mam Hostiens. tot. titul. De frigid. & maleficiat. & ad ea quæ tradit Klingius in suo libello de caus. matrim. sub Rubrica de septimo impedimento.

Impotentia, alia est naturalis, alia accidentalis, alia manifesta, alia occulta, & habet locum hæc impotentia tam in masculo quam foemina.

Etsi autem tanta est virtus aliquarum mulierum, vt occultent imbecillitatem virorum, sicut de coniuge fœceri Simonis Grinzi scribit Philip. Melancht. qui mortua prima coniuge narrauit se duxisse viduam virginem, quæ vndecim annos nupta fuerat frigido viro, nec vlli hanc rem

ante

ante mortem viri vnquam patefecisset: tamen quia hoc rarum exemplum est, & plerunq̄ue mulieres lasciuæ, de impotentia mariti conqueri solent: ideo si vxor conqueratur de impotentia, diligenter inquirendum est, qualis sit impotentia, & an ante matrimonium dicatur fuisse impotens, vel constante matrimonio sit factus impotens. Si enim ante matrimonium conuincatur fuisse impotens, diuortium non rectè fieri posse certum est, cum matrimonium ab initio nullum fuerit, sed sit tunc potius declaratio, vt alij sciant illam societatem non fuisse coniugium. Non enim est legitimus consensus cum vnus fallit, alter errat, fallit impotens, errat potens §. si verò ab initio, in Auth. De nupt. collat. 4. Et vt Iudex scire possit, qualis sit impotentia, de qua maritus accusatur, debet adhibere chirographos & medicos, qui maritum inspiciant, & super articulos inspectionis ipsius officio Iudicis traditos, ei relationem de hac re faciant, quorum relatio diligenter per notarios annotari debet, ex qua relatione Iudex iudicium suum postea formare potest. Quòd si maritus conqueratur de impotentia vxoris, tunc Iudex debet adhibere matronas expertas & honestas, quæ eam inspiciant, & post inspectionem mediante iuramento dicant, quid sentiant. arg. L. 1. ff. De ventr. inspect. c. Fraternalitatis vbi gl. in vers. districte. De frigid. & malefic. Et si Iudex aduertat, quòd istæ mulieres non satis diligentes in ista inspectione fuissent, cum manus & oculi harum mulierum in his casibus sæpè fallant, potest tunc denuo alias matronas adhibere, quæ diligentius rem considerent. cap. causam. De probat. cap. proposuisti vbi Panor. eod. idem processus potest habere locum, quoad Chirurgo & Medicos.

Quando ergo Iudici liquido constat, de manifesta impotentia ante matrimonium, tunc statim potest facere separationem, aliàs vbi res non est clara, debet partibus iniungere, vt per triennium cohabitent, & Medicorum vel Chirurgorum ope vtantur, cap. laudabilem De frigid. & malefic. Sed si impotentia constante matrimonio accidisset, tunc matrimonium propter impedimentum istud superueniens dirimi non debet. Can. Hi qui 22. q. 7. Maximè si sine culpa tale impedimentum vni ex coniugibus accidisset. Sed si vir sua culpa virilia vel mulier pudenda amisisset, vel aliud damnum irreparabile vni contigisset, satis durum videretur, quod sanus continere debeat. Vnde non immeritò dubitari potest, an non hoc casu, cum parte innocente dispensari possit, quod fieri posse credit Panor. in cap. ex literis in fi. De frigid. & malefic.

In dubio autem quando sciri non potest, an impotentia præcesserit
vel

D E M A T R I M O N I I S .

vel secuta sit Matrimonium, præsumitur quod præcesserit, ne contrahentes remaneant impediti. arg. L. 3. C. de Ædilit. Edict. vt tradit Hostiensis in all. Titul. De Frigid. §. Quæ impotentia, in verbo. accidentalis. Est & illud iure Canonico dispositum, Si aliquis vel aliqua scienter contraxisset cum impotente, licet vir hoc casu mulierem impotentem non possit habere in vxorem, & mulier virum in maritum, quod tamen teneatur habere vt sororem & fratrem. cap. Consulationi De frigidis & malef. Quia persona alterius vicij conscia procul dubiò fraudem meditata fuit, Vnde si diuortium perat, fraus illi prodesse & patrocinari non debet L. 1. ff. de dol. & contu.

Accidit interdum, quòd in casu impotentix coniuges mores suos inuicem tolerant, & in castitate vitæ asuescunt, hoc casu, quando sunt tractabiles, debent ad pietatem & patientiam instigari, & non faciliè diuortium concedi. Quando igitur omnes conatus per Iudicem sunt adhibiti, & legitima curationis medicaméta vsurpata, & omnia recto iudicio probata sunt, & nulla sit spes curationis, tunc conceditur personæ, quæ habet naturæ vires integras & per integrum triennium cohabitauit, maxime quando subest periculum fornicationis, vt possit matrimonium contrahere cum alia etiam viuente altera parte impotente, cap. 1. De Frigid. & maleficiat. Authen. Sed hodie C. de Repud. Si autem deficientib. probationib. vtraq; pars confiteatur, quòd intra illud triennium vna caro effici non potuissent, hoc est, quod alter alterum iusto modo carnaliter cognoscere non potuisset, tunc Iudex de qualitatibus personarum & fama diligenter inquirere debet, & si in inquisitione nihil deprehendere potuerit, quòd faciat præsumtionem, pro potentia viri, tunc recepto iuramento ab vtraq; parte, permittuntur mulieri aliæ nuptiæ, & impotenti matrimonium interdicitur, cap. Laudabilium & c. fin. De frigid. & maleficiat.

Eodem modo sentiendum est de ijs, in quibus natura ita læsa est, fascino aut veneficio, vt ope medica sanari non possit, si toto triennio frustra tentata esset medicatio. Cum militet eadem ratio, ergò etiam idem Ius statuendum vulg. L. Illud, Ad L. Aquil. L. fin. C. ad L. Falcid. L. vnica ff. de bonor. possess. ex testamento militis. L. 3. de iniust. rupt. & irrit. testa. L. à Titio. de verbor. obligat. c. inter corporalia, de translatione Episcop.

Cùm autem casus variant in materia impotentix, Ideò pro qualitate facti & circumstantiarum, hac vel simili forma sententia ferri potest.

FORMA

X V.

FORMA SENTENTIAE IN
casu impotentiae.

In Ehefachen N. N. Klägerin eins/ vnd N. N. Beklagten anders Theyls/ Erkennen vnd sprechen wir Verordnete/ etc. vor Recht/ Weil auß der Partheyen eygner Bekänntniß/ vnd darauff gehaltenen inquisition, auch glaubwürdiger gemeiner Erkündigung/ so viel befunden worden/ daß Beklagter N. N. zu der Ehelichen Beywohnung vnd schuldigen Ehepflicht niemals tüchtig/ oder derselben vehig gewesen/ vnd noch nicht ist/ wie dann beyde Theyl solches vor vns Endlichen erhalten/ vnd sie also mit einander in keinen vollständigen Ehebettte geseßen. So wirdt demnach das zwischen ihnen hiebevor ergangen Verlöbniß/ billich cassirt vnd auffgehoben/ inmassen wir dasselbe/ Krafft vnfers tragenden Ampts hiermit hinderziehen vnd auffheben/ vnd der Klägerin (wo ferne sich dieselbe ihres Gewissens halben auffserhalb der Ehe nicht enthalten künde/ darzu sie doch fleißig zu ermahnen vnd anzuhalten) sich mit einem andern in Ehestandt zubegeben/ gestatten vnd nachgelassen/ aber Beklagten wirdt hiemit auffferlegt/ sich hinfort anderer Ehelichen oder sonsten vnzulässlichen Beywohnungen zu enthalten/ von Rechts wegen.

Id est: In causa matrimoniali, inter N. N. Actricem ex vna, & N. N. Reum ex altera parte, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, decernimus & pronunciamus de iure.

Quoniam ex propria confessione partium, & habita inquisitione ac fide digna peruestigatione satis innotuit, quod reus N. N. ad matrimonialem cohabitationem & eius debitum, nunquam aptus aut capax fuerit, & ne nunc quidem aptus sit, quemadmodum vtraque pars coram nobis mediante iuramento hoc comprobavit, ex quo constat eos in perfecto thoro coniugali simul non confedisse.

Idè sponsalia dudum inter eos inita, merito retractantur & annullantur: sicut ea, ratione officij nostri hac sententia retractamus & annullamus, & Actrici (modo illa ratione conscientiae extra matrimonium se continere non possit, ad quod tamen diligenter monenda & hortanda est) cum alio matrimonium contrahere posse permittimus & concedimus. Reo autem iniungimus, ab alijs legitimis nuptijs vel inconcessis commixtionibus in futurum ipsi abstinendum esse. Iure mediante.

DE MATRIMONIIS.

XVI.

ADULTERIVM AN FACIAT DIUORTIVM.

Sciendum est antequam diuortium fiat ratione adulterij prætenſi, quod pars adultera prius ſit citanda, etiam ſi adulterium eſſet notorium, quia ante omnia reus audiendus, & reconciliatio tentanda eſt, quæ ſi fuerit facta, & maritus adulter capita reconciliationis non ſeruaret, tunc pars innocens, quæ ſe paſſa fuit recõciliari, poſſet pœnitere, & ratione adulterij commiſſi diuortium petere, re adhuc integra, hoc eſt, quando marito poſt reconciliationem non condormiſſet, & ita pronunciatum ſcio, per regul. Frangenti fidem &c. L. cum proponas C. de pact. L. Si conuenerit ff. pro ſocio, cap. peruenit 2. de Iureiur. Deinde & illud ſciendum eſt. Si etiam ab altera parte adulterium commiſſum eſſet, quod tunc fieret compenſatio vtrinq; cum paria delicta mutua compenſatione tollantur, vul. L. viro atq; vxore ff. ſolur. matr. L. Si vxor ſ. Iudex ff. de adult. cap. Si ſignificasti vbi gl. allegat concord. de diuort.

Hiſic præmiſiſis, tertia cauſa diuortij eſt adulterium, propter quod tam de iure diuino quam canonico & ciuili matrimonium diſſoluitur. De iure diuino eſt text. Matth. 5. & 16. de iure Cano. text. in capite. ſignificasti & capit. Ref. literis de diuort. cap. Dixit Dominus. cum aliquot ſeqq. 32. q. 1. de iure ciuili in L. conſenſu §. Si qua igitur C. de Repud. id quod etiam exempla veterum oſtendunt, & Hieronymus de Fabiola narrat.

XVII.

ADULTERIVM, QUANDO PROPRIÈ DICATUR COMMIſſVM.

Et propriè adulterium tunc commiſſum dicitur, quando coniugatus cum alia coniugata conſuetudinem habuiſſet, quod Saxo vocat, *Doberhureren* / vt eſt gl. *Sandrecht*, Li. 2. art. 13. in verbo, *Und die in Ob. rhu- reren begrieffen werden* / Eſt enim propriè violatio alterius thori cap. Lex illa 36. q. 1. & cap. Non mœchaberis 32. q. 5. ſeu alienæ matrisfamilias corruptio. L. Fugitiuus, 225. De verb. ſigniſi. tamen Baſilius Monnerus etiam tunc adulterium verè dici, ac eſſe putat, quando cælebs cum alterius coniuge, & maritus cum inupta rem habuit, prout ipſe late diſputat & ita concludit in ſuo tractat. de matrimonio. cap. 5. quod facit pro conſtitut. patriæ parte 4. nu. 19.

XVIII.

DE POENA ADULTERII.

De cuius poena qualis olim apud Romanos fuerit, tradit Gell. lib. 10. cap. 23. & plenissimè Tiraquell. de legib. connub. in L. 13. nu. 6. cum infinitis seqq. & Guido de Fontanio in suo collectario historico.

Vnum tamen exemplum de Saleuco Locrensi legislatore libet referre. Is enim legem tulit, vt adulteris vterq; oculus erueretur, cumq; eius filius fuisset in adulterio deprehensus, & tota ciuitas in honorem patris filio poenam remittere vellet, pater victus precibus populi, suo prius, deinde filij oculo eruto legi laræ satisfecit, admirabili & quitatis temperamento, vt eleganter scriptum reliquit Valer. Maxim. lib. 6. c. 5. & Ælian. lib. 13. variarum historiarum.

Hodie verò poena adulterij est gladius, tam ex parte mariti, quam coniugis. vt est decis. in nouis constitut. part. 4. nu. 19. cui concordat. L. Quamuis in fin. iuncta ibi gl. in verbo, gladio, C. ad L. Iul. de adult. & ius diuinum Leuit. cap. 20. & Deut. cap. 22. & Ezech. cap. 18. Alciat. lib. 5. Paradox. cap. 8. & in L. transigere nu. 8. C. de transact. Corras lib. 2. Miscellan. iur. cap. 1. nu. 8. Licet olim in muliere secus erat. Auth. Sed hodie C. ad L. Iul. de adult. quia verberata in monasterium detrudebatur.

In regno Neapolitano, vir hoc casu mulieri nasum præcidere potest, quod si facere nolit, mulier publicè flagellatur, vt refert Francisc. Viuius in tractat. communium opinio. lib. 2. verb. adulteri nu. 4.

Apud Cumœos, mulier in adulterio deprehensa, in forum ducebatur, collocata super asinum imposito lapide, vt scribit Plutarch. in problematib. cap. 115. Macrinus comprehensos in adulterio viuos combussit, ita vt corporibus iungerentur. Aurelianus stupratorem hospitis suæ duabus arboribus alligatum discerpfit. Quin apud maiores gentium Germanos, qui viuendi barbarie notati sunt, adulteræ accisis crinibus nudatæ, coram propinquis expellebantur domo à maritis, ac per omnem vicum verbere agebantur, vt refert Cornel. Tacit. in suo libello de situ moribus & populis Germanorum.

Veteres Scabini in his terris mulierem tali casu virgis cædendam esse pronunciarunt, nisi inter coniuges fuisset facta perpetrati delicti condonatio & remissio: & ita generalitatem allegati artic. 13. Landrecht / lib. 2. practicarunt vt apparet ex Rubrica von allerley Straffen vnd Peen / Tit. vom Ehebruch / vers. Aber ein Weib / cum seqq. post finem process. Chilian:

D E M A T R I M O N I I S.

liani: & Weichbild / Titul. von allerley Weibthat vnd derselben Straffen / Erstlich / von Ehebruch / paulò post princip.

Sed hodie ista mitigatio, quoad mulierem coniugatam habentem consuetudinem cum coniugato, amplius locum non habet all. constit. part. 4. nu. 19. Imo si maritus vel vxor habet cōsuetudinem cum soluta vel soluto, tamen nihilominus gladio punitur, & soluta cū relegatione virgis cæditur. Solutus verò capite plectitur, non obstante, quòd inter coniuges condonatio vel reconciliatio facta fuisset, quo casu ipsis pœna mitigatur sicut & aliàs partibus læsis reconciliatis pœna publica mitigari solet. l. si. in all. L. Transigere nu. 3. C. de transact. per L. Imperatores ff. de iur. fisc. de qua relatius in all. Constitut. 19. part. 4. Et quanquam ista constitutio sit valde rigorosa & seuera, maximè quoad solutum, tamen quia lex ira scripta est, seruatur, & secundum eam pronunciat, vt in simili inquit text. in L. prospexit, Qui & à quibus manu: liberi non fiant.

X I X.

DECLARATIO NOVAE CONSTITUTIONIS QUOAD PœNAM ADULTERII.

Aduertendum est tamen circa hanc constitutionem, Quia secundum aliquos non habet locum in vxore adultera, quæ vixit meretricio more, quo casu maritus, qui cum ea consuetudinem habuit nō debet capite, sed arbitrariè mitius puniri. Bart. in L. Qui adulterium, nu. 1. & Salicet ibidè nu. 3. C. ad L. Iul. de Adult. & tradit Ioh. de Platea in §. Itè Lex Iulia nu. 36. in si. Inst. De public. iudic. Ioan. Cacialup. in L. Si qua illustris. nu. 17. cum seqq. C. Ad Se. offician. Licet enim cum vulgari vxore possit adulterium committi, L. Si vxor. §. sed & in ea ff. ad L. Iul. de Adult. tamen saliter illam legem intelligat præceptor meus Andræ. Alciat. lib. 2. parerg. cap. 20. & Budæus in d. L. Si vxor. Attamen maritus hoc casu mitius puniendus est, puta, cæssione virgarum & relegatione. & ira pronunciatum scio.

Sunt etiam qui existimant rigorem allegatæ Constit. parte 4. nu. 19. non habere locum in personis nobilibus vel similibus in dignitate constitutis, per doctrinam Bart. in L. Si quis viduam nu. 1. De qua st. & Alciat. in c. cum non ab homine nu. 26. De iudic. & Tiraquell. in tractat. De nobilitat. cap. 20. nu. 108 cum multis ibi per eum allegatis. Sed Tiraquell. ibi nihil de adulterio dicit, sed solum disputat nobilè ob delictū aliquot commissum mitius posse puniri, quod positum esse videtur in arbitrio Iudicis, & pœna deportationis, de qua per gl. & Bart. in alleg. L. si quis viduam,

non

non potest intelligi de adulterio vtrunque coniugatis commisso, vulgò Oberhurerey.

Deinde notoria consuetudo habet, quod nobilib. propter atrocina vel alia atrocita scelera, vita adimatur, & ante paucos annos contra nobilem in casu adulterij in his terris pœna gladij pronuntiata est.

Caueant ergo nobiles, ne se hoc crimine commaculent & nobilitatem deforment, tum propter feuerissimam comminationem, de qua Hebr. 13. & 1. Cor. 4. tum propter pœnam all. constitut. nu. 19. parte 4.

X X.

REMEDIA COMPETENTIA MARITO,
contra mulierem adulteram.

Hic silentio prætereundum non est, maritum habere duplex remedium, agendi contra mulierem adulteram. Primum est, quod possit eam accusare criminaliter ad infligendam pœnam capitis. all. L. Quamvis c. ad L. Iul. de adult. & Leuit. cap. 20. vbi dicitur, quod debeant ambo mori, adulter & adultera.

Secundum est, quod maritus possit agere hoc casu contra vxorem civiliter, coram Iudice Ecclesiastico, non quidem ad pœnam, sed ad diuortium, ad quod iudicium Ecclesiæ necessarium est, cap. Porro de diuort. de cuius cap. intellectu videndus est Iason. in L. naturaliter §. Nihil commune nu. 46. ff. de acquir. possess. & Didac. in alleg. Epitome de sponsalib. & matrim. part. 2. cap. 7. nu. 11. Circa hanc materiam potest obiter quæri de casu quotidiano. Pone, maritus accusauit coniugem de adulterio, & pendente illa accusatione, marito per sententiam iniunctum fuit interim coniugi suæ cohabitare, an maritus non obstante hac sententia possit nihilominus coniugem expellere: In hac q. distinguendum est, Aut adulterium est notorium, vel aliàs potest probari per maritum, eo casu maritus potest expellere vxorem, & ei debitum naturæ denegare. Panor. in c. fin. ext. De adult. late Francisc. Marc. q. 5. 14. nu. 22. cum multis seqq. Aut adulterium non est notorium neq; probatum, & tunc marito non debet obesse, neq; iuri suo quicquam derogare, si interim cognouisset vxorem, & postea adulterium nihilominus probasset, Si autem sponte & sine iuris coactione adulteram ad se recepisset, & eam cognouisset, per hoc accusatio adulterij esset sublata gl. & Panor. in d. c. fin. De adult. Quia verò hic vertitur magnum præiudicium, quoad istam coactionem, æquum videtur, vitum innocentem ad cohabitandum mulieri.

DE MATRIMONIIS.

lieri non esse compellendum sed eum cum probatione sua, ad quam se offert admittendum esse, si non malitiosè eam differget.

XXI.

MARITVS QVANDO LVCRETVR DOTE ratione adulterij ab vxore commissi.

Quando maritus agit ad diuortium, tunc etiam per consequens agit ad dotis amissionem: quia quando propter adulterium dissoluitur matrimonium, tunc licet non declaretur per sententiam, dotem ad maritum pertinere, tamen maritus lucratur eam, cap. plerumque de donat. inter vir. & vxor. L. consensus. virum iunct. ibi. gl. c. De repud. Auth. vt liceat matri & auiz §. Quia vero plurimas, collat. 8. Iul. clarus lib. 5. §. adulterium nu. 2. pari ratione maritus ob adulterium priuatur donatione ob nuptias, quæ vxori applicatur alleg. §. Quia vere.

Non tantùm autem propter adulterium vxoris maritus dotem lucratur, sed & donationem propter nuptias, & paraphernalia iuxta gl. communiter approbatam in alleg. c. plerunq; in ver. Non valebit circa fin. vbi Canonistæ de notat. inter vir. & vxor. Iason in L. 2. nu. 6. ff. solut. matri. Roman. sing. 32. & Gerard. sing. 48. Hippolytus de Marsilijs in L. pater marito nu. 3. de quast.

Quòd verum est, quando non supersunt liberi, quando enim liberi supersunt, tunc dos hoc casu debetur liberis & non marito, ita est gl. approbata in c. 1. in ve. recipiet, vt lit. non contest. per text. in §. Si de adulterio Auth. vt liceat matr. & auiz col. 8. & ita in foro Saxonico practicitur, vt apparet ex sententia Landrecht/sub titul. Strassomb Ehebruch/ in fin. quod est notandum & dixi in L. admonendi nu. 959. ff. de iureiur. Et ista est communis opinio. Felin. in c. pastoralis de iudic. Boër. decis. 338. Ias. in Rubr. c. de iudic. nu. 4. & in L. fidei commissum nu. 3. De iudic. Bertach. in verbo adulterium nu. 30. Didac. Couar. in Epitome caus. matrim. c. 7. §. 16. nu. 2. Iul. clarus in alleg. §. adulterum nu. 15. Bermond. in tractat. De concubinato, pag. 46. nu. 49. Viuius in cõmunib. opinionib. lib. 1. in verbo vxor perdit dotem, & Apostillator ad Panor. in c. 1. in verbo. Et adde quod talis adultera, vt lit. non contest.

Non desunt tamen, qui contrariam opinionem defendere conantur, morti forè auctoritate Panor. in all. c. plerunq; vbi dicit in huiusmodi odiosis non debere fieri extensionem ad paraphernalia, Dec. ind. c. pasto-

pastoralis, nu. 7. Sed rectè intuenti dicta Panor. videtur, quod concludat ipse pro opinione gl. ibi. Inquit enim tenebis gl. mentem propter ipsius auctoritatem. Neque ratio, quod in odiosis non fiat extensio, habet locum vbi de fauore publico agitur. quia respectu huius fauoris leges poenales dicuntur fauorabiles. Iaf. L. fin. nu. 56 C. vnde liberi, & dicitur adulterium immane crimen proximum post læsæ maiest. & furto grauius, Bertrand. conf. 169. vol. 3.

Quod si vxor commisisset adulterium viuente marito, & maritus sciuisset illud, & ob eam causam vxorem fortè expulisset, vel de hac re conquestus fuisset, & morte præuentus, accusationem prosequi non potuisset, eo casu hæredes in locum defuncti succedunt, ad effectum agendi contra talem mulierem, vt hodie expressum est in nou. constit. parte. 4. nu. 21. Si vero vxor fuisset à marito propter eius fauiciam, & interim adulterium commisisset, tunc maritum non posse ciuilitè accusare vxorem suam quoad amissionem dotis, consuluit Anchoran. conf. 408. Cuius opinioni subscribit Iohan. Lupi. in repetit. cap. per vestras in 3. notab. de donatio. inter vir. & vxor.

X X I I.

MATER AMISSA DOTE PROPTER ADULTERIVM, AN SIT À FILIJS ALIMENTANDA.

Sed occurrit hic quæstio, Quando mater propter adulterij crimen dotem perdidit, iuxta dispositionem all. cap. plerunque an tunc à filijs ad quos dos peruenit sit alimentanda; Et promptum esset respondere filium hoc casu non teneri alere matrem quæ dote sua culpa priuata fuit. Primò quod sit bonum argumentum de dote ad alimenta. vt tradit gl. in L. Ob æs C. de perd. minor. & late Euerhard. in loco ab alimentis ad dotem. Sed filius non tenetur dorare matrem, vt tradit Alex. in L. 1. nu. 20. & Rip. nu. 82 ff. solut. matri. vbi adfert rationem quod per transitum matris ad secunda vota, filijs iniuria inferatur §. Prospeximus Aut. De non eligend. secund. nub. collat. 1. Quæ iniuriæ ratio magis militat hoc casu, vbi à matre adulterium fuit commissum. Cum ergo filius non sit obligatus ad dotem constituendam matri, ergo nec etiam tenebitur ad alimenta præstanda.

Secundò, ex quib. causis filia potest ex hæredari, ex ijs etiam potest alimentis priuari L. Si quis à liberis §. Idem Iudex, vbi gl. in ver. Detulerat ff. de liber. agnoscend. Iohan. in L. Ius ciuil. nu. 29. de Iust. & Iur.

Bart.

D E M A T R I M O N I I S.

Bart. in tractat. de Aliment. nu. 11. & nouifs. Didac. de sponsal. & matr. parte 2. cap. 8. §. 6. nu. 17. Sed propter adulterij crimen mulier potest exhæredari §. Causas vers. Si alicui Auth. Vt cum de Apell. cognos. coll. 8. Vbi exhæredationis iusta causa est vitæ turpitude. Ideo ab ipso filio mater alimenta consequi non debet, cum regulariter ei alimenta præstare non teneatur L. 1. § præterea ff. de Tutel. & rationib. distrahen. Vbi Tutor qui matrem aluit, expensas matri factas pupillo imputare non potest.

Tertiò probatur hæc opinio per doctrinam Bald. in Auth. Bona damnatorum nu. 4. C. de Bon. damnat. Vbi inquit, quod ex bonis, quæ auferuntur alicui ob delictum, quis ali non debet, sed mater propter delictum adulterij dotem perdidit, ergo ex ea ali non debet.

Sed his & alijs non obstantib. contraria opinio, quod mater hoc casu sit alimentanda verior esse censetur, propterea quod alimenta, quæ de iure naturali debentur, nullo euentu tolli possint. L. Eas obligationes de capi. dimi. L. 1. §. ius naturale, vbi Bald. nu. 7. de iur. natur. gent. & ciuil. Dec. & Cagnola in L. iura sanguinis ff. de regul. iur. Et ista sententia tunc maximè vera est, quum mater adultera ad meliorem vitam rediisset, vt sentit Speculat. in Titul. qui filij sint legit. nu. 17. vers. Quid si filia tua peccet, per text. notabilem in L. imperialis C. de nupt. Iura enim sup. pro parte negatiua allegata, possunt intelligi, quando mater adultera perstitisset in ista turpitudine, & non egisset pœnitentiam, vt finaliter post longam disputationem, in hac q. concludit Octavianus Cacheranus in decisio: Pedemonta. decis. 124. vbi refert secundum Speculatoris sententiam ira iudicatum fuisse.

Quòd autem diximus, vxorem amittere dotem propter adulterium, subsecura Iudicis sententia, all. cap. plerunq; de donat. inter vir. & vxor. cap. Porrò de diuort. & all. L. consensu C. de repud. verum est, & locum habet, non tantum in vera vxore, sed & putatiua, vt quæ pro vxore habebatur, sed tantum propter prohibitionem legis vel Canonis, vxor esse non poterat, vt post longam disputationem concludit gl. in all. cap. Plerunque, in vo. Non valebit, sub fin. ibi. Et eo ipso quod vxor condemnata est de adulterio, vbi Panor. nu. 9. de donat. inter virum & vxorem. Bald. nouel in Tractat. de dote, parte 11. vers. Hactenus, nu. 36. refert. & sequitur Didac. in all. Epitome, parte 2. cap. 2. §. 6. in princ. De qua opinione cum sit disputabilis, vide Graue. cons. 205. nu. 36. & Tiraquell. de Leg. connubialib. in verbo. De son. mary. in gl. 8. nu. 235. & 265. Cacheran. decis. 77. nu. 12. cum seqq.

REME-

X X I I I.

R E M E D I A C O M P E T E N T I A V X O R I ,
contra maritum adulterum.

Quemadmodum maritus potest contra vxorem agere ciuilitate ad diuortium propter adulterium commissum, ad consequendam dotem, ita etiam vxor potest agere contra maritum adulterum ad separationem matrimonij, ad hoc, vt recuperare possit dotem, & lucrari donationem propter nuptias, all. L. consensu §. Sin vero causam L. 1. vbi gl. C. Ad L. Iuliam de adult. cap. Tuæ, vbi Panor. nu. 7. Iohan. Andreæ, & Henricus Boick extra de procuratoribus, quem Henricum dicit esse insignem doctorem Marian Socin. senior consens. 222. volu. 2.

Criminaliter verò vxor maritum accusare non potest, all. L. 1. C. de adult. vbi Alberic. ex sentent. Cyni ponit rationem. Quod ratione adulterij vxoris, fiat maius periculum marito propter prolem & partum adulterum. L. Super statu, iuncta gl. 1. C. de quæstion. Cyn. in L. 1. De extra ord. criminibus Tiraquell. de Leg. connubialib. L. 1. nu. 42. cum seqq.

Hodie tamen permissum est vxori per constitut. Carol. V. maritum criminaliter accusare de adulterio ad pœnam corpori infligendam, vt habetur in der peinlichen Halsgerichtsordnung/cap. 20.

Dent ergo operam mariti, vt possint gloriari se cum vxoribus sine mendacio vixisse: hoc est, datam fidem coniugalem non fregisse, sicut testator quidam se profitetur fecisse, in L. Titæ in princ. de aur. & argent. legat.

Sunt tamen casus, in quibus vxor adultera, non potest à marito accusari, neq; ciuilitate, neq; criminaliter.

Primus casus est, quando maritus & ipse de adulterio conuictus esset, nam tunc fit criminis compensatio. cap. significasti in fi. cum seqq. de diuort. 32. q. 6. per tot. Paria enim delicta, mutua compensatione tolluntur. L. Viro atq; vxore Solut. matrim. sed tamen per hoc Iudici non adimitur potestas puniendi eos.

Secundus casus est, quando maritus propriam coniugem prostituit. cap. discretionem de eo qui cogno. consang. vxor. suæ.

Tertius casus est, quando vxor, credens virum absentem esse mortuum, & hoc probabiliter aut verisimiliter docuerit, vel ex fama, vel ex alijs indicijs & ex permissione Ecclesiæ nupsisset alteri. cap. Dominus de secund. nuptijs & cap. cum per bellicam 34. q. 2.

Q

Quartus

DE MATRIMONIIS.

Quartus casus est, si vxor cognita fuisset ab aliquo fortè de nocte, quem credebat proprium esse maritū, sicut nostra ætate accidit casus Fribergæ cap. in lectum 34. q. 2. Nō enim tunc habet voluntatem fornicandi, & sublata voluntate, omnis actus censetur indifferens vt dicit Bald. in L. Foedissimam in princ. C. Ad L. Iul. de adult.

Quintus casus est, si vxor ab aliquo vi compressa fuisset, Wenn sie wider ihren Willen genöthigt worden were / tunc non ipsa, sed qui fecit iniuriam gladio puniri debet, vt habetur in noua const. part. nu. 30. L. vim passa. ff. ad L. Iulia de adult.

Sextus casus est secundum Canonistas. Quando post adulterium quod marito non ignotum fuit cum coniuge consueuisset, quia censetur facta reconciliatio, per iur. vulgar.

An autem propter adulterium notorium, puta, quando vxor fuisset facta adulterium, vel fuisset in manifesto adulterio deprehensa, vel aliàs conuicta, maritus possit propria autoritate relinquere coniugem, latè disputat pro & contra Francisc. Marc. in decisio. parlamenti Delphinatis q. 514. nu. 22. & 23. & tandem concludit quod non: Sed quod opus sit sententia, & hanc opinionem dicit esse communem, qui in hac materia multas pulchras quæstiones mouet & resoluit vt ibi per eum.

Cæterum, an & quando maritus possit impunè occidere vxorem adulteram, vel adulterum deprehensum in adulterio, vide Didac. in all. Epitom. par. 2. cap. 7. §. 7.

XXIII.

FACTO DIVORTIO PROPTER ADVLTERIUM, an parti innocenti permitti & concedi debeat aliam ducere, viuentē adhuc adultera.

Salomon dicit: Qui retinet adulteram, stultus est & iniquus. Et Syrach inquit: Si ductum manus tuæ non sequitur, à corpore tuo rescinde eam, & da ei libellum Repudij. Et Chrysostronus: Sicut crudelis est & iniquus qui castam dimittit, sic fatuus & iniquus qui retinet meretricem, Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris. Ea Hermes Pauli discipulus sic ait, si sciuerit vir vxorem suam adulterium commisisse, & ea non agit poenitentiam, sed permanet in suo vitio, reus erit peccati vxoris, & particeps adulterij ipsius, si eam retineat. Sed vt ut
hæc

hæc vera sunt, tamen Iudicis officium est, vt tentet reconciliationem inter partes, quam si pars læsa nolit admittere, sed petat diuortium ratione adulterij, diuortium concedendum est, quod hoc casu ideo fit, & conceditur, quia cum adulter vel adultera sit vna caro cum ea persona, qua abutitur, desinit esse vna caro cum ea persona, cui iuncta erat matrimonio, siquidem malitiosè separauit, quod Deus sanctè coniunxerat. Nam vt matrimonium ex duobus vnum facit, ita adulterium eam copulam nefariè dissecat, & vnitatem diuidit, vt vtar verbis Heam- mingij.

Facto ergo diuortio propter adulterium, quæstionis est, An concedi & permitti debeat, parti innocenti, vt alteri nubere vel aliam ducere possit.

In qua quæstione Consistoriales à Canonistis dissentiunt. Volunt enim Canonistæ & vno ore concludunt, Quod etiam innocenti non debeat permitti contrahere matrimonium cum alia, viuente scilicet adultera, sed quod innocens pars debeat manere innupta, vel adulteræ remittere culpam, eamq; ad sercipere cap. 1. cum seqq. 32. q. 7. cap. Quod Deus 33. q. 2. cap. 2. in fi. de Diuort. pro qua sententia adducunt ipsi dictum Apostoli 1. Corinth. 7. quod ita intelligit Augustinus in cap. Apostolus 32. q. 7.

Habent Canonistæ & multa alia fundamenta, quib. hanc ipsorum sententiam defendere nituntur, quæ refert & egregiè refutat Beza in suo libello de diuort. mihi fol. 178. cum multis seqq. Bucer. in suis enarratio. in Matth. cap. 9 mihi fol. 153. Brentius in alleg. suo libello q. 5. vbi adducunt testimonia veterum & declarant dictum Pauli Roman. 7. & 1. Corinth. 7. quib. adde Eras. in Annotat. suis in Epist. ad Corinth. 1. cap. 7. mihi fol. 420. cum seqq.

Theologi vero & Consistoriales in hac quæstione pronunciant secundum ius commune, quo licitum est viro innocenti, etiam viuenti adultera contrahere matrimonium eum altera, L. consensu §. Virum C. de Repud. Quemadmodum & mulieri conceditur hoc casu potestas nubendi post annum dict. L. consensu §. Sin verò.

Ista tamen concessio ducendi alteram, fit cum quodam temperamento, seruato hoc processu, vt apud partem innocentem prius reconciliatio tentari debeat, cum Ecclesia non claudat gremium redeunti & resipiscenti. cap. super eo. de Hæret. in 6. quam adhortationē si admittere nō volet, rursus monēda est, vt ab alio cōiugio abstineat, viuere adultera, si se

D E M A T R I M O N I I S.

continere & castè viuere possit. Si verò continere & castè viuere non possit, conceditur facultas marito, vt aliam ducat, vel vxori vt alij nubat. Et mouentur Consistoriales, quod concessio diuortij in casu adulterij, quæ iure diuino conceditur, non sit intelligenda de inani vocabulo, vt faciunt Pontificij, sed de tali liberatione, quæ sit reipsa, vbi innocens persona non retinetur ligata, quemadmodum Apostolus 1. Corinth. 7. de fidei pronunciat: quod & canones probant. cap. Quando de diuort. Sicuti enim mors naturalis soluit matrimonium, ita etiam adulterium. Deinde mouentur dicto Christi Matth. 19. à contrario sensu, dum ibi inquit text. Quicumq; dimiserit vxorem suam, excepta causâ fornicationis & aliam duxerit, mœchatur. Ergò à contrario sensu, qui propter causam fornicationis vxorem dimittit & aliam ducit, non mœchatur. Præterea si vera esset sententia Canonistarum, sequeretur quod pars innocens puniretur propter delictû partis nocentis, quod esse non debet, cum poenæ suos tantum tenere debeant auctores. L. sancimus C. de poen. Quando ergo pars innocens testimonio fide digno Iudici probauit, te interim honestè vixisse, tunc Consistoriales solent ipsi permittere, vt alteram ducere possit, hac vel simili forma.

X X V.

FORMA PRONVNCIANDI IN CASV *commisi adulterij.*

In Ehesachen A. Klägern an einen / vnd B. seinen Eheweibe Beklagten am andern Theil / Erkennen vnd sprechen wir vor recht / Nach dem beklagte Frau wie recht vberzeuget vnd vberwiesen worden / auch selbst bekande / daß sie an ihrem Ehemanne A. ihr Treuw vnd Glauben ver-gess n/vnd mit C. die Ehe gebrochen / vnd Kläger sie dieser Ursach halber / nicht wider annehmen will / So wirdt er auch wegen solches begangen Ehe-bruchs von beklager seiner Frauen / der Ehe halben / billich entbunden vnd loßgesprochen / Innassen wir ihr dann hiemit entbinden vnd loß zehlen / Vnd wo fern er sich ohn Gefahr seines Gewissens / außser dem Ehestant e nicht enthalten mag / darzu er doch fleißig zuermanen vnd anzuhalten / So wirdt auß Nachlassung heyliger Göttlicher Schrifft / ime als dem vn-schuldigen Theil / seiner Gelegenheit nach sich anderweit zuvorsehlichen billich ge-stat vnd nachgelassen. Beklagte Frau aber der Weltlichen Obrikeit zu-straffen befohlen / von Rechts wegen.

Id est: In causa matrimoniali inter A. actorem ex vna & B. coniugem ipsius ream ex altera parte, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdenense, decernimus & pronunciamus de iure. Postquam rea legitime conuicta, & insuper ipsa fassa est, quod cum C. adulterium perpetravit, & actor hanc ob causam eam ad se recipere non vult, Ideo ratione commissi adulterij à rea coniuge, ipse merito à tali coniugio liberatur & absoluitur, sicut illum nunc liberamus & absoluiamus, & si absq; periculo suæ conscientiae extra matrimonium se continere vel castè viuere nequeat (ad quòd tamen diligenter monendus & adhortandus est) tunc sibi vt parti innocenti authoritate sacræ Scripturæ, aliam prohibitu suo ducendi permittitur & conceditur, pœna Iudici seculari contra vxorem reseruata, Iure mediante.

Quòd in sine sententiæ additur, personam delinquentem puniri debere à magistratu politico, habet manifestam rationem. Non enim adultera impunita manere debet, cum reipub. interfit, ne maleficia maneat impunita vulg. L. ita vulneratus Ad L. Aquil. L. Licitatio §. Quod illicitè, vbi gl. De public. Bart. in L. 3. ff. de offic. præsid.

Sed hic quæri potest, quemadmodum parti innocenti conceditur vt alteram ducere possit, an ita etiam concedi possit parti nocenti adulteræ scilicet, vel malitiôsæ desertrici, alteri nubere & nouas nuptias inire, si magistratus ciuile eam morti non adiudicasset. Et multi ex Patribus iudicauerunt, eam indignam esse nouo coniugio, quæ tam sacrilegè ordinationem Dei violasset, & vinculum quod Christus ipse ligauerat tam perfidè rupisset, & quòd dimissam nemini liceat ducere, Luc. 16. & Marc. 10. huc accedit quòd ducens damnatam de adulterio, de iure tanquam leno punitur pœna lenocinij. L. castitati C. ad L. Iul. de adult.

Alij autem Theologi existimant, etiam parti nocenti concedi posse secundas nuptias, ita tamen vt in loco delicti commissi non sit tolleranda. Bucer. in Matth. cap. 19. mihi fol. 151. & 153. Beza in all. suo libello de repud. & diuort. mihi fol. 192. ibi concludo igitur & Hemming. de matrim. circa primam causam diuortij in fin. mihi fol. 147. & hanc sententiam videretur etiam amplecti Vuesenbec. qui tamen hoc iudicio Ecclesiæ relinquit. in all. suo commentario titul. de diuort. & repud. sub fin. quod & nos facimus. Est enim ista quæstio consideratione digna, illud negari non potest, si iuridicè pronuncianum sit, parti nocenti secundas nuptias concedi non posse: Qui enim repudiatam ob adulterium duxerit, mœchatur cum ea Matth. 19. Et de desertrice inquit Apostol. 1. Cor. 7. Si reconciliari

D E M A T R I M O N I I S.

nolit maneat innupta. Et ideo aliqui Consistoriales hoc casu de iure respondententes solent addere hanc appendicem. Si persona nocens se continere non posset, & vellent in locis peregrinis morari, & magistratus istius loci vellent ferre talem personam, quod tunc posset ad euitandam scortationem, & saluandam conscientiam, permitti huic personæ matrimonium: & ista decisio probatur in terminis per gl. in c. literis in verbo spe coniugij ext. de præscript. Ibi. n. deciditur quod illa, quæ sub calore matrimonij commisit incestum debeat manere innupta. Gl. addit limitatione his verbis, nisi limiteretur, de sua incontinentia, tunc enim daretur sibi licentia contrahendi scilicet matrimonium, citans opt. text. in c. in adolescentia 33. q. 2. Et huius sententiæ est etiam Luther. in 7. Tomo Vuitebergens. pag. 171. vbi de diuortio ratione adulterij loquitur, & ibidem in 5. fragstu dem/ponichæc verba formalia:

Fragsstu dem/wo sol das antdere bleiben / wenn es vielleicht auch nicht kan Keuschheit halten? Antwort. Darumb hat Gott im Gesez gebotten/die Ehebrecher zu steynigen / daß sie dieser Fragen nicht dürffen/ & postea, Wo aber die Obrigkeit säumig vnd lässig ist/ vnd nicht tödret/ mag sich der Ehebrecher in ein ander fernere Landt machen/vnd daselbst freyen/wo er sich nicht enthalten kan. Aber es were besser Todt/ Todt mit ihine vmb böses Exempels willen zu meyden / Idem consuluit Hemming. de Coniug. mihi pag. 214. & Vuigand. de diuort. diuortium propter ætatem §. Lutherus. Porro & in hanc sententiam conueniunt etiam iudicia Theologorum quæ hoc casu comportauit Sarcer. in suo libello mihi pag. 173. & pro hac sententia aliqui Theologi allegant exemplum Christi de adultera Iohan. 8. quæ, quia à magistratu non fuit condemnata, quod etiam Christus non voluerit condemnare, sed quia magistratus tollerauit eam, quod tali casu debeat conscientia delinquentis auxilio Ecclesiæ consuli. Idem de desertore Bugenhagius in libel. de caus. matrim. sub fin. scriptum reliquit. Illa autem quæ scienter desertorem ducit, adulterium committit, si inscienter, potest petere separationem: Hemming. de coniug. pag. 221. Sed Dei beneficio Magistratus ducatus Saxonici, tam iustus & seuerus adulteriorum vindex est, vt huic quæstioni locum non relinquat, vt est in con-

stitut. Patriæ part. 4. nu. 19. & ordinat. Eccles. Titul. von

Straff der Vnzucht vnd des Ehebruchs/

mihi fol. 104.

XXVI.

AN ET QUANDO PROPTER DEFERTIONEM POSSIT FERI DIUORTIUM.

Est & desertio causa diuortij, siue illa facta sit à muliere siue à marito, inter vtrosq; enim eadem est ratio, ergo idem ius statuendum. L. à Titio: de verb. obligat. cap. inter corporalia, ibi. idem iuris obtinet in vtroque. de translat. Episcop. Est autem duplex desertio seu absentia, alia enim est necessaria seu probabilis, alia verò est malitiosa vt docet Salicet. in L. 2. nu. 1. C. de sponfalib. Sunt & alia genera absentiarum, de quib. per gl. in L. fi. in verb. Appellare ff. de restitut. in integr. Quando maritus abest ex iusta & necessaria causa, tunc olim vxor captiui, de quo erat dubium an viueret, tenebatur expectare quinquennium L. vxores ff. de diuort. de iure Cod. quadriennium L. vxor. C. de repud. de iure Auth. decennium §. Nouimus Auth. de nuptijs. Quòd rursus correxit Imperator in Auth. Hodie verò isto casu, vbi subest iusta & necessaria causa absentia, vxori non permittitur alteri nubere, nisi certa sit de morte mariti cap. in presentia de sponfalibus.

Nos verò de malitiosa desertione tantum hic loquimur quando scilicet quis discedit à coniuge & diutius abest, nulla honesta causa coactus, sed vel leuitate, seu impatientia freni coniugalis, vel alijs non necessarijs causis impulsus vagatur, Wann der Mann sein Weib vorfesslicher Weise vnd ohne Ursachen sitzen läßt/ vñ dauon zeucht/ tunc enim vxor diuortium petere potest, quod nisi ei concederetur, illa tanquam pars innocens sine sua culpa priuaretur iure suo, quòd fieri non debet. cap. discretionem. §. Nam etsi de eo qui cognouit vxoris suæ. Et nequaquam laquei conscientia innocentis personæ iniiciendi sunt propter aliena delicta, cum delicta suos debent tenere authores, vt & sup. admonui per L. Sancimus C. de poen. Et haec sententiam probant Theologi & Consistoriales harum terrarum contra Pontificios & Canonistas, qui nunquam permittunt innocenti parti contrahere, nisi constet de morte mariti, qui pro hoc allegant Auth. Hodie C. de repud. & dictum Pauli 1. Cor. 7. Sed text. in alleg. Auth. Hodie. sententia nostrorum Theologorum & Consistorialium non obstat, quia loquitur de absentia necessaria seu probabilis, quando scilicet maritus legitimo modo militiæ causa abest, nam tunc donec viuit, vxori non permittitur alteri nubere, nisi de morte mariti fuerit certiorata all. cap. In presentia vbi pulchrè Panor. de sponfalib. & cap.

Dominus

DE MATRIMONIIS.

Dominus de secund. nupt. Nos verò loquimur de malitiosa absentia seu desertione mariti. Sic etiam nō obstat dictum Apostoli 1. Cor. 7. Loquitur enim de persona nocente, vxore scilicet. quæ discedit à marito, vt ista maneat innupta propter suum delictum seu desertionem. Brentius in all. suo libello q. vlt. Et sic vides, quòd in causis matrimonialib. non semper stetur dispositioni iuris Canonici, quòd tamen volunt Canonistę. in cap. Eccles. S. Mariz de constit. per dispositionem cap. fi. de secundis nuptijs.

XXVI.

DE PROCESSV IN CASV

desertionis.

Quando pars deserta petit processum contra desertorem tunc antequam processus ei decernatur, debet prius testimonium innocentiz vitæ & morum Iudici offerre, *Muß ein Zeugniß bringen/das sie sich Abwesende ihres Manns/ehrlich vnd vnuorweislich gehalten habe* / debet etiam testimonium diligentiz offerre Iudici, quòd scilicet diligenter inquiserit, & percunctata fuerit de marito, & tamen de eo nihil certi rescire potuerit. Quo factò, si testimonium est rectum, deinde Iudex attendere debet tempus desertionis quàm diu scilicet desertor abfuerit, & an habuerit probabilem causam absentiz nec ne, item an voluntate coniugis discesserit nec ne. Est enim in causa desertionis circumspicè agendum, ne Iudex ratione temporis & absentiz inpingat, sed vt tempus absentiz tale sit, vt possit ex eo verus præsumi animus deserendi. Accidit enim interdum, quòd desertor post sententiam latam domum reuertatur, & causas absentiz alleget, & velit desertionem purgare, & coniugem repetat, quæ si sit in possessione alterius matrimonij concessi, tunc ista res magnas ciēt turbas, & parit scandalum in Ecclesia. Quare in causis desertionum, Iudicem cautè agere oportet, ne ei aliquid imputari possit. Non enim semper nec vbiq; certum & vniforme tempus expectatur, Aliquando enim triennium aut quadriennium, quandoque etiam quinquennium & vltra expectatur, quia non statim permittendum est aliud matrimonium, sed diligenter debet considerari, quid deceat exempli causa, & ne laquei conscientiz innocenti personæ iniiciantur. Quia in re multum situm est in arbitrio Iudicis, maximè tunc, quando pars deserta testimonium iniustæ desertionis vel malæ tractationis vel quid aliud contra absentem docere possit. Requiritur autem vt pars deserens per legitima interualla ter per publica Edicta citetur, in loco vbi contraxerunt partes matrimonium, & habi-

habitarunt, & vbi cognatos habent, vt præsumatur citationem ad desertoris noticiã peruenire posse, secund: gl. in cap. perlatum in verb. parentib. Qui filij sunt legitimi: Et eiusmodi edicta etiam in diuersis territorijs si opus sit, affiguntur, Quod si desertor contempta prima citatione contumaciter non comparet, debet denuo citari ad alleganda impedimenta vel necessitates, Muß zur Ehehafft citiret werden/ de quibus impedimentis & necessitatib. vulg. Ehehafft/est text. in L.2. §. 1. cum. seqq. ff. Si quis cautio. iud. sist. caus. fact. & text. Iur. Saxonici Landrecht/ lib.2. art. 7. & gl. Ehehrecht/cap.20. in verb. Doch so mag/ & gl. ordinaria Weichbildt/cap.47. Spreta etiam hac secunda citatione debet tertio ad audiendum sententiam citari his, vel similibus formis vt sequitur.

X X V I I I.

FORMA EDICTI PVBLCI IN
casu desertionis.

DES Durchleuchtigsten Hochgebornen Fürsten vñnd Herrn/ Herrn Augusti/etc. Vnsers Gnädigsten Herrn/ Wir die Berordneten des Obern Consistorij zu Dresden / Entbieten Allen vñnd Jeglichen / Geistlichen vñnd Weltlichen Prelaten/Superintendenten, Pfarherrn/ Diaconen, Ampfleuten/ Schössern/ Schultheissen/ Gerichtsvorwaltern/ Bürgermeistern vñnd Råthern der Städte/ sampt allen andern / so mit diesem Brieffe ersucht werden / vnser willige vñnd freundliche Dienste / hiermit fügende zu wissen/ daß vns N. von N. Klagende hat anbracht/ Wie sich einer N. N. genant/ von N. mit jr vor sechs Jahren/ in den heyligen Ehestand begeben/ vñnd jr ein halb Jahr Ehelich beygewohnet/ des verhoffens/ er würde sich auch hinfürder mit der Ehelichen Beywohnung/ wie einem frommen Ehemanne gebürte / verhalten haben / Er wer aber in Vergessung aller Ehelichen Treuw vñnd Glaubens von ihr ohne alle ihre Verursachunge gelauffen / vñnd hette sie numehr in das sechste Jahr im elende sitzen lassen/ jhr auch nichts zu entboten/ sie hette auch ihn vber allen angewandten Fleiß / nicht erforschen noch erfragen können/ darauff spürete/ sein Gemüht dahin gerichtet zu seyn / sie endlich zu deserirn, vñnd zuuerlassen / Derwegen sie verurachtet sich ihres Rechtens wider ihn zugebrauchen / vñnd hat vns hierauff vmb Rechtens vorstatunge angelanget/ Wann wir dann Krafft vnser tragenden Amptis/ Recht niemand versagen sollen / vñnd ein Gerichtszwang den andern Handreichunge zu thun schuldig / Demnach ist an euch oberbürte vñnd einem jeden in sonderheit / so viel S. Churf. S. vnterthane seyn/ anstatt vñnd von wegen S. C. S. vnser

N

Bege

D E M A T R I M O N I I S.

Begehren / für vns gültlich sinnen / an die andern aber / so nicht S. E. G. Ver-
mässigkeit vnterworfen / vnser freundliche vnd fleißige V. t. / ihr wollet in
subsidium Iuris zu steuer der Gerechtigkeit obbenandten N. N. öffentlich
von der Cangel / endtlich vnd peremptorie, citiren vnd laden / daß er auff den
Dienstag nach Martini / welcher sein wirdt der 13. Tag des Monats No-
uemb. des N. Jahrs / für vns allhier zu seiner Tagzeit Persönlich oder durch
seinen gnugsamen Geuollmächtigten Anwalden erscheine / daselbst der gekla-
geten Desertion sich zu entschuldigen / vnd ferner des Rechts darauff ab-
zuwarten / mit Verwarnunge / er köme vnd thue solches oder nicht / das nichts
desto weniger auff obgedachtes seines Eheweibes gerichtliches Suchen vnd
Witten / ergehen vnd geschehen sol / was Landtüblich vnd Recht ist.

Darneben wir N. N. ausdrücklich wollen vorgewissert vnd v. rwarnet
haben / daß er hinfüro zu allen vnd jeden Rechtlichen Terminen / nirgendes
anderswo / denn allhie zu Dresden / an der Pfarckirchen zum heyligen Creuz /
durch offene edicta sol citiret vnd geladen werden / darnach er sich endtlich
zurichten.

Wollet auch vnbeschwert seyn / diese vnser citation, wann sie von der
Cangel abgelesen / an die Kirche oder Rathhaus / da es am bequemsten ist /
anzuschlagen / vnd daselbst eine Zeitlang stehen zulassen / damit ihme solches
durch seine Freundschaft oder andere Leut / möge zuwissen geihan werden /
vnd vns der execution, daß sie von der Cangel gelesen / nachmahls an der
Kirche oder Rathhaus angeschlagen / gestanden sey / ein Bekänntniß zuzu-
schreiben / Das seynd wir hinwider vmb eynen jeden in sonderheit freundli-
chen zuuordienen willig. Datum Dresden Anno 83.

Id est: Illustrissimi Principis ac Domini, Domini Augusti, Ducis & Ele-
ctoris Saxoniz, &c. Burggrauij Magdeburgensis, Domini nostri clemen-
tissimi, Nos deputati ad Consistorium supremum Dresdense, omnibus &
singulis spiritualibus & secularibus Prælatis, Superintendentibus, Pastro-
ribus, Diaconis, Præfectis officiorum, Quæstoribus, Iudicibus, Consuli-
bus, & Senatoribus Ciuitatum, reliquisq; vniuersis, qui his literis requi-
runtur, debitam nostram operam deferimus, ijsq; significamus quod N.
N. ab N. oriunda, coram nobis conquesta sit qualiter quidam, nomine
N. ex ciuitate N. oriundus ante sexennium secum matrimonium con-
traxerit, sibiq; per semestre cohabitarit, ea quidem fiducia ipsum in poste-
rum quoq; vti bonum maritum decet, sibi cohabitaturum esse, quod ta-
men posthabita fide maritali, absq; omni causa probabili à se auffugerit,
seq; nunc ferè sexennium miserè deseruerit, sibiq; nihil nunciauerit, &
quod

quod præter omnem adhibitam diligentiam nec explorare nec exquirere potuerit, quoniam ille peruenerit, ex quo facile conijcere posset, ipsum habere animum se deserendi. Quamobrem ipsa coacta uti iure sibi ex hac parte competente contra maritum, utq; sibi id concederemus opem nostram implorauit. Quare cum ratione officij nostri nulli ius denegare debeamus, cumq; iudicium vnum alteri subsidium ferre necesse sit, ideo vos omnes & singulos qui C. Sux Jurisdictioni subiecti estis, nomine viceq; C. suæ compellamus, reliquos verò qui C. Sux Jurisdictioni non sub-sunt, amanter rogamus ut prædictum N. in subsidium iuris pro administranda iusticia publicè de suggesto peremptoriè citare velitis, ut post festum Martini ad diem N. qui futurus est 13. dies Mens. Nouembr. huius anni currentis se hic coram nobis, tempore antemeridiano, personaliter vel per Procuratorem cum sufficienti mandato sistat, accusationiq; coniugis suæ de intentata desertione respondeat, & legitimam super ea cognitionem expectet, cum hac certificatione, siue comparuerit, siue non, nihilominus ad antedictæ coniugis suæ instantiam, & petitionem decretum iri, quicquid iuri æquitatiq; consentaneum erit.

Insuper ipsum N. hisce literis certioramus, se postmodò omnibus & singulis terminis legitimis nullibi quam hic Dresdæ in templo Parrochiali ad S. Crucem, per publica edicta citandum fore, præterea rogamus, ut non grauatim hanc nostram citationem, ubi de vmbone perlecta fuerit, vel templi vel curiæ vestræ prout commodum visum fuerit, valuis præfigere, ibiq; aliquandiu relinquere, quo hoc nostrum edictum illi vel per suos coniunctos, vel etiam alios, notum fiat: significabitis etiam nobis quomodo hæc vel prælegendo vel præforibus affigendo executi fueritis: pro quo officio omnibus & singulis vicissim officia nostra benignè deservimus, Datæ Dresdæ Calend. VII. M. D. LXXXIII.

X X I X.

*FORMA CITATIONIS AD DEDV-
cendum impedimenta absentie, vulgò
zur Ehehafft.*

DES Durchleuchtigsten/etc. Wir Berordnete des Obern Con-
sistorij zu Dresden / fügen dir N. N. hiermit zu wissen / Nach dem wir dich
auff beschehenes Ansuchen vnd Bitte / N. N. deines Eheweibes / durch of-
fene edicta vnd Ladungsbrieffe zu N. N. vnd N. auff den Dienstag nach
Martini / nechstverschienen / zu Anhörung deines Eheweibes / wider dich

N ij

erho-

D E M A T R I M O N I I S .

erhobenen Klage/ vnd deine Verantwortung darauß zu thun/ vor vns anhero citiret vnd geladen/ vnd gemeldt dein Eheweib solcher citation zuuolge gehorsamlich vor vns erschienen/ als bistu vngehorsamlich aussen blieben. Derwegen N. N. nach Wiederholunge voriger wider dich erhobenen Klage deinen vngehorsam beschuldiget/ vnd hat vns vmb fernern Proceß wider dich/ vnd dich zur Ehehafft / vor den andern Termin vorzuladen / gebeten : Wenn wir denn solche ihre billliche Ditt ihr nicht versagen sollen. Demnach heischen / citiren vnd laden wir dich hiermit endlich vnd peremptoriè, vermöge hiebeuor öffentlich an dich beschehener Verwarnung vnd Versicherung / daß du auff den Freytag nach Exaudi den 12. May nechstkünfftig für vns allhier zu frühr Tagzeit Persönlich / oder durch deinen gungsamten Bevollmächtigten Anwalden erscheynest / daselbs erhebliche Ehehafften vnd Verhinderungen/ warum du den ersten Termin nicht besuchen mögen / anzeigen / nachmahls auff deines Eheweibes gerichtliche wider dich erhobene Klage deine Verantwortung thust/ vnd ferners rechtlichen Bescheidts erwartest/mit Verwarnunge/du kommest also oder nicht/ so sol nichts desto weniger / auff obbemeldtes deines Eheweibs gerichtliches Suchen vnd anderweit dein vngehorsam Ausßenbleiben in dieser Sachen ergehen vnd geschehen was recht ist / darnach du dich zurichten. Urkundlich mit deß Obern Consistorij Insiegel besiegelt/ Datum Dresden den N. Anno 83.

Id est : Illustriissimi Principis ac Domini, Domini Augusti, Ducis & Electoris Saxonix, &c. Domini nostri clementissimi, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, tibi N. N. hisce significamus. Postquam te ad petitionem N. coniugis tuæ per publica edicta in N. N. & N. præterita die Martis post festum Martini ad audiendum à coniuge tua contra te motam actionem, & ad dandam tuam responsionem coram nobis citauimus, & coninx tua ad hanc citationem obsequenter comparuit, tu vero contumaciter emanxisti. Quamobrem dicta N. N. post repetitam priorem actionem, tuam contumaciam inculcauit, & vt vltiorem processum contra te decerneremus, & ad allegandas absentix tuæ causas secundum terminum tibi præfixeremus, obnixè rogauit, & nos petitioni ipsius refragari non debuimus nec potuimus.

Quare citamus te peremptoriè, virtute prius tibi factæ præmonitionis, vt feria sexta post Dominicam Exaudi 12. die Maij anni instantis coram nobis hic matutitino tempore personaliter, vel mediante procuratore cum sufficiente mandato compareas, & ibidem causas legitimas & impedimenta alleges, quamobrem te ad primum terminum sistere non potue-

potueris : Postea etiam ad intentatam coniugis tuæ actionem respondeas, & super hoc vltiorem iuris cognitionem expectes. cum hac certificatione, siue comparueris, siue non, nihilominus ad petitionem & instantiam coniugis tuæ & reiteratam tuam contumaciam hac in re iudicatam iri quod æquum & iustum sit, in cuius rei fidem, hasce literas sigillo supremi Consistorij corroborauimus, quæ dabantur Dresdæ, die N. Anno 83.

X X X

FORMA CITATIONIS AD AV-
diendam sententiam.

DES Durchleuchtigsten / etc. Fügen dir N. N. hiemit zuwissen / nachdem wir dich auff Gerichtlichen Ansuchen vnnnd Bitten N. N. deines Eheweibs / auff den Dienstag nach Martini zur Ehehafft vnd Vermeidunge erheblicher Verhinderung / warumb du den ersten Termin nicht besuchen mögen / vnnnd nachmals auff gedachtes deines Eheweibs wider dich erhobene Klage / deine Verantwortung zu thun / vor vns anhero citirt vnnnd geladen / N. N. solchẽ Termin gehorsamlich besuchst / du aber abermals vngehorsamlich aussen blieben / derowegen sie deinen Vngehorsam beschuldiget / vnd hat vns vmb fernere Rechts Verstatunge wider dich gebetten. Wann wir vns dann in dieser Sachen eines Brthels verglichen / welches wir auff den Donnerstag nach N. den 20. dieses Monats zu eröffnen willens. Demnach heysen / citiren vnd laden wir dich hiemit endtlich vnd peremptoriẽ, daß du auff jeso benandten Termin für vns allhier zu frühr Tagzeit Persönlich oder durch deinen gnugsam gevollmächtigten Anwalden / erscheinest / da selbst vnser Brthel vnd Erkändnuß anhörst / mit Verwarnunge / du erscheinest / vnd thust solches oder nicht / so soll nichts destoweniger / auff N. N. fernere Gerichtliches Suchen vnd Bitten wider dein vielfältiges vngehorsames Ausfenbleiben / mit Eröffnunge des Brthels verfahren werden / vnnnd sonst in der Sachen ergehen vnd geschehen / was recht ist / darnach du dich endtlich zurichten. Verkündtlich mit des Obern Consistorij Insiegel besiegelt. Datum Dresden den N. Anno 83.

Id est: Illust. Princ. ac. Dn. Dn. Augusti, &c. Nos deputati ad supremum Consist. Dresdense, significamus tibi N. N. Postquam ad iudicalem explorationem & petitionem coniugis tuæ N. N. tibi præteritum diem Martis post festum Martini assignauimus & te citauimus ad allegandum & deducendum, impedimenta, quare ad primum terminum te coram

DE MATRIMONIIS.

nobis sistere, & ad intentatam coniugis tuæ actionem respondere impeditus sis, Cumq; N. debito modo comparuit, tu autem contumaciter te absentasti, quamobrem illa contumaciam tuam accusauit, & vltiorem contra te processum petijt, & nos in hac causa sententiam concepimus, quam ad diem Iouis post N. qui est 20. huius publicandam constituimus.

Ideo vocamus & citamus te finaliter & peremptoriè, vt ad dictum terminum hic coram nobis tempore matutino personaliter vel mediante Procuratore cum sufficiente mandato ad audiendam hanc sententiam compareas, cum hac certificatione, siue comparueris siue non, quod nihilominus ad iudicalem instantiam, & petitionem coniugis tuæ, contra sapius reiteratam tuam contumaciam, cum promulgatione huius sententiæ, & quod aliàs æquum & iustum visum fuerit procedemus, in cuius rei fidem, &c.

Si Iudici constat de insinuatione & relatione harum citationum, & reus se non sistat, tunc potest fieri sententia diffinitiuæ, hac vel simili forma.

X X X I.

FORMA SENTENTIAE DIFFINITIVAE, in causa desertionis.

In Ehefachen Frau N. N. Klägerin an einem / vnd N. N. Beklagten andertheils / Erkennen vnd sprechen wir Berordente des Oberr Consistorij zu Dresden vor recht. Diweil Beklagter von der Klägerin seinem Weibe gelauffen / vnd sie in das sechste Jahr im Elende sitzen lassen / vnd ihr sieder dezmal nicht etwas geschrieben oder zuentsbotten. Darauf sein Gemüht dahin gerichtet / zuspüren / sie endlich zu deseriren vnd zu verlassen / Derhalben er denn auff ihr Gerichtliches Ansuchen vnd Bitten / nicht allein an den Ort von dannen er bürtig / vnd sich pfleget aufzuhalten / Sondern auch dar das Verlöbnuß geschehen vnd Beylager gehalten worden / durch drey offene Edict vnd Ladungsbrieffe endlichen vnd peremptorie citiert vnd geladen / sich der geklagten Desertion zu entschuldigen / vnd hierüber zu Aufführung seiner Ehehafft / auch inn Verbleibung dessen / zu Anhörung eines Verheils / in dieser Sachen zu vnterschiedlichen Terminen öffentlich requireret worden / er aber auff derselben keinen / weder durch sich oder andere Bevollmächtigte für vns erschienen / sondern jederzeit ungehorsamlich aussen blieben / auch seines Aussenbleibens halber keine Entschül-

schuldigung fürbringen lassen/ So wirdt er auch als ein muthwilliger Desertor vnd Verlasser seines Weibes billich erkandt vnd erkläret / Zumassen wir ihn darfür erkennen vnd erklären / vnd derhalben das zwischen der Klägerin vnd ihrem verlauffenen Mann vollzogen Verlöbnuß zu Rettung ihres Gewissen hiermit cassieren vnd aufheben. Der Weltlichen Obrigkeit die Straffe fürbehaltende / vnd sie die Klägerin der Ehe halben / vermöge Göttlicher heyliger Schrift / von ihme los zehlen / vnd ihr als dem vnschuldigen Theil sich ihrer gelegenheit nach mit einem andern zu vorhelichen vnd das Beylager Christlich zu vollziehen gestatten vnd nachlassen. Von Rechts wegen.

Id est: In causa matrimoniali inter N. actricem ex vna, & N. N. maritum suum, reū ex altera parte, Nos deputati ad supremū Consistorium Dresdensē de Iure decernimus & pronunciamus. Posteaquam Reus ab actrice coniuge sua aufugit, & eam ad sexennium desolatam reliquit, & hactenus nihil scripsit vel quicquam significauit, vnde conjici potest animus ipsius deserendi eam, præsertim cum ad Iudicalem requisitionem & petitionem coniugis suæ, non solum in illo loco, vnde oriundus est & morari consuevit, sed etiam vbi sponsalia contracta & matrimonium celebratum fuit, per trina edicta peremptoriè ad excusandam suam desertionem, & insuper ad deducendum impedimenta & finaliter ad audiendam sententiam citatus sit: ipse verò neq; personaliter, neq; per Curatorem coram nobis comparuit, sed semper contumaciter emansit neq; vquam causas absentia suæ deduxit, ideo vt malitiosus desertor coniugis suæ merito pronuncietur & declaratur, quemadmodum ipsum hac sententia declaramus. Quamobrem etiam sponsalia inter ipsam & eius profugum maritum contracta, pro liberanda ipsius conscientia, cassamus & annullamus, reseruata poena Iudici seculari, & actricem à maritali eius vinculo, secundum sacram Scripturam absoluiamus, ipsi vt parti innocenti secundas nuptias permittimus & concedimus. Iure mediante.

Sunt qui in hoc processu desertionis, propter multiplices fraudes partium, imponunt vxori deserere iuramentum diligentia præstandum, antequam eam à marito per sententiam liberent, vt scilicet iurare cogatur, Daß sie Fleiß angewandt habe / ihren abwesenden Ehemann zu erfunden / vnd habe ihn doch an keinē Ort erfahren noch erfragen können / wisse auch nicht / ob er noch am Leben oder todt sey / & citatur maritus desertor, vt videat præstationē huius iuramenti, quo præstito, postea primum, & non ante, pars deserta per peculiarem sententiam absoluitur, wirt als dem allererst durch

D E M A T R I M O N I I S.

ein sonderlich Urtheil von ihrem Manne loß gesprochen/Sed istud iuramentum in supremo Consistorio hactenus in vfu non fuit.

Grauitè & seuerè tamen, & quidem cum comminatione pœnæ pars deserta solet admoneri, de dicenda veritate, An sciat vbi sit vel fuerit desertor tempore suæ absentix, quod quando fecit nullo corporali iuramento amplius oneratur.

Quòd autem in sententia magistratui politico reseruatür pœna contra desertorem non est sine ratione, propterea quod sine causâ deseruit coniugem suam, deinde quòd huiusmodi desertiones rarò aut nunquam sint sine fornicatione.

X X X I I.

AN ET QUANDO VXOR OBLIGATA sit sequi maritum vagabundum.

Circa hanc quartam causam diuortij, non incommodè quæri potest, an vxor teneatur sequi maritum vagabundum. In qua quæstione distinguendum est, Aut maritus erat vagabundus tempore contracti matrimonij, quemadmodum multi tales histrones & ardeliones reperiuntur, qui in vno loco non morantur, sed hinc inde vagantur, & nullibi inueniuntur, vt rectè dixerit Seneca: Nusquam est, qui vbiq; est.

Si ergo vxor sciebat eum esse talem, tunc omninò tenetur eum sequi. Censetur enim mores eius approbasse, & sibi imputare debet, quare tali errori nupserit. Si verò tempore contracti matrimonij non erat talis, vel vxor ignorabat eum talem esse, tunc non tenetur eum sequi, quando scilicet malitiosè vagatur maritus: Si verò non malitiosè peregrinetur maritus, & se transferat ad alia loca, mutando domicilium, tunc vxor eum sequi tenetur, ita tradit gl. in cap. 1. in verb. sequitur de coniug. Lepros. & gl. 1. in cap. Vnaquæq; 13. q. 2. quam dicit esse singularem Ioann: de Imol. in Rubrica: ff. solut. matr. nu. 7. ordinariè Canonistæ in cap. De illis. De Sponsalibus. Legistæ in L. Mæuia. §. si. vbi Bart. nu. 3. ff. de Annu. legat. & tradit Cyn. in L. Libertæ & Bald. in L. Qui manu mittuntur nu. 1. C. de oper. libert. adde Klingium latè distinguentem in tractat. de Mart. sub Rubrica: De infidelitate vers. Theologi nostri. mihi fol. 94. Quòd ad eò verum est etiamsi maritus se in pactis dotalib. aut alio modo obligasset, quod non vellet discedere à loco vel domicilio vxoris. Quia si superueniret iusta causa discedendi, puta, quia maritus ibi incidere

ret in

ret in capitales inimicitias, vel quia aër istius loci non vellet eum ferre, vel quia non posset se & coniugem in eo loco alere, tunc non obstante tali pacto vxor eum sequi tenetur ita Panor. in cap. 1. nu. 4. & 5. Qui matrim. accus. possint: quam sententiam etiam sequitur Tiraquell. in LL. Connubialib. in L. 1. gl. 1. part. 1. nu. 39. & ista est communis opinio.

Sunt tamen qui existimant, maritum ex hoc pacto non teneri, etiam si nulla causa superueniret, cum sit species seruitutis vno & eodem loco habitare, cum & aliàs modus adiectus legato, vt in illa ciuitate legatarius perpetuò commoretur, ab ipso legato rejiciatur. L. Titio. §. 2. vbi dd. de conditionibus & demonstrat. & hanc sententiam defendit Didac. in Epitom. de sponsalib. & matrim. cap. 7. part. 2. nu. 5. vt ibi per eum.

XXXIII.

ERROR AN ET QUANDO PRAEBEAT CAUSAM DIURTII.

Quinta causa Diurtij seu Matrimonij dirimendi est error. Errore igitur interueniente matrimonium viciatur, cum in errore nõ sit consensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus & velut anima quaedam in matrimonij contractu esse debet. Certum est enim quod errantis nullus sit consensus & voluntas, vt dicitur in L. non idcirco, & in L. cum testamentum in fi. c. de Iuris & fact. ig. cum nihil tam sit contrarium consensui quam error. L. si per errorem de Iurisd. omni. Iud. Sed tamen quia omnis error consensum non excludit, ideo videndum est qualis error impediat vel dirimat Matrimonium.

XXXIII.

ERRORIS SPECIES QUOT SINT.

Sunt autem quatuor species erroris, Nempe, personæ, conditionis, Fortunæ, & Qualitatis, cap. vnico. 29. q. 1. cap. Opposuit, vbi Canonistæ. De coniug. feruor.

Error personæ est, vt quando puto me ducere Barbaram & duco Catharinam, sicut Iacobo, Lia pro Rachæle supposita fuit gl. in all. cap. 1. ver. putatur: 29. q. 1. Talis error de iure Canonico impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum propter deficientem consensum in persona cap. tua, ibi, nec consentit in persona de sponsalib. Cum consensus & non concubitus matrimonium efficiat, vulg. L. Nuptias de regul.

D E M A T R I M O N I I S .

Iur. & plerunq; hoc casu dolus soleat interuenire, qui decipienti non debet patrocinari L. 1. de excep. dol. & hanc sententiam sequitur etiam Luther. in libello suo de caus. matrim. art. 4.

An autem error nominis alieni matrimonium viciet, decidit Innoc. in all. cap. Tua nos de spons. quam decisionem improbat Beza in libell. suo de repud. & diuort. mihi fol. 97. vers. Sed num alieni nominis suppositio, rationib. & iurib. ad hoc allegatis. vt ibi pereum.

Error conditionis siue status est, cum homo liber ignorans duxit seruam, quam putabat esse liberam, iste error impedit etiam matrimonium. d. cap. vnico & cap. opposuit. Si autem liber homo sciens duxit ancillam, Ecclesia non dissoluit tale matrimonium d. cap. opposuit. Sic inter Abraham & Agar verè coniugium fuit, vt testatur Melanchth. in all. loco de coniugio.

Cùm autem hodiè veros seruos vel seruas vulgò *Leistygene Knechte* oder *Mägde*/Christiani non habeant, sublati Dei beneficio istiusmodi inter nos seruitutib. non est quod de hac re amplius laboremus, & de Canonistarum impuris disputationib. magnopere sumus solliciti, quales hæ sunt. Si Dominus petat seruitium à seruo, & vxor debitum eodem tempore, quis sit præferendus, item si maritus moueret vxori litem conditionis, an pendente lite possit debitum exigere & reddere de quib. qq. est gl. in cap. proposuit in verb. Seruitia & in verb. Audiuit & quæ ibi notantur de coniug. Ser. & in cap. inquisitioni §. si. de sent. excommunicat.

Error fortunæ est, quando aliquis duxit pauperem, quam credebatur esse diuitem, vel quando quis se iactat diuitem, vt stulti proci facere solent, cum tamen egeant, iste error matrimonium non dissoluit, quando scilicet purè est contractum d. cap. vnico, secus si sit sub conditione initum, veluti si tot aureos in dotem mihi dederis ducam te, quia tali conditione apposta & non purificata, matrimonium consummare non tenetur cap. de illis de cond. appof. Sed vt ut hoc verum sit, tamen honesta ingenia sciunt, matrimonia non debere ex lucro pendere, cum amor honestus solis animis sit æstimandus, vt pulchrè dixit Vlpian. in L. 3. in princ. de donat. in 7 ter vir. & vxor. & eleganter Tiraquell. de leg. connubialib. L. 5. nu. 18.

Error qualitatis est, quando quis ignorans ducit corruptam vel grauidam, quam tamen credebatur esse virginem, talis error licet de iure Canonico non dirimat matrimonium d. cap. vnico in fi. 29. q. 1. Hostiens. de matrimo. nu. 26. late Didac. in Epitome causar. matrim. part. 2. cap. 3. §. 7. Nocet enim tantum fornicatio post contractum matrimonium sequens,

non

Non autē præcedens. cap. Quemadmodū §. ira de iureiur. Et hanc Pontificiorum sententiam veteres secuti sunt. qui separationem re integra concesserunt, tunc quando pars læsa reconciliationem non voluit admittere, in matrimonio autem iam consummato non concesserunt separationem, moti fortē quod compressa non tantū à primo fuerit violata & decepta, sed etiam à secundo & altero, cui coram facie Ecclesiæ fuit desponsata de nouo per copulam violata censetur, & quod ex isto ipso facto nouus consensus videatur inductus, & omnis error qualitatis sublatus, aut saltē tacitē remissus, cum & aliās copula hunc effectū soleat, habere quod inducat præsumptionē iuris & de iure, contra quam non admittatur probatio in contrarium, & quod ex sponsalib. conditionalib. faciat sponsalia pura, & illa in matrimonium transire, cap. Is qui fidem de sponsalib. cap. De illis, & cap. per tuas de conditio. appof. & notatur in cap. significauit de eo qui duxit in matr. quam polluit per adult. & cap. Insuper qui matr. accus. poss. Mouit etiam fortasse veteres scandalum multiplicis pollutionis, quod ex tali separatione faciliē contingere poterat. In isto tamen casu consummati matrimonij, quo separationem nō concesserunt veteres, proli susceptræ alimenta adiudicantur, non ex bonis mariti, sed primi fornicarij. Hodiē tamen in his terris secund. Consistoriales in casu manifesto, vbi certō constat, desponsatam ab alio prius cognitam vel grauidam esse, si reconciliatio (quæ tamen omnib. modis & quidem sæpius tentanda est) locum habere non possit, vitiat matrimonium, ita vt pars innocens, & enormiter decepta pronuncietur libera, non tantū quoad thorum, sed etiam vt alteri nubere possit, quam sententiam probant Luther. Melanchth. & alij Theologi: & Beza in suo libello de repud. mihi fol. 100. Harmenopulus in suo promptuario lib. 4. Tit. 12. & nouissimē D. Simon Pauli in 34. Method. de coniug. mihi fol. 402. Vuigand. de diuort. Titul. de sponsa stuprata pag. 162. & 195. Quoniam ab alio compressam vel prægnantem ducere, turpe sane & in Ecclesia Christiana intolerabile censi debet, cum ne apud prophanos id fuisse honestum, vel ex eo liquet. quod apud Terent. recusat Pamphil. recipere ex alio grauidam, & apud Euripidem Creusa quæ grauidē nupserat, à Pallade fingitur supplicio eripi, & Suetonius duplex hoc Augusti facinus tanquam Romanis inusitatum refert, quod videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito & quidem prægnantem abduxerit. Quia multō intolerabilior est error in hoc casu, quam si quis ignorans duxisset ancillam, qui tamen error impedit matrimonium d. cap. opposuit.

D E M A T R I M O N I I S .

Mouentur autem Theologi & Consistoriales principaliter lege diuina Deuter. 22. quæ iubet lapidibus obrui compressam ab alio, quæ postea tanquam virgo nupsit alteri, si sit eius nomine accusata, & vir petat diuortium gl. in Satis, in verb. lapidaretur 33. q. 5. Et quanquam lex Moisaica iudicialis ad nos non pertineat, tamè exemplum legis Moisaicæ mutat conscientias, quia ex testimonio legis diuinæ certi sunt Iudices, se non facere contra voluntatem Dei, vt admonet Philipp. in all. loc. de coniug. & satis declarat Luther. in suo libello de caus. matr. Et pro hac sententia benefacit text. in L. exempto §. Si quis virginem de action. empt. vbi Vlpian. pronunciat, si quis virginem se emere putasset, cum mulier venisset, & sciens errare eum venditor passus sit, redhibitione quidem ex causa nõ esse: exempto tamen competere actione ad resoluendam emptione, vt restituto precio mulier reddatur. Licet ergo de rigore iuris valeat talis emptio, vt tradit gl. in all. §. Si qui virginem, in verb. ad resoluendam: tamen emptor qui sic deceptus est, potest agere ad rescindendum contractum, ita vt venditor teneatur restituere emptori precium, & recipere maucipiam: sic in contractu matrimonij licet hoc casu sit matrimonium, tamen deceptus potest agere vt dissoluatur.

Et sic non obstat textus iuris Canonici in all. c. vnico, dum ibi summus Pontifex arguit à contractu emptionis ad matrimonium: Sunt enim hæc diuersissima, cum puto me emere agrum fertilem, qui est sterilis, & cum puto me ducere virginem, quæ est corrupta: ideo non bona sit illatio L. Papinianus. De minorib. L. inter stipulantem, §. sacram, vbi pulchrè Iason. nu. 12. de verb. obligat. Quando enim quis ducit corruptam pro virgine, ignorans, certè ibi non est error simplicis qualitatis, sed potius error substantialis qualitatis. Et ita expressè cautum est à Leone Imperatore in suis nouell. constit. 93. vbi inscriptio talis reperitur, Vt, si sponsa ex alio grauida deprehendatur, sponsalia rescindi possint.

Est autem eiusmodi: sponsam quandam furtiuis complexibus ab alio esse grauidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret sponsaliorum tempore compertum est, atq; hoc quidem illud est, quod veteribus legibus comprehensum non est. Nos igitur quod desit adicientes decernimus: Vt non modo propter diuersitatem religionis, neq; propter mentis motionem, aut alias ob causas, verum etiam propter hoc, quod nihil magis matrimonio aduersatur, quos sponsaliorum opinio non veritas copulari disjungatur. Quomodo enim verà sponsalia sunt, in quibus nihil verum neq; genuinum conspicitur, vbi meretriciam

se offert scelus, vbi causæ sunt dissidiorum & odij, vbi animorum alienatio (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino alienoq; semine suspiciuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia? Quomodo sponsaliorum purus est amor? Quin & quispiam alterius foetum sibi subijciat? Id verò ratio non patitur, neq; idem iustum est, vt qui spe honestæ casti matrimonij oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonij legibus insultet & cum alijs lasciuendo oblectationis spem euanidam quasi reddat, in meretricia illa facilitate, ipsam vxorem agnoscere debeat? Hactenus Leo.

Hæc etsi vera sunt, tamen etiam contraria Pontificiorum sententia defendi posset, nempe propter hunc errorem qualitatis matrimonium non dirimendum, sicut eruditè disputat Collega meus Matth. Vuesenbeck. in suis comment. ff. de ritu nupt. nu. 8. vers. sed hæc etsi grauitè, & piè differuntur, ad quem breuitatis gratiâ lectorem remittimus.

Quando ergo quis inscius duxit compressam ab alio & petit se ab ea liberari, tunc Iudex prius debet inter alias circumstantias inuestigare, an ab eo tempore, quo maritus intellexit suam sponsam ab alio stupratam esse, eam postea cognouerit nec ne, quia si hoc factum sit, diuortium ipsi cõcedendum non est: Maritus enim sciens corruptam esse suam sponsam ab alio, & nihilominus eam vt maritus cognoscens, siue hoc fiat ante nuptias siue post, ipso facto in coniugium consentit, nec errorem potest prætexere. Nec hoc casu honestas illi patrocinari debet, cum ipse decus honestatis foedè violarit: Si autem ipse castè vixerit, & ab eo tempore quo resciiuit sponsam vel coniugem compressam ab alio, eam amplius non attigit, & liquidò constet de defloratione, tunc diuortium ipsi concedi posset.

Cùm autem antè Anno 30. Philippus Melanchthon in hoc ipso casu formulam concepit, quam D. Iohanni Pffeffingero Lipsiam misit, existimaui eam hic adscribendam & pijs Iudicibus communicandam esse.

REVERENDO VIRO EXIMIA PIETATE
doctrina ornatò, Domino Iohanni Pffeffingero, Doctõri
Theologiae, Pastori Ecclesie Dei, in
vrbe Lipsica.

S. D. Reuerende D Pastor, sæpè petiuit in clytus Princeps Afcanius Georgius, vt in vtraq; Academia deliberaretur, quid statuendum sit, cum

D E M A T R I M O N I I S.

his qui errore & ignari duxerunt compressas ab alijs, & deinde liberari petunt, nec persuaderi possunt, vt ductas retineant. Tandem igitur formulam scripsi, quam iudicio & Theologici ordinis, & doctissimorum viro- rum qui Consistorio vestro presunt, offero. exemplum vobis exhibebit vt doctissimus Magister Cracouius, gener D. Pastoris nostri, Ego vestrum iudicium libenter sequar, Bene & foeliciter valete Die X. Maij 1572.

Philippus Melancthon.

W Ach dem wir alle wissen/das Gottes ernster Wille ist / das der Ehe- standt recht erhalten vnd Vnzucht verhütet werde / Denn er als ein reynner Gott / warhafftiglich vber alle Vnzucht zornet vnd sie straf- fet / sol die Dbrigkeit in Ehegerichten fleissig vnd streng seyn.

Nun ist die frage etlich mal an vns gelanget / so einer eine als Jung- frau zur Ehe nimmet / vnd hernach befindet / das sie von einem andern vor dem Ehegelübdt beschlaffen gewesen / sie sey Schwanger oder nicht / vnd er / so bald er solches innen worden / sie nicht berürt / sondern klagt vnd bitter / ihn von solchem Weibe / die ihn betrogen hab / ledig zu sprechen / vnd er wolle ihr nicht Gnade erzeigen / was in diesem Fall zu thun sey.

Dauon ist öffentlich / das vor dieser Zeit die Ehe für eine beständige Ehe vnzerrennlichen gehalten vnd haben den Mann von wegen dieses Er- roris vnd Betrugs nicht ledig gesprochen mögen erstlich dazu Bedencken ge- habt haben / das leichtfertige Leute leichter Vrsach nemmen zu klagen / wenn sie hoffen ledig zu werden / Item / das besser ist / das solche Vnfäll so viel mög- lich ist / heimlich bleiben. Item das hernach dasselbige arme Weib / nicht wi- derumb zu Ehren komen könne.

Wiewol nun dies. ibigen Vrsachen nicht gering zu achten / so sind doch die Schäden grösser auff der andern seiten / denn die Versöhnunge geschichte selten / vnd lauffen die Männer weg mit bösem Gewissen / vnd kommen beide Personen in die Irre.

Dieweil denn alle Geseze / fürnemlich dahin gericht seyn sollen / das der Mensch in gutem Gewissen leben vnd Gott anrufen könne / so achten wir nötiger das man dem Gewissen rathet.

Haben der halben bedacht / das für ihn / diese Ordnung in solchen Fäl- len sol gehalten werden.

Erstlich so die That nicht bekandt oder bewiesen ist / ist öffentlich / das man den Mann nit ledig sprechen kan / vnd sol ihm gebotten werden / in dieser Ehe zu bleiben / vnd darinnen Christlich zu leben / vnd sich vnd seine Haus- frau

frauw nicht zu Schanden machen/wie der Text. Deut. 22. den Mann ernstlich strafft/der mit Ungrundt sein eygen Weib zu schanden macht.

Zum andern/so die That bekantt oder bewiesen ist/ als so sie Schwanger gewesen vor der Zeit/hie sol abermal der Richter erklich die Verfehning suchen/die Frauw sol vmb Gottes Willen vmb Verzeihung bitten/ vnd sich zu allem Gehorsam erbiten/ vnd sol der Mann erinnert werden/ daß man auch solcher armen Weiber schonen sol/ denn sie können hernach nicht wider zu Ehren kommen/ Item/Es sey G. D. te gefällig/ daß ein Mensch des ander Schande/so viel möglich/zudecke.

Zum dritten/ so aber der Mann hart ist/ vnd wil dem Weibe nicht Gnade erzeigen auff vorgegeschene gute Erinnerunge/ vnd begehrt endtlich/ daß man ihn ledig spreche/ sol der Richter zuor auch diese Vorsichtigkeit v. ben/Nemlichen:

Der Mann vnd Weib sollen gefragt werden/ Ob der Mann auch das Weib hernacher berurt habe/nach dem er gewußt habe/ daß sie zuor von einem andern beschlaffen sey/ vnd so man solchs befindet/ daß er sie hernach berurt hat/sol man sie nicht scheyden/ denn er hat nach diesem Wissen inn sie gewilgt/vnd kan Errorem nicht allegiren.

Die andere Fürsichtigkeit ist/ Daß man das Weib heimlich frage/ Ob der Thäter sie auch nach dem Verlöbdt berurt hat/ vnd so dieses geschehen ist/ so kan der Richter den Mann loß sprechen/ vt in casu adulterij, vnd ist des Richters Gewissen sicher.

Zum vierdten/ Wenn der Mann nach allen diesen Processen darauff beharret/ daß er endtlich begehret/ man sol ihn ledig sprechen/ vnd hat das Weib nicht berurt nach der Zeit/da er innen worden/ daß sie zuor von einem andern beschlaffen gewesen/ sol ihn der Richter im Namen Gottes ledig sprechen auß diesem Grundt.

Wiewol die Bürgerlichen Gesetz in Moysse/ vns nicht binden/ so sithet man dennoch darinnen/was Gott zuläßt/vnd nicht zuläßt/vnd ist die Christliche Obrigkeit in ihrem Gewissen sicher/ daß sie nicht wider Gottes willen handelt/so sie etwas ex autoritate zuläßt/ das in Moysse zugelassen ist/ Nun ist öffentlich außgedruckt in Deut. 22. daß man nicht allein den Mann ledig sprechen sol/sondern daß man das Weib auch tödten solt.

Auß diesem Grundt ist die Obrigkeit sicher/ so sie den Mann ledig spricht/Denn in vielen Gesetz in Moysse ist ernstlich zuuersehen/ daß G. D. te zörnet/vber Confusionem femininum, Deus est castus Spiritus & vult intelligi castitatem & ordinem à se ordinatum, & irascitur seminū confusioni.

D E M A T R I M O N I I S .

Es möchten auch viel probabilia de errore hie angezogen werden/ aber dieses Exempel in Mose ist stärker / vnd tröset des Richters Gewissen.

Vnd mag also der Richter solchen Mann ledig sprechen / vnd soll ihn dabey erinnern/daß solches ledigsprechen/ seinem Gewissen zu gute geschehe/ Darumb sol er also leben/ daß er Gott im guten Gewissen anrufen könne/ vnd soll ihm hiemit erlaubet seyn / widerumb Ehrlich vnd Christlich zu frey n.

Daß Weib aber sol gestrafft werden/denn sie hat viel Sünde / Erstlich hat sie Vnzucht getrieben wider Gott / vnd hat hernach diesen Mann berrogen vnd betrübet/zu dem ist das Ergerniß auch Sünde/darumb sol die Weltliche Ditzkeit sie in dieser Stadt oder Ampt nicht dulden/da der Mann seine Wohnung hat.

Wie aber dem Weibe hernach zu rathen sey / davon sol sie rath haben bey dem Pastor in ihrer Kirchen da sie wohnet.

Id est: Posteaquam omnes scimus hanc esse Dei voluntatem, quòd coniugia rectè conseruentur, & libidines euitentur, cum ipse vt castus Deus omnibus inconcessis commixtionib. verè irascatur & eas puniat, ideo Iudex Ecclesiasticus hac in re diligens & strenuus esse debet. Szpè autem à nobis quæsitum fuit, si aliquis aliquam vt virginem ducit, & postea comperit eam ante sponsalia ab alio viciatam esse, siue sit grauida siue non, & quamprimum hoc resciauit, eam non attigerit: sed conqueratur & petat se à tali muliere, à qua deceptus fuit, per sententiam liberari, quia non velit hoc delictum ipsi condonare: quid hoc casu faciendum sit?

Et palam est, quòd antè hæc tempora tale matrimonium firmum & inseparabile estimatum fuerit, neq; propter istum errorem & dolum marito diuortium concesserunt, moti fortasse initid, quòd homines perulantes ex leui causa soleant conquerendi ansam arripere, quando sperant separationem. Item meliùs esse vt tale infortunium, quantum possibile sit, reticeatur, Item quòd misera muliercula non faciliè secundas nuptias sperare possit.

Et quanquam hæ & similes causæ non leuiter æstimandæ sunt, tamen damnum ex parte alterius maius est, quia rarò fit reconciliatio, & aufugiunt mariti mala conscientia, & ambo fiunt erronei.

Quia autem omnes leges præcipuè ad hoc constitui debent quòd homo in bona conscientia viuere, & Deum inuocare possit, ideo magis necessarium esse iudicamus, vt conscientijs consulatur.

Ea propter cogitauimus in posterum in tali casu hunc ordinem seruandum esse.

Primò

Primò si factum ipsum non est confessatum neq; probatum, manifestum est, quòd maritus separari non possit, sed debet ei mandari, vt in isto coniugio persistat & pie viuat, & se, & coniugem suam non deformet, sicuti text. Deut. 22. maritum seuerè punit, qui falsò propriam coniugem iusamat.

Secundò, si factum est confessatum vel probatum, eam ante tempus matrimonij grauidam fuisse, tunc Iudex denuò debet reconciliationem tentare, coniunx fiat marito supplex & condonationem petat, & se ad omnem obedientiam offerat, marito etiam ad animum reuocari debet, talibus miseris mulierculis parcendum esse, ideo quod non possint priores matrimonij honores adipisci, & placere Deo, vt alter alterius crimen quantum possibile sit, tegat.

Tertiò si maritus durus est, & ad talem admonitionem coniugi delictum non velit remittere, sed simpliciter petat separationem, eo casu Iudex hac circumspeditione vti debet, nempe, maritus & vxor interrogari debent, An etiam maritus, cum rescituit vxorem viciatam, postea nihilominus eam attigerit, & si constiterit, postea eam attigisse, tunc non debet fieri separatio, cum errorem prætere non possit, & in eam consensisse videatur.

Deinde etiam & illa prouidentia vti debet Iudex, vt mulierem clam interroget, An etiam stuprator post celebrata sponsalia cum ea rem habuerit, & si hoc ipsa fatetur, Iudex potest maritum tanquam in casu adulterij absoluerè.

Quartò quando maritus post iam dictum processum in hoc perseuerat, & finaliter petit se absolui à coniuge, quam non cognouit post illud tempus, quo primum rescituit, quod antea ab alio viciata fuit, tunc Iudex in nomine Domini absoluat eum ex hoc fundamento.

Quoniam ciuiles leges Mosaicæ nos non obligent, tamen ex ijs perspicitur quid Deus permittat, vel non, & Magistratus in conscientia tutus est, quod contra voluntatem Dei non agat, quando ex autoritate aliquid permittit, quod in Mose concessum est. Clarè autem Deut. 22. expressum est, quod non solum maritus hoc casu absolui debeat, sed etiam eius coniunx lapidibus obrui, vt moriatur.

Ex hoc fundamento Magistratus tutus est, quando maritum à coniuge tali liberauit, quia ex multis legibus Mosis patet, quod Deus seuerè irascatur confusioni seminum, quia est castus Spiritus & vult intelligi castitatem & ordinem à se ordinatum, & irascitur seminum confusioni.

DE MATRIMONIIS.

Possent etiam multa probabilia de errore hic adduci, sed istud exemplum in Mose est fortius & consolatur conscientiam Iudicis, atq; ita Iudex potest maritum absolueret, & marito dicere debet, quod talis absolutio ratione conscientia ipsius facta sit, & ideo eum ita viuere debere, vt Deum in bona conscientia inuocare possit, & liberum ipsi est alias inire nuptias.

Mulier autem debet puniri propter multiplicia peccata commissa: primò propter commissam libidinem aduersus Deum. Deinde quòd hunc maritum decepit. Tertiò ratione Scandali. Quare magistratus ciuilibis ipsam in loco vbi maritus habitat, tolerare non debet.

Quomodo autem mulieri consuli debeat, ipsa consilium petere debet à pastore, vbi habitat. Hactenus Philip.

Et pro hac supra dicta sententia, bene facit regula ab Apostolo tradita, quòd coniugium apud omnes debeat esse honorabile, Hebræ. 13. sed quando aliqua se vendit pro virgine, & est stuprata ab alio, isto casu non honoratur matrimonium, sed potius inhonoratur. Ergo, &c.

Item pro hac sententia bene facit id, quòd in ordinatione Electorali disponitur, nempe quando iura discrepant à scriptis Theologorum maxime Lutheri & Philippi, quod tunc in causis matrimonalibus pronunciarì debeat secundum Theologorum approbatam sententiam, all. c. 8. mihi fol. 247. sed sic est, quod Theologorum scripta ex diametro pugnant cum hoc casu cum dispositione iuris Canonici, Ergo, &c.

Finaliter in hoc quotidiano casu ita distinguendum esse videtur: Aut sponsus præ tendit sponsam ab alio stupratam esse, & tamen de tali stupro non constat, cum sponsa non sit inuenta grauida, tunc sponsus ad ambiguam probationem neq; admitti, neq; separatio ipsi concedi debet, per text. c. Quemadmodum de iureiur. Sibi enim imputare debet, cur mores sponsæ suæ non diligentius & melius exquisierit:

Aut de stupro constat, ita quod ex alio grauida reperta sit, quo casu allegata constitutio Leonis 93. loquitur, tunc si maritus sciuit stuprum, & nihilominus cognouit eam, separatio locum habere non potest: Si verò maritus nihil sciuit de stupro, sed vt primum hoc resciiuit, amplius coniugem suam non attingit vel non cohabitauit, & reconciliatio frustra tentata esset, tunc posset maritus hac vel simili forma mutatis mutandis per sententiam absolui.

X X X V.

FORMA SENTENTIAE CASV QVO

quis inscius duxit viciatam ab alio.

In Ehesachen A. Klägerin an einem / vnd B. seine Hausfraus
 Beklagte anders Theils / Erkennen vnd sprechen wir Verordnete des
 hern Consistorij zu Dresden vor Recht. Weil Beklagte selber gestanden
 vnd bekandt / daß sie von einem andern geschwängert worden / ehe vnd zuor
 sie Klägerin die Ehe zugesage / vnd gleichwol das Eheliche Beylager / als
 wenn sie noch Jungfrau were / mit ihme gehalten / vnd solche Schwänge-
 rung verschwiegen / Kläger auch vor dem Beylager / dauon ganz vnd gar
 nichts gewußt / sondern allererst nach gehaltenen Hochzeit solches erfahren /
 vnd mit der Ehe nun worden / vnd dar auff als baldt sich ihrer gänzlich ge-
 euffert / vnd sie ferner nicht berüret / vnd aber sich nun mit ihr vber alles Be-
 schehen erum zu suchet / vnd sie hnen lassen wil / sie widerumb zu sich zu nehmen.
 So wirdt er auch wegen solches vnchristlichen Betrugs vnd begangener
 großer Vnruew / auß nachlassung Göttlicher / vnd dieser Lande vbllicher
 Rechte / von ihr der Ehe halber billich gescheyden / vnd loß erzhlet / Inmas-
 sen wir ihn von ihr hiermit scheyden / vnd loß zehlen / doch der Weltlichen
 Obrigkeit wider die Vorkrecherin ihrer Straff vbenommen / vnd da sich
 Kläger ohne Gefahr seiner Gewissen außser dem Ehestande nicht enthalten
 köndte / dazu er doch stüß zuermahnen / wie als dem vnschuldigen Theyl sich
 seiner Gelegenheit nach / mit einer andern zuuehlichen / vnd daß Beylager
 mit gewöhnlichen Ceremonien zuuolziehen / gestatten vnd nachlassn / von
 rechts wegen.

Id est: In causa matrimoniali inter A. actorem ex vna & B. coniugem ipsi-
 us ream ex altera parte, decernimus & pronunciamus, Nos deputati ad
 supremum Consistorium Dresdense, cum rea ipsa met facta sit, quod ab alio
 impregnata fuerit, priusquam auctori matrimonium promiserit & ni-
 hilominus cum ipso nuptias celebrarit, ac si adhuc virgo fuerit, & ita im-
 pregnationem reticuerit: actor etiam ante nuptias celebratas de hac re
 profusus nihil sciuerit, sed post consummatum matrimonium primum
 hoc re ipsa expertus sit, & ab eo tempore eam amplius non cognouit, &
 nullam reconciliationem admittere, neq; eam ad se recipere velit:

Ideo ob tam enormissimam læsionem & deceptionem ex permis-
 sione sacre Scripturæ & harum regionum vsitato iure, merito ab ipsa li-
 beratur & absoluitur, quemadmodū eum hac sententia liberamus & ab-

D E M A T R I M O N I I S .

foluimus. Reseruata tamen Magistratui poena contra ipsius vxorem ratione delicti commissi. Et si actor sine periculo conscientia suæ extra coniugium se continere non posset, ad quod tamen diligenter monendus & adhortandus, tunc ei tanquam parti innocenti concedimus, & potestatem facimus, quod cum alia matrimonium inire, & debitis solemnitatibus illud consummare possit. Iure mediante.

Sæpè euenit, quod noua nupta ante tempus aut post, citius vel serius pariat, atq; ideo maritus non velit partum agnoscere, sed dicat esse foetum adulterinum, & petit separationem, Hic occasione quæstionis præcedentis quæri potest.

X X X V I .

*AN LIBERI SEXTO, SEPTIMO ET OCTA-
uo mensē uiuo patre nati, & qui post obitum patris undecimo
mense editi sunt, pro legitimis iudicari de-
beant necne?*

De Iure Saxonico est text. de hac re Landrecht/li. 1. art. 36. vbi dicitur: Wenn ein Weib ehe die Zeit kompt gebieret, so mag man solch frue Kind in seinen Ehren schelten/ das ist / für Buehrlich halten. Also auch / wann ein Weib nach ihres Mannes Tode Kinder gewinnet / mag man solch Kindt auch beschelten/wenn es zu spat g. boren ist / hoc est, sicut textus latinus habet. Si maritata mulier ante definita tempora, maturius prolem genuerit, proles huiusmodi in iure suo increpari potest. Idem est de prole viduæ post obitum mariti tardius nata censendum. Hic quia non aperit neq; declarat text. An & quando liberi citius vel tardius nati dicantur: Ideo hæc quæstio opus habet declaratione, vt Iudex scire possit, quid in vno aut altero casu pronuncian- dum sit. Sunt ergo casus distinguendi.

Primò, quando post nuptias natus est puer septimo mense, iste partus censetur legitimus, vulg. L. Septimo mense De stat. homin. Bartol. & Modern. in princ. L. Gallus De liber. & posthu. vbi declaratur tria tempora partus perfecti, nempe 7. 9. & 10. mensis: plenè Galen. in lib. De Septimestri partu. & quod de 7. mense traditur idem intelligendum & accipiendū est, etiamsi in initio 7. mēsis puta post duos dies 6. mensis puer esset editus, quia nihilominus pro legitimo habendus est, vt sentit. gl. in d. l. septimo mense, & probatur per text. in L. 3. §. fin. ff. de suis & legit. vbi Vlpianus dicit, legitimum partū nasci eum, qui 128. die in lucem editus est. Si triginta
dies

dies cōputentur pro vno mense constituuntur sex menses & duo dies, qui faciunt inīitium septimi mensis. Mensem autem accipimus, qui continet 30. dies, sicut in ordinatione Cameræ Imperialis: in alijs tamen terminis part. 2. nu. 30. annotatum est, & latius traditur per Signorol. De Homodeis conf. 38. incipiente, Si quærat an appellatione mensis, & per Alexand. conf. 114. nu. 3. lib. 5. & probatur in terminis alleg. L. 3. §. fin. De suis & legit.

Secundò, quando puer octauo mense, vel completo eo mense post duos dies natus est, tunc talis partus pro legitimo non habetur, ita concludit Match. de afflict. decis. 236. incipiente, Petrus de S. Iuliano, & hanc sententiam pluribus authoritatibus, tanquam communem defendit Tiraquell. in repetitio. L. si vnquam in verb. suscepit liberos nu. 205. C. de reuocand. donat. & redditur ratio, quòd talis partus non soleat diu viuere. Alij verò sunt in contraria opinione, qui dicunt, etiamsi octimestris partus regulariter non soleat diu viuere, quòd tamen propterea pro legitimo non debeat haberi, & quòd octimestris partus, aliquando diu vixerit, tradunt Hip. in lib. de Octimestri partu, & Cardan. medicus in suis Coroll. & hanc sententiam tanquam mitiorem plurimi docti secuti sunt, quos refert Tiraquell. in loco præall. Etiam si ergo partus octauo mense editus sit, tamen marito eam ob causam diuortium concedi non debet, etiam dato, quòd probare veller vel posset, vxorem ante illud tempus cum alio consuetudinem habuisse, quia non probat hoc esse, quòd ab hoc contingit abesse L. neq; natales C. de probat. L. Non hoc C. vnde legit. Cum possit esse quòd ex marito sit facta grauida, & non ex adultero: quòd & iura præsumunt, & alias in obscuris, quòd minimum lædit, sequendum sit, iurib. vulgar. De illo autem puero, qui natus est mense sexto vel infra, non dubium est talem pro legitimo haberi non debere. Felin. in c. sicut tua in fin. extr. de Homicid. Bart. & Moderni in alleg. L. Gallus & Tiraquell. in all. L. si vnquam, & benè probatur per alleg. L. 3. §. in fin. de suis & legit.

Tertiò, quando puer est editus 11. mense post mortem patris, an tunc debeat haberi pro legitimo, nec ne, inter doctos diuersæ sunt opiniones. gl. in all. art. 36. Sandtrecht/ lib. 1. concedit tantum 10. menses & duos dies, idem sentit gl. in Aut. De restit. & ea quæ parit 11. mense in verbo perfecto, quam sequitur Bart. in L. Gallus. Alij verò contendunt natum post 10. mensem non esse legitimum Bald. & Alexand. in all. L. Gallus & ibi Iaf. nu. 63. Alij autem legitimum esse affirmant. per text. in all. Auth. de re-

D E M A T R I M O N I I S :

stitution. & ea quæ parit 2. c. quam sententiam confirmat Tiraquell. in d. L. si vnquam. Gell. & Aristor. referunt exempla de ijs, quæ vndecimo mense pepererunt, vt traditur per Alciat. De præsumpt. part. 1. præsumpt. 40. Levinus Lemnius de occultis naturæ miraculis. & ita pronunciatum & iudicatum scio autoritate Hipocrat. lib. de octimestri partu in fin. vbi inquit. Cum vltra plenilunium mulier concipit, necesse est eum conceptum vndecimum mensem attingere, ac apprehendere, quod ad vltimum circuitum perueniat, de qua re vide commentarios Leonardi Fuchsi in lib. 6. Epide. Hippocrat. particula 7. mihi fol. 164. vbi luculenter hanc materiam disputat & resoluit & postremæ opinionis huius sententiam approbat, pro qua nostra ætate fuit lata sentent. & c. Et fuit lata sententia per Consistoriales Vuitebergenses in casu foeminae aliquius, quæ ante & post obitum mariti honestè vixerat, & pepererat femellam vndecimo mense post obitum mariti, quem partum pronunciarunt ipsi esse legitimum. Tu vide & adde his, quæ in hac materia dixi in L. 3. nu. 36. De iureiur. & Herodot. de Damaretho li. 6. & Plini. li. 7. cap. 5. Gell. li. 3. cap. 16. Aristoteles de natura animalium, li. 7. cap. 3. & 43.

X X X V I I.

AN ET QUANDO PROPTER infidelitatem possit fieri diuortium.

Initiò sciendum est inter infideles non esse numerandos aut computandos eos, qui in vno aut altero Christianæ religionis articulo dissentiant, & tamen nihilominus in fundamento Christianum dogma profitentur, sed nomine infidelitatis intelligendos & accipiendos esse, Ethnicos, Turcas, Iudæos, & horum similes. Beza de diuort. pag. 146.

Quantum autem ad quæstionem propositam attinet, Theologi & Canonistæ in ea non conueniunt, quo fit vt distinctione opus sit, quo ad casus contingentes. Possunt autem tres casus considerari.

Aut Christianus vult ex gente Iudaica vel Turcica ducere aliquam, & hoc illi permitti non debet, & si contra prohibitionem magistratus
matri-

matrimonium cum tali consumauerit, tunc talis a postata eam ob causam per magistratum puniri debet, L. Ne quis C. de Iud. quod etiam ad coniuges Christianos extenditur, quando vna persona ex coniugibus à religione Christiana descisceret, & Iudaicam vel Turcicam amplecteretur. c. Iudæi 28. q. 1. vbi text. hoc casu separationem admittit.

Aut vtrâq; persona addita est religioni Ethnicæ vel alij Idolatriæ, tunc, si vna pars ad fidem Christianam conuerteretur, & altera pars non vellet cohabitare, vel si cohabitare vellet, sed hoc non absq; blasphemia fieret, tunc secundum canones fideli diuortium concedi debet. c. Quanto extr. de diuort. de quo casu multa congesit Didac. in Epitom. causar. matrim. part. 2. cap. 6. & 7. §. 4. & 11.

Aut coniugati sunt ambo Christiani, tunc si maritus vel vxor deficeret à Christiana religione ad Ethnicam vel aliam Idolatriam, diuortium secundum Canones non permittitur, all. c. Quanto. Beza autem in lib. de repud. & diuort. mihi pag. 113. vsq; ad pag. 139. hanc quæstionem diffusè tractans, ac Canonum distinctiones improbens, concludendo vti- tur his verbis: Horum omnium hæc summa est, fideli cum infideli sponsalia prorsus esse dissuadenda, & legib. ciuilib. interdicenda, ac grauius vindicanda, sed si fortè contracta fuerint, siue ab initio vterq; fuerit infidelis, siue alter tantum, siue cum vterq; esset infidelis, alter postea factus sit fidelis, siue cum vterq; fidelis esset, alter postea factus sit infidelis: puta Iudæus aut Mahumetanus, aut ex eorum hæreticorum genere, qui fundamentum pietatis abnegant, eiusmodi inquam sponsalia, si nihil aliud obstat, omnino firma & immutabilia permanere, quandiu infidelis consentit in coniugis officium, Quod si infidelis infidelem deserat, tunc penitus liberum esse fratrem aut sororem à sponsalium obligatione. Hactenus Beza. Vbi verbum sponsalia ponitur pro matrimonio consumato, & huius sententiæ est etiam Philip. Melanchth. tit. de coniugio. & Luther. in explicatione cap. 7. ad Corinth. etiam hoc casu rejicit canones, §. Wie solte dann nicht das Christliche Gemahl harren, & sic ex sententia Theologorù hoc casu contra Canones, diuortium permittitur, parti Christianæ, & huic Theologorum sententiæ magis conuenit litera text. in all. c. 7. vbi hæc sunt Apostoli clara verba: Reliquis autem ego dico non Dominus, si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc assentitur vt habitet cum illo, ne dimittat eam, & mulier quæ habet maritum infidelem, & is assentitur, vt habitet cum ea, ne dimittat illum: Sanctificatus est enim maritus incredulus per vxorem, & sanctificata est vxor incredula per maritum, alioqui

D E M A T R I M O N I I S.

filij vestri immundi essent, nunc autem sanctificati. Quod si incredulus discedat, non est seruituti subiectus frater aut soror, in huiusmodi, &c. Et quia Apostolus non distinguit, nec nos distinguere debemus: vulg. L. De precio, de public. in rem actio. Est & hoc admonendum, quod Hemming. pag. 204. existimat, foeminam impiam in hæresit lapsam si maritum fidelem tentaret seducere, diuortium quoad thorum permittendum esse cum hoc crimen videatur grauius adulterio, adde Bezam in all. libello de repud. §. sed quid si fidelis pag. 232.

Et hæc quidem de causis diuortij quæ in foro vsum habent, dicta sufficiant, qui volent scire plures diuortij causas videant illi Theodos. & Valent. in L. consensu, C. de repud. & Iustinian. in Auth. de nupt. §. Distrahuntur & §. Mitiores coll. 4. & in Auth. vt liceat matri. & auia. §. Quia verò plurimas coll. 8. Quas causas omnes ibi gl. his versib. complexa est:

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte core nequibus,
Hæc socianda vetant. connubia, iuncta retractant.*

In his versibus duodecim numerantur impedimenta matrimonij, quæ & vetant contrahenda, & dirimunt contracta. 1. Error scilicet perfoæ, vt quando puto me ducere Barbaram & duco Catharinam, sicuti Iacob & Lia pro Rachaël in lectum traditur. 2. Conditio, scilicet seruitutis, vt si quis conrraheret cum serua, quæ se liberam dicebat. 3. Votum, scilicet religionis seu Monachatus. 4. Cognatio, quæ secundum canones est triplex: nempe, Naturalis, Spiritualis & Legalis. 5. Crimen, videlicet, si quis gladio vel veneno maritum occideret, vt eius viduam in vxorem ducere posset. 6. Cultus disparitas, vt si Christianus Iudæa duceret. 7. Vis seu violentia videlicet, si quis cogat foeminam, vt sibi nubat. 8. Ordo, scilicet Sacer, vt si quis ordinatus fuerit in Subdiaconum. 9. Ligamen, hoc est, si quis ligatus est vni, non potest alteram ducere. 10. Honestas, scilicet publica, ne quis contrahat cum cognatis sponæ suæ, si illa moriatur ante nuptias. 11. Si sis affinis, id est, si affinitas obsit. 12. Impotentia, hoc est, inhabilitas corporum ad vsum coniugij. Ego verò causas diuortij vsitatas & receptas tantum recensere volui.

Quia verò matrimonia reintegrari possunt, etiam post diuortia facta, ideo causæ Reintegrationis videndæ sunt, quarum sunt tres.

CAVSÆ

X X X V I I I.

C A V S A E M A T R I M O N I I R E -
integrandi quæ sint.

Prima ergò causa matrimonij reintegrandi est, mutua reconcilia-
tio, Wann sich Mann vnd Weib mit einander widerumb versöhnen / cap.
placuit & cap. vxor. 32. q. 7.

Secunda causa matrimonij Reintegrandi est, quando superuenit
adulterium ab ea parte, quæ petijt diuortium. cap. Ex literis de diuort.
vbi Panor. nu. 6. inquit, esse casum singularem. Quòd adulterium viri
& vxoris compensatur, non solum ante sententiam diuortij latam, sed et-
iam post: ita quod si vir innocens non contineat, post separationem fa-
ctam propter adulterium mulieris, matrimonium debeat reintegrari:
quamuis nonnulli dd. fuerint in alia sententia, vt dicit idem Panor. in all.
ca. Ex literis nu. 11.

Tertia causa matrimonij reintegrandi est, si per errorem factum fu-
isset diuortium: Nulla enim sententia in causis matrimonialib. ita transit
in rem iudicatam, quin comperta veritate retractari possit, vt est notabilis
text. in cap. Lator de sentent. & re iudicat.

Quia verò ista Theorica all. Cap. Lator solet esse in ore omnium ad-
uocatorum, cum tamen pauci medullam eius intelligant, Ideo pro infor-
matione Iudicis occasione huius materiæ obiter hic declarabimus.

X X X I X.

AN ET QVANDO SENTENTIA IN
causa matrimonij transeat in rem iudi-
catam, nec ne.

Licet verum sit, quod regulariter sententia in causa matrimonij non
transit in rem iudicatam, sed reuocatur quandocunq; error detectus fue-
rit all. cap. Lator. vbi gl. in verb. permanere. de re iudic. tamen vt ista re-
gula rectè intelligatur distinguendum est, vtrum sententia lata sit contra
Matrimonium, an verò pro Matrimonio.

Primo casu nunquam transit in rem iudicatam all. cap. Lator. &
cap. Consanguinei & cap. Tenor. de re iudicata. Panor. in cap. Ex literis
nu. 12. de consang. & affinit. gl. in cap. 1. in verb. seruetur, vbi eleganter Fel.
nu. 2. vt lite, non contest. & idem Felin. in Rubrica de sponsalib. nu. 4.

D E M A T R I M O N I I S .

Secundo verò casu subdistingendum. Vtrum sententia lata sit pro Matrimonio, quod tamen obstante aliquo impedimento Canonico, puta quia in gradu prohibito contractum subsistere non potest, & tunc similiter non transit in rem iudicatam. all. cap. Consanguinei & cap. Tenor. Ratio istorum duorum casuum est, secund. Panor. in all. cap. Tenor. nu. 6. & d. cap. consang. nu. 7. Quod nullum vinculum seu consuetudo, vel sententia possit peccatorem in peccato suo defendere, propter animæ periculum, deinde quia perinde fauorabile est dissolvere Matrimonium contra legem Dei contractum, atq; legitimum confirmare. Itaq; pars victa non obstante sententia, quandocunq; potest docere de impedimento, quo probato, sententia retractari debet, eò quod non transuerit propter animæ periculum in rem iudicatam. Quod vsq; adeo verum est, vt non solum pars ipsa de impedimento docere possit quandocunq;, sed etiã quilibet de populo, cap. final. Qui matr. accus. poss. cap. Iuravit, vbi Panor. nu. 2. De probat. Felin. in all. Rubrica de sponsalib. nu. 12. Cum tamen aliàs actio popularis consumatur vno agente L. Eum qui §. in popularib. ff. de Iure iur. cap. cum inhibet. vbi Panor. nu. 10. De clandestina desponsat.

Aut sententia fertur pro Matrimonio, nullo subsistente impedimento, & tunc transit in rem iudicatam, si ab eo debito tempore non fue rit appellatum. Ratio, quia eius obseruãtia non nutrit peccatum, & per lapsum decennij videtur non appellans de nouo in matrimonium tacitè consentire, ita gl. in d. cap. Lator, & Panor. ibidem nu. 9. per cap. quod ad consultationem dere iur.

Præterea ista doctrina, quod in causis matrimonialib. sententia non transeat in rem iudicatam, ita accipienda est, vt procedat, quoad hoc, vt non possit probari contrarium, quia illud quandocunq; fieri potest. Nam in causa Matrimoniali non currit præscriptio, vt dicit gl. in d. cap. Lator, in verb. permanere. Sed post latam sententiam, si ab ea debito tempore legitimè non appellatur, præsumptio est pro sententia, quod ritè prolata sit, & quod illud tempus desertæ appellationis dicitur in rem iudicatam transire, nisi enim ita intelligatur, sequeretur absurdum quod videlicet sententia in causa Matrimoniali nunquam mereretur executionem, & sic tale iudicium esset elusorium contra L. Cum prætor ff. de Iudic. ita singulariter consuluit, Paul. de Castr. cons. 354. nu. 2. Vol. 1. incipiente, videretur. Et ideo Iudex eam sententiam, quæ transiit in rem iudicatam, exequi tenetur L. A. Diuo Pio in princ. & ibi dd. ff. de re iudic.

Notabis etiam obiter, si maritus à sententia matrimoniali appellasset,

set, in qua mulier ab ipso liberata fuisset, & pendente appellatione mulier alteri nupsisset, quod tale Matrimonium subsistat & liberi ex secundo marito nati sint legitimi, ita consulit Bald. de Vbald. conf. 3. per totum: quod extat. inter consilia matrimonialia. Et hæc quidem hæctenus de nuptijs licitis & diuortijs in medium adferre volumus, Vt autem materia licitarum nuptiarum plenius cognosci possit, quæ ad licitas nuptias requirantur subiungemus.

X L.

QVAE REQVIRANTVR AD LICITAS nuptias.

Requiruntur autem ad licitas Nuptias, primò, vt contrahentes sint ciues Romani, Id est, homines liberi, vt declarat Imperat. Inst. de Nupt. in princ. Serui enim de Iure Ciuili pro nullis habentur, L. Quod attinet De Regul. Iuris. Hinc est quod serui non dicantur matrimonium, sed contubernium contrahere, L. cum ancillis. C. De Incest. nupt. & seruorum coniuges non vxores, sed contubernales appellantur, L. Vxorem § Codicillis de leg. 3. Hodie verò de Iure Canonico etiam inter seruos & ancillas matrimonium contrahitur, tot. titul. & Rubr. de coniug. seruorum.

X L I.

QVAE TATE MATRIMONIA ineunda.

Secundò requiritur, vt contrahentes sint iustæ ætatis. De hac iustæ ætate Philosophi inter se non conueniunt. Quidam enim masculum tricesimo ætatis anno, fœminam verò pubescentem decimo quinto anno matrimonio copulari debere autumant, vt refert Stobœus sermone 69. & Cœlius lectionum antiquarum lib. 15. cap. 20. Aristoteles autem li. 7. Politicorum cap. 16. existimat masculum esse coniungendum cum fœmina paulò ante tricesimum septimum annum, fœminam verò anno decimo octauo.

In iure autem nostro ea ætas definita est, vt masculi puberes, fœminæ autem viripotentes esse debeant, ita quod in fœminis ætas duodecim, in masculis verò quatuordecim annorù requiratur, vt declarat Iustinian. Instit. Quib. mod. tutela finia. in princ. L. in sponsalib. iuncta ibi gl. de sponsalib. quod & ante Iustinian. ita obseruatum fuisse tradit Tertull. vetustus autor, qui tempore Seueri Imperat. floruit in lib. De Virg. veland.

D E M A T R I M O N I I S.

& in lib. De anima. In qua ætate ius ciuile præsumit eos habiles & idoneos esse ad matrimonium contrahendum, & huius rei rationem quidam adfuerunt eam, æquum esse, vt lex positiuæ conueniat naturæ: sed comperit esse naturaliter fœminas pubescere anno duodecimo, masculos verò anno decimo quarto, de qua re Macrobius lib. 7. Saturnal. & lib. 1. in Somnio Scipionis, cap. 6. sic scribit. Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit, tunc enim moueri incipit vis generationis in masculis, & purgatio fœminarum, ideo & tutela pueris quasi virile iam robur absoluitur, de qua tamen fœminæ propter votorum festinationem maturius biennio legib. liberantur. Hactenus Macrobius. Vbi votorum festinationem videtur appellare, quam nos doli capacitatem, aut malitiam ætatem suppletentem dicimus. Aristot. etiam huius ætatis mentionem facit, De histo. animal. lib. 5. cap. 14. Et istud tempus 14. annorum in masculo, & 12. in fœmina debet esse completum ad hoc, vt nuptiæ consistere possunt. L. minorem de ritu nupt. L. Sancimus. C. De nupt. c. 2. De despons. impub. vbi Papa vtitur verbo peruenerit, quod denotat perfectionem. L. vrbana §. pernoctare. De verbor. sing. in adoptionib. tamen & legatis alimentorum plena pubertas obseruatur, hoc est, annus decimus octauus, §. Minorem. Instit. de adopt. Itaq; Imperator Adrianus constituit, si vsq; ad pubertatem alimenta relinquuntur, pueris vsq; ad 18. & puellis vsque ad 14. ætatis annum præstanda esse. L. Mela. de aliment. & cibar. legat.

Ius verò Canonicum in nuptijs pubertatem non ex annorum numero sed potentia coeundi iudicandam statuit, cap. puberes, & c. de illis extr. de despons. impub. Quòd autem text. in all. c. puberes dicat, puerperas illas dici, quæ in annis puerilib. pariunt, apud Latinos receptum non est, qui, puerperam appellant, quamcunq; fœminam, quæ recens est à partu. L. illa verba optimus maximusq; quæ est lex 161. vbi præceptor meus Alciat. huius dictionis originem deducit, nu. 6. De verb. significat. Vnde patet. à canonibus ætatem malitia suppleri all. cap. de illis 2. De despons. impuber. Rarò autem contingit potentia coeundi ante 12. ætatis annum, tamen si gl. in cap. Quòd intra in fin. 20. q. 1. referat authoritatem Gregorij, qui id narrat. lib. 4. Dialogor. cap. 19. Puerum nouem annorum nutricem imprægnasse, & Diuus Hieronymus in epistola ad Vitalem presbyterum testatur, se audiuisse puerum quendam in decimo anno grauidam fecisse nutricem, vbi etiam subdit Salomonem in decimo anno genuisse Roboam, de his & similib. exemplis Coel. lectionum antiquarum lib. 8. cap. 3. Ioann. Igneus in L. 1. §. impubes nu. 9. Ad S. C. Sillania.

Circa

Circa hoc secundum requisitum solent moueri quæstiones. An impubes contrahens cum impubere possit pœnitere? Item, quando pubes contrahit cum impubere, an teneatur expectare donec alter perueniat ad legitimam ætatem? Item, an stipulatio pœnalis, quo ad istas personas valeat. Sed quia has quæstiones resolui supra in tractat. Sponsal. nu. 1. 2. & 3. cum seq. ideo hic non repeto.

X L I I.

DE CONSENSU CONTRAHENTIVM MATRIMONIA.

Tertiò requiritur consensus ipsorum contrahentium, consensus enim est de substantia, & veluti basis & causa efficiens matrimonij, cum nuptias non concubitus sed consensus faciat vulg. L. nuptias. De Reg. Jur. sicut parentes Rebeccæ, Genes. 24. inquit, vocemus puellam & quæramus voluntatem eius. Qui consensus verbis vel alio modo declarandus est, puta si puella annuat vel porrigat manum, vt explicat Panor. in c. pen. nu. 4. & 6. De sponsalib. quo fit, si fœmina consensum coniugalem exprimat, & vir anulum tradat, quod matrimonium contractum censi debet. c. pen. vbi gl. in verbo, dicente, in fin. de sponsalib. Traditur enim anulus in pignus matrimonij contracti, sicut arrha solet tradi in pignus contractæ venditionis: Quia talis anulus signum præ se fert, illo pignore corda maris & fœminæ coniungi, & ob id quarto digito sinistræ manus infertur, quod ibi vena sit ad ipsum cor tendens, c. fœminæ 30. q. 5. in fin. & annotauit Gell. lib. 10. cap. 10. Macrobius lib. 7. Saturnal. cap. 13. Polydor. de inuentorib. rer. lib. 2. cap. 21. Nec refert à quo consensus conjugalis incipiat, à viro, vel à fœmina. Quanquam vsitatum sit, fœminam prius interrogari, posset enim contingere quod fœmina requisita à viro vt eum in coniugem acciperet, illa viro responderet, declara tu te prius, quod me in coniugem velis accipere, & declarante viro posset ipsa refragari, & virum illudere & deridere, quia iste solus mariti consensus matrimonium non faceret, vt consuluit Ludouic. Gozadin. cons. 77. Sic, si pater nomine filij exprimat consensum coniugalem præsentem filio & non contradicente, matrimonium contractum censi debet, vt est text. in cap. 1. §. fin. De desponsat. impuber. lib. 6. Quòd, an etiam in extraneis personis hocum habeat, vide gl. in all. cap. Tuæ, vbi Imol. Præpos. & Felin. & Panor. in c. Nonne. de præsumptio: & Hippolit. singula. 147. Non enim verba sunt de substantia matrimonij, vt videtur voluisse gl. in all. cap. Tuæ, in

D E M A T R I M O N I I S.

Verb. verba, De sponsalib. alioqui mutus & surdus matrimonium contrahere non possent, cuius contrarium est verum cap. cum apud. & d. c. Tuæ de spons. Bart. & dd. in L. mutum, in princ. ff. de acquir. hæred. Quare gl. in all. c. Tuæ, à prima opinione recedere videtur & posteriorem amplecti, quæ est communis, quod verba non sint de substantia matrimonij sed consensus. Panor. in c. ex part. nu. 8. & 28. De restitut. spoliat. Aretin. cons. 13. vbi hanc sententiam communem esse fatetur, idem attestatur Boer. decis. 1. nu. 18. & Iohan. Crotus in L. 1. nu. 9. & Lancelotus, Galiaula nu. 75. De verbor. obligat. & pulchrè præceptor meus Marian. Socin. iun. cons. 29. nu. 3. vol. 2.

Quando autem consensus ab vtraq; parte contrahentium declaratur verbis, nulla arrha vel alia re data, tunc tutissimum est, vt contrahentes matrimonia vtantur verbis clavis & non ambiguis, in presentia bonorum virorum, vel honestarum matronarum ad præcidendam disputationem de verb. ambiguitate, cum in rebus certis non sit locus coniecturis. L. Continuus §. 2. vbi gl. fin. allegat. concordant. de verb. obligat. Mouent enim DD. in hac materia varias quæstiones quæ verba importent matrimonium nec ne. Vt sunt illa: Nunquam te derelinquam, quibus verbis matrimonium non contrahi, consuluit Fœlix Matheolus in tract. de matrimo. vol. 9. vel, promitto, quod velim te habere in vxorem, vel, non habeo aliam in vxorem nisi te. Quanquam enim per ista verba matrimonium contrahi videatur, vt est communis opinio Canonistarum in c. ex parte vbi Panor. nu. 3. 6. & 8. De sponsalib. Decius in c. iuravi, in 3. notab. De probation. Alexand. consil. 152. nu. 4. & 5. vol. 5. Alciat. in L. actione nu. 28. C. de transact. tamen cum ab vna parte tantum, per sup. dicta verba consensus interuenerit, istæ opiniones non carent dubio, & posset contrarium defendi, sicut disputat Didac. in all. Epitome part. 4. §. Primus, nu. 5. & 6. cum seqq. Item, Quomodo illa verba, ego nullam accipiam in vxorem præter te, intelligi & exponi debeant. Vide Iacob. Leonis. in consilijs matrimonialib. cons. 52. vbi concludit quod secund. morem loci, talia verba constituent matrimonium de præsent. Quare in his & similibus casibus de facto contingentib. vbi de verbis ab vna vel altera parte prolatis, lis esset, an matrimonium inducant, Iudex diligenter considerare debet personas, circumstantias & omnes qualitates, arg. L. in fundo de rei vendic. quid inter partes verisimiliter fuerit actum nec ne. vt promissa coniugiorum malitiosis ludificationibus non implicentur, sed quantum fieri possit, pro matrimonio pronuncietur, cum & alias in contractibus
volun.

voluntas contrahentium magis inspici solet, quam verborum conceptio. *L. fin. C. Quæ res pignor. & in dubio pluris* solet fieri opinio vnius doctoris pro matrimonio, quam omnium aliorum contra matrimonium, vt tenet Hostiens. in c. Si vir de cognat. spiritual. quæ refert But. in c. per tuas de cond. appof. Felin. in Rubrica de sponsalib. vt & sup. admodum circa materiam sponsaliorum nu. 11.

Requiritur ergo consensus contrahentium, quia vbi non accedit consensus, ibi non subsistit matrimonium, etiam si commentitia quædam verba interueniant. c. Tua nos duxit de sponsalibus.

X L I I I.

AN ET QUOMODO MATRIMONIA inter absentes contrahi possint.

Non solum autem inter præsentem, sed etiam inter absentes matrimonium contrahi potest, per procuratores, c. fin. vbi Dominicus de S. Germaniano & Philippus Franc. de procuratorib. in 6. & requiritur mandatum speciale ad contrahendum cum certa nominata persona, vt est text. in *L. generali mandato, De rit. nupt.* Nec refert, quibus verbis talem matrimoniale contractum, procurator incipiat, Alexand. consil. 149. nu. 8. vol. 5. Panor. in c. Ex parte 2. De conuers. coniugat. Et potest illud mandatum semper reuocari ante matrimonium contractum, etiam si iuramentum interuenisset, gl. in alleg. c. fin. in verbo reuocatus. Nec opus est reuocatione primi mandati, si secundum mandatum cum alia contrahenda superuenisset, antequam matrimonium esset contractum cum prima. arg. cap. Si duo, de procurat. in 6. Cum autem iuuenes & puellæ soleant inuicem literas scribere, in quibus alter alteri matrimonium promittit, quæstionis est: An per Epistolam matrimonium contrahi possit? De qua quæstione, videnda est gl. in cap. Nec illud, in verb. vxor sub fin. 30. q. 5. Felin. in c. Ex parte nu. 10. de rescript. late Zas. consil. 2. 3. 4. & 5. vol. 3. Paris. consil. 55. vol. 4. Corras. lib. 3. Miscelaneor. cap. 4. Vnde obseruandum est, quod consensus in contrahendis matrimonijs omnino sit necessarius, tam inter personas præsentem quam absentes. Nuptiæ enim consistere non possunt, nisi consentiant ij qui coeunt, quorumq; in potestate sunt, vt inquit Ictus in *L. 2. ff.*

De rit. nupt.

M A R L

D E M A T R I M O N I I S.
X L I I I I.
MATRIMONIA METU CONTRA-
cta, an & quando valeant.

Accidit quandoq; quod iuuenes & virgines mutuo amore flagran-
tes in aliquem certum locum vel domum clam conuenire soleant, & vir-
gines in illo loco suos amicos abscondere consueuerunt, qui metu armo-
rum iuuenes ad hanc vel illam ducendam cogere solent, sub promissione
iuramenti ab adolescente in praesentia ipsorum facta. Saepè etiam eueni-
re solet, quod parentes vel tutores liberos & pupillos suos ad matrimonij
promissionem verberibus vel minis adigere solent, interueniente iura-
mento, hic quaeritur: An tale matrimonium iusto metu contractum, va-
leat, nec ne? In hac quaestione Theologi & Iurisperiti conueniunt & deci-
dunt, quod talia coacta sponsalia vel matrimonia promissa, non valeant:
Cum debita tamen declaratione & limitatione, vt iam dicam. Licet aliàs
gesta per metum, teneant, & per actionem quod metus causa rescindan-
tur: tamen matrimonium per metum vel minis contractum deficiente
consensu, est ipso iure nullum per text. in c. cum locum, vbi Panor. nu. 5.
&c. Veniens el. 2. vbi idem Panor. nu. 7. De sponsalib. &c. extr. Quod
met. caus. adeo vt non sit necesse quod rescindatur actione quod met.
caus. gl. in L. 1. §. fin. in verb. Non valet, de auth. & consens. tutor. Ias. in
L. pacta nouiss. nu. 13. ff. de pact. Quia matrimonia debent esse libera:
nam coacta difficiles exitus habere consueuerunt. c. requisit, & c. gem-
ma de sponsalibus L. fin. in fin. de sponsalibus. Et quanquam regulariter
metus non excludat consensum, & consequenter actum ex illo consensu
dependentem non vitiet ipso iure, eo quod coacta voluntas sit voluntas.
L. Si mulier §. pen. iunct. ibi gl. in verbo volui. Quod met. causa: sed
actio detur ad rescindendum contractum metu probato. L. metu, §. Sed
quod praetor ff. Quod met. caus. L. 1. C. de rescind. vend. Bart. in L. & ele-
ganter nu. 6. De dol. Zas. in §. actionem, nu. 45. Infit. De action. tamen
hoc non procedit in matrimonio d. c. cum locum, vbi Panor. nu. 2. quia
matrimonium metu contractum ipso iure est nullum all. c. veniens el. 2.
Ias. in L. Titia nu. 4. cum seqq. De verbor. obligat. Thom. Ferrar. cautel. 7.
Iohan. Neuisan. in sua sylua nupt. pag. 198. Luther. in suo libello De caus.
matrim. art. 5. & ista est communis opinio, vt tradit Boër. conf. 20. nu. 43.
etiam si iuramentum interuenisset, cum per iuramentum metus non pur-
getur, c. significauit, vbi gl. in verb. tanta vis de eo qui duxit; nec iuramen-
tum

tum defectum consensus suppleat, vt notatur in c. fin. de procurat. vt communiter tenent D. D. & nouiss. Didac. in sua epitome part. 2. c. 3. §. 5. nu. 3. cum seq. Vnde si scholaris vel quispiam alius repertus de nocte in domo vel lecto alicuius puellæ vel mulieris, metu vel minis per patrem vel alios consanguineos, coactus sit, cum aliqua matrimonium contractum. tale matrimonium ipso iure non valet all. c. veniens. & ita in terminis consuluit Autho. Rosellus consil. 43. Quod extat inter consilia matrimonialia, mihi fol. 105. & ib. plene Hippolit. Riminald. conf. 77. mihi fol. 245. Nisi metus præcedens postea per actum subsequenter, puta per copulam carnalem purgaretur, quia tunc præcedens violentia, vel iustus metus in consensum transit, & purgatur, dummodo voluntaria sit copula & non violenta d. c. consultationi, vbi Panor. nu. 7. De sponsalib. est & hoc notandum, Matrimonium metu contractum spontanea cohabitatione conualescere. c. ad id vbi gl. verb. per annum, & Panor. nu. 1. & 4. De sponsalib. Simili modo conualescit matrimonium metu contractum, quando postea cessante causa metus spontanea ratificatio fuisset subsequuta: potest enim metus ex interuallo purgari L. 2. C. de his quæ vi metu suæ causæ late Cacheran. in decisionibus Pedemon. decis. 177. nisi causa metus adhuc duraret tempore ratificationis, quia tunc per talem spontaneam confessionem metus non diceretur purgatus all. conf. 77. maxime si protestatio de non consentiendo ante præcessisset Didac. lib. 4. part. 2. cap. 2. nu. 3. quæ omnia in circumscripta Iudicis deliberatione posita sunt. Constat enim metus & violentia ex præsumptionib. & coniecturis all. con. 77. Sic etiam matrimonium vi vel metu initio contractum conualescit, quando tempore publicorum sponsaliorum metum passus, taceret de metu & non reclamaret publicis sponsalibus, sed ea acceptaret, tunc per hoc sponsalia vel matrimonia conualidantur. Luther. all. ca. 5. & hanc sententiam late comprobatur Augustin. Bero. q. 84. nu. 6. & Neuizan. in loco prædicto pag. 198. & Riminald. in all. conf. 77. Sunt tamen qui existimant iuuenem in lecto repertum, cogi posse matrimonium metu contractum adimplere, per ea quæ referuntur in ca. inter cætera 22. q. 1. & gl. in c. maiores, §. item quæritur in verb. conditionali de Baptis. & quod tradit Dec. in L. velle de Reg. iur. gl. in c. merito 15. q. 2. & Bart. in L. si mulier §. si metu ff. quod met. caus. Pro qua sententia adducunt etiam text. Exodi cap. 22. repetitum in c. 1. De adult. de cuius cap. 1. intellectu vide Didac. in Epitome de sponsalib. & matrim. part. 2. c. 6. nu. 15. Autumant enim ipsi, quando contra eam qui ita in lecto repertus esset, in vno aut altero

D E M A T R I M O N I I S.

casu exemplum statueretur, quòd hac ratione effrena iuuentutis libido coërceri possit, neq; stupratori vim aut iniuriam fieri, cum hoc quod ipsi accidat ille sua culpa sentiat, & ideo sibi accepto ferre debeat, L. quoduis de regul. iur. quod tamen nunc non disputo, sed discretioni Iudicis in facto contingente discutiendum relinquo.

Sed quid si pater vel alij consanguinei dicunt, istum scholarem sponte puellæ matrimonium promississe, & producât super hoc testes, qui asserunt eum non metu, sed sponte matrimonium promississe, si talis scholaris vel aliquis alius posset metum probare duob. testib. certè plus fidei istis duobus metum & violentiam probantibus, quam centum alijs adhibenda esset. Hi enim de eo quod viderunt & in sensum corporeum cadit, deponunt: Alij verò de eo quod magis in conscientia & animo consistit, Innocent. in c. super hoc nu. 2. De renunciat. Bald. in L. obseruare §. proficisci in 13. q. De off. proconsul. & leg. las. in L. sed & si quis §. Quæsitum nu. 11. ff. Si quis cautionibus. Benè verum est, quod Cepol. tradat hoc casu vnū testem sufficere, vt per eum in suo tractatu cautelarum, cautel. 144. incip. tempore meo duo Scholares, quem secutus est Petr. Gerard. in suis singularibus singul. 21. Sed hanc sententiã reprobat Alciat. in tractat. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 7. nu. 5. vt ibi per eum. An autem testimonium vnus pro matrimonio sufficiat, vide Boer. conf. 40. nu. 65. cum seqq. & Martin. Laudens. conf. 16. nu. 14. in consilijs matrimonialib.

Sciendum tamen est, non omnem metum matrimonium infringere, sed metum hic accipere oportet de eo metu, qui posset cadere in virum vel mulierem constantem, vt quia sit metus continens periculum mortis, vel cruciatus corporis. L. metum ff. Quod met. caus. L. inter positas iuncta ibi gl. in verbo, cruciatum C. De trans. & est elegãs text. in c. cum dilectis, vbi gl. in verbo, metum, & Panor. ibidem nu. 2. De his quæ vi metusq; caus. fiunt, Alexand. consil. 156. nu. 6. & 20. vol. 5. incipiente, viso processu, Sufficit tamen minor metus in fœmella quam in masculo.

Potest etiam minis alijsq; ex causis iustus inferri metus, quòd Iudicis arbitrio relinquitur L. 3. in fi. ibi huius rei disquisitio Iudicis est ff. ex quib. caus. maior & gl. in all. c. cum dilectis & Panor. ibidè nu. 8. vbi dicit, quòd Iudex debet considerare personam minantis: An solius sit minas exequi, per d. L. 3. & Alexand. d. consil. 156. Et quanquam matrimoniū metu contractum non valeat, d. c. cum locum, cum alijs supra allegat. Matrimonium tamen dolo contractum valet, videlicet, si adolescens ducat aliquam in vxorem opinione magnarum diuitiarum, dolo vel fraude peruasus, quia

quia matrimonium non bonorum accessione, sed consensu perficitur L. fin. C. De repud. Iac. in L. pacta nouissima nu. 13. C. De pactis. Est enim duplex dolus, alius malus, alius bonus: Bonum dolum veteres pro solertia accipiebant, vt est text. in L. 1. §. 2. ff. de dol.

Sic si quis promittit aliquem instituere hæredem, si filiam suam in uxorem ducat: matrimonio secuto, etsi socer generum non instituat, tamen matrimonium callidè contractum non dissoluitur, quia eiusmodi dolus non est contra essentialia matrimonij, & hoc exemplum ponit Bald. in L. cum Archimedoram nu. 10. C. vt in possess. legat. quod tamen limitat Iac. in all. L. nouissima nu. 13. vt non procedat si dolus tam enormis sit, vt etiam consensum tollat.

Est & hoc notandum, istum metum nocturnum, vel clandestinum de quo loquimur, indicijs, præsumptionibus & coniecturis probari posse: idq; propter difficultatem probationis Alex. d. con. 156. nu. 1.

Si verò matrimonium esset contractum metu reuerentiali tantum, puta si filius propter reuerentiam paternam contraxisset sponsalia cum aliqua, quam alias non fuisset ducturus, tale matrimonium metu reuerentiali sic contractum, non rescinditur: quia iste metus reuerentialis non est talis, qui cadit in virum vel puellam constantem. d. cap. veniens el. 1. & ibi Panor. nu. 4. de sponsalib. nisi metus facti interuenisset, vt quia pater verberibus coëgisset filium, vel si reuerentialis metus fuisset talis, qui possit adferre cruciatum corporis L. si patre cogente, iuncta ibi gl. ff. de ritu nupt. cap. 1. & ibi gl. & Canonistę de despons. impuber. talia sponsalia vel matrimonia verberib. & minis contracta possunt officio Iudicis cassari & rescindi, si hoc petatur. Riminald. in all. conf. 77. maximè quando filius vel filia coram cognatis, vel propinquis de his minis & verberibus conquesti & protestati fuissent, & ipsorum dissensum declarassent.

Neq; obstat huic decisioni id, quod tradit Luther. in alleg. c. 5. §. Witewam/ quia necessum est, retinere distinctionem inter simplicem & nudum metum reuerentialem, & inter metum reuerentialem minis & verberib. extortum. Vnde, etiam si filius vel filia tacuisset, quando sponsalia per parentes contracta fuerunt, & talia sponsalia regulariter valeant. c. vnico §. si. De desponsat. impub. in 6. tamen si posset probari, vel aliàs esset notorium, quod ad minas vel verbera præcedentia tacuisset, tunc ista taciturnitas reuerentialis non debet haberi pro consensu puro, propterea quod hoc casu præsumitur causa metus durasse. Riminald. in all. conf. 77. & Schneidevvein. tit. De nupt. cap. de sponsalibus nu. 28. in fin. Kling. de caus. matrim.

D E M A T R I M O N I I S .

pag. 16. & ita debet intelligi, quod scribit Panor. in c. nonne. nu. 1. & ibi Felin. nu. 8. De præsumpt. Hipolit. singulari 147. incip. Filius præfens. Sed multo difficilior casus est quando talia sponsalia, vel matrimonia reuerentialia non tantum minis & verberibus, sed etiam mediante iuramento essent contracta. Certè ille qui iuramentum præstitisset monendus esset. iuramentum præstitum seruare, vt rectè consuluit Beza. de diuort pag. 177. sed si hoc facere noller, tunc talia sponsalia propter vim & metum interuenientem non obstante iuramento rescindi possent. per regul. c. cum contingat de iureiur. & c. Abbas. De his qui vi metusue causa si. Cum talia iuramenta secundum Canones sint ipso iure nulla & idè non opus est absolutione Ecclesiastica: per ea quæ tradit Panor. in all. c. cum contrahat nu. 3. & 5. Didac. alleg. lib 4. §. 5. cap. 3. parte 2. Possit etiam pars cui iuramentum est præstitum hoc ipsum remittere alteri parti, vt est text. & ibi Canonistæ in c. 1. extr. de iureiur. Quamuis enim iuramentum aduersus Deum obliget c. debitores & c. etsi Christus de iureiur. tamen is in cuius fauorem Principaliter est præstitum, habet vim & potestatem reintendi; neq; requiritur alia absolutio, quia & Deus tunc etiam illud iuramentum dicitur remittere. Panor. in d. c. 1. Bartol. & ibi latè Iac. In L. 1. §. Et post operis ff. de noui oper. nunciat. Die Handt/welche den Eyd auffnimpt/kan ihnn auch erlassen / sicut quotidie practicatur inter nobiles & subditos, quando subditi debent testimonium dicere in causa suorum dominorum; & per hoc medium videtur etiam tolli posse illud dubium quod mouet Philip. in ethicis: An iuramentum metu extortum seruandum sit. Sed tamen alia ratio videtur esse in casu matrimonij propter periculum animæ, quæ ratio in quæstione & decisione Domini Philippi cessat. Quia autem ista materia intricata & Iohan. Schneidevvein existimat, sponsalia sup. dicta valere, inst. de nupt. licitis nu. 24. Idè vile esset in tanta perplexitate horum casuum hanc controuersiam autoritate magistratus superioris mediante constitutione aliqua decidi.

X L V.

D E C O N S E N S V P A R E N T V M .

Non tantum consensus liberorum, sed etiam ipsorum parentum in contrahendis nuptijs requiritur L. 2. ff. de ritu nupt. L. si vt proponis 2. C. de nupt. cum parentes deceat esse sollicitos pro liberis, vt vxores vel mariti. L. Qui liberos de ritu nupt. L. sponsalia de sponsalib. & tractat. ap. de Chaffanzus in gloria mundi cathalogo 1. & 12

consideratione 36. Corraf. lib. 1. Miscellan. 17. vbi locupletissimè probat nō tantum ciuili, sed & Pontificia diuinaq; lege patris consensum in contrahendis nuptijs esse necessarium. Et hanc sententiam nouissimè defendit etiam multis iuribus & rationibus Adrianus Puluæus, qui scripsit duos libros de nuptijs sine consensu parentum non contrahentis, nu. 43. cum seqq. lib. 1. mihi fol. 21. quam sententiam ipse tamen limitat in lib. 2. nu. 19. mihi fol. 47. quib; adde Petrum Martyrem in suis locis communibus loco decimo, mihi fol. 145. vbi pulchrè Patrum sententiam declarat. Paris. consil. 29. vol. 3. incip. Esto quod de iure. Oldendorp. 4. classactionum, actione 26. quæ sententia cum sit proxima decalogo: Honora patrem & matrem, piè tenenda est, quicquid disputando adferat Didac. in sua Epitome parte 2. cap. 3. §. octauus nu. 1. & Ant. Cubertus Costanus in suis quæstionib; iuris lib. 1. cap. 12. vbi decem fundamentis nititur probare parentum consensum in ineundis liberorum matrimonijs nullo iure requiri, & in tractat. suo de matrimonio, sub Rubrica, an nuptiæ sine consensu patris consistant, vbi respondet ad argumenta contraria, quam opinionem ipse videtur ibi defendere ad æmulationem eorum quæ piè scripserunt, Corraf. & Puluæus in locis iam citatis: Et sic. Quartò requiritur, non tantum consensus contrahentium, sed etiam ipsorum parentum. Nam hoc naturalis & ciuilis ratio suadet, vt inquit Iustian. Institut. de nupt. in princ. & est pulcher text. in L. Vnica §. Oportet C. de rapt. virg. vbi inquit Imperat. Oportet vt quicumq; vxorem ducere voluerit, secundum nostras leges, & antequam consuetudinem, parentes, vel alios quos decet, petat, & cum eorum voluntate legitimum fiat coniugium, quem parentum consensum & auctoritatem ab initio Reipub. Romani interponi solitum fuisse, vel, ex Numæ Pompilij lege, quam Dionys. Halicarnas. lib. 2. antiquitatum refert. perspicuum esse potest: Si pater filio, inquit, concesserit vxorem ducere, sacrorum ac bonorum iuxta leges participem, patri posthac nullum ius esto vendendi filium. Ex quo etiam sponsum & sponsam dixisse antiquos, eruditissimi quidam arbitrantur, quod à parentib; suis alter alteri sponderetur, & vt loquitur Varro, de sponte, id est, eorum voluntate exirent & iungerentur: vt, & supra ad monui de sponsalib; nu. 1. Et licet Ius canonicum requirat tantum consensum eorum qui contrahunt, & non parentum cap. sufficiat: 27. q. 2. cap. 1. De desponsatione impuber. & cap. penult. extra de raptorib; gl. in L. Paulus de stat. homi. c. Hoc sanctum 52. q. 2. quod & Synodus Tridentina Sessione 24. decret. 81. impie confirmauit contra quartum præ-

D E M A T R I M O N I I S.

teptum Dei, & ius Ciuile. tamen hodie in his terris quod ad consensum parentum attinet, seruetur ius ciuile, L. Si vt proponis C. de nupt. & non ius Canonicum, quod tollit disciplinam & obedientiam erga parentes, ac præbet liberis peccandi materiam, vnde nec debet, nec potest apud bonos & pios vllam vim legum habere, cum lex debeat esse honesta cap. Erit autem lex di. 4. & est pulcher text. in cap. fin. distinct. 9. L. 1. & 2. ff. de legibus.

Erasmus Roterodamus de hac iuris Canonici dispositione verba faciens, sic scribit. Hic, inquit, vsu venit Legislatori, quod ferunt Herculi, qui dum vnũ cornu dilecuisset Achelo fluuio, magis etiam intumescens ex alia parte minitaretur amnis, imo fit, vt pro reseccto vno hydræ capite, plura suppullalant. Non enim solum verum est quod dicitur, Ex malis moribus nasci bonas leges: verum etiam ex optimis legibus, hominum peruerfitas gignit mores pessimos. Opinor autem humanum esse decretum, solo consensu coire matrimonium, vt qui legem pro ratione temporum statuit, possit eandem pro ratione temporum vel abrogare vel moderari, atq; iam nunc ex hac lege quot adolescentes benè natos, quot puellas, etiam summo loco natas vidimus. & videmus implicari infaustis perplexisq; coniugijs, ingenti luctu. & propinquorum nonnunquam, & summo Reipub. discrimine. Hactenus Erasmus, qui sciuit flectere nauem ad latus felicius.

Quòd autem consensus parentum sit necessarius, omnes pij Theologi approbât, quemadmodum post Lutherum defendit etiam Brentius in suo libello cui titulus, *Wie in Ehesachen zu handeln*/Anno 1531. edito in prima quæstione, & quod consensus parentum sit necessarius probatur, non tantum iure ciuili, sed etiam iure diuino ex quarto præcepto. Honora patrem & matrem Exod. 21. & 22. vbi ius diuinum tribuit hanc potestatem parentib. elocandi liberos. Inquit enim ibi text. si seduxerit quis virginem nondum desponsatam dormieritq; cum ea, dotabit eam & habebit vxorem: Si verò pater virginis dare noluerit, pecuniam dabit iuxta modum dotis, quam virgines dare consueuerunt, nempe 50. Siclos, vt refert Ioseph. lib. 4. antiquit. Ierem. 29. inquit text. Date filijs vestris vxores, & filias vestras date viris. Apud Iudæos lex præcipiebat, ne liberos suos alienigenis matrimonio iungerent, quod frustra ab illis esset constitutum, si nulla fuisset eorum authoritas in liberorum contrahendis nuptijs: Esdr. cap. 7. & Deuter. cap. vlt. Et Col. 3. Filij obedite parentib. in omnib. hoc enim placet Domino, & Ephes. 6. Luc. 2. sub fin. & Eccles. cap. 2. & 7. &

Pro-

Prouerb. Salom. cap. 1. & 6. Concord L. 1. & L. Libero ff. de obseq. à liber. Parentib. præstand. & L. 2. de iust. & iur. Sic Samson rogat parentes suos, vt mulierem de filiabus Philistinorum, quam amabat, ducere possit, Iud. cap. 14. & nota est Historia Thobix cap. 6. Vbi mandat Angelus quod debeat Saram petere à patre eius.

Sic Abrahamus filio Isaac vxorem Rebeccam, ab illius patre, Rahuele peti, & desponderi curat: Gen. 24. & est memorabil. text. nu. 30. Iacob parentibus obediens duxit vxorem, & ideo benedictionem accipit, Esau non. Gen. cap. 28. Benefacit. text. in cap. Honorantur 22. q. 2. vbi Ambrosius citans Euripidis versus in Andromacha, cum Orestes Hermionis connubium petit, ostendit hanc rem non ad suum, sed patris arbitrium pertinere, sic enim ait:

Νυμφευμάτων μὴ τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέμνηται ἔξει, κ' ὅσα ἐμὸν κέλευν τάδε.

Id est, Sponsaliorum meorum pater meus curam subiit, hoc enim non est meum. Indignum est virginali pudore maritum sibi deligere, quando quidem eius rei cura ad parentes pertinet, sicut Neumachus apud Stob. his verbis luculenter significauit, quando inquit, Hic tibi sit maritus, quem constituerint Parentes, & si quidem prudens fuerit, beatissima es, sin autem alius vir, tibi obtigerit eum quoq; ferre necesse erit. Et ex Xenophonte latinus Pœta, venustissimè parititur consensum ad coniugia legitimè contrahenda necessarium, cum inquit:

*Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est,
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus.
Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.*

Apparet etiam ex Ecclesiasticis scriptoribus, hunc morem à Patrib. receptum, semper in Ecclesia & populo Dei obseruatum, ne liberi sine consensu parentum connubia inirent, Sic enim Tertullianus vetustus author: lib. 2. ad vxorem scribit. Nam nec in terris, filij sine consensu patrum rite & iure nubent, Theodoretus Cyrensis antiquissimus Theologus monet ipsius naturæ lege insitum esse, vt parentes colamus & reueramur exemplo Sethi & Iapheti. Quæstione 57. Idem census Euaristus Romanus Episcop. qui à Christo nato annis circiter 112. temporib. Traiani Imperatoris Romanæ præfuit Ecclesiæ, in sua Epistola quæ refertur in cap.

Aliter

D E M A T R I M O N I I S .

Aliter 30. q. 5. adde cap. Non omnis §. si. 32. q. 2. Quæ in Epistola, quæ directæ fuit ad vniuersos Africę regionis Episcopos, is scribit se à sanctis Patribus, Apostolis eorumq; successoribus custoditum & traditum inuenisse, vt legitimè vxor iungatur, & ab alijs petatur, qui super ipsam donationem habere, videntur, & à quibus, custoditur, & à parentibus propinquioribus sponsetur. Cui Euaristi decreto similem penè constitutionem non nulli tribuunt Sothero, qui à Christo nato annis circiter 172. temporibus L. Antonini Commodi Imperat. Romanæ etiam præfuit Ecclesiæ. Est autè ista Euaristi epistola digna consideratione, quod in ea & antiquis Patrum canonibus in liberorum celebrandis nuptijs multa notatu digna præcipiuntur, cuiusmodi sunt ea quæ traduntur de paranymphis, de oblationibus, deq; vacando biduo vel triduo orationibus & castitate custodienda à nouis coniugibus, vt Domino in actionibus suis placeant coniuges, indeq; bonæ legitimæ & hæreditabiles, vt Euaristus ait generentur soboles. Vnde intelligimus, inquit tibi Gratianus, quod paternus consensus desideratur in nuptijs, nec sine eo legitimæ nuptiæ habeantur. Quod & Nicolaus Papa probauit c. sufficiat 37. q. 2. & c. nostrates 30. q. 5. & Basilius cano. 38. & 46. in cant. part. & ad Amphilocum Epist. 1. & Leo Papa inquit: Paterno arbitrio fœminæ viris nuptiæ, carent culpa, c. non omnis 32. q. 2. & c. Qualis 30. q. 2. & c. viduæ 27. quæst. 1. & c. vlt. 32. q. 2. & c. vlt. ad fin. 36. q. 2. c. aliter legitimum 30. q. 5. Imo nec iuramento sponsalia valida fieri posse inscio patre contracta & contradicente, vt habetur in c. mulier 32. q. 2. Et sic vides veteres canones requirere consensum parentum, licet recentiores diuersum statuere videantur. all. c. sufficiat, 27. q. 2. tamen ille text. non videtur excludere consensum parentum, sed alias solennitates non tantum quæ fiunt circa matrimonia, quemadmodum ibi gl. 1. rectè dicit. vnde non videtur obstare veterum sententijs, quemadmodum illud c. sufficiat rectè declarat & explicat Adrian. Puluzus in suo tractatu de nupt. mihi fol. 7. Imò recentiores Canones etiam hanc veterum canonum sententiam de consensu parentum confirmant, vt apparet exc. 1. De despons. impuber. & c. videtur. Qui matr. accus. possint. Et si rectè inspiciatur alleg. c. sufficiat, nihil aliud in eo disponitur, quam nuptias solo consensu rectè contrahi, neq; requiri vt copula carnalis accedat, id quod iuri ciuili prorsus consentaneum est L. Nuptias de Regul. Iur. Simili modo non obstat c. hoc sanctum 32. q. 2. & c. cum causa de raptoribus. quia dici non potest, quod ibi consensus parentum excludatur, vt videbis per te si benè ista capitula ruminaueris,

Et

Et sic patet, non esse hodie de iure Canonico correctas omnes leges, quæ requirunt consensum parentû in cōtrahendo matrimonio à liberis, quod tamen statuit Dec. in L. nuptias nu. 8. De regul. Iur. Et hunc parentum consensum testantur, etiam Ethnicorum exempla. Apud Apuleium Venus contendit, legitimas nō esse nuptias inter Cupidinem & Psychem, quod illæ clam sine testibus nec patre consentiente inita essent, & Achilles apud Homerum 9. Iliados, non vult sine patris sui consensu ne Regis quidem filiam in vxorem ducere, & Ethnicus ille apud scriptorem Græcum inquit: Non ducam eam, si vel Venere formosior, vel Pallade sapientior sit, nisi pater meus consentiat, & non immeritò, quia secundum Aristotelem oportet liberos parentes tanquam Deos colere ac vereri: Natura siquidem dicit, reuerendos esse parentes, cum in feris & hominibus vna & eadem lex sit, vt genitores suos diligant, vt inquit Demosthenes aduers. Aristog. Et Euripides ait, Superis charum esse in vita atq; morte eum quî parentes colit, atq; obseruat, quod & Plato lib. 11. De legibus probat: Et Orpheus Poëta vetustissimus dulcissimè cecinit, Iouis oculis coniectos in eos qui parentum mandata & leges exequuntur. Megadorus apud Plautum ab Euclione filiam quamuis dote cassam, vt eius verbis vtar, & inlocabilem sibi in vxorem dari petit. Et Plutarchus in Catone narrat Hortensium rogasse Catonem vt Portiam filiam sibi daret vxorem. Parentes enim pro pietate paterna, facile pro liberis consilium capiunt, vt in simili dicitur, in L. nec in ea Ad L. Iul. De adult: Non ergo debent liberi sine consensu parentum matrimonia inire, cum absq; ipsorum consensu de iure ciuili non subsistant, Instit. De nupt. in princ. vbi Imperat. non tantum requirit consensum parentum, sed etiam vult quod consensus parentum præcedere debeat, L. 2. ff. de ritu nupt. nisi incertum esset, an pater viuat, vel vbi degat, L. si ita de ritu nupt. quemadmodum Terentia: ille Antipho, absente Demiphone patre ac in Cicilia degente, Phanium vxorem duxit, vel si pater deportatus esset. L. si pater L. fin. C. sentent. pas. L. 1. ff. de bonor. posses. contra tabul. Vel nisi pater esset captus ab hostibus L. si nepos in fin. cum L. seq. & L. si filius ff. de rit. nup. vel furiosus factus, vel mente captus, all. L. si nepos & L. si furiosi, C. De nupt. Furiosus enim absentis loco est, L. vbi ff. de verbor. obligat. Imperator Iustinian. in L. Tam dementis. C. De Episc. aud. & in L. furiosi C. de nupt. & L. Mulier. C. de Iur. dot.

Cur enim parentibus ista potestas non concederetur, quib. olim ius vitae & necis in liberos erat? L. in suis de lib. & posth. l. fin. C. de patr. potest

D E M A T R I M O N I I S .

L. fin. C. de patribus qui fil. suos distrax. quæ lex primum à Romulo lata fuit, vt Dionys. lib. 2. antiquitatum docet & Plutarch. in Romulo & idem Dionys. Halicarn. in all. lib. 2. refert plerosq; filios fam. maximos magistratus gerentes à patribus per medium forū abreptos, supplicia pro arbitrio de ijs sumpturos spectante id omni populo, consule etiam, nec nō tribunis plebis, nec quenquā astantium autum esse hos illis eripere. Consularis enim vel senatoria dignitas filium de patris potestate nō liberat. §. filium familias Instit. Quib. modis ius patr. potest solu. sed sola Episcopalis tantum. Auth. Sed hodie C. de Episcop. & Cleric. quas causas refert Iustin. Nouel. 8. sicut & apud Liuium lib. 1. pater Horatij, qui sororem suam interfecerat, quod ea lamentaret necem sponsi, quæ ipse singulari certamine vicerat, in iudicio quo Horatius accusabatur, clarè testatur, se iam pridem animaduertisse in filium, si facinus illud animaduersione dignum iudicaret. Huc accedit quod si filio non licet alienari bona, in quibus pater habet vsum fructum L. si. §. Filius autem C. de bon. quæ liber. mul. d. minùs licebit ei sine voluntate patris alienare corpus suum, per regul. cui nō licet quod minùs est, ei quoq; non licebit id quod plus est L. Relegator. ū. §. vlt. ff. de interd. & relegat. L. Qui indignus de Senatoribus cap. cum illorum §. 2. ex de Sentent. ex communic. & est notabilis casus in L. Si nepos cum L. seq. ff. de rit. nupt. vbi Iureconf. proponit hanc facti speciem, Si nepos, aut furente (in cuius est potestate tam ipse quam pater ipsius) velit vxorē ducere, nunquid hoc ei liceat inconsulto patre suo? Ratio dubitandi erat, quod pater æquè in potestate aui esset atq; ipse nepos. Sed qui subiectus est alieno iuri, non potest alterum habere in potestate. L. Nam & ciuium. cum L. seq. De his qui sint sui vel alie. iur. L. pronuntiatio §. 2. De verb. significat. hac tamen ratione non obstante, decidit ibi I. C. patris auctoritatem esse necessariam, & quidem addit voculam Omnimodo, quæ quid importat tradit Ias. in L. si quis in conscribendo nu. 6. C. de pact. Intelligitur autem pater consentire, nisi euidenter dissentiat vt ait Iur. Con. in L. in sponsalib. ff. de sponsalib. Hinc Alexand. Imperat. rescripsit auum, qui cognitis filij sui nuptijs non contradixit, debere nepotem suū agnoscere, perinde, atq; si consensum & auctoritatem filij nuptijs expressè accommodasset, aut ratū habuisset, quod ab eo contractum esset matrimonium. L. Si vt proponis C. de nupt. Et ista patria potestas de qua loquimur, nō tantum locum habet in liberis nondum elocatis, sed etiam de iure extenditur ad filios viduos, vel filias viduas, secundas nuptias celebrantes; quia & illorum nuptiæ non aliter iustæ erunt, quam si parentum voluntate fiant.

fiant. Non enim matrimonio soluitur patria potestas, nec qui parens est definit esse parens, vt reuerentia quæ iure naturæ debetur, non præstetur. L. Si vxor C. de Cond. insert. §. 1. Inst. de S. C. Tertullia. L. Viduz vbi dd. de nupt. Hodie tamen liberi à parentib. separati non censentur amplius esse in ipsorum potestate, vt statuitur in constitut. patriæ parte 2. nu. 10.

In ordinatione quæ Cellæ Anno 1545. comportata est, fit distinctio quoad etatē in filio & filia, quia si filius sit infra viginti, & filia infra octo-decim annos matrimonia per eos sine consensu ipsorum parentum commissa fiunt irrita, quod nõ sine graui cõsilio & deliberatione à compilatorib. istius ordinationis, ita constitutum est. Viderunt enim ipsi, vt homines sapientes, iudicia in hac postrema mundi fece, multo fragiliora & leuiora futura, quam in superiorib. seculis. Non ergo sine causa contrahentib. matrimonia plus ætatis concesserunt. Sed in Electoris Augusti ordinatione nullum certū ætatis tempus adjicitur, sed simpliciter statuitur talia sponsalia siue matrimonia non subsistere, Rubrica von Ehefachen titul. von Ehegelöbnuß, in princ. mihi fol. 99. de qua re dicam in q. sequenti.

Quemadmodum autem liberi non debent contrahere matrimonium sine consensu parentum, ita e contra parentes non debent nec possunt liberos cogere ad ducendas coniuges, quas ipsi elegerunt refrangentib. liberis L. nec filium C. de nupt. L. filio familias de sponsalib. adde Lutherum in suo scripto:

Dasß Eltern die Kinder zur Ehe nicht zwingen noch hindern / vnd die Kinder ohne der Eltern Willen nicht versoben sollen.

Id est: Parentes non debere liberos ad ineunda matrimonia cogere neq; impedire, & liberos sine consensu parentū sponsalia contrahere non oportere. Licet enim parentes possunt contrahere matrimoniū pro liberis suis, cap. Ex literis el. 2. & cap. Gemma de sponsalib. huiusmodi tamen matrimonia vel sponsalia nunquam sortiuntur effectum, nisi consentientib. liberis, ca. Vnica §. si. de desponsa. impub. lib. 6. quod adeo verum est, etiam si pater sub certa pœna promittat alicui dare filiam suā in vxorē, quia si filia nolit consentire, promissio patris est irrita. & pœna exigi non potest d. cap. Gemma & L. Titia de verb. obligat. Imò etiam si iuramentū patris de danda filia interuenisset, tamen adhuc filia non cogitur consentire, nec pater periurium incurrit, intelligitur enim illud iuramentum, si filia consentiat cap. Si verum. 31. q. 2. Qua in re decet patrem esse circumspectum, ne leuitatis notam incurrat: de quo iuramento quid operetur, vide Panor. in cap. Ex literis el. 2. nu. 1. & 6. de sponsalib.

*AN ET QUANDO MATRIMONIUM PER
liberos contractum possit propter dissensum parentum rescindi, &
quo sensu verba sub titul. von Ehegelöbniß/
posita, intelligenda & accipien-
da sint.*

Esti pium & iustum est, quòd liberi sine consensu parentum matrimonia, ut dictum est, inire non debeant, si tamen liberi sine consensu illorum matrimonia contraxissent, non sine causa dubitari potest: Nunquid hoc casu propter dissensum parentum talia matrimonia rescindi possint.

In hac quaestione iudicio meo distinguendum est: primò.

Aut liberi inierunt matrimonia in scijs parentibus, & parentes neq; ab initio, neq; postea volunt consentire, tunc dubium non est quin istud matrimonium sine ipsorum consensu initum non subsistat: Propterea quod ipsorum consensus non interuenit, qui tamen requiritur all. L. 2. De Rit. nupt. inst. de nupt. in princ. vbi text. discretè inquit: Iustum parentum præcedere debere, Verbù enim debere necessitatem importare cap. oblatæ extra. de Appell. cap. Ut fama de sentent. excom. gl. in cap. Attendentes in Clement. de stat. monach. in verbo debeant & all. L. Paulus de stat. hom. & all. L. vnica §. Oportet de Rapt. virg. cum alijs supra allegat. quibus addi potest. Si in acquirenda hæreditate iustum patris oportet præcedere. L. Si quis mihi bona. §. Iustum de acqui. vel omitt. hæred. ergo multo magis in contrahendo matrimonio debet præcedere all. princ. instit. de nupt. Præterea parentù consensus est solennitas substantialis ipsius matrimonij, quæ solennitas etiam aliàs statim ab initio actus interuenire debet, alioqui vitiat eum ipso iure L. Vniuersa vbi Haf. C. de precib. impe. offerend. meritò deficiente consensu parentum matrimonium est nullum, *ÿst vñbüdig* / vt hodiè expressè constitutum est in ordinatio: sub titul. von Ehegelöbniß / in princ. mihi fol. 99.

Aut parentes post matrimonia iam contracta ea rata habuerint, ut sine ipsorum consensu vel purè, vel sub conditione non inhonesta, initio per liberos fuerunt inita, & tunc propter istam subsequenter voluntatem & consensum, talia matrimonia valent, quasi de nouo contracta, ac si prior ille contractus nunquam omninò celebratus fuisset. Quia valet

id quod actum est ex nunc, & non ex tunc: vt loquuntur dd. hoc est, valet ab eo tempore quo consensus interuenit, & non ab eo tempore, quo primum sine consensu inutiliter actum est, Bart. in L. obseruare ff. de off. pro conf. & Panor. in cap. Cum nos, de his quæ fiunt à prælat. Ratio est quia parens tanquam superior potest habere ratum, quòd actum est per filium cap. 2. iuncta ibi gl. in verb. rati habitio de pact. Et quod istud matrimonium quòd initio erat nullum, conualideretur, & firmitatem accipiat, propter subsequenterem parentum consensum, scribit & probat Theodorus Balsamon Patriarcha Antiocheus, doctus Canonum interpres, & bene probat text. in L. Si vxors. Iudex vers. Si quis vxorem in fin. de adult. vbi ille qui coniunxit se cum filia familias in scijs initio parentibus, cui tamen coniunctioni, pater postea consensit, maritus factus, non potest eam vxorem accusare adulterij, quod illi prius ante consensum patris cum alio commiserat: Ergo, videtur sentire quod parentum rati habitio, vel subsequenti consensu, coniunctio illa prius illegitimè facta confirmetur. Et text. in L. Si vt proponis 1. C. De nupt. vbi facti species est talis. Filius vxorem duxit, ignorante vel dissimulante patre nec tamen contradicente, & ex ea suscepit filium, mortuo marito, verita mulier, ne auus non agnosceret nepotem vt legitimum, atque ita excluderet eum ab eius hereditate, propterea quod in eas nuptias aperte nō consenserat: Imperator ergo consultus de iure responderet: hunc nepotem esse iustum aui filium & heredem vt ex legitimo matrimonio susceptum, etsi enim auus initio eius coniunctionis non fuerit adhibitus in consiliū, tamen quia dissimulauit, nec contradixit, intelligitur consensisse. iuxta L. in sponsalibus ff. de sponsalibus. Vnde satis apparet matrimonium rati habitio vel sequenti consensu parentum etiam tacito, confirmari: Et nisi hoc admitteremus, sed præcisè consensum parentum præcedere debere contenderemus, sequi necesse esset, multorum matrimonia quæ non ab initio, sed postea ex interuallo quodam consensu parentum confirmata fuerunt, non esse legitima, ex qua re magnus motus in Republ. futurus esset, non solum quod matrimonia essent iniusta & liberi censerentur illegitimi, vt notatur in all. L. Paul. de stat. homin. sed etiam conscientiz hac ratione perturbarentur & illaquearentur. Quare all. ordinat. sub titul. Von Ehegeschmiff / in qua simpliciter statuitur, matrimonia sine consensu parentum inita esse nulla, intelligo procedere, quando parentes neq; ab initio, neque etiam postea consentire volunt, & eo casu matrimonium esse nullum, & non quando ex interuallo ratum habent, vel expressè vel tacitè, quia tunc propter rati-

D E M A T R I M O N I I S.

habitionem vel expressam vel tacitam conualidatur, & firmum redditur matrimonium, quod initio propter defectum consensus erat inualidum all. L. si vt proponis & all. §. Iudex. vers. si quis vxorem, & secundum hanc declarationem tanquam humaniorem & æquiozem accipiendam esse existimo, dispositionem all. titul. Von Ehegeloßniß / & hanc *ἐπιείκεια* pro ratione circumstantiarum iudico omninò necessariam esse, propter multa absurda & incommoda vitanda.

Secundò aut liberi sunt minorenes, & res est integra hoc est, quando copula nondum est subsecuta, tunc quanquam de iure Canonico tale matrimonium in foro Pontificio propter dissensum parentum rescindi non possit, cum eo iure ipsorum consensus non requiratur, cap. cum apud de sponsalibus & c. pen. de raptoribus c. sufficiat 27. q. 2. Panor. & Canonistæ in c. veniens el. 1. de sponsalibus late Parisius consil. 29. volu. 3. incipiente: Esto quod de iure. tamen hodie parentes tale matrimonium in his terris rescindere possunt, propterea quod ipsorum consensus non interuenit, qui tamen de iure civili requiritur all. L. vnica §. oportet, & d. L. 2. & pro hac sententia, quæ à Consistorialibus in his terris contra Pontificios obseruatur, & secundum quam pronunciat, est text. Deuter. c. 7. & Exodi cap. 22. & benefacit in argumentum text. nu. 30. Si enim matrimonia vel sponsalia sine consensu parentum contracta deberent valere, sequeretur illud inconueniens, quod quilibet ribaldus vel scurra possit honesti viri filiam ad se allicere, & quasi furari, eamq; decipere, quòd esset valde absurdum.

Quando ergo res est integra, id est, vt dixi, quando concubitus non est subsecutus, & filius & filia adhuc sunt minorenes, tunc propter minorennitatem secundum allegatam ordinationem Cellensem, parentes talia matrimonia sine ipsorum consensu inita rescindere possunt, etiamsi nullam causam dissensus habeant, Wann auch gleich die Eltern keine Ursache ihrer nicht Bewilligung fürzuwenden hetten / vt sonant verba formalia ibidem, Et de hac minorennitate puto quoquò intelligendam allegatam Electoris ordinationem d. titul. Von Ehegeloßniß / in princ. in illis verbis, Was Alters die seynde / quia etiamsi verba sint generaliter posita, & certum æratis tempus ibi non exprimat, tamen cum illa ordinatio ibidem paulò post discrimen faciat quid Iuris sit, Quando liberi sunt maiorenes, Wenn die Kinder jre Jahr erreichet haben / sicut ordinatio disertè his verbis vtitur in §. Dargegen aber / & sequentia verba soleant declarare præcedentia L. si seruus plurium §. si. de legat. 1. Dy. in cap. Inspicimus de Regul.

Regul. iur. in 6. & aliàs verba ambigua humanius interpretari debeant L. Si seruitus de seruitutibus vrb. prædio. meritò illa verba in princ. all. ordinationis posita, Was alters die seyndt / salua aliorum sententia, intelligi debent de tempore minorennitatis cum in all. §. Dargegen / de tempore maiorennitatis disponatur, vt sequentia declarent præcedentia, all. §. fi.

Quòd si tales liberi minorenes contra voluntatem parentum de facto matrimonia celebrarent, possent ieam ob causam vel vsque ad dimidium legitimæ vel etiam in totum exhæredari, all. Titul. verb. Ehegeselbniß / vt & sup. in tractat. de sponsalibus admenui nu. 21.

Aut liberi sunt maiorrennes, & consensum parentum debito modo requisierunt, tunc parentes ipsorum matrimonia impedire & rescindere non posse statuo, nisi haberent iustissimas causas dissensus, puta si filia vellet nubere turpi & inhonesto, tunc pater sua autoritate possit illud matrimonium impedire. Si verò vellet nubere honesto & pari moribus & genere, certè pater dissentendi causam non habet L. Viduæ C. de nupt. vbi Bald. supplet text. pares moribus non diuitijs. Honestas enim & boni mores præferuntur diuitijs, cum in causis matrimonialibus inter egenos & opulentiores nulla sit distantia L. Humilem C. de incest. Nupt. de qua re vide latius allegat. ordinat. Cellens. An autem filia, quæ nubit personæ inhonestæ, contra voluntatem parentum, nihilominus dotanda sit, vide Hyppolitum Riminald. in consilijs Matrimonialib. conf. 78. per tot. causæ autem parentum cum in arbitrio iudicis positæ sunt, cognitione ipsius decidi debent all. ordinat. Cellensi. §. Nach dem sich offtz zuträgt / vers. Da aber die Kinder / & all. Titul. Ehegeselbniß / §. Dargegen aber, Si ergo iudex videret & intelligit allegatas parentum causas contra liberos maiorenes in matrimonijs ineundis non esse sufficientes, tunc potest per sententiam litem dirimire, hac vel simili forma.

X L V I I

FORMA SENTENTIAE CASV QVO PARENTES non habent sufficientes causas contra liberos in matrimonijs ineundis..

In Ehesachen / N. N. an einen / vnd Jungfrawen N. anders Eheys / erkennen vnd sprechen wir Berordnete / etc. vor Rechte / Weil auß ergangenem Bericht vnd Gegenberichte / dieser Sachen auch N. für vns selbst engem gestandenem Bekänntniß so viel befunden, daß derselbe Jungfrawen N. eine

D E M A T R I M O N I I S .

etne verbindliche Ehe versprochen vnd zugesagt : So wirdt ihme auch solch^e versprochene Ehe mit Jungfrauw N. durch einen Christlichen Kirchgang vnd Ehelichen Beylager zuvolziehen/ vngacht seines Vatern K. angezogenen Behelff vnd fürgewandte Ursachen/ billich gestatt vnd nachgelassen/ den Rechts wegen.

Id est: In causa matrimoniali inter A. A. & virginem B. B. ex altera parte, decernimus & pronunciamus, Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense de iure. Quoniam ex huius causa habita relatione, & ipsius A. A. coram nobis propria facta confessione compertum est, quod A. A. virgini B. B. firmum matrimonium promissit, ideo etiam ipsi hanc matrimonialem promissionem cum virgini B. B. factam per solennem in Ecclesiam deductionem & nuptiarum celebrationem adimplere non obstantibus causis à parente suo K. adductis merito conceditur & permittitur, iure mediante.

Est enim adhibenda *ἀπεικεία* ne vel lædatur pietas & parentum auctoritas minuat, vel etiam ipsorum tyrannis ac liberorum licentia confirmetur. Et officium Iudicis est considerare, an & quando parentes habeant probabilem causam refragandi vel non, vt & Philip. Melanchth. in all. loco de coniugio & latè Lutherus in suo libello de causis matrimonialibus docent: Patria enim potestas in pietate non in atrocitate consistere debet, L. Diuus, ad L. Pompo, de parricid.

Si autem res non esset integra, puta quando interuenisset concubitus, tunc siue liberi sint minores, siue maiores coniugium consummatum non potest rescindi, etiam si parentes in illud non consenserint, cum causa de raptorib. Multa enim impediunt matrimonium contrahendum quæ contractum non dissolunt, c. quemadmodum in fi. princ. de iureiur. L. patre furioso iuncta gl. in verb. retinere ff. de his, qui sunt sui vel alien. iur. Considerandum enim est hoc casu, vt maius Scandalum vitetur, & vt habeatur ratio vitiatæ, cui maxima fieret iniuria si eam stuprator non duceret, vt admonet Philip. in all. loco de coniugio sub tit. de consensu parentum. Quomodo autem tales liberi hodie puniendi sint, expressum est in all. ordinatione titulo, Von Ehegelöbnis.

Observandum & hoc est, licet patris auctoritas, & consensus de iure ciuili principaliter consideretur & præferatur matri, patre viuente, vt etiam ostendit exemplum Thobix cap. 6. vbi disertè inquit Angelus ad Thobiam iuniorem. Pete ergo à patre eius, & dabit tibi eam in vxorem, cum mater liberos in potestate non habeat. §. fin. Instit. de patr. potest & per

per consequens eius consensus & de iure ciuili non requiratur, quòd tamen mortuo patre hodie par honor & reuerentia etiam matri debeatur, propterea, quod mater nominatim sub quarto præcepto comprehensa sit, quin imò eo maiori pietatis obsequij omniq; obseruantix genere profequendæ colendæq; videntur matres, quo harum maior in educatione liberorum cura & diligentia, in vtero gestando labor & molestia, in ipso deniq; partu vitæ discrimen, nonnunquã periculumq; versatur, Et quamquam ius Ciuile hoc casu non faciat mentionem matris, tamẽ in Codice expressè matris mentionem facit Imperator, in L. in coniunctione. C. de nupt. quæ lex vel ob eam causam notanda est, & Thobia 4. Pater expressè mandat filio, vt post obitum ipsius, honorem habeat matri suæ, omnibus diebus vitæ eius, & filio Ismaëli accipit mater eius vxorem de terra Ægypti Gen. c. 21. vbi inquit Luther. Notandum est, quod Moyses disertè ostendit Ismaëlem duxisse vxorem, non secundum suam voluntatem sed auctoritatem matris, ad exemplum omnium iuuenum & puellarum, vt parentum auctoritatem præsertim in contrahendo matrimonio sequantur, nec contra voluntatem parentum indulgeant suis affectibus, & cupiditatibus. Dederat angelus mandatum ipsi Hagar, vt curaret filium, institueret & gubernaret, igitur diuina voce iubetur obedire matri, quæ vxorẽ ei accipit ex terra Ægypti, ac filius, vt decet, matris iudicio & voluntati obsequitur. Fert igitur Ismaël præmium amplissimum suæ obedientiæ, quod matris auctoritatem in ducenda vxore sequitur. Benedicit enim ei Deus copiosè, vbi contra maledicit inobedientibus, sicut exempla docent, infelicia coniugia esse quæ contra voluntatem parentum liberi ineunt, hæc tenus Luther. Non ergo patris tantum sed & matris consensus requirendus est: Etsi enim inæqualis est eorum potestas, tamen parentib. pietas æqualis debetur, vt inquit text. in l. Furiosæ C. de curat. furio. L. parentes de in ius vocand. De Scipione Africano refert Plutarch. in vita ipsius, eum minorem ex filiab. Tyberio Graccho despondisse, ac domum reuersum vxori nouam affinitatem renunciaisse, mulierem indignatam ei respondisse, non d:buisset eum inconsulta matre filiam despondere, etiamsi Tyberio Graccho locare debuisset: Sic cum Achilles, conspectam ad Hectoris fratris sepulchrum Philoxenam deperire cœpisset, Phrygium seruũ, cui maximè fidebat, ad Hecubam filiæ matrem, vt ab ea Philoxenam sibi poscat vxorẽ, mittit: Cui illa, vti prudentem & modestam decebat fœminam, se id benè velle respondit, dummodò Priamo viro suo ita videatur, vt est hoc annotatum in Daretis Phrygij historia, Est & hac in re illustre exemplum quod

D E M A T R I M O N I I S .

Julius Capitolinus de Alexandro de Aurelio refert, qui cum cuperet elocare Theocliam sororem suam Maximino adolescenti iuniori ad Mammam matrem sic scribit: Mi mater, si Maximinus senior Dux noster, & quidem optimus, non aliquid in se barbarum contineret, iam ego Maximino iuniori Theocliam tuam dedissem, sed timeo ne soror mea Græcis mundicijs erudita, barbarum focerum ferre non possit, quamvis ipse adolescens & pulcher & scholasticus ad Græcas munditias eruditus esse videatur. Hæc quidem cogito, sed te consulo, Maximinum Maximini filium generum velis, an Messalam, ex familia nobili oratorem, potentissimum eundemq; doctissimum, & nisi fallor, in reb. bellicis si applicetur, fortem futurum. Ex quib. omnib. apparet veteres etiam Ethnicos matris consensum in nuptijs ineundis requisivisse; sed si mater dissentiat, tunc sapiens Iudex magis arbitrium suum interponere debet: Propterea, quod femina censetur inconstantior & mutabilior viro, iuxta illud: Varium & mutabile semper femina cap. Forus de verb. signif. præsertim quando mater ad secundas nuptias transisset, tunc enim vitricus solet differre priuignam maritare, quo interim moriatur vt hereditas eius ad coniugem matrem deoluatur quæ cum sit improba spes, mater & maritus secundus, merito deberent priuari iure suo. L. Viduæ vers. Sed ne forte vbi Bald. c. de nupt. L. ius Decad. 1. lib. 4. refert, cum inter matrem puellæ plebei generis & tutores, qui etfi eiusdem corporis erant, iudicio apud Ardeates certaretur, vtri ius elocandæ virginis peteret, & tutores plebeo iuueni, mater verò nobili nuptum dare vellet, magistratus secundum matris arbitrium dedisse ius nuptiarum. Tutorem autem ipsum maritum puellæ à matre eligi non posse, Papinianus respondit, quanquam in arbitrio matris pateresse voluerit, cui nupta filia communis collocaretur. Neq; enim intelligitur pater de persona tutoris cogitasse, cum ideo maximè matrem prætulit, ne filia nuptias tutori committeret. L. quanquam & L. tutor de Rit. nup.

X L V I I I .

D E M A T R I M O N I I S I V R A - mento promissis.

Quanquam in supra dicta ordinatione sub titulo von Ehegesöhnte) generaliter statuatur sponsalia vel matrimonia incijs parentibus contracta non subsistere, nisi carnalis coniunctio subsecuta esset. quo casu rescindi non debet, sed liberi eam ob causam puniendi sunt, & ita in Consi-
storijis

storijs harum terrarum hactenus obseruatum fuit, non obstante quod Beza in libel. de repud. pag. 211. & Hemming. pag. 159. & 227. sint in contraria sententia, vt ibi pereos, quorum opinio iure refutatur, per text. L. in fin. ff. de liber. exhibend. & tradit Kling. De causis matrimonialibus pag. 78. tamen dici non potest, quod in tali generali ordinatione sponsalia vel matrimonia iuramento promissa, comprehendantur. Cum sit indubitatum, generalem dispositionem non comprehendere factum, iuramento confirmatum, L. si quando §. Et generaliter, vbi Ias. De inoff. testá. Matt. de afflictis. Decis. 5. nu. 2. Vnde pro vltiori declaratione supra dictæ ordinationis híc quæri potest? Cum in ea iuramenti non fiat mētio, quid iuris sit, si filius vel filia inscijs parentibus mediante iuramento vel alia obtestatione & execratione, alicui matrimonium promississet. Nunquid parentes casu, quo res est integra, hoc est, copula nondum subsecuta, possint istud matrimonium non obstante iuramento impedire, vigore istius ordinationis? ista est quæstio difficilis, & pro amico, vt solent loqui doctores, quæ in vtramq; partem disputari possit.

Sed nostri propositi non est hunc campum disputationis ingredi. Scimus quod omne iuramentum, quod non vergit in detrimentum salutis æternæ sit seruandum c. Quamuis de pact. in 6. Fatemur etiam quod in prima tabula decalogi iuramentum comprehensum sit. Non assumes nomen Domini Dei tui inuani. Et in secunda tabula, honor parentum, & quod Theologi regulam habeant, quando duo delicta primæ & secundæ tabulæ concurrunt, vt est in casu præsentis, quod tunc semper debet cedere secunda tabula primæ, non etiam negamus, videri quiddam impossibile esse, parentes ex suo dissensu posse conscientias liberorum à periurio liberare, præsertim cum conscientia sit res tenerrima, & matrimonium per se, super quo interponitur iusiurandum, etiam sit res iuris diuini, pro vt disputat Stephanus de Mareschot, in tractatu suo de nupt. cap. 4. vbi residet in ea sententia, quod istud iuramentum non possit propter dissensum parentum infringi, sed quod à liberis sit seruandum.

Ego verò saluo iudicio Ecclesiæ & Consistorialium existimo parentes vigore allegatæ ordinationis tale matrimonium, non obstante iuramento ipsorum dissensu, impedire posse, tam de iure diuino, quam ciuili. De iure diuino per text. Nu. cap. 30. Vbi dicitur: Mulier si quippiam uerit & se iuramento constrinxerit, quæ est in domo patris & in ætate puellari, si pater contradixerit, & vota & iuramēta eius irrita erunt, & dominus eritei propitius. De iure autem ciuili clarum est, quod iuramentum

D E M A T R I M O N I I S.

contra mentem vel in fraudem legis præstitum, sit ipso iure nullum. **L.** non dubium in fin. vbi eleganter Ias. C. de Leg. Sed istud iuramentum filij vel filix est contra mentem ordinationis, quæ haud dubiè in omni casu requirit consensum parentum: Item est contra bonos mores, & ideo non est obligatorium c. non est obligatorium. de reg. iur. in 6. Neq; iuramentum vinculum iniquitatis esse debet, cap. Quanto, de iureiur. Iniquum est autem liberos hoc modo parètes contra 4. præceptum contristari. Et notû est iuramentum debere habere tres comites, scilicet, veritatem, iudiciû, & iusticiam, c. Etsi Christus de iureiur. quia altero prædictorum comitû deficiente, iuramentum non obligat iurantem c. & iurabû, & c. licet. 22. q. 1. & cap. dicat, vbi gl. in verbo, soluenda 2. q. 4. Sed in hoc iuramento deest comes iusticiæ, quia quod iurauit filius vel filia, non est iustum nec licitum, cum nuptiæ sine consensu parentum consistere non possint all. **L.** Nuptiæ de ritu nupt. & consensus parentum præcedere debeat. all. §. 1. instit. de nupt. cum alijs supra c. 43. circa fin. adductis. Cùm ergo quòd hoc casu promissum est per filium vel filiam inscijs parentibus non valeat, non poterit iuramento firmari, **L.** Si quis inquilinos §. fin. iuncta ibi gl. fin. de Legat. 1. **L.** Iusurandum §. si paciscar. Verf. Et generaliter ff. de pact. **L.** 2. & ibi gloss. in verbo priuata in fin. C. De Agric. & cens. lib. 11. per quæ Iura Bald. cons. 250. incipiente, considerandum, lib. 5. dicit, quòd annullato consensu iuramentum non habet fundamentum de iure, quia iuramentum non supplet consensum **L.** fin. C. de non num. pecuni. Non ergo per tale iuramentum iuuenili furore inscijs parentibus à liberis præstitum, ipsis parentibus tanquam tertijs, ius suum quod ipsis iure diuino & humano attributum est, adimi potest **L.** 3. ff. de iureiurand. in fine cum similibus.

Præterea, si istud iuramentum deberet valere contra auctoritatem & consensum parentum, sequeretur illud absurdum & inconueniens, quod liberi possent hac ratione eludere consensum parentum. Quilibet enim posset vti hac cautela iuramenti, pro eneruanda auctoritate & consensu parentum, quòd esset absurdum & in humanum. Clarum est autem argumentum ab absurdo esse validum, vt plenè docet Euerhard. in suis Topicis in loco absurdo. Et hanc sententiam in terminis approbat etiam Lutherus in suo libello de caus. matrimonialibus art. 2. in princ. vbi inquit: *Es sol auch nicht helfen / ob in der heimlichen Verlöbniß Wahltschäße / Handgelübde / Eyde oder Pächte gefallen were / id est, Claustrina sponsalia vsq; adeo valere non debent, etiam si arrhæ vel promissiones stipulata:*

pulata manu, vel etiam iuramento interuenissent. Et cum Luthero amico quodam fuisset proposita quaestio his verbis.

Wenn ein Kindt sich mit Worten verständig / vnd mit Eydeshewrungen vnd Verschwörung seiner selbst / so hoch als jimmer Petrus mit Eyd vnd Verschwörung sich in Ehegelenck vnd Zusage eingelassen hette / ohne vnd wider Wissen vnd Willen seiner Eltern / vnd hernach sich recht besinne / Leid hette / vnd wider seiner Eltern Wissen vnd Willen fernner nichts thun wolte (Auch wenn es auch nur Vormünder anstatt der verstorbenen Eltern seyn) Sondern sich begeben in den Gehorsam der Eltern oder Vormünder / hette sein vnbedachtig Jürnemen ihnen abe / vnd wolte ihnen hinfort folgen / Ob hierinn das erste / so vom Kinde geschehen / anzusehen / specie iuramenti, oder die poenitentia, vnd der Gehorsam den ersten zu präferiren sey?

Id est: Si filius inconsideratè fuisset locutus & execratione sui, sicut Petrus iurasset & sponsalia contraxisset contra voluntatem parentum, & postea ad meliorem mentem rediens poeniteret, ita quod contra voluntatem parentum, amplius nihil facere vellet (etiamsi in locum mortuorum parentum tantum tutores essent) sed se daret in potestatem & voluntatem parentum vel tutorum, & deprecaretur culpam: Hic quaeritur, an praferri debeat promissio sub specie iuramenti à filio facta, vel poenitentia subsecuta & quod se voluntati patris subiecit? Lutherum ad hanc quaestionem his verbis ita respondisse constat.

Ich nemme das andere / Gott gebe es sagend arzu alle Canonisten was sie wollen / Die habe ich Befehl vnd Wort / dort aber ist es eine lauter Leichtfertigkeit / vnd gilt allhie / wenn es gleich für einen Meinydt gehalten würde / gar nichts / Iuramentum enim non est vinculum iniquitatis. Es gilt nicht / denn es ist wider Gott / vnd wenn es gehalten wirdt / so wirdt Gott nur mehr erzürnet.

Es ist nicht die Frage / was das Kindt gethan / geschworen / vorendet / oder wie es sich verschworen vnd vermaledenet habe / sondern ob es Christlich vnd recht gethan habe. Hat nun das Kindt wider Gottes Willen gethan / vnd erkennt vnd bekennet solches / so hat kein Mensch Macht / das Kindt an seiner Buß vnd Befehring zu hindern / wer es auch thut / es sey Obrikeit / oder Interthan / Theologus oder Jurist / der handelt wider Gott vnd se negen Gewissen / vnd kan dieser Sünden halber nicht ruhig seyn.

Id est: Ego acciperem postremam sententiam, dicant Canonista quid velint, Quia hic habeo mandatum & verbum, in altero casu est tantum me-

D E M A T R I M O N I I S.

ra leuitas, nec quicquam facit etiam si pro perituro haberetur. Iuramentū enim non est vinculum iniquitatis, omninō non valet, quia est contra Deum: Quando seruantur, Deus magis ad iram prouocatur. Non est questio quid filius fecerit, vel quomodo iurauerit, vel seipsum exeeratus fuerit, sed an pie & iuste fecerit. Iam si filius contra voluntatem Dei fecit & agnoscit & fatetur hoc ipsum, certē nullus hominum potestatem habet impediendi filium in pœnitentia & conuersione sua, & quicumq; ille fuerit siue magistratus, siue subditus, Theologus vel Iurisconsultus, ille facit contra Deum & suam propriam conscientiam, & ratione huius peccati quietam conscientiam habere non potest. Hactenus Lutherus.

Vt autem res magis perspicua fieri possit. puto tres casus in hac quæstione esse considerandos.

Primus est, quando liberi in scijs parentibus mediante corporali iuramento sponsalia vel matrimonia clam contraxissent, & pœniteret eos facti, & deprecarentur veniam apud parentes. quorū consensu & consilio postea, cum alia publica spōsalia contraherent, hoc casu. quando ita clandestina & publica sponsalia simul concurrunt, tunc non obstante iuramento in clandestinis sponsalib. præstito, publica præferri debent priuatis c. 2. vbi Panor. De clandest. despons. deberent tamen liberi propter talem leuitatem ab initio ab ipsis commissam, à magistratu arbitrariē, puta carcere, puniri, & vt eis imponeretur publica pœnitentia sub certa forma recitanda ex suggesto, in qua deprecatio fieret ad populum propter scandalum commissum. Et pro hac sententia bene facit text in c. ad audientiam in fin. ext. de sponsalib. Vbi aliquis contraxerat iurata sponsalia cum spōsa fratris defuncti, dicitur ibi, vt talis de isto iuramento illicito agat pœnitentiam, ac vt desistat à proposito, Ecclesiastica censura compelli debere.

Secundus casus est, quando sponsalia clandestina mediante iuramento contracta, sunt sola. non interuenientib. publicis & liberi agnoscunt erratum & peccatum suum, & implorant parentū auxiliū & consiliū, vt in illa sponsalia consensiant, hoc casu parentes liberorū conscientijs merito cōsulere debent, secundum dispositionem nouæ ordinationis, quæ cū hoc fieri, suadet in sponsal. sine iuramento contractis, multò magis censetur hoc velle in sponsalib. iuratis cui ordinationi concordat. L. Qui liberos ff. de rit. nupt. & l. 1. in fin. de liber. exhibend. vbi dicitur, nos hoc iure vitimur, ne bene concordantia matrimonia iure patriæ potestatis turbentur, sed vt patri persuadeatur, ne aerbam exerceat patriam potestatem.

Tertius casus cæteris difficilior est, quando scilicet sponsalia clandestina

stina iurata sunt sola & cum publicis non concurrunt, & liberi se dant in potestatem parentum in hunc finem, vt illis obedire velint & deprecantur culpam, neque amplius amant personam, cum qua sponsalia contraxerunt, sed odio habent eam, quæ sponsalia petit adimpleri; hoc casu parentes seuerè per magistratum admoneri debent, vt rationem habeant conscientia liberorum, ne talia sponsalia dissoluantur, quod si parentes facere nolint, sed vt iure suo volent, tunc propter ius & dissensum eorum talia sponsalia possent per sententiam dissolui, poena tamen adiecta, vt supra in primo casu dictum est: Vel posset pars cui iuramentum indèbitè præstitum esset cogi ad relaxationem iuramenti istius, quæ via conscientijs fortè tutior esset, vt & supra admonui.

Quidam faciunt hic in istis casibus distinctionem: An personæ, quæ sponsalia hoc modo contraxerunt, sint statu & natalibus æquales, vel non, vt dicant propter illam personam quæ statu & natalibus superior maximè si parentibus orba sit, talia sponsalia iurata, rescindenda esse, quod & Hemming. probat in suo libro De coniug. mihi pag. 125. quod tamen ego consulere vel suadere nec possem nec vellem.

In isto difficili casu nos in supremo Consistorio hic pronunciauimus forma, vt sequitur, præmissis præmittendis:

Auff ewere vns vbergebene Frage/darüber ihr euch des Rechtens zu belernengebetten habt / Erkennen vnd sprechen wir Verordnete des Obern Consistorij zu Dresden vor recht/Hat sich ewer einiger Sohn A. mit Jungfraw C.ohn ewer Vorwissen vnd Bewilligung heimlich verlobet/vnd jr habe solch Verlöbnuß / wie ihr es erfahren/als baldt gefochten / mit dieser Erklärung/das jr dasselbe wolte öffentlich widersprochen haben / die Zeit ewers Lebens dareyn nicht zuwilligen/vnd als ihr ewrem Sohn fürgehalten/das ihm nicht gebühret/sich ohne ewern Vorbewußt vnd Bewilligung der Gestalt in einig Verlöbnuß einzulassen / hat sich derselbe darauff in ewern Gehorsam vnd Willen ergeben/euch auch solches abgebetten/mit der Zusage / euch/ als seiner Mutter hinfort zu folgen/ vnd ohne ewer Wissen vnd Willen dergleichen nichts fürzunehmen: Vnd sich folgendes mit ewrem vnd ewerer Vormüнден Vorwissen vnd Bewilligung mit Jungfraw D. öffentlich zu N. auffm Schlosse verlobet / auch mit gedachter Jungfraw D. zweymahl von der Canzel auffgebotten worden. Wenn nun gleich bemeldter A. mit hochbetewerten eidlichen Worten/ in solchem heimlichen Verlöbnuß bemeldter Jungfraw C. die Ehe solte zugesagt haben / sich auch dessen also gegen andere verlaurren lassen / vnd es köndte vnd möchte solches

D E M A T R I M O N I I S :

solches wie recht wider ihn dargethan vnd außgeführt werden / so würde dem noch dem heimlichen Verlöbnuß disfalls das öffentliche billich vorgezogen / vnd derwegen ihme dem A. mit Jungfrau D. das ehelich Beylager Ehrlich zuvollziehen vnd zuhalte gestat vnd nachgelassen. Es möchte aber gleichwol ewer Sohn A. wegen solches seines vnbesonnenen Beginmens von der Weltlichen Obrigkeit in willfürliche Straff wol genommen werden / von Rechts wegen.

Id est: Ad quætionem nobis propositam super qua iuris decisionem petistis, decernimus & pronunciamus Nos deputati ad supremum Consistorium Dresdense, de iure. Si vnicus vester filius A. cum virgine C. sine voluntate & consensu vestro, sponsalia clandestina contraxit, & quam primum hoc rescuistis, his sponsalibus vos apposuistis, cum hac declaratione, quod publicè velletis illis contradicendum esse, neq; toto tempore vitæ vestræ velle in ea consentire, cumq; vos filio vestro ad animum reuocastis, illum non decuisse citra voluntatem & consensum vestrum tali modo sponsalia inire, ad quam increpationem ille se voluntati vestræ subiecit, & culpam deprecatus promisit vobis, vt matri suæ fore obtemperare velle, & sine vestra voluntate & consensu tale quid amplius non tentare; & non longè post vestro & vestrorum tutorum consensu cum virgine D. publicè in arce N. sponsalia inijsse, & cum prædicta virgine ex Cathedra in Ecclesia bis proclamatum esse. Etiam si nunc prædictus A. verbis iuratorijs in talib. sponsalib. clandestinis prædictæ virgini C. fidem de cõiugio dedisset, & id ipsum erga alios factus esset, & hoc rite probari & doceri posset, tamè nihilominùs sponsalia publica hoc casu clandestinis essent præferenda. Quapropter prænominato A. cum virgine D. nuptias solenni ritu celebrare permittitur & conceditur. Posset tamen nihilominùs filius vester A. propter istam leuitatem & incogitantiam à se commissam, hoc casu à magistratu arbitrariè puniri.

X L I X.

C O N S E N S V S T U T O R V M, V E L C U R A T O R V M, an in contrahendis nuptijs sit necessarius.

Postremò potest hic quæri, an Tutorum vel Curatorum consensus in contrahendis nuptijs requiratur. Et Curatorum consensum non requiri manifesti iuris est L. in copulandis C. de nupt. L. Sciendum ff. de Rit. nupt. quod secus est in tutorib. Quia pupilla sine tutoris autoritate, non potest matrimonium contrahere, sed adulta benè, Tutor enim datur per-

sonæ,

sonæ, sed Curator reb. tantùm. gl. fi. in all. L. In copulandis. Ergo quia tutor est loco patris, pupilla non debet absq; ipsius consensu nubere, vt tradunt dd. in L. 1. & ibi Cyn. C. de sponsalib. & in L. 1. de nupt.

Aduertendum tamen est circa personam Tutoris, quia licet rarò accidat, quod pupilla nubat absq; eius consensu, tamen si hoc contingeret, maximè si esset pubertati proxima, Tutor hoc non posset impedire, quia non est omninò similis ratio inter patrem & tutorem: secund. gl. final. in L. Si puella ff. de sponsalib. præsertim quia illa prohibitio est odiosa, ergo à patre ad tutorem neutiquam extendenda. Vnde licet de iure Saxo. minor ætas finiatur 21. annis. Landrecht / lib. 1. cap. 45. tamen puella iam adulta facta posset contrahere matrimonium absq; consensu tutoris sui, cum is attento iure Ciuili & Canonico, amplius non sit tutor, sed potius curator, nisi quod ipse propter administrationem, quam adhuc sustinet, maneat obligatus. L. Ita autem §. P. ff. de administrat. tutor:

Nam tutela finitur ipso iure elapsis 14. annis in masculo & 12. in femella inst. Quibus modis tuel. finit. in princ. de qua re etiã supra mentionem feci in tractatu sponsaliorum nu. 20. quib. adde quod monet Brent. in all. suo libello q. 1. in fin.

Quintò & vltimò ad licitas & legitimas nuptias requiritur, vt matrimonium non sit prohibitum, sed legib. concessum. Qui enim iustas nuptias volunt contrahere, necessum est, vt secundum præcepta legem coëant, vt inquit Iustinian. inst. de nupt. in princ. Quia ergo hactenus de nuptijs, licitis vidimus: Dicendum nunc erit de nuptijs illicitis, de quib. tractatur inst. de nupt. vbi gl. ordinaria in §. sunt & aliæ in verb. enumerari, & tot. titul. ff. C. de nupt.

L.

DE NUPTIIS ILLICITIS.

ILLICITAS nuptias semper fuisse, nemo ignorat, quemadmodum eius rei multa exempla, ex varijs authorib. collegit Tiraquell. homo multæ lectionis in suis Leg. connubialib. L. 7. par. 7. nu. 20. cum seqq.

Dicuntur autem nuptiæ illicitæ, de quibus agimus generaliter & largè, quæ vel iure diuino, naturali, ciuili vel canonico, vel principum ordinationib. prohibentur, de quib. extat integer titul. C. de incestis nupt. & in Auth. de incest. & nefa: nupt. collat. 2.

Ante omnia igitur videndum est de gradib. de quib. de iure diuino nuptiæ sunt illicitæ & prohibitæ quod, non commodius & rectius fieri posse

DE MATRIMONIIS.

existimamus, quam si textus Leuit. cap. decimo octauo & vigesimo rectè inspiciamus, euoluamus & enucleemus, cum constet ista capitula à nonnullis perperam accipi & intelligi. Fortasse autem non deerunt, qui hanc nostram operam parum candidè interpretantes, calumniabantur, nos falcem in alienam messem mittere. Nos verò qui semel in hanc arenam conscendimus, bona conscientia testari possumus, non aliam ob causam, quam veritatis indagandæ gratiâ, horum capitulum declarationem, hoc in loco, re ita exigente suscepisse, quam tamen declarationem Doctorum & piorum Theologorum iudicijs reuerenter subijcimus.

L I.

DE INTELLECTU TEXT. LEUIT.

Cap 18. & 20.

In verbo Dei inuenimus decem & septem fœminas recenseri, cum quibus prohibemur matrimonio iungi, quæ sunt, Mater, Filia, Soror, Auia, Neptis, Amita, Matertera, Nouerca, Socrus, Vxor patrum, Vxor auunculi, Vxor fratris, Soror vxoris, Priuigna, Filia priuignæ, Neptis priuignæ, Nurus.

Cùm ergo Moyses, qui primus de coniugio ex ore Dei scripsit, in his capitulis enumeret personas, quæ nomine consanguinitatis & affinitatis nuptias contrahere prohibentur, sciendum est talem prohibitionem non tantùm de personis in his capitulis enumeratis intelligendam & accipiendam esse, vt quidam perperam existimauerunt, opinantes, talem prohibitionem tanquam ceremonialem & forensẽ legem, ad solos Iudæos pertinere. Sed hoc verum non est, quia hæc leges, non tantùm ad Iudæos, sed ad omnium temporum homines pertinent. Difertè enim additur hoc in loco, Terram euomere & Deum extirpare gentes, incestis libidinibus pollutas. Quare decisio textus extendenda est ad omnes alios consanguineos & affines, qui sunt in pari gradu cum personis quas Moses enumerat, cùm prohibitio Legislatoris sit generalis. Sic enim inquit: Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius. Et sic in genere prohibet Moses misceri consanguineis. Id quod in eo loco quasi pro regula statuit & postea declarando hanc regulam enumerat certas personas, ex quarum prohibitionem vult

ne vult etiam intelligi reliquos consanguineos vel affines, qui pari gradu consanguinitatis & affinitatis sunt cum personis ibi enumeratis. Vt cum prohibet misceri amixæ, id est, forori patris, simul vetat coniungi, cum filia fratris quæ etiam ibi in secundo gradu lineæ inæqualis coniuncta est, sicut amita.

Sic cum prohibet ducere vxorem patru, simul etiam vetat ducere vxorem auunculi, id est, fratris matris tuæ: Cum inter hos casus, nulla diuersitatis ratio, quoad sanguinem & gradum assignari possit, merito ergo quæ non differunt ratione nec Iuris dispositione differre debent, per vulg. regulam L. illud Ad L. Aquil. L. A. Titio de verbor. obligat. l. 3. De iniust. nupt. & irrit. fact. testam. L. vnica C. De bonor. possess. ex testament. milit. L. fin. C. ad L. Falcid. c. inter corporalia vers. vnde, cum iuncta ibi glos. in verb. idem iuris in transl. Episc. cum similibus.

Præterea si tantum personarum non autem graduum quoque facta esset prohibitio per Moysen, sequeretur inde absurdum & nefandum scelus, vt contra ius liceat nepoti ducere auiam, & quod liceat foror meæ nubere patruo, cum de his personis non extet expressa prohibitio apud Moysen. Est igitur mera sophistica & calumnia eorum qui tantum personas, non autem gradus in Mose prohibitos esse affirmant, & hanc sententiam tanquam veriore amplectitur & firmis rationibus defendit Andreas Oslander in suo allegat. scripto cui titulus. Von den verbotenen Heyrathen / vnd Blutschande / edito Noribergæ Anno 1537. vers. Hie entsethet nun die Hauptfrage / Proinde diligenter obseruandum, quod prohibitio, quæ extat. in Leuit. cap. 18. & 20. in linea recta ascendentium atq; descendantium, vetat omnia coniugia, licet ibi tantum enumeretur pater, filius & nepos: Appellatione enim filij debent intelligi omnes vltterius descendentes in infinitum, cum omnes sint in numero liberorum.

Cum ergo Moyses dicit turpitudinem patris non esse reuelandam, non tantum intelligendum est de proximis parentibus & liberis, sed de tota recta linea consanguinitatis, siue ascendendo, siue descendendo. Vt enim non licet filia nubere patri, ita non licet nubere auo non proauo, non abauo, & si quis vltra hunc in eadem recta linea superstes esset. Et vt non licet patri ducere filiam in vxorem, ita nec neptem, nec proneptem nec abneptem. Qui

D E M A T R I M O N I I S.

ergo ex gradu ascendentium & descendantium vel proximorum sanguine iunctorum vxorem duxerit, incestum committit. Quia de iure gentium, incestum committit, qui ex gradu ascendentium & descendantium vxorem duxerit, vt inquit IC. in L. fin. ff. de ritu nupt. Eadem enim est prohibitio Moſis, & iuris naturalis, qua prohibentur nuptiæ inter eas personas, quæ in numero liberorû & parentû sunt, vsq; in infinitum. L. Nuptiæ quæ est 53. de rit. nupt. & eleganter dixit ICtus in L. Adoptiuus quæ est 14. vers. vnde eodem titul. Quod in contrahendis matrimonijs ius naturale & pudor sit inspiciendus. Est enim lex naturæ immutabilis, ac nec debet nec potest à quoquam abrogare. Vnde rectè Dionysius, matri cupienti præter ætatem nubere, dixit: O Mater ciuilia iura violari possunt, Naturæ ius nequaquam. Constat ergo matrimonium ratione sanguinis prohiberi inter eas personas, de quarum coniugio quæritur, siue sint ab eodem patre & eadem matre, vel ex alterutro eorum tantum d. cap. 18. & 20. & all. §. Sane. inst. de nupt. Quia in causis matrimonialibus, hæc differentia non attenditur, licet in successioneibus quoad ius Saxo. isti gradus considerentur: quia quando vtrinq; coniunctus concurret cum coniuncto ex vno latere tantum, tunc eum à successione defuncti excludit, Landrecht / lib. 3. art. 20. Propterea quod ex vno latere coniunctus sit in gradu remotiore quam frater vtrinq; coniunctus, vt apparet ex Landrecht / lib. 1. art. 2. Quod quomodo in alijs casibus procedat hodie decisum est in noua constitut. part. 3. nu. 18.

Quemadmodum ergo ratione consanguinitatis inter parentes & liberos non debet fieri incesta commixtio, vt inter filias & patrem Loth, Genes. 19. Inter Pelopeiam & Thyestem patrem, inter Neronem & Agrippinam: Sic etiam ratione affinitatis inter ascendentes & descendentes matrimonium prohibetur, ita vt pater non possit ducere nurum, id est, vxorem filij, nec filius è contra nouercam. Ideo Paulus excõmunicat Corinthum, qui nouercam attigerat. Nec vitricus priuignam aut neptem ex priuigno: Quia in linea recta affinitatis ascendentium & descendantium etiam est perpetua prohibitio iuris diuini. Quoniam tales affines ascendentes & descendentes loco parentum & liberorum habentur L. Non facil. §. Hos itaque ff. de gradibus affinitas quo fit vt appellatione nurus non tantum vxor filij, sed etiam nepotis & pronepotis vxor comprehendatur, sicut & priuigna non solum intelligitur, quæ vxoris mex ex alio marito filia est, sed etiam neptis & proneptis; ita vt nullam earum ducere possim. L. Adoptionis §. Nunc videamus De Rit. nupt. Sic prohibet Moſes.

ses coniugium inter illos, qui affinitate sibi inuicem iuncti sunt in linea ascendentium, & descendentium, vt vxorem fratris tui ne duxeris. Leuit. cap. 18. Et hinc concluditur ex pari ratione, ergò filio non licet materteræ nubere. Et sic pronunciauimus in casu, vbi quidam volebat ducere prædefunctæ coniugis suæ sororis filiam. Anno 1587.

In collateralibus autem prohibet Moses primum & secundum gradum in linea inæquali, ita vt non possis in vxorem ducere tuam sororem siue ex vno siue ex vtroq; latere tibi sit iuncta, domi vel foris genita. Incesta enim connubia inter fratres & sorores vt Amon & Thamar, Cambysem & Cyri filiam prohibentur. Quid autem sit domi vel foris genitum esse, alij aliter interpretantur: Quibusdam enim domi nasci est legitime nasci: Foris autem illegitime. Quibusdam verò à patre nasci ab alia vxore, est domi nasci, ex matre nasci, ex alio viro est foris nasci. Nos priorem opinionem amplectimur, vt intelligamus Moysen prohibere matrimonium inter fratrem & sororem, etiam si soror vulgò quæsitæ esset, tanquam de casu magis dubitabili, quo lex intelligi debet. L. quod Labeo: De Carbo. edict. L. 1. ad si. ff. Ad Municipal. pro quo facit generalitas text. Deut. 27. maxime cum etiam de iure ciuili hoc prohibitum sit: vt est expressus text. in L. Et nihil interest ff. de Rit. nupt. § Inter eas Inst. De nupt. Et iste intellect. hodiè est approbatus & receptus vt clarè decisum est in consignatione prohibitorum graduum ratione consanguinitatis & affinitatis, quæ consignatio iniriò per optimum & eruditum Principem Georgium Anhaltinum Merseburgi Anno 1548. promulgata, & postea Anno 1557. denudè edita Titul. Blutfreundschaft / sub nu. 1. De poena violatæ huius legis corporali loquitur Moses Leuit. cap. 20. Cùm ait, si quis acceperit sororem suam filiam Patris sui, occidetur in conspectu populi. De poena verò spirituali loquitur idem Moses Leuit. cap. 27. cum inquit, Maledictus qui dormit cum sorore sua.

Herodotus in Thalia commemorat Cambysem Regem Persarum, cupientem nuptias cum sorore sua contrahere, interrogasse Regios Iudices: Num qua lex sit, quæ permittat; fratrem ducere sororem suam in vxorem: hos autem respondiisse: Se nullam quidem inuenire legem, quæ permittat sororem nubere fratri sed aliam inuenisse legem, qua Regi Persarum liceat facere quod liber. Hoc responsum tutum quidem fuit Iudicibus, sed nihil eo est iniustius, quippe quo significatur Regibus licere etiam Naturæ legem violare. Haud dissimile refert Ælius Spartianus de Antonio Caracalla in hæc verba, Interest scire quemadmodum nouercam

D E M A T R I M O N I I S.

suam Iuliam vxorem duxisse dicatur, quæ cum esset pulcherrima & quasi per negligentiam, se maxima corporis parte nudasset, dixissetq; Antoninus, Vellem si liceret, respondisse fertur: Si liber, licet, An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus est, nuptiasq; eas celebrauit, quasi sciret se leges dare, cum verò solus prohibere debuisset.

Quòd autem primi homines, cum aliæ mulieres non extarent, sorores suas duxerunt, id factum inquit Augustinus, quantò est antiquius compellente necessitate, tantò postea factum est damabilius religione prohibente.

Quemadmodum autem Moses in collateralibus, in linea æquali primum gradum, sicut etiam secundum gradum in linea inæquali prohibet, ita ut quis non possit ducere materteram, id est sororem matris, nec etiam amitam, id est sororem patris, vnde nec filiam sororis ducere permittit.

In secundo verò gradu lineæ æqualis, puta, inter fratrum & sororum liberos, matrimonium de iure diuino non est prohibitum sicut nec de iure ciuili §. Duorum autem inst. de nupt. Sic Iacob duxit Rachel, & Orestes Hermionem, Licet de iure Canonico secus sit: cap. Non debet de consang. & affinitat. Sic non licet tibi ducere sororem vxoris tuæ, etiam si vxor tua mortua sit, Item nec vxorem fratris tui L. Licet C. de incest. nupt. vbi Imperator Zeno ad Ius Mosaicum respexisse videtur. Quia sunt tibi in primo gradu affinitatis. Sicut enim vni feminae non licet duob. fratrib. nubere: Leuit. 20. sicut fecit Catharina Angliæ Regina, ita nec licebit vni viro duas sorores in vxores ducere, sicut Emanuel Portugaliæ & Sigismundus Poloniæ Reges fecerunt: Quòd autem in text. additur, illa viuente, non ita accipiendum est, ut mortua mea coniuge posses sorore illius in vxorem ducere. Non enim hoc Moses dicit, quare ut Basilius inquit: Non tenere ex eo quod scriptum est, colligendum esse, quod scriptum non est, & notum est argumentum à contrario sensu non procedere quando inde sequitur absurdum Auth. Conuenticulam. vbi gl. & Bald. C. de Sacro S. Eccles. dd. in L. 1. ff. de eo cui mand. est Iurisfd. & in L. cum apud antiquos C. de Furt. Alexand. in L. Si cum dotem nu. 18. ff. solut. matr. Absurdum autem & contra naturam esse videtur duob. fratrib. eandem, & duab. sororib. eundem coniungi, cum gradu sint pares.

Duob. fratrib. eandem ducere non licet, ideo quoniam quæ priori fratri nupsit, in vnum corpus cum eo coaluit, ac proinde nõ quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est fratris mariti sui soror; sororem autem

autem ducere fratri non licet. Itaq; prorsus eadem ratione ducere cuiquam non licebit vxoris sororem, vt pote cui factus sit frater. Cum ergo frater expressis verbis vetatur vxoris fratris sui, pudenda reterege, inhibita quoque censetur sororis cum marito sororis suæ coniunctio, quia paria sunt duobus fratribus eandem & duabus sororibus eundem coniungi. Ratio est: Quia, vbi est expressa dispositio, vt in casu nostro, ibi non potest nec debet habere locum tacita. L. cum ex filio ff. de vulg. & pupill. Vnde re-ctè & grauitè obiurgauit Iohan. Baptista Herodem, Marci 6. quod Herodiadem fratris sui Philippi coniugem in vxorem duxisset, Matth. 14. & tradit Ægesippus lib. 2. De excidio Hierosol. cap. 5. Ludouic. Gozadinus consil. 51. Paris cons. 194. Vol. 4. vbi vterq; similia matrimonia improbat. Fuit autem illa Herodiades filia Aristobuli & non Aretæ, vt tradit Ioseph. Ecclesiast. histor. lib. 1. cap. 13. & idem Ioseph. lib. antiquitatum 18. cap. 9.

De fratris defuncti vxore, & coniugis defunctæ sorore, libet hîc adscribere Caluini sententiam, qui in explicatione huius capituli ibi: Turpitudinem vxoris fratris sui, sic ait: Mali sunt interpretes, qui de hoc loco cõtrouersiam mouent, ac exponunt, non esse rapiendam è thoro fratris coniugem, vel, si repudiata fuerit, illicitas esse nuptias viuente adhuc marito. Neq; enim conuenit torquere in diuersos sensus, quæ vno in loco iisdem verbis pronunciat: Verat Deus reterege turpitudinem vxoris patris & patris & filij, cum de fratris vxore eandem sententiam totidem profert verbis, absurdum est diuersos sensus fingere. Ita q; si fas nõ est patris vel filij, patris vel nepotis, in matrimonio vxorem habere, vnum & idem de fratris vxore sentire conuenit, de qua similis prorsus lex vno contextu & tenore perlata est. Nec ignoro, vnde occasionem errandi sumpserint, qui ita sentiunt, Nam quia alio in loco (Deut. 25.) iubet Deus, si quis absq; liberis decesserit, fratrem, qui superstes erit, viduam accipere, vt ex ea semẽ mortuo suscitet: hoc perperam & inscitè restrixerunt ad germanos fratres: cum Deus alios cognationis gradus potius designet. Nota est Phrasis linguæ Hebraicæ, quæ in genere cõsanguineq; omnes fratrum nomine comprehenditur: quin etiam latini olim sic vocarunt patruales & amitinos. Lex ergo, cuius nunc fit mentio, de vxore fratris mortui ducenda, ad eos tantũ cognatos dirigitur, q alioqui non impediuntur à tali coniugio, quia Deo ppositum non fuit, ne interciderat nomen mortui, incestuosa coniugia permittere, quæ alibi dānauerat. Quare hæc duo probè simul cõueniunt, germanum fratrem prohiberi à coniugio viduæ fratris, & tamen propinquos

D E M A T R I M O N I I S .

iure cognationis obstringi ad semen mortuis suscitandum : vbi liberum alioqui ex præscripto legis coniugium est. Hac ratione Booz vxorem duxit Ruth, quæ antè nupta fuerat eius consanguineo : & ex historia satis apparet, legem ad omnes consanguineos spectasse. Quòd si quis adhuc contendat, fratres germanos in hoc numero comprehendi, eadem ratione ducenda socero in vxorem fuisset nurus & vxor nepotis patruo, imò & priuigno nouerca, quod dictu pudendum est. Si quis obijciat filios Iudæ Her & Onan & Sela, fuisse germanos : Thamar duobus nupsisse : Solutio in promptu est, Iudam ex communi & recepto gentium more, hac licentia non rectè fuisse usum : Satis patet omnium temporum historijs, apud gentes Orientales fœdas mixturas, neglecto pudore, fuisse in coniugijs. Mala igitur consuetudine (vt fieri solet) tractus fuit Iuda, vt eandem daret vxorem filio secundo, quæ antea fuit vxor primogeniti, & hoc etiam flagitium inter gètes grassatum esse exprimit Deus, vbi incestus damnat. Hoc igitur tanquam indubium retineo, lege Moïsis vetitum esse coniugium cum vidua fratris germani. Mulierem quoq; cum sorore, sic inquit. Hoc loco freti quidam proterui homines, licere volunt, si quis vxore priuatus sit, germanam eius sororem inducere : quia restrictio addita est : Ne viua priore, alteram accipiat : Vnde colligunt, non prohiberi, quin succedat in demortuæ locum. Verùm expendere decebat Legislatoris consilium, ex disertis eius verbis : quia non tantùm incestus vel turpitudinis fit mentio, sed zelotypiæ & rixarum, quæ inde oriuntur. Si tantùm dictum esset, ne discooperias turpitudinem, non sine colore obtenderent, viduitate liberum fieri maritum ad ducendam alteram vxorem. Verùm vbi exprimitur diuersus legis finis, ne iurgijs & contentionibus vexetur, quæ bona fide nupsit, certum est hac exceptione frenari polygamix licentiam, vt Israëlitz contenti vna iniuria, saltem sorores non committerent in hostile certamen : iam nimis iniqua erat primæ vxoris conditio, vbi cogebatur æmulam & pellicem ferre, sed assiduè rixari cum sua consanguinea minùs tolerabile erat. Itaq; nomen sororis non restringitur solum ad germanas, sed propinquas etiam comprehendi existimo, quarum alioqui incestuosæ non fuissent nuptiæ. In summa non tam incestus damnatur, quam mariti crudelitas, si velit cognatam vxoris suæ superducere. Nec verò aliter ex verbis Moïsis statuere licet : nam si retegatur fratris turpitude, vbi, frater eius viduam ducit, non minùs retegatur turpitude sororis, cum eius marito post viduitatem nubet altera soror, Hactenus Caluinus.

Concludimus igitur fratrem non posse in vxorem ducere præmortui sui

sui fratris relictam viduam, Hemming. de coniugio pag. 119. quemadmodum nec quis vxoris suæ defunctæ sororem in vxorem ducere potest, per rationes iam dictas, quibus adde quæ deducit Hosiander in all. suo scripto vers. daß aber etliche / sub fin. & pro hac sententia est text. express. in L. Fratris C. de incest. & inutilib. nupt. vbi verba legis hæc sunt: Fratris vxorem ducendi vel duabus sororibus coniungendi penitus licentiam submouemus, nec dissoluto quocunq; modo coniugio. Ad quam dispositionem iuris ciuiliis, sine dubio respexit Philippus Melant. in suo scripto, cui titul. est, Vermahnunge an die Pastoren / vbi clarè & disertè his verbis vtitur: In gemeinen Landrechten ist auß gutem Grunde / die Vermischung verbotten zwischen dir vnd deines verstorbenen Weibes Schwester / Item zwischen einer Frauwen vnd ihres Mannes Bruder / ein Mann sol nicht zwu Schwestern nemmen / ein Weib sol nicht zween Brüder nemmen / & ita hodie obseruatur, vt est ordinatum in all. consignatione prohibitorum graduum, titul. von Schwägerschaft / nu. 1. Licet vir Dei D. Martinus Luther. in initio repurgatę doctrine aliter senserit in suo libello, cui titul. von Ehelichen Leben / Anno 1422. edito, quem nonnulli alij tunc secuti sunt.

Est & hoc sciendum, quod vitricus sui priuigni viduam in vxorem de iure ciuili ducere non possit, vt est text. express. in L. vxorem de rit. nupt. & in L. non facile §. Hos itaq; ff. de gradibus affinit. vbi pro regula traditur: Nefas esse eos, qui affinitatis causa inter se parentum & liberorum loco habentur, in matrimonio copulari, quòd licet de iure Canonico secus sit, all. cap. Non debet. De consangu. & affinit. tamen non obstante iure Canon. secundum dispositionem all. L. Vxoris, in his terris pronuntiatur, considerata honestatis ratione, quia in matrimonijs coniungendis non solum debet inspici quod licet, sed & quod honestum est, L. semper. De Regul. iur. De quo casu infra latius dicam ibi: Secundò potest quæri.

Ex iam dicto intellectu & declaratione ad all. Leuit. cap. 18. ni fallor intelligi potest, ad quas personas noua Electoris constitutio part. 4. nu. 22. quæ de pœna incestus loquitur ex identitate rationis extendi possit, cum ex identitate rationis etiam in pœnabilibus fiat extensio, vt est solennis text. in §. sed quia natura. titul. Quæ fuit prima caus. benefic. amittent. in vsib. feud. lib. 2.

De his prohibitis gradibus tam ratione consanguinitatis quam affinitatis extat ad finem generalium articulorum, certa consignatio Anno 1557. edita: ad quam lectorem remittimus. Gradus autem in Leuit. cap.

DE MATRIMONIIS.

18. & 20. prohibitos, de quibus hæc tenus diximus complexa est gl. in c. lictas verb. diuina lege in fin. De restit. spoliat. his versibus:

*Nata soror, neptis, matertera, fratris & uxor,
Et patris coniunx, mater, priuigna, nouerca,
Uxorisq; soror, priuigni nata, nurusq;
Atq; soror patris, coniungi lege vetantur.*

ADMONITIO DE GRADIBVS.

Libet etiam obiter hic admonere Iuris studiosos, quando disceptatio incidit de computandis gradib. Quòd alia sit computatio Iuris Canonici in causis matrimonialibus, & alia iuris ciuilibus in successioneibus, sicut omnibus notum est. Quia verò Beza in suo libello de Repud. mihi pag. 13. cum multis seqq. hanc iuris Canonici computationem ridet & improbat: Idè sciendum & obseruandum est, quòd in Consistorijs harum terrarum non obstante consideratione Bezae, computatio iuris Canonici obseruetur, & secundum eam pronuncietur, quæ computatio cum etiam in noua Ordinatione adprobata sit, meritò mutanda non sunt ea, quæ semper certam interpretationem habuerunt, sicuti inquit ICtus Paul. in L. Minimè ff. de LL.

Circa hanc graduum prohibitionem Primò potest quæri.

L I I.

*QV ID IVRIS, QV ANDO CONTRA PRO-
hibitionem sacre Scripture matrimonium à contra-
hentibus de facto initum & consu-
matum sit.*

Ante annos aliquot accidit, quòd nobilis A. de Z. duxit sororem matris suæ, fuit tunc magna controuersia inter Theologos, an tale matrimonium esset ferendum vel dissoluendum? Quidam consuluerunt istud matrimonium non esse ferendum, sed dissoluendum: attento quòd hoc de iure fieri posset voluntate contrahentium, qui penitentiam agere uellent, ut est text. in c. literis iuncta ibi gl. in verbo spe coniugij extr. de præsumpt. Bartol. in L. si adulterium nu. 9. ff. Ad L. Iul. de adulter Didac. in all. epitome cap. 6. §. Octauo part. 2. & allegebatur exemplum Pauli excommunicantis Corinthium, qui nouercam suam attigerat.

Alij verò consuluerunt, si istæ personæ non uellent separari, sed cohabitare & lata & tristia ferre, istud matrimonium inter eas non esse dirimen-

inendum; & ista posterior sententia obtinuit, & respondebatur ad allegatum exemplum Pauli, quod casus Pauli, & iste de quo hic agitur, essent diuersi, unde ex eo non debere fieri illationem, secund. vulg. L. Papinianus de minorib. quia delictum, de quo Paulus loquitur, fuit commissum in linea ascendentium & descendentium, præsentem verò casum fuit commissum in linea collateralis tantum. Et pro confirmanda hac sententia fuit allegatum, quod Moyses quidem vetet matrimonia in grad. prohibito, sed de facto contracta & consummata non tamè dissoluat, sic prohibet ducere fratris coniugem. Item patruj coniugem all. c. 18. Leuit. & tamen talia matrimonia non dissoluit, sed tantum pœnam addit: portabunt, inquit, ambo iniquitatem eorum, & sine liberis morientur. Leuit. cap. 20. Sic Iacob duxit duas sorores germanas Leam & Rahel, filias Laban auunculi, Gen. 29. Abraham sororem suam ex vno eodemq; patre, sed ex alia matre Genes. 20. ad quem text. aduertendum est, quia nomen sororis non solum pro germana sorore accipitur sed etiam generaliter pro consanguinea. Fuit enim Sara non germana soror Abraham, sed filia fratris defuncti Haram, ipsi Abraham iuncta in secundo gradu consanguinitatis lineæ inæqualis, sicut Dn. Philipp. & alij docti ex 11. cap. Gen. in Tractatu De coniugio colligunt & ostendunt, Amram pater Moysis, sororem sui Patris, Exod. cap. 2. & 6. Item, Nathan non dissoluit matrimonium Davidis cum Vriæ coniuge contractum. Huc facit, quando duo contraxerunt matrimonium ignari consanguinitatis, quam postea primum rescuerunt, quod non debeant separari, si cohabitare volent, vnic. in verbo, scienter De consanguinitate extollit Felin. in c. examinata de iud. gl. fin. in c. decreuit, vbi Philipp. Franc. de hæret. in 6. Huc facit etiam regula, quod multa ab initio facilius impediuntur, quam si facta fuerint rescindantur, c. Quemad. de Iureiur. & ita Louaniensès contra Italos & Gallos hoc casu consuluisse refert. Sarcet. de caus. matr. pag. 211. Nemo negat quod initio talia & similia matrimonia pro nullis & irritis declarari debeant, sicut tradit Beza De Repud. pag. 98. Sed alia quæstio est quando ex post facto, tunc cum matrimonium iam per copulam est consummatum, quid tunc pronuncianum sit, vt pauidis conscientijs consuli possit, quod sanè melius fieri non potest quam si matrimonium non dissoluatur.

Quòd autem ad pœnam ciuilem harum personarum atinet, quæ matrimonium contraxerunt, in primo gradu lineæ æqualis vel in secundo gradu lineæ inæqualis, ea ad magistratum ciuilem & non Ecclesiasticum spectat, de qua pœna loquitur constitutio part. 4. nu. 22. ad quam ad-

D E M A T R I M O N I I S.

uertendum est, quia fustigatio corporis quæ fit per virgarum cæssionem, tantum in vilibus personis locum habet, vt est text. in Auth. De incest. nupt. in princ. & semper in pœnis fit distinctio inter personas plebeias & in dignitate constitutas L. Aut facta ff. de pæn. & L. Qui cædem ff. ad L. Cornel. de sicar. cum simil. & in terminis Incestus, tradit Bartol. Capolla consil. 68. Iacob. de Nouell. in sua practica criminali nu. 11. pag. 165. & nouissimè Iacob. Thoming. q. 42. Quia verò in alleg. constitutione nu. 22. parte 4. sit expressa distinctio inter incestum commissum à persona soluta & coniugata. Sic enim inquit: *Aber die andern Personen/ so einander seitwärts im ersten oder andern Gliede vngleicher Linien verwandt / oder die / so im Mose Leuit. 18. genandt werden / Wann dieselbe allerseits nicht in der Ehe seynd/ vnd Blutschande miteinander begehen/ sollen beyde mit Staupschlägen/ vnser Lande ewig verwießen werden.* Ergo videtur dicendum, quod illi qui sunt coniugati & qui colore matrimonij incestum commiserunt, debeant mitius puniri, sicut & ille nobilis de quo loquimur, non alia nisi relegationis pœna absq; virgarum cæssione tunc punitus fuit, quod factum est, Anno 1561.

Secundo potest quari.

L I I I

*AN VITRICVS PRIVIGNI SVI RELI-
Etiam viduam in uxorem ducere possit.*

In hac quæstione sciendum est, quòd licet tale matrimonium de iure Ciuili prohibeatur, per expressum text. in L. uxorem ff. de rit. nupt. vbi dicitur: *Vxorem quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet, L. Non facile, §. Hos itaq; ff. de gradib. affinitat. & §. Affinitatis inst. de nupt.* De iure tamen Canonico iste casus non censetur prohibitus, propterea quod sit in secundo genere affinitatis, quod hodie prohibitum non est, c. Non debet, extr. de consanguinitat. & affinit. Et quamquam Beza in suo libello de diuort. mihi pag. 83. & 101. non admittat distinctionem inter secundum & tertium genus affinitatis, sicut & veteres Canones hac in re nullam distinctionem fecerunt, all. c. non debet, & habetur in c. Nullum & c. æqualiter 35. q. 3. tamen ista opinio hodie in Consistorijs harum terrarum improbatur, & matrimonia in secundo genere affinitatis tantum conceduntur: Ita tamen, vt propter publicam honestatem hoc casu aliter non concedantur, nisi hoc fiat permissione & cæssione

cessione magistratus superioris, singulari aliqua dispensatione, per quam dispensationem talis vel similis prohibitio tolli potest, allegat. c. Non debet vbi gl. & Panor. & Didac. in all. c. 6.

Tertio potest quari.

L I I I I.

AN ALIQUIS FRATRIS SVI DEFVN-

cti sponsam, ducere possit.

In isto casu etiam militat publica honestas, propter quam dispensatione opus est, c. Ad audientiam, & c. Sponsum extr. de sponsalib. Quamuis enim nulla adhuc contracta sit affinitas, tamen honestatis ratione matrimonium hoc, absq; dispensatione non facile permitti debet, quod si de facto tale matrimonium esset consumatum, tunc quid iuris sit, quoad liberos ex eo procreatos, tradit Panor. per illum text. in c. referente, qui fil. sint legit. Neq; quenquam mouere debet, quod Beza in all. suo libello de diuort. pagin. 88. & Hemmingius in suo Tractat. De coniugio pag. 123. sint in contraria sententia, ex hoc fundamento, quod dicant mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus facta non sit. Quia matrimonium per sponsalia de presenti inter sponsum & sponsam, vtriusq; consensu verè contractum fuit, licet nondum fuerit consumatum. Debet enim semper in conspectu regula esse Modestini l. Cti quam tradit in L. semper de ritu nupt. vbi inquit, semper in coniunctionibus non solum quod licet sed & quod honestum est, spectandum. De hoc casu vide plenius Didac. in all. c. 6. part. 2. §. De impedimento publicæ honestatis. Et quia ista prohibitio tantum est iurispositiui & non diuini, dubium non est, quod hodiè per magistratum superiorem fieri possit dispensatio all. c. referente & ibi Panor. nu. 3. extr. Qui filij sint legitimi & traditur per Bald. in L. Deo nobis vers. vlt. etius nota nu. 7. C. de Episcop. & Cleric.

L V.

AN ALIQUIS RELICTAM VIDVAM

fratris defunctæ suæ uxoris in coniugem ducere possit.

In hac quæstione, An aliquis relictam viduam fratris, defunctæ suæ uxoris in coniugem ducere possit? Ob einer seines verstorbenen Weibes

D E M A T R I M O N I I S.

Brudern Witwe zur Ehe nem men möge / Respondeo quod sic: Quia istæ personæ in secundo genere affinitatis sunt sibi inuicem coniunctæ, quod genus affinitatis, hodie matrimonium non impedit, vt tradit Hostiensis in titul. de affinitat. vers. Qualiter ipsa generi affinitatis, ibi. Hoc autem secundum genus aliquando contrahitur ex vtroq; latere. Vxorisenim meæ frater mihi affinitate fuit iunctus & non coniunx ipsius. Idem tradiderunt Collegæ mei Iohan. Schneidev. titul. instit. De nupt. De arbore affinitatis nu. 13. & Mattheus V Vesenbec. in suis commentarijs titul. de gradib. & affini. nu. 17. sub fin. Hemmingius in suo libello de coniugio sub titul. de affinitat. regula tertia ibi, Item vir vxore sua mortua, Idem concludit Didac. in Epi. om. causar. matri. cap. 6. parte 2. §. 7. Cognati etiam ipsius viri & cognati ipsius mulieris affinitatis lege non prohibentur contrahere: sic mariti filius ex alia vxore, & vxoris filia ex alio marito, vel contra matrimonium inuicem contrahere non prohibentur.

Ne autem per hoc detur hominibus imperitis occasio committendi incestum, Iudex debet in casu supra dicto, quando res est integra has personas grauitè admonere, vt à tali matrimonio abstineant, propter scandalum. Si verò res non esset integra, sed celebrata iam fuissent sponsalia, vel alias efficax promissio inter has personas facta, tunc eis sine dehortatione & admonitione posset hoc matrimonium permitti. Et ita re deliberata concluderunt Theologi & Iurisperiti Vvitebergenses Anno 1553. secundum quam deliberationem postea in casu de facto contingente responsum fuit.

F O R M A S E N T E N T I A E T A L I S

erat.

Als ihr vns berichtet / Daß einer seiner verstorbenen Frauen Bruders Wittwe zur Ehe nemmen wolte / vnd daß solches von ertlichen Geistlichen vnd Weltlichen Standes widersprochen werde / vñ euch deß Rechts darüber zuberichten gebetten habet. Demnach erachten vnd bekennen wir Dechant / Senior, vnd andere Doctores, &c. im Rechten ergründet / daß die Ehe disfalls vnter denen Personen / so in secundo genere affinitatis einander verwandt / nicht verboten / sondern zuläßlich.

Alldieweil aber der gemeine vnd vngelerete Man sich hieran ärgern / vnd solch Exempel demselben zu Blutschande Anleitung geben möchte / so ist die Weltliche Obrigkeit befugt / wenn die obgedachten Personen nach zur Zeit sich ehelichen vnd verbindlichen nicht versprochen / sie mit allerley ernstler

Vermaunung

Vermanung von ihren Fürnemmen abzuhalten / wo fern sie aber sich miteinander allbereit ehelichen verbunden / so würde jnen die Vollziehung durch Christlichen Kirchgang vnd eheliche Beywohnung billich erlaubet / gestattet vnd nachgelassen / von Rechts wegen.

Id est : Ad quæstionem vestram , in qua proposuistis nobis , aliquem velle ducere vxoris sui defuncti fratris relictam viduam , & quod hoc ipsum à nonnullis , tam Ecclesiasticis , quàm secularibus personis controuertatur , & sententiam nostram petiistis . Nos Decanus , Senior & reliqui Doctores facultatis iuridicæ . N. de iure spondemus & pronunciamus . Quod inter eas personas , quæ in secundo genere affinitatis sibi inuicem iunctæ sunt , matrimonium non sit prohibitum , sed permissum . Quia autem indoctis & plebeis hominibus hoc scandalosum est quibus istud exemplum occasionem daret committendi incestum , ideo magistratus grauius admonere debet has personas vt à proposito desistant , si nondum inter eas facta esset efficax promissio . Sin vero sponsalia iam contracta essent , tunc illis promissi matrimonij consumatio & celebrandarum nuptiarum festiuitatis meritum permitteretur & concederetur . Iure mediante .

Cum autem nihil vsitatus sit , quàm vt homines sponsalia vel matrimonia contrahant , vel incitia , vel malicia , gradibus de iure diuino vel positiuo prohibitis , & eam ob rem dispensationis peti soleant : Ideo nunc de dispensatione , An & quando locum habeat in causis matrimonialibus nec ne , congruo , vt opinor ordine hic aliquid subiiciemus .

LVI.

DISPENSATIO AN ET QUANDO
locum habeat nec ne.

Sciendum est apud latin os nomen dispensare pro distribuere & expendere accipi , vnde seruos dispensator apud Iur. consultos dicitur , qui impendia domus curat , quiq; victui præest diligenter distribuendo , vt annotauit præceptor meus Alciat. in L. Urbana familia quæ est lex 166. nu. 2. de verb. & rer. signifi. & hac voce vtitur Iur. cons. in L. Dispensatori & in L. dispensatorem de solutio. & de hoc dispensatore loquitur Christus Lucæ 16.

Hodie verò communi consuetudine loquendi receptum est , vt dispensatio nihil aliud sit , quam iuris relaxatio , & mitigatio . De hac dispensatione varix disputant Canonistæ in cap. literas post gl. in verb. dispensare & in verbo diuina lege de Rest. spoliat. & in cap. proposuit in verb. supra

D E M A T R I M O N I I S.

Supra eius dispensare ext. de concess. præbendæ, cap. gaudemus & cap. si cum ibi notat. De diuort. Felin. in cap. Quæ in Ecclesiarum numero 25. De constitutionibus & late Ægidius Bellamerus conf. 28. incipiente, In facto mihi tradito, Bald. in L. 1. C. Si nupt. ex rescript. petantur. Sed omnis disputationibus tenenda est regula. Humanas dispensationes contra ius diuinum & mandatum Dei non valere, vt post alios tradit Paris. conf. 68. Incipiente. Dubium nu. 199. Volu. 3. vbi plenè tractat de dispensat. Non enim creatura contra mandatum Creatoris dispensare potest, quo fit vt Papa non possit dispensare contra præceptum diuinum. Oldrad. Laudens: in consilijs matrimonialibus conf. 1. nu. 5. & contra gradus prohibitos qui enumerantur Leuit. cap. 18. De cuius intellectu paulò ante diximus, licet Didac. contrarium defendere nitatur in all. Epitom. part 2. cap. 6. §. 10. nu. 10. & 17. Quia veritas est, quod Papa non possit dispensare super eo quod Nouo & Veteri Testamento prohibitum est.

Non enim ratione humana permitti possunt, ea quæ Iure diuino prohibita sunt, vt in simili dixit Bald. in Auth. Ad hæc C. de vsur. nu. 2. Cum ergo certi gradus sunt prohibiti, Papa super eos dispensare non potest, vt rectè tradit Speculat. in Titul. de Desponsat. li. 1. vers. nunc breuiter dicendum est nu. 4. & communiter Canonistæ in cap. Super eo de vsur. refert & sequitur Henning. Gode conf. 190. nu. 172. Felin. in all. cap. Quæ in Ecclesiarum nu. 23. de constitut. Vbi notabiliter tradit, Si Imperator vel Rex Romanus haberet vxorem sterilem quod tamen Papa non possit dispensare, vt aliam ducat.

Interdum tamen dispensationes de Iure humano positiuo fieri possunt, qua tamen in re requiritur singularis prudentia magistratuum & eorum penes quos Ius dispensandi est. ne dispensatio sit dissipatio, vt scribit Bernhard li. 3. De consideratione ad Eugenium Grauet. conf. 135. nu. 45. cum seqq. Exempli gratiâ. Si duorum fratrum filij vellent coniungi & peterent dispensationem, posset ea concedi, cum non sit contra Ius diuinum. Imò Mose & Iosua huiusmodi nuptias concesserunt & approbaerunt, vt de Mose legitur Numeri cap. vltimo: & Iosux cap. 15. & Iudic. 1. Si enim quis peteret dispensationem, vt possit in vxorem ducere amitam suam, hæc dispensatio concedi non posset, cum iste gradus sit contra ius diuinum, & sic de similibus iudicandum est.

Notandum est autem, quod in his terris ratione consanguinitatis & affinitatis in tertio gradu lineæ æqualis matrimonia contrahi prohibeantur,

ter, & quod Dux Mauritius statuerit cum nemine in eo gradu dispensandum esse, sicut hoc cautum reperitur in ordinatione ipsius. Von den dreyen Schulen / sub. Titul. von den Graden/darinnen die Ehe verboten / mihi fol. 33. Sed in ordinatione Electoris Augusti dispensatio non sit simpliciter prohibita, sed hoc tantum interdictum esse Consistorial. ne ipsi hac in re quicquam statuunt, sed ad Cellitudinem ipsius prius referant & resolutionem expectent Titul. von beyden Consistorijs zu Wittenberg vnd Leipzig/nu. 8. in fin. vbi clarè disponitur his verbis:

Wenn auch in Ehesachen beyden Consistorien vmb Dispensation gesucht würde / sollen sich die Consistorialen derselben nicht mächtigen / sondern solches jeder zeit an vns gelangen lassen / vnd vnser fernern Bescheidts daraufferwarten, mihi fol. 247.

Id est: Quando etiam in causis matrimonialibus apud Consistoria nostra dispensatio petitur, tunc Consistoriales hac in re nihil statuere debent, sed quocunq; tempore nobis hoc ipsum significare, & nostram resolutionem expectare.

Et ideo quando sententia petitur super casu in tertio gradu in linea inæquali. & sponsalia nondum sunt celebrata, tunc præmissis præmittendis solerita pronunciarì.

Ob wol diese Ehe im dritten Gliedt vngleicher Linien in heyliger Göttlicher Schrifft nicht verboten: Democh aber vnd dieweil dieselbige in Schurf. Landtsordnung/wegen Zucht vnd Erbarkeit nicht nachgegeben/sondern abgeschafft / so seydt ihr auch die fürhabende Ehe ohne S. Schurf. Gr. gnädigste Zulassung / bey Vormeydunge gebührlicher Straffe / zu vollziehen nicht befugt / von Rechts wegen.

Hoc est: Etiam si matrimonium in tertio gradu lineæ inæqualis in sacris literis non sit prohibitum, tamen quia ratione honestatis iste gradus in ordinatione Electoris non admittitur. Ided tale matrimonium sine permissione & concessione Cels. ipsius sub debita pœna consummare non potestis.

Si autem sponsalia in casu supra dicto iam celebrata essent tunc solet ita pronunciarì.

Ob wol N. die E. weil sie einander im dritten verbotenen Grad/ vngleicher Linien mit Blutsfreundschaft verwandt / vermöge disfalls üblicher Recht zu ehelichen nicht versugt / vnd doch nunmehr mit gutem Gewissen von einander nicht lassen können / dieser Grad auch dispensirlich ist / so kan die Ehe geduldet werde / Aber weil hierinnen wider vnser gnädigsten Herrn

Ec

Ordnung

DE MATRIMONIIS.

Ordnung gehandelt / so mögen auch beyde Personen wegen solcher Bber-
fahrunge in diesen Landen nicht zusammen gegeben noch getrawet / sich auch
wesentlich dar mien niderzulassen gelitten werden / Jedoch ist ihnen darun-
nen ab vnd zuzuhandeln vnd zu zuwandeln vnbenommen.

Id est: Quamquam N. & C. qui inuicem sibi in tertio gradu prohibito li-
neæ inæqualis sanguine iuncti sunt, hoc casu vstrato iure matrimonio
iungi prohibeantur; tamen quia alter alterum bona conscientia defere-
re non potest, & gradus iste dispensabilis est, ideo matrimonium inter
istos contractum tolerari potest. Sed quoniam contra ordinationem
Electoris Saxonix Domini nostri clementissimi egerunt, meritò in his re-
gionibus desponsari vel copulari, aut tolerari non debeat, commeatam
tamen habere possunt. Et ideo ordinatio Electoris accipienda & decla-
randa est, quæ habetur sub Rubrica Von Ehefachen / Titul. / welche Perso-
nen sich in Ehegelöbnuß ibi zum andern mihi fol. 101.

Nunc ut ad nuptias illicitas reuertamur, sciendum est nuptias illicitas
de quibus loquimur esse duplices.

LVI.

NUPTIAS ILLICITAS ESSE duplices.

Quædam enim dicuntur incestæ vel nefariæ, quædam verò inutiles.
de quibus loquuntur integri Titul. in Auth. De incest. & nefar. nupt. col-
lar. 8. & C. de incest. & inutilibus nupt. vbi gl. in Rubrica declarat.

LVII.

NUPTIÆ NEFARIÆ QUÆ SINT.

Et quamuis incestæ & nefariæ nuptiæ promiscuè accipiantur, tamen
nefariæ propriè dicuntur, quæ inter ascendentes & descendentes contra-
hantur, vsq; in infinitum, siue sint naturales & legitimi, siue naturales
tantùm, vel etiam Spuriij & incestuosi L. Nuptiæ censistere quæ est lex 53.
& L. si. ff. de Rit. Nupt. & 5. Ergo non omnes Inst. de nupt.

Sic Antiochum Seleuci filium patris sui vxorem in coniugem du-
xisse, patre viuente scribit Valer. Maxim. li. 5. cap. 7.

Stoicum etiam & Epicurum, concubitus concedere cum matri-
bus, tradit Theophilus Antiochenus aduersus Autolicum li. 2. ad quod
respexitur videtur Ouid. li. 10. Metamorph. cum inquit;

*Centestamen esse feruntur,
In quibus & nato genetrix & nata parenti,
Jungitur, ut pietas geminato crescat amore.*

Sed cum talis concubitus non solum homines habentes intellectu, sed & bruta intellectu carentia detestentur & auerferentur, ut Aristoteles de Camelis li. 9. de historijs animal. & cap. 74. & Plinius de equis. Natural. hist. li. 8. cap. 42. & Nicola. Lyra de Elephantis in Matth. cap. 19. & 1. ad Cor. 5. scribunt & Boët. decif. 318. Varro de re Rustica li. 2. cap. 14. & Ælianus lib. 5. de var. histor. ad de Auth. de Incest. nupt. in princ. collat. 2. vbi dicit text. Multa enim bruta animalia huiusmodi concubitus auerfari. Tiraquell. in all. L. 7. connubili nu. 4. meritò à talibus nuptijs natura dictante & adhorrente abstinendum est.

L I X.

NUPTIÆ INCESTÆ QUÆ SINT.

Incestæ verò nuptiæ (quæ ideo sic appellantur, quasi in his minime adit cestus, id est, cingulum illud quo Venus utebatur ad honestas nuptias, ut supra admonui in definitione nuptiarum nu. 5.) propriè dicuntur quæ inter collaterales consanguineos in primo & secundo gradu lineæ inæqualis contrahuntur, quia & is gradus diuino & humano Iure prohibitus est, Leuit. cap. 18. & 5. Fratris vero, Inst. de Nup. Idem Iuris est inter personas ratione affinitatis in primo & secundo gradu affinitatis inuicem coniunctas, ut est focus, priuignus, nurus, nouerca, vxor patru, L. ab incestis C. de incest. nupt. de his incestis nupt. Varia extant exempla tam in sacris quàm prophanis historijs. Genes. cap. 38. scribitur Iudam cum nuru sua incestum cõmississe. Iustin. li. 11. tradit Darium postremum Persarum Regem cum sorore sua incestum commississe, quod & de Ptolemao Philadelpho Ægyptio Rege, scribit Strabo li. 10. & Probus Æmilius de Dionysio Siracusano in vita Dionis. in princ. & de Marco Antonio Plutarch. in vita ipsius, de Claudio Cæsare qui fratris filiam duxit, Cornel. Tacit. li. 12. Sed iure Romanorum tales & similes nuptias vetitas esse ultra iura antea allegata, apparet etiam ex L. Si stipuler, vti d fiat 35. §. Item quod leges de verb. obligat. & L. si ff. de condict. sine causa & L. Qui in principia. §. Diuus, iuncta ibi gl. in verbo statutum, Deritu nupt. quam prohibitionem primum sanxisse Neruam Imperatorem Romanum, author est Dionys. Nicæus in vita ipsius. De his incest.

D E M A T R I M O N I I S.

nupt. Legistæ in auth. ex complexu C. de incest. nupt. & in auth. Si qua illustribus. C. ad S. C. Orphician. & Canonistæ in c. 1. & 2. de eo qui cogno. vel confagu. vxor suæ.

Hic quæri potest de liberis incestuosis, quid & quantum illis debeat ex ipsorum parentum hæreditate.

L X.

LIBERIS INCESTUOSIS QUID ET quantum debeat ex ipsorum parentum hæreditate.

Liberi ex incestuoso complexu nati habentur pro illegitimis & neq; patri neq; matri ab intestato de iure civili succedunt, quando parentes ipsorum sciuerunt prohibitionem Iuris diuini, de quibus loquitur Auth. ex complexu & ibi DD. C. de incest. nupt. & est text. in §. fin. in Auth. Quibus mod. naturales efficitur legit. Si verò parentes non sciuerunt illam prohibitionem, tunc liberi habentur pro legitimis Bart. in d. L. Si adulterium: Salycet. in d. auth. ex complexu & Panor. in d. c. referente, Didac. in all. Epitome lib. 4. §. l. cap. 8. part. 2. quod procedit, etiam si non ambo sed vna persona tantum ex parentibus prohibitionem ignorasset, quia nihilominus liberi debent haberi pro legitimis. Et hanc sententiam, (quæ tamen dubio non caret) tanquam humaniorem amplectitur & pro ea concludit Petr. à Duen. regul. 180. vers. circa quam limitationem, vbi addit distinctionem, An tale matrimonium clandestinè vel in facie Ecclesiæ contractum fuerit, per L. fin. ff. de ritu nupt. Et licet ius civile denegat illis alimenta all. auth. ex complexu: tamen ius Canonicum, quod hoc casu in pronunciando Consistoriales sequi solent, concedit talibus liberis, ex incesto vel alio damnato matrimonio natis alimenta, officio Iudicis pro qualitate personarum & bonorù decernenda c. cum haberet, vbi Canonistæ extr. de eo qui duxit in matrim. quam per adult. poll. & possunt parentes in testamento vel alia vltima voluntate istis liberis masculis alimenta vel si fœmelle essent, dotes cõstituere, & præterea nihil amplius. Didac. in all. Epitom. lib. 4. pag. 167. & 174. Cum incestuosi aliàs ex parentum testamento succedere non possunt. §. si aduersus ea cum ibi norat Instit. de nupt. §. fin. in verbo, participant Auth. quibus mod. natural efficitur legit. text. & DD. in §. legare instit. de legat. DD. in all. auth. ex complexu latè Barrolo Verò: & Thomas Ferrar. cautek. 38. & 41. Iul. Clar. in communibus

munibus opinionibus §. Testamentorum q. 31. & 32. in quib. locis DD. tradunt modos quibus per indirectum talibus liberis in testamento parentum aliquid amplius relinqui possit, de qua re vide Petr. à Duen regul. 366. Sed si plus iusto quam par erat incestuosis vel spurijis à parentibus in testamento relictum fuisset, cuius rei cognitio in arbitrio Iudicis consistit, tunc hæredes ad quos bona deuoluuntur, quæ alioqui de iure confiscari debebant, possunt id quòd plus iusto incestuosis illis in testamento relictum est, retractare, quod quomodo procedat vide plenè Didac. in Epitom. causar. matrim. cap. 8. §. 6. part. 2.

Si verò incestuosis, vel spurijis in testamento parentum ratione alimentorum vel dotis, non esset quid immensum relictum tunc hoc ipsum quod relictum est, debetur illis incestuosis ad vitam: Post obitum autem ipsorum, totum hoc quod ex relicto superest, præsertim in re immobili, deuoluitur non ad hæredes incestuosorum vel spuriorum, sed ad hæredes illius, qui tale relictum in testamento ordinauit, exceptis quibusdam casibus de quib. per Petr. à Duen in alleg. regul. 366.

Rursus hîc queri potest: Quid iuris sit in matre, An etiam ipsi hoc casu alimenta ex bonis mariti debeantur, de qua quæstione hoc loco etiam aliquid dicendum esse puto.

L X I.

AN MULIERI CONTRAHENTI MATRIMONIUM CONTRA IUS DIUINUM, ALIMENTA DEBEANTUR EX BONIS MARITI?

Aequum est, quod de rigore iuris, vxori hoc casu alimenta non debeantur, non enim est matrimonium d. §. si aduersus, & bona mariti debent confiscari d. §. 1. Auth. de incest. nup.

Non obstat, si dicatur quod maritus teneatur alimentare coniugem suam, L. fin. C. de diuort. quia hoc verum est, nisi coniux ex proprio delicto se indignam fecisset alimentis, sicut in casu nostro c. significasti vbi gloss. & DD. De diuort.

Non obstat etiam, quòd correlatiuum sit eadem natura & dispositio, per iura vulg. Sed mater & filij sunt correlatiua, & tamen filijs hoc casu officio Iudicis decernuntur alimenta. Respondeo, Regula vera est, nisi subsit diuersa ratio in vno ex correlatiuis, vt tradit Euerhard. in Topicis suis in loco 76. per L. vxores de his qui notant. in fa. la. in L. 2. De transact.

DE MATRIMONIIS.

Hic autē subest diuersa ratio, quia mater punitur hoc casu ex propria culpa, quod tale prohibitum matrimonium inierit, liberi non, Ergo, &c. Sed vt sit: Si mater non haberet vnde se sustentare posset, & filij etiā propter inopiam eam alimentare non possent, tali casu scio Consistoriales ex commiseratione & iuris summi mitigatione, matri alimenta adiudicasse ex bonis mariti, propter alia peccata vitanda, moti fortē, quod quemadmodum patri impio & legum contemptori à liberis naturalibus & legitimis debeantur alimenta, vt dicitur in alleg. Auth. C. de Incest. nupt. in princ. idem & in matre statuendum esse. Præcipua verò ratio pro hac opinione potest esse, quod alimenta consistunt in arbitrio boni & discreti Iudicis cuius etiam officio petuntur vt docet Bartol. in L. solent ff. de alimentata & cibarij. legat. Iacob Menoch. De Arbitrar. iud. quæstio. cap. 169. lib. 2. cent. 2.

L X I I.

NUPTIÆ INVTILES *quæ sint.*

Nuptiæ autem inutiles strictè & propriè dicuntur, quæ tantum iure ciuili vel Canonico prohibente, & non natura vel iure Diuino repugnante contrahuntur, quod fit varijs modis, vt est gl. ordinaria enumerans 14. modos, ad quam breuitatis gratia lectorem remittimus, in §. sunt & alia, instit. De nupt.

Videamus nunc de poena harum nuptiarum: Et primò.

L X I I I.

DE POENA CONTRAHENTIVM *incestas & nefarias nuptias.*

Pœna horum horrendorum peccatorum extant non tantum in sacris, sed & prophanis literis. In sacris literis minatur Deus eum, qui tales abominaciones fecerit, eradicatum iri de populo suo. Leuit. 18. quod verificatum est in Absolone. Is enim cum patrem suum Dauid regno expulisset, palam in conspectu omnis populi dormiuit cum cōcubinīs patris sui, suadente hoc Achitophelē 2. Reg. 16. Sed paulò post de quercu suspensus lanceis perfossus 2. Reg. 18. Iacob Patriarcha iam moriturus cum filijs suis benedixisset, Ruben his verbis maledixit: Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea & principiū doloris mei, prior in domo, maior in imperio, effusus

effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius, Gen. 35. & 49. ex quibus verbis intelligitur Ruben primogenitum propter commissum incestum perdidisse & regnum & sacerdotium. Ammon compressit sororem suam Thamar, id cum Absalon rescivisset in convivio arte simulato, fratrem Ammon per seruos suos occidi curavit 2. Reg. cap. 13. In Ethnicis historijs legitur, quod Artaxerxes filio suo Dario propter incestum ab eo commissum, novacula gulam præcidit, vt testatur Plutarchus in vita Artaxerxis. Claudius Cæsar qui fratris sui germani filiam Agrippinam contra leges Romanas sibi vxorem duxit, à Nerone priuigno suo veneno sublatus est. Fuit etiam Neronis & Agrippinæ matris eius cum qua ipse rem habuit, vtiusq; tragicus & calamitosus exitus, vt scribit Suetonius in vita Claudij & Neronis. Heraclius Imperator, qui sororis suæ filiam incestuoso matrimonio sibi iunxit, quoties vrinam reddere cogeretur, veretro sursum verso faciem semper vrina cõspersit, nisi tabula lignea eam tegeter, vt narrant Pomponius, Let. & Baptist. Egnar. Ex his & similibus exemplis patet, Deum etiam in Ethnicis incestum puniuisse. His quasi præmissis nunc videndum est, qua pœna incest. puniatur de iure scripto. De hac pœna alij aliter loquuntur, vt constat ex tractatu Pauli Grillandi, de pœnis omnifariam coitus, ibi tertio videndum de incestu, & Ægidij Bolsij titul. de coitu damnato & punibili nu. 4. cum seqq. Iodoci Damhouderij cap. 94. titul. de incest. & Ioann. Baptistæ Cacialupi in repetitio. Auth. Si qua illustris nu. 21. Ad S. C. Orphician. Iulius Clarus lib. 5. Recept. sententiar. §. incestus, vers. sed quæro quæ sit pœna incestus; & nouissimè Iacob. Thomingius de hac pœna eruditè disserit in suis decisionibus q. 42. per totum. Vt autem perspicuè rem contrahamus, sciendum est, pœnam incestarum nuptiarum esse, quod tales nuptiæ scienter & dolosè contractæ non mereantur nomen matrimonij, ita quod neq; dos vel donatio propter nuptias exigi possit, & filij ex talibus nuptijs nati, non sint in patria potestate, vt declarat text. in §. Si aduersus ibi ordinari. Angel. Instit. de nupt. & L. Qui contra C. de incest. nupt. nec de iure ciuili alendi sunt, auth. ex complexu C. de incest. nupt. licet de æquitate iuris Canonici secus sit, c. cum haberet fin. iunct. ibi gl. fin. ext. De eo qui duxit quam poll. Imo contrahens tales nuptias sunt infames cap. consanguineorum 3. q. 4. & ipso excommunicati Cle. vnica de consanguinitate & affinitate & ipsorum bona confiscantur ipso iure, à die criminis cap. Cum secundum leges, De Hæretic. in 6. & auth. de Incest. nupt. collat. 2. quo casu pœna transit ad hæredes L. pupillum §. in

D E M A T R I M O N I I S .

Hæredes vbi Dec. nu. 4. De regul. Iur. Licet enim aliàs crimina morte extinguantur. L. 1. & 2. C. Si reus vel accusat. mort. fuerit: tamen quando à lege vel Canone pœna amissionis bonorum inducitur, ipso iure etiam mortuo delinquente illud crimen deduci potest in iudicium contra hæredes ad effectum, vt fiscus bona illa consequatur L. 3. §. Quòd autem vbi gl. final. quam dd. communiter approbat ff. Quòd quiq; iur. latè Tiraquell. in L. Si vnquam in verb. reuertatur nu. 241. C. de reuoc. donat. Aufertur enim à die commissi criminis administratio bonorum ipsi delinquenti, & bonorum dominium statim in fiscum translatum censetur. L. Commissa vbi Bart. & Imol. De publica & vctigalibus. An autem fructus percepti vel percipiendi hoc casu sint fisco adiudicandi, disputat. Dida. in all. Epitome part. 2. cap. 6. §. Octauus nu. 7. vt tibi per eum.

Præterea contrahentes tales nuptias, vltra pœnas iam dictas priuantur etiam dignitate, & relegantur, vt est clarus text. in auth. Incestas C. de incest. nupt.

Quod autem diximus bona contrahentium incestas nuptias confiscari, ita accipi debet, si non extent liberi nati, ex priore matrimonio. Si enim liberi nati essent ex priore matrimonio, tunc bona non confiscarentur, sed ad ipsos deuoluerentur, Auth. de incest. nupt. §. 1. collat. 2. Quæ quidem omnia procedunt & locum habent tantum in personis solutis incestas nuptias contrahentibus in linea collateralis. Licet enim incestus impediat matrimonium, tamen contractum non dirimit, vt est: ord. & solennis gl. in cap. 2. in verb. Absq; de pœnit. & remis. alioqui coniugati cõmittentes, incestum, cum alia coniugata, gladio puniuntur, L. si Adulterium cum incestu, vbi Barr. ad L. Iul. de Adulterijs. Quia hoc casu pœna incestus est eadem quæ est adulterij, vt admonet gl. ibidem, Quod etiam ex antiquo iure refert Atticus apud Ciceronem lib. 2. De L. L. Cum inquit incestum pontifices supremo supplicio sanciunt.

Solutæ verò non ita duriter puniuntur, sed cum cæsiõne virgarum relegantur, vt extat sententia post Landrecht / sub Titul. Von peinlichen Straffen vnd erbtlich vom Ehebruch / in fine iuncta ibidem sententia Lipsensium sub Titul. Straff vmb incest. mit dem Ehebruch & Weichbild, sub generali Rubrica. von allerley Welschaten vnd Straffen Titul. von Incest. mit dem Ehebruch / mihi fol. 149.

Hodiè verò ex noua Constitutione in terris Electoris Saxoniz, personæ incestum committentes, Wenn sie Blusschande begangen / in linea ascendenti vel descendenti, v traq; persona capite plectitur, nisi ætas, vel
alia

aliæ circumstantiæ mitigationem pœnæ suaderent. Si autem incestum commisissent in linea collateralis, tunc cum cæsiõne virgatum perpetuò relegantur, quemadmodum clarè constitutum est part. 4. nu. 22. Itaque quod in cap. Lex ista 36. q. 1. Incestus definitur esse consanguineorum vel affinitatum abusus, ex supra dictis prudenter distinguendum est, saltem quod ad pœnam ciuilem & capitalem attinet.

L X I I I I.

DE POENA CONTRAHENTIVM

inutiles nuptias.

Pœna contrahentium inutiles nuptias, est diuersa à pœna contrahentium incestas nuptias, vt tradit Cyn. in Auth. Incestas nupt. & ibidem Bald. nu. 2. & Salicet nu. 4. C. de Incest. nupt. moti hac ratiõne, quod pœnæ sint odiosæ, ergo non extendendæ, sed potius molliendæ & minuendæ L. interpretatione ff. de pœnis.

Differt ergo pœna incestarum nuptiarum, à pœna nuptiarum inutilium, & ista est communis sententia dd. Licet gl. contrarium sentiat, in §. 1. verb. Illicitas Auth. de Incest. nupt. & in §. si aduersus in verb. prohibitio Inst. de nupt. in quibus locis concludit gl. omnes pœnas quæ enumerantur in L. Qui contra & in Auth. Incestas nupt. de Incest. nupt. & in all. §. Si aduersus indistinctæ locum habere in contrahentibus nuptias illicitas propter generalitatem text. all. §. 1. Sed illè text. communi dd. sententiæ non obstat, Quia licet Imperator ibi vtatur verb. generalibus tamen ea postea declarat & restringit, & quòd Imperator ibi vltra clara verba, dum inquit: Si quis illicitas & contrarias naturæ quas lex, incestas, nefandas, & damnatas vocat nuptias contraxerit, &c. tantum loquatur & sentiat de incestis & nefarijs nuptijs, probatur ex Rubrica ibi de incest. & nefar. nupt. inscripta.

Est ergo pœna contrahentium inutiles nuptias, illa, quod neq; dos, neq; donatio propter nuptias debeat, nec filij sint legitimi, & de hac pœna propriè loquitur text. in all. §. Si aduersus & all. L. Qui contra. Quando scilicet tales nuptiæ à scientibus sunt contractæ & non ab ignorantibus. Puta, quando aliquis habens vxorem malitiosè deserat eam, & in alijs terris longinquis decipiat puellam, & eam in vxorem ducat, hic, quia ex parte puellæ error interuenit, certè liberi ex ea nati sunt legitimi propter ignorantiam vxoris à marito deceptæ: ita tradit gl. in all. L. Qui contra in verb. errorem, Panor. in c. fin. nu. 4. De clandest. desponsat.

DE MATRIMONIIS.

Sciendum tamen est, quod prædicta pœna locum non habeat; quando in casu concesso, legitimo modo fuisset facta dispensatio, L. Si senatori ff. de ritu nupt. Deinde & prædicta pœna locum non habet in contrahentibus sponsalia. Licet enim prohibitio matrimonio, censeantur etiam prohibita sponsalia L. oratio de sponsalib. tamen non sequitur quod in sponsalibus statuenda sit eadem pœna, vt tradit gl. in Clement. vnica in verbo contrahere, De consang. & affinitate. Vltimo, ab hac pœna excusat contrahentes ignorantia iuris vel facti, etiam crassa & quæ ex lata culpa contingat, vt tradit Bart. in L. Si adulterium cum incestu, nu. 11. Ad L. Iul. De adult. Cum enim isto casu, quoad pœnam requiratur scientia, & sic dolus contrahentis lata culpa non sufficit, L. igitur §. 1. & generale ff. de liber. caus. & notat. Bartol. in L. 1. §. 1. ff. Si quis testamento lib. esse iuss. fuerit. Felin. & Panor. in c. 2. De constitut. & ista est communis opinio; licet Dec. in all. c. 2. contrarium teneat & Zas. lib. 1. singularium, intellect. c. 2.

Sed ipsorum argumenta rectè intuenti non videntur ob stare huic communi opinioni, quia intelligenda sunt, quando lata culpa versutiam præ se fert, & ita dolum admixtum habet: in quibus terminis Zas. ibi loquitur. Est autem communis opinio tunc vera, quando matrimonium esset palam contractum, secus si clam, tunc enim non excusaret ignorantia iuris, vt tradit. gl. in all. L. qui contra C. de incest. nupt. quam commendat Roma: singular. 714. Et sic communis opinio procedit in ignorantia probabili, & non in tam crassa, quæ in ipso iure gentium versatur. L. si. de rit. nupt. vbi I C sultus addit rationem, Quod palam delinquentes vt errantes maiore pœna excusantur clam committentes vt contumaces plectantur.

L X V.

DE EFFECTIBVS MATRIMONIORUM, seu nuptiarum.

Cum matrimonia habeant suos effectus, ideo de his postremo loco dicemus.

Est ergo primus & præcipuus effectus, quod coniugium sit seminarium Ecclesiæ & Reipub. Genesi. 1. Benedixit illis Deus & dixit, Crescite & multiplicamini & replete terram. Liberi sunt plantulæ quæ plantantur in domo Domini. Vnde & Plato de legibus inquit: In coniugio hæc sit consolatio, quod oportet parentes gignere ad conseruandam naturam humanam

manam propagatione liberorum, vt finguli Deo alios cultores suo loco substituunt. Ex hoc primo effectu manat & illud, quod per matrimonium inducatur perpetua vitæ consuetudo & habitatio inter maritum & coniugem Inst. de patr. potest. in princ. concord. Landrecht/Li. 1. & li. 3. vtrobiq; art. 45. Vbi dicitur: Das das Weib sey ihres Mannes Genossin/ und trete in sein Recht / wenn sie in sein Bette gehe / Wenn aber der Mann gestorben / so sey sie ledig von seinem Rechten.

Sciendum tamen est, quod ista iuris Saxonici dispositio quoad hoc vt mulier post obitum mariti sit libera à iure mariti, est contra Ius commune, quo viduæ reservatur ius & priuilegium mariti L. filij §. Vidua iuncta ibi gl. in ver. domicilium ff. ad Municipales & de incol. L. fi. C. de incol. li. 10. vt infra in tertio effectu dicam.

Sequitur ergo ex hoc primo effectu, quod maritus cogatur vxori cohabitare & è contra vxor marito, ita quod à iudice Ecclesiastico ad hoc cogi possint cap. Literas vbi Panor. & alij de Restitut. spoliat. cap. intelleximus de adult. & stupr. cap. 1. de sponsalibus vbi Felin. nu. 8. notat, Si Ecclesiasticus iudex hoc efficere nequeat, quod possit implorare brachium seculare, & tradit. Dec. in L. 2. nu. 74. De regul. iur. nisi iustæ subessent causæ, propter quas separatio thori vel diuortium peti posset, quas causas supra nu. 8. cum seqq. declarauit.

L X V I.

MARITVS AN POSSIT EXPELLERE

vxorem propter dotem non solutam.

Quod autem DD. ab hoc vinculo cohabitandi, volunt excipere casum non numeratæ dotis, vt eam ob causam maritus cohabitare vxori non sit astrictus, sed quod vxorem expellere possit ob dotem non solutam, vt tradit Panor. in c. per vestras nu. 4. arg. istius text. de donation. inter vir. & vxor. pro qua sententia, allegatur gl. in §. fin. in verb. Onera in Auth. de non eligend. secundo nubent. mulier. collat. 1. & L. fin. C. ad S. C. Velleian. que iura etsi passim à DD. hinc inde pro hac sententia citantur, vt tradit Boërius decis. 22. in princ. Ias. in §. fuerat, nu. 98. Inst. de action. & quod ista sit communis opinio testatur Ioan. Baptista à Villalupio in suis communibus & opinionibus in verbo, maritus, nu. 14. quæ limitatur vt per Socin. regula 158. & Bald. in tractat. De dot. 39. priuilegio part. 6. Ias. in L. Si donatarius §. si quis in debitam ff. de cond. ob caus. Mihi tamen ipsorum opinio nō placet, nec existimo posse maritum expellere vxorem

DE MATRIMONIIS.

propter dotem non numeratā, cum certum sit propter dotem non solutū matrimonium solui nō posse per text. in Auth. De Nupt. §. Sic itaq; matrimonia vers. Si quis enim duxerit, quia honestus amor vt est amor cōiugalis, solis animis aſfirmandus est, vt tradit Vlpian. in L. 4. de notat. inter vir. & vxor. & concordia coniugalis cuiusq; lucro præferenda L. reprehendenda C. de institut. & subtit. Neq; hæc sentētia iure probatur, erubescimus enim sine lege loqui §. cōsideremus in Auth. de Trien. & semis. coll. 3. & notatur in L. illam C. de collat. Et existimo, nec verecundiæ nec dignitati, nec pietati conuenire quicquam non iure facere, vt in simili inquit text. in L. Creditores ad L. Iul. de vi priuat. Et vltra rationes iam dictas ista opinio D D. etiam propter periculum adulterij tenenda non est, propter quod periculum Apostolus non vult concedere coniugatis vt se inuicem defraudent, ne à Satana tententur, 1. Cor. 7. & hæc sententia confirmatur per Didac. in Epirome causar. matrim. c. 7. nu. 2. parte 2. & habet euidentem rationem, quia marito potest alio remedio consuli vt dotem consequatur, nempe ope & officio Iudicis.

Neq; obstat. gl. in all §. fin. dum inquit, videri iniquum quod vxor a latro à viro non tradita sibi dote promissa, quia licet hoc verum sit, non tamen ex eo rectè inferitur, vxorem posse à viro ob dotem non solutam expelli. Multò minùs obstat. all. cap. per vestras, quia nullo modo hanc dd. sententiam probat, vt prudens lector facillè animaduertet. Deniq; non obstat all. L. fi. Quia in dispositione illius legis, solum dicitur non ferendum esse, mulierem fieri indotatam, & sic à viro forsitan repelli & distrahi matrimonium. Pone ergo ibi Imperator casum, qui propter non solutam dotem contingere possit, quod scilicet propter non solutam dotem vir possit mulierem expellere, non autem affirmat ibi Imperator hoc à marito rectè fieri posse, sicut illum text. multi perperam intellexerunt.

Ex isto primo effectu inferitur, vxorem teneri sequi maritum, si domicilium mutare vel alio migrare voluerit Panor. & Legistæ in cap. de illis desponsalibus Bart. & Legistæ in L. Meuia §. fin. de Ann. legat: quod quomodo procedat diximus supra nu. 32.

Inferitur & hoc maritum posse vxorem suam, quæ sit alibi quam in domo sua vendicare, & ad hoc officium Iudicis implorare, quod adeo verū est, vt etiam filius familiæ hoc casu possit agere contra patrem, repetendo propriam vxorem, licet alias inter patrem & filium lis prohibeatur. L. Lis nulla ff. de Iud. Panor. in cap. Non est. nu. 1. 2. & 3. de Sponsalibus Roman. §. regular. 615. Et ista est communis opinio, secundum præposit. in all.

cap. Non est. Hinc etiam illud infertur, quod maritus possit vxorem fugientem propria auctoritate capere, vt voluit gl. in cap. 1. in verb. sequantur De coniug. Leprosi. & tradit Bald. in L. 1. in princ. C. vbi quis de curial. cond. conue. & idem Bald. in L. 1. nu. 24. C. de rapt. Virgin. Matth. de afflicto super constitutio. Regni Siciliae li. 1. Titul. de cult. pacis. nu. 18. Zac. cons. 19. Quod tamen in sponsa secus est, vt eleganter tradit Tiraquell. in LL. connubialibus. L. 16 gl. nu. 23. 7. cum seqq. Et eodem illo fonte huius primi effectus & illud emanat maritum teneri ad reddendum debitum vxori, & e contra 1. Cor. 7. cap. tua nos 2. vbi Canonistae de Iureiur. quod quatenus procedat, tradunt Canonistae in cap. inquisitioni de sentent. excommuni: & cap. Dominus de secund. nupt. per text. in cap. transmissis de eo qui cognoscat vxor. suam.

Secundus effectus matrimoniorum est, quod maritus sit legitimus defensor vxoris suae L. 2. de Iureiur. & bonorum eius administrator L. maritus & ibi dd. C. de procuratoribus & andrecht, li. 3. art. 45.

Tertius effectus matrimoniorum est quod vxor mutat proprium, & sortitur viri domicilium atq; forum L. cum quaedam puella de Iurisd. om. Iudic. L. si. 5. Item rescripserunt & ibi Bart. notat. nu. 3. Ad municip. & L. si. C. de incol. li. 10. Hinc est quod maritus dote recepta non sit conueniendus ad eius solutionem in loco contractus, sed eo vbi domicilium habebat, ita est singularis text. vbi Bartol. & Legistae in L. exigere dotem de iudic. Canonistae in cap. 1. vbi Felin. nu. 24. de sponsalibus quod tamen in alijs contractibus secus est, in quibus quis potest conueniri in loco contractus, nisi solutio esset destinata in alium locum. L. Haeres absens. §. 1. de iudic. cap. 1. §. Contrahentes de for. compet. in 6. Fit enim, vxor ciuitatis vel loci istius ciuis, cuius & vir est L. Ciues & ibi gl. in verb. Allectio ibi. Sed in muliere videtur contra: C. de incol. li. 10. quam gl. valde commendat Bald. in sua Margarita verb. mulier & idem Bald. in Rubrica ff. solut. matr. in princ. vbi dicit quod per matrimonium vxor vnitur marito, tanquam principaliori, mutatq; forum originis, adeo vt non possit in sua terra originali conueniri, & idem Bald. cons. 100. li. 5. vbi per illam gl. dicit. quod matrimonium huius naturae sit, vt transfundat originem vxoris in originem viri virtute vnionis coniugalis, per quam vir & vxor efficiuntur vna caro, & vna substantia in duabus personis de iure diuino, quod consistit in veritate & non in fictione, & ideo proprie vxor efficitur naturalis & originaria communis ipsius mariti, vt ibi per eum & rason in L. Si pluribus nu. 25. de legat. 1. inquit, Quod mutatio fori.

DE MATRIMONIIS.

quæ sit per matrimonium sit potentior: Nam licet aliàs domicilium originis mutari non possit. L. Senatores ff. de Senatoribus, mutatur tamen per matrimonium, vbi ad hoc allegat. gl. in L. Origine in princip. C. de municipibus & orig. Lib. 10.

Quantquam ergo mulier sit familiæ suæ & caput & finis, vt eleganter dixit l. C. in L. pronuntiatio 195. in fi. de verb. & rer. significat. tamen vxor habetur de familia viri & non patris. L. quicumq; C. de re Milita. lib. 12. vbi gl. & Bartol. per illum text. notat vxorem numerari inter domesticos mariti. Dec. in L. 1. nu. 16. C. Vnde vir & vxor, vbi limitat hoc procedere in fauorabilibus & non odiosis. Vnde si alicuius familia propter certas causas expellenda esset de ciuitate, non comprehenderetur vxor, allegans Alberic. in vltima parte statutorum q. 110.

Et ista quidem quæ diximus videlicet mulierem sequi forum, domicilium, & familiã viri adeo vera sunt, vt etiam si vxor litiget cum marito se defendendo, quod nihilominus cogatur sequi forum mariti cap. constitutis 2. de testibus vbi Bald. notat in 1. notabili quem sequitur Ias. in all. L. cum quædam puella nu. 1. Ampliatione 2. de Iurisd. omnium Iudic. Panor. & Canonistæ in cap. Ex parte de Restitut. spoliatorum. Non tantum autem vxor sit particeps fori mariti, sed & dignitatis eius L. Fœminæ ff. de Senatoribus L. mulieres C. de dignitatibus li. 12. l. fi. C. de nupt. quod & in viduis locum habet, vt est expressus text. in L. Filij §. Vidua ad municip. vbi gl. in verb. domicilium allegat concordantias. Quod tamen quoad viduam de Iure Saxonico secus est, quia mortuo viro mulier ab eius iure liberatur, *Sandrecht* / lib. 3. art. 45. vt & supra in primo effectu tetigi. An autem per dispositionem istius art. 45. in totum sit correctus all. §. Vidua, in foro Saxonico tradit Zobel. *Sandrecht*, lib. 1. art. 5. in additione in gl. latina in verb. mulier ibi an autem per hunc tex: Vbi hanc quæst. mouet & eam resoluit, vt ibi per eum.

Quartus effectus matrimoniorum est, quod non tantum illi liberi legitimi sunt, qui constante matrimonio, sed etiam qui ante matrimonium nati sunt, quia per subsequens matrimonium ita fiunt legitimi, ac si constante matrimonio nati essent. Igitur per subsequens matrimonium etiam si in articulo mortis esset contractum, & per legitimationem inde secutam acquirunt omnia iura, quæ debentur liberis, constante matrimonio. Nam matrimonium sequens omnia præcedentia purgat, & ideo ad hæreditatem parentum admittuntur cum alijs constante matrimonio natis, tam in bonis allodialibus, quam feudilibus cap. tanta vis, vbi Panor.

nu. 6. & 7. Qui filij sint legitimi Andre. de Ifernia in cap. naturales nu. Aluarot. nu. 8. & Afflict. in 5. Notab. nu. 1. Si de feud. def. contr. sit in-
ter domi. & agn. vassalli. in vsib. feud. Curt. in suo tractat. feudal. in alte-
ro membro 3. patris nu. 41. mihi fol. 177. Zas. in 8. part. Epitome feudal.
de successio. feud. nu. 76. & Schurff. conf. 1. nu. 14. & 17. & 22. Cent. 1. Et
extat sententia Lipsenf. post. Weichsbldt / sub Rubr. Wie die vurechten
Sinder / plenè Antonius de Rosel. in tractat legitimatum nu. 32. cum
seqq. de causa materiali legitimis, vide quæ dixi in L. 3. nu. 29. cum seqq. ff.
de Iureiur. Vide etiam consilium Riminaldi. quod inter consilia matri-
monialia est in ordine 80. mihi fol. 256.

Hinc est quod etiam maritus & vxor sibi inuicem succedant ab in-
testato, quando Matrimonium inter eos fuit iustum & legitimum tot.
titul. ff. & C. vnde vir & vxor. de qua successione sicut ea in foro Sa-
xonico obseruatur occasione huius quarti effectus propter iuuenes & no-
uitios causarum patronos, qui huius iuris vel nullam aut certè exiguam
cognitionem habere solent, quædam subiungemus, licet non ignorem
hanc Iuris Saxonici declarationem, non ad causas consistoriales, sed ciui-
les tantum pertinere.

L X V I I.

MARITI SVCCESIO IN BONIS

vxoris de iure Saxonum.

Sciendum ergo est, quod Iure Saxonum maritus vxori non aliter
nisi consummato matrimonio succedit. Es muß das Brautbett beschrte-
ten / vnd der Ehestandt mit ehelichen Weyschlaffen vollzogen seyn / per
text. Landrecht / lib. 1. & lib. 3. vtrobique articul. 45. alioqui maritus vxori
non succedit, quod est vnum singulare in foro Saxonico, vt habetur in
noua constitutione part. 3. nu. 19. Si ergo sponsa ante nuptias celebratas
moriatur, sponsus dotem non lucratur etiam, de Iure communi, vt con-
cludit Salycet. in L. Cum in te C. de donat. ante nupt. quem sequitur
Panor. in c. tertio loco, De præsumpt. & in c. publico De conuert. coniu-
gat. nu. 6. & Angel. in 5. fuerat, nu. 24. Inst. De Action. vbi dicit hanc opi-
nionem Salyceti in puncto iuris esse veriore. Cum enim sponsus non-
dum onera matrimonij sustinuit, non potest dotem vel fructus dotis lu-
crari, quos percipit pro oneribus matrimonij. L. pro oneribus C. de Iur.
dot. licet Bart. contrarium teneat in L. nihil Interest nu. 1. de action.
rer. amor. & Panor. sibi contrarius in conf. nu. 12. & 13. part. 1. Et Felin.
in all. c. tertio loco, nu. 1. Matth. de afflict. decis. 61. nu. 4. Plenè Roland. à

Valle.

D E M A T R I M O N I I S .

Valle, in tractat. de lucro dot. q. 106. Schurff. consil. 9. nu. cum seqq. cen-
tur. 3. Fabian. de Pepis in repetition. L. 1. nu. 6. C. vnde vir & vxor. Maritus
ergo siue sit nobilis siue ignobilis distinctè succedit vxori in omnibus bo-
nis mobilibus, vltra dotem, quam vxor ipsi in pecunia numerata intulit.
Licet enim iure communi mortua vxore dos ad patrem reuertatur L. dos
à patre C. Solut. matrim. tamen hoc iure Saxonum non procedit: Maritus
enim eo iure dotem lucratur, *Sandrecht*/lib. 1. art. 31. & lib. 3. art. 76. Vbi
cum indistinctè & generaliter disponatur maritum post mortem vxoris
omnia mobilia lucrari, ita vt nihil prorsus earum rerum excipiat prater
vtensilia, interpretatione & vsu receptum est propter generalitatem illo-
rum textuum: maritum etiam dotem in pecunia numerata existentem
mortua vxore, lucrari, nisi per pacta dotalia aliud expressè cautum esset.

Quamquam autem hoc iure maritus succedat in omnibus bonis v-
xoris & lucrifaciat dotem mortua vxore, tamen hoc debet ita intelligi &
accipi, vt salua maneat legitima liberis & parentib. quia in legitima, quæ
iure naturæ debetur non tantum liberis L. scripto in fin. ff. vnde liberi, &
L. cum ratio de bon. damnat. sed etiam parentibus, §. primum itaq; Auth.
de hæredibus & falcid. collat. 1. & c. 1. De testament. lib. 6. L. Nam etsi pa-
rentibus de in offi. testam. maritus non potest, succedere quemadmodum
nec succedere potest in rebus vtensilib. vulgo *Gerade*.

Licet enim vtensilia sint res mobiles, maritus tamen ea non lucra-
tur, sed ea vtensilia vxor transmittit vel ad filias vel ad proximas cognatas
Sandrecht/lib. 1. art. 27. & 31.

Sciendum est autem quod ista successio mariti locum habeat liberis
non extantibus, quando scilicet ab intestato succedit vxori, & non sit ad
causam testamenti trahenda, ne libera auferatur testandi facultas vxori, vt
aduertit *Vuesenbec*. in suis commentarijs in all. Titul. vnde vir & vxor
nu. 3. vers. illud vltimo.

Est & hoc sciendum quod licet propter adulterium à muliere com-
missum, vir lucretur non tantum dotem sed & donationem propter nu-
ptias & paraphernalia iuxta gl. communiter approbatam in c. plerunq; in
verbo, non valebit sub fin. Vbi Canonist. De donat. inter vir. & vxor. Ia. in
L. 2. nu. 6. ff. Solut. matr. tamen hoc simpliciter verum non esse, sed tunc
procedere, quando non supersunt liberi. Si enim liberi supersunt, tunc dos
hoc casu debetur liberis & non marito, ita est gl. approbata in c. 1. in verb.
reciperet in fi. vt lit. non contest. per text. in §. Si vir de Adulterio in Auth.
vt liceat matri & auæ coll. 8. & ita decisio iuris Saxonici quoad dotem in-

telli-

telligenda est, vt apparet ex sententia post, *Landrecht* / sub Titul. *Straff vmb Ehebruch* / in fin. vt & supra admonui nu. 21.

Circa hanc successionem mariti in bonis mobilibus vxoris tantum, cum in bonis immobilib. & quę immobiliū loco habētur nō succedat, sed vxor ea bona imobilia ad liberos vel alios hæredes transmittat, *Landrecht* / li. 1. art. 31. potest quæri de nonnullis quotidianis quæstionibus & primo.

L X V I I I.

ANNVI REDITVS.

Nunquid Annui reditus (*Xente*) quos habuit vxor, computandī sint inter res mobiles vel immobiles? Et inter res immobiles computandos esse, est text. in *Clement. 1. §. Cūm annui reditus*, & ibi gl. in verb. *Cumq; de verb. significat. L. iubemus nulli*, vbi *Barr. in fi. notat. C. de sacros. Eccles. gl. in §. Quoniam autem vers. Si verò in verb. reditus*, in *Auth. vt hi qui oblig. se hab. perh. res minor coll. 6. vide sententiam post Landrecht* / sub Titul. *von succession auff Erbgüter §. dieweil Widerkuffliche* / quemadmodum & pecuniæ *Cameræ*, vulgo *Cammerlehen*) inter bona imobilia numeratur, vt tradit *Henning. Code. conf. 73. nu. 16. Quod verum est*, quando census vel reditus sunt perpetui, aut debentur ad longum tempus, puta ad triginta vel plures annos, aliās si ad modicum tempus deberentur, inter imobilia computanda essent, vt tradit *Tyraq. in suo tractat. de retract. super gl. 6. verb. reditus vers. Sed vt ad nostram consuetudinem veniamus nu. 7. & 9. Sic & aliās reditus annui sub redimendi pacto constituti ac debiti, secundum consuetudinem Saxonicarum prouinciarum inter mobilia referri solent*, teste *Schurff. conf. 72. nu. 5. cent. 3. Facit quod tradit Iacob. Nouel. in tractat. de Iur. protomis. §. 2. nu. 110. Vbi dicit quòd Venetijs annui reditus illius vrbs, bonorum mobilium instar obtineant. Item reditus computantur, inter imobilia in quibus nondum venit dies, die noch nicht fällig seyn worden. Hi enim habent naturam rerum immobilium, ex quibus debentur, secus est in redbus, in quibus venit dies, die fällig oder betagt seyn. Quia reditus qui iam incipiunt deberi & pro quibus exigendis iam competit actio, pro mobilibus habentur, vt tradit præceptor meus *Alciat. in L. Mouētium nu. 7. de verb. signif. Alexander in L. à diuio pio §. Venditione ff. de re Iud. Carol. Molin. in consuetudinibus Parisiens. tit. 1. §. gl. 1. nu. 36. in fi. Socin. senior conf. 100. incipiente, in causa Baptista, vers. item si effemus lib. 1.**

Hinc est quod reditus in quibus venit dies eo tempore quo mortua est vxor Iure Saxonico pertineant ad maritum all. art. 76. in fi. *Landrecht* / li. 3.

D E M A T R I M O N I I S.

quod & nouissimè ita constitutum est in no. constit. part. 3. nu. 24. in fi. Sic si mulier habeat prædia & moriatur post tempus rationis, Nach der Saatzzeit/ tunc Maritus fructus lucri facit all. constit. part. 3. nu. 22. §. Gleiches falls/ Item pecunia vxori respectu alicuius hæreditatis debita, vulgo, Erbegeldt/ quando dies celsit, Wenn es Veragt ist/ cedit marito. Quando verò dies non celsit, Wenn es noch Vnuertagt / tunc debetur hæredibus defunctæ vxoris & non marito, vt hodie constitutum est part. 3. nu. 21.

Si verò vxor mutuo dedisset alicui pecuniam, tunc indistinctè talis pecunia marito debetur siue celsit dies siue non all. part. 3. nu. 23.

Sic partes metallicæ vel argenti fodinæ vulgo, Verthcyll/ de quibus in L. diuortio §. Si vir. ff. solut. matr. & in L. Si ex lapidicinis vbi gl. de iur. dot. habentur pro rebus mobilibus, & ideo debentur marito. quando earum fructum stante matrimonio percepisset, Wenn der Mann in stehender Ehe Aufbeut genommen/ vt habentur in constit. nou. part. 3. nu. 25.

Sic res tempore nuptiarum donatæ marito & vxori tanquam mobiles debentur marito, cum distincti. tamen, vt habetur in constit. part. 3. nu. 22.

L X I X.

M O L E N D I N A.

Molendina etiam quæ supernatant aquis & solo non cohærent, vulgò Schiffmühlén/ etiam inter res mobiles numeratur, vt tradit Ripa in L. Quo minus nu. 126. de fluminibus & Tiraquell. de vtroq; & retractu §. 1. in verb. aut quasuis alias res gl. 7. nu. 92. quemadmodum ad molendina quæ à ventis mouentur, Windmühlén/ die man anderswo hinsetzen kan / Id est, quæ in alium locum transferri possunt, cum non sint terris affixa inter bona mobilia numerantur. L. Titius Horreum de acq. rer. dom. aliàs molendina quæ solo cohærent inter res immobiles computantur. Curt. in 1. part. tractat feudal. q. 6. nu. 11. arg. text. L. 1. §. planè si quis de ligneis & ibi gl. in verb. cohærent de vi & vi arm. & gl. in all. L. Titius Horreum. In his & similibus reb. mobilibus in quibus maritus vxori succedit, non potest cogi, vt ædes vxoris deserat, nisi prius sibi in istis mobilibus sit satisfactum & notat. gl. latina Landrecht/ li. 1. art. 20. in litera C. in fi. Notandum tamen est, si mulier ratione illorum mobilium, quæ marito debentur, debitum contraxisset, quod maritus istud debitum solus exoluere teneretur, Et est ratio, quia omnis res transit cum sua causa & onere ad quemcunq; successorem. vul. L. Alienatio de contrahét. empr. & vend. quemadmodum illa quæ vtensilia accipit, omni debito quo grauata reperiuntur ea de suo liberare cogitur, Landrecht/ li. 1. art. 24. in fi. ita notat gl. in all. art. 31. in litera C.

MARL.

MARITVS, QVANDO VXORI
non succedit.

Sciendum tamen est, hanc successionem mariti, quoad bona vxoris in multis casibus locum nõ habere. Primò enim non habet locum, quando matrimonium inter ipsum & coniugem eius, fuit illicitum, vel prohibitum. L. qui contra C. de Incest. nupt. Secundò non habet locum hæc successio, factò diuortio L. 1. ff. Vnde vir. & vxor. Tertiò locum non habet hæc successio si maritus coniugem interfecisset vel contra L. ab hostibus §. Si vir ff. solut. mati. Sicut de Nerone legimus eum suam vxorem Sabina Poppeam calcis icctu & quidem prægnantem, nulla impellente causa, sed sola bile & iracundia motum interfecisse, referente Cornel. Tacit. lib. 16. Et Constantium Imperatorem Constantij & Helenæ filium vxorem suam Faustam, cuius suasu Crispum filium, prius interfecerat in balneas ardentem coniectam interemisse autor est Sext. Aurel. Et Galeorum Foroliuij Principem, à coniuge filia Ioannis Bendiuioli persicarios subornatos, in cubiculo confossum esse scribit Volater.

Et Agomemnonem ab vxore sua Clytemnestra auxiliante Ægysto peremptum esse commemorat Homer. Odyf. 2.

Quod autem de marito interficiente coniugem suam dictum est, hoc generaliter locum habet in omni eo qui interfecit alium, qui ei succedere non potest. secund. Paul. de castr. in L. sororem nu. 2. C. de his quibus vt indig. Nemo enim ex suo delicto præmium reportare debet L. Relegatorum in fi. ff. de relegat. Non ergo frater succedit in feudo fratri, quem interfecit, sed viuente fratricida, fructus feudi penes Dominum manent. per ea quæ tradit Matth. de Afflict. in cap. penult. nu. 4. quæ fuer. prima causa. benef. amitt. Andr. de Isernia in cap. 1. nu. 7. cum seq. si vasall. feud. priuet. in vsibus feudor. Mortuo autem fratricida bona feudalia manent penes fratrem innocentem. Afflict. in all. cap. pe. Imo delinquentis filius hoc casu ad feudum antiquum admittitur, & ab eius successione non excluditur. sicut habetur nou. constit. part. 3. nu. 27.

Quartò maritus non prouidens vxori de alimentis necessarijs, ita quod vxor egestate moriatur, vel si non adhibuisset Medicum ad curandã coniugem ægrotã cum potuisset, & per hoc vxor mortua esset, perdit Ius succedendi in bonis vxoris vt post alios tradit Ias. in d. §. Si vir & ibi gl. in verb. lucrifacere per text. L. 3. ff. de his quibus vt indig. Sunt & aliæ causæ propter quas maritus amittit Ius quod habet in bonis vxoris suæ, quas recëset

D E M A T R I M O N I I S

text. in §. Causas autem in Auth. vt liceat matr. & Auia coll. 8. & gl. Landr. li. 1. art. 21. in verb. Sie verwirct eten es demselber / nu. 3. & gl. Weichbild / art. 22. sub fin. ibi, Es sind auch sechs Sachen / & gl. Landrecht / cap. 31. in fi.

Quemadmodum ergo marito in supra dictis casib. non competit successio, in bonis vxoris, ita ex iisdem illis causis vxori non debet in bonis mariti competere successio, cum maritus & vxor sint correlatiua. Vnde quod in vno ex correlatiuis statuitur, debet etiam locū habere in alio, cum correlatiuorum sit eadē disciplina & ratio L. si. C. de cupres. l. ii. nisi sub sit diuersa ratio in altero ex correlatiuis L. vxores ff. de his qui not. in fa. Et hæc summarie dicta sufficiant quomodo & in quibus rebus maritus in foro Saxonico succedat vxori. Nunc videndum est de successione vxoris in bonis mariti, & licet quoad successionem mariti in bonis vxoris differentia non sit, an maritus qui succedit sit nobilis vel ignobilis, tū quoad successionem vxoris in bonis mariti hac in re distinguendum est, quia in foro Saxonico alia est successio vxoris in bonis mariti nobilis, & alia mariti ignobilis.

L X X I.

VXORIS SUCCESSIO IN BONIS

viri nobilis.

Mortuo viro nobili vel Equestris ordinis, debentur ipsius vxori, primo vtensilia, Die Gerade / sic dicta quasi, Gerichte in einem Hause / das die Frau in ihrer Gewehr hette / vt notat. gl. in princ. Weichbild / art. 23. de his vtensilibus & quæ res ad vtensilia pertineant est text. Landrecht / li. 1. art. 24. & Weichbild / all. art. 23. & extat sententia Lipsensium post Landrecht / sub Rubrica, zur Gerade gehören / & ibidem sub Rubrica, von Leibgedinge / verl. vnd gehöret zur Gerade / plenè Rotschitz in suo processu sub Rubrica, von der Gerade / plenissimè Hartmannus Pistoris, in suis quæstionibus Iuris q. 32. quem omnino vide, quia refert responsa Lipsensium, Vuitebergensium & aliorum in quibus omnes res ad vtensilia pertinentes accurate specificantur & referuntur, vt ibi per eum.

Circa hanc successionem mulieris quod ad vtensilia obseruandum est, quod annulus signatorius, der Pestschaffring / ad vtensilia non pertinet. Licet enim annuli sint ornamenta muliebria ad vtensilia spectantia, tamen ab istis annulis excipitur annulus signatorius, quia iste non debetur mulieri, sed hæredibus, vt est videre ex sentent. Lipsensium post Landrecht / sub Rubrica, von Leibgedinge / ibi, vnd gehöret zur Gerade. Ratio est, quia signatorius annulus ornamentum appellatione non continetur, vt inquit text. in L. signatorius quæ est lex 74. de verb. & rer. signifi.

Deinde

Deinde circa hanc successionem obseruandus est casus quotidianus, pone, quod maritus mortuus habuerit plura domicilia, *Dat zweene oder drey Witterssitz / auch mehr den eine Schafferey vñ Forwerge gehabt /* Queritur, an vxori debeantur vtensilia ex illo domicilio tantum vbi mortuus est maritus, vel ex omnibus alijs prædijs? & quanquam nonnulli fuerint in ea sententia, quod vxor debeat habere vtensilia ex illo domicilio tantum, vbi maritus consueuerit morari, vt tradit Zobel: & andr. li. 3. art. 28. in gl. Latina sub lit. c. ibi similiter sunt qui dicant: tamen verior sententia est, quod vxor hoc casu possit petere vtensilia ex omnibus mariti domicilijs & prædijs ad similitudinem des *mußschetis / welche das Weib nimyt / in jeglichem Hofe jres Mannes /* & andr. li. 1. art. 22. & ibi idem Zobel. notat in gl. lat. in verb. nota hic in fi. & Rotschitz in all. suo processu sub Rubr. *Mußschetis / was das ist /* mihi fol. 144. pro qua opinione facit sententia Lipsensium in sui generalitate post & andr. recht / sub Rubrica *von succession auff Erbgiitter / 5. Wo aber ein Mann /* & No. Constitut. part. 3. nu. 36. Ratio potest esse quod vtensilia sint mobilia, quæ non arctantur, & ita pronunciatum scio.

Rursus & hoc obseruandum est, quod fœtus ouium post obitum mariti, & ante diuisionem, procreati, vxori debeantur, sicut oues ipsæ, & non hæredibus mariti, cum fœtus pecoris eius fiat, ad quem pecus ipsum pertinet. L. Bonæ fidei in fi. de acq. rer. do. & ita intelligitur & practicatur text. & andr. li. 1. art. 20. De cuius intellectu, vide Hartmannum Pistoris q. 34.

Præterea etiam hoc obseruandum est, quod vxor de bonis vtensilibus debitum mariti persoluere non teneatur: Cum vtensilia non habeat ex bonis mariti iure hæreditario, sed ex peculiari Iuris Saxonici dispositione & ex mero statuti lucro & veluti proprio iure. Non enim vtensilia: de hæreditate defuncti esse censentur, vt in simili tradit Rol. de valle in tractat. de lucro dotis. q. 90.

Fallit si res illæ, quæ vtensilium nomine continentur fuissent oppignoratæ per maritum cõsentiente muliere, quia tunc vxor debitum persolueret. & eas redimere teneretur & andr. li. 1. art. 24. quem text. practici ita accipiunt & intelligunt gl. *Weichbildt /* art. 23. in vers. *Ob ein Mann durch notturfft willen /* Item fallit quando maritus in frau dem creditorum multas species ad vtensilia pertinentes, vxori comparasset, quo casu vt fraudibus obuietur, etiam de bonis vtensilibus deficientibus bonis hæreditarijs istud debitum persoluendum esset, & ita Fachsium respondiisse constat, cuius sententiæ tenorem refert Pistor. q. 31. in fi.

Secundò etiam debetur mulieri ex bonis viri nobilis sponsalitia largitæ, vulgò dic *Morgengabe / welche darumb also genandt wirt / daß ein jeglicher*

DE MATRIMONIIS:

Der Mann von Rittersart seinem Weibe/dieselbe gemeynlich des Morgens gibe / ehe er mit ihr zu Tische gehet / Wiewol auch dieselbe von ihm wol kan hernacher gegeben werden / vt tradit gl. Landtrecht / cap. 31. post princip. §. Nota Auff daß aber / Quæ autem res pertineant & numerentur ad sponsaliciam largitatem traditur Landr. li. 1. art. 24. & Weichbildt / art. 22. Et extat sentent. Lipsensium post Landtr. sub Rubrica zur Morgengabe gehören / Et hanc sponsaliciam largitatem mulier retinet etiam tunc, quando iure factum fuisset diuortium, excepto tamen casu adulterij Landr. li. 1. art. 21. in fi. & li. 3. art. 74. iuncta vtrobiq; gl.

Tertio debentur etiam vxori domestica cibaria. Vulgo Mustheil / welches darumb Mustheil heist / daß solche Stücke des Mannes Erben mit der Frauen theilen müssen / denn die Frau nimpt die Stücke zu Mustheil gehörig (als alle gehöfft Speiß / nach ihres Mannes tode / vnd den Dreissigsten) halb / vnd des Mannes Erben auch halb / vt est text. Weichbildt / art. 58. in fi. & No. constitut. part. 3. nu. 36.

Quæ autem sint istæ res ad domestica cibaria pertinentes declarat text. Landr. li. art. 22. vers. Darnach muß die Frau / Weichbildt / art. 24. & Lehent. cap. 56. in gl. in verb. läßt aber die Frau ibi nota alles Getränke. Notandum est autem quod tantum illa domestica cibaria, quæ reperta sunt post obitum in domo mariti debeantur vxori, & non ea quæ nondum illata sunt, Die nach des Mannes Absterben noch mit einbracht / & ideo vinum & frumentum quod tempore mortis mariti in vinea vel agro est, & tamen intra trigessimum in domum mariti infertur, vxori non debetur, sed hæredibus mariti, vt hodie constitutum est part. 3. nu. 34.

Quarto debetur etiam vxori donatio propter nuptias, quæ in re compensationem dotis constitui solet, quam Græci ἀντιφεγλώ quasi antidotem seu dotis compensationem vocant. L. cum multa C. de donat. ante nuptias, vulgo, Gegengvermachung / Leibzucht oder Leibgedinge. Vnd heist darumb Leibgedinge / daß solche Vermachung mit dem Bedinge auffgerichtet / daß dieselbe die Frau auff jr Leib vnd Leben habe soll / vnd weiter mit / denn sie mag dieselbe zu eigen nicht behalten / Landrecht / li. 1. art. 32. Quia iste vsus fructus durat tantum ad vitam viduæ, qua mortua finitur §. Finitur Inst. de vsufr. allegat. art. 32. & Lehentrecht / cap. 31. & cap. 56. vbi gl. in verb. nun laßt aber die Frau & Weichbildt / art. 22. iuncta gl. 1. ibi die dritte Gabe die heist Donatio propter nuptias.

Quod autem iste vsus fructus finiatur morte viduæ, & vidua in ea proprietatem sibi vendicare non possit, hoc verum est & procedit tunc quando constitutus est in bonis feudalibus, in Lehengütern / secus autem est,

¶ vsus

si vsus fructus sit constitutus in bonis hæreditarijs im Erbe vnd Eiger. Quia tunc mortuis liberis ipsa vt mater talia bona hæreditaria, in quibus donatio propter nuptias constituta erat, iure successione consequitur, vt notat gl. 1. In all. art. 32. Ratio autem quare vxori donatio propter nuptias debeatur esse potest. Quia sicuti mulier habet tacitam hypothecam in omnibus bonis mariti ratione dotis L. asiduis C. qui pot. pig. hab. ita etiam censetur habere hypothecam ratione donationis propter nuptias, quæ cū dote in multis paribus ambulat L. quoniam nouella C. de inoff. testa. vt habet communis sentent. Canonistarū in cap. ex literis vbi Panor. nu. 9. de pig. & legistarū in all. L. asiduis & in L. vbi adhuc C. de Iur. dot. Ias. in L. maritus in fi. C. de procuratoribus & idem Ias. in §. Fuerat nu. 40. & Angel. nu. 25. Comesius nu. 39. instit. de actio. Negufant. de pignoribus 2. parte 4. membro nu. 64. & 69. Bald. Nouell. de dote parte 12. nu. 64. Henningus Godon conf. 99. nu. 15. cum seqq. & conf. 100. nu. 7.

Obseruandum tamen est, etiam si vxor in bonis mariti ratione dotis & donationis propter nuptias habeat tacitam hypothecam, quod tamen ius prælationis non habeat. Licet enim in puncto iuris defendi posset, quod mulier ratione dotis præferenda sit creditoribus, etiam habentibus expressam hypothecam propter generalitatem text. all. L. Asiduis vt late disputat & defendit præcept. meus Marian. Soc. Iunior. in L. 1. nu. 115. Solut. mari. quam opininem sequitur Mynsinger. In all. §. Fuerat. nu. 13. Instit. de Actio: & in suis obseruationibus Centur. 4. Obseruatio 13. tamen Scabini in his terris pronunciant, Mulierem non præferri creditoribus habentibus anteriorem expressam, sed tantum habentibus anteriorem tacitam Hypothecam, & hoc ex sententia gl. in all. L. Asiduis in verb. Licet anteriores sint vers. Tu dic. Tertio & ibi Bart. nu. 6. Ioann. Faber in all. §. Fuerat nu. 5. & 7. Angel. nu. 33. Ias. nu. 72. Zas. nu. 22. cum seqq. vnde sicut mulier ius prælationis in dote in supra dicto casu non habet, ita nec in donatione propter nuptias, vt tradit Henningus Goden. all. conf. 100. nu. 8. Auth. Siue à me vbi legitur C. ad S. C. Velleian. cap. ex literis, vbi Canonistæ & Panor. nu. 9. De pignoribus & ita hodie constitutum est in no. const. part. 1. nu. 28. Quo tempore autem priuilegium tacita hypothecæ ratione dotis incipiat, hodie decisum est in no. constitut. part. 2. nu. 24. Ratione autem donationis ob nuptias solet pronuncari.

Weil die Recht der Frawen in solcher Gegenvermachunge ein stillschweigend Unterpandt geben/ so were sie solcher Gerechtigkeit von zeit der Gegenvermachung wider ires Mañes Gläubiger so nit eltere Unterpand haben/zugebrauchen befugt/doch wo fernne dieselbey Gläubiger darwider nichts erheblichs fürzuwenden hetten.

D E M A T R I M O N I I S .

Id est : Quoniam iura mulieri, ratione donationis propter nuptias tacitam hypothecam dant, ideo tali iure à tempore factæ donationis mulier, contra mariti creditores qui non habent antiquiorem hypothecam, uti potest, saluis creditorum exceptionibus. Vide institut. in all. §. fuerat & Mynfinger; & in suis obseruationibus cent. 5. Obseruat. 3.

Cæterum hanc donationem propter nuptias vel dotalicium constitutum mulieri, ratione dotis, ipsa propter certas causas amittit, quas enumerat Imperator in §. Quia vero plurimas in Auth. ut liceat matri & auia col. 8. & text. Landrecht/li. 1. art. 21. ibi *Leibzucht/ kan den Weibern niemands brechen/ iuncta gl. in verb. Sie verwirckten es denn selber/ & gl. Weichbildt/ cap. 22. circa fin. in verb. Ihr sollt wissen/ & gl. Ehenrecht/ cap. 31. in verb. Nach dem das diß ein Gnade ist.*

Est & hoc circa hanc vxoris successionem in bonis mariti nobilis diligenter obseruandum. Si ipsa ratione alicuius consuetudinis, vel ex testamento mariti, partem hæreditatis acciperet, quod tunc non posset habere utensilia: Item domestica cibaria, sponsalitiæ largitatem & donationem propter nuptias: liberum tamen ei esse vel partem hæreditatis supra dicta iura muliebria retinere, nisi pactis dotalibus vel alio modo aliter cautum & prouisum esset, sicut hodie clarè dispositum est in no. const. part. 3. nu. 37. Postremò quod attinet ad successionem vxoris in bonis mariti ignobilis vel plebei, in hoc non est magnopere laborandum neq; insistendum. Quomodo enim ex Auth. præterea C. vnde vir & vxor, in foro Saxonico inter coniuges fiat successio hoc ipsum author differentiam iuris Ciuilibus & Saxonici satis declarat different. 20. & 33.

Si ergo vxori ratione dotis illatæ constituta sit donatio propter nuptias, tunc eam tantum accipit cum utensilibus: sponsalitiæ verò largitatè non percipit neq; cibaria, quod si pactis dotalibus vel consuetudinibus loci, aliquid certi debetur vxori, tunc standum esset pactis dotalibus & consuetudinibus loci. His verò non apparentibus, si vir mortuus sit, relictis post se liberis ex primo & secundo matrimonio, tunc vxor siue locuples, siue egena sit, deducto ære alieno, ex bonis mariti habet quartam, si verò sine liberis decedat, tertiam, ita tamen ut his casibus cogatur conferre sua bona cum utensilibus in communem hæreditatem defuncti. Liberum tamen est vxori an velit bona illata vel tertiam, vel quartam hæreditatis partem petere, siue supersint liberi siue non, prout hodie clarè constitutum est part. 3. nu. 20.

TERTIA PARS DE DOTIBVS.

PRÆFATIO.

Absolute tractatu de Sponsalibus & Matrimonij, restat, ut de Dotibus quadam dicamus, cum sint materia coherentes, & Dotes sine matrimonij esse non possint. L. 3. ff. de iur. dat. L. fin. de donat. ante nupt. Ne autem quid antiquitatis ignoretur, mone[n]te Iustiniano Instit. de testament. ordinand. in princip. sciendum est, olim apud Græcos, Indos & Thraces mulieres indotatas fuisse. Græci enim, uxores inter se emebant, ut tradit Aristotel. lib. 2. Politic. cap. 6. Indi verò eas pari boum à parentibus mercabantur, ut refert Strabo lib. 15. Geograph. Thraces etiam magno ære uxores à parentibus emisse, auctor est Herodot. lib. 1. Lycurgum verò & Solonem constat, legibus suis cauisse, ut virgines indotata nubere[n]t, ne propter inopiam aliquam relinquerentur innuptæ, & ne locupletes pauperioribus præferentur, quemadmodum Plutarch. in Apophteg. Laconicis & in vita Solonis atq; Lycurgi scriptum reliquit, qui Problem. 30. refert, sponsam colum & fusum ad domum sponsi dumtaxat secum gestasse. Solon enim ex matrimonij dotes sustulit, & trestantum vestes, & quadam paruo precio empta vasa, aliud præterea nihil nuptam secum importare iubens, quia voluit viri uxorisq; consortium non precio ac mercede, sed liberorum charitate, gratia beneuolentiaq; coniungi. Apud Hetruscos in coniunctione nuptiali dona vel munuscula accipere, legibus vetitum erat, nefas existimantes, quos legitimus amor coniunxisset, donis videri potius allici, quam coniugali amore conciliari. Aegyptij etiam adeo dotes auersati sunt, ut qui dotes acciperent, velut mancipia uxori

Ff

addi-

D E D O T I B V S .

addicerentur teste Alexandr. ab Alexandr. lib. 2. cap. 5. & lib. 4. cap. 2. Et Apuleium dixisse legimus, virginem formosam, et si sit oppido pauper, abunde tamen esse dotatam, Adferre enim ad maritum nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum, ut venuste scriptum reliquerit Ouid. Dos est sua forma puellis. Non enim dotibus, sed affectu matrimonia contrahi debent, L. iubemus. C. de repud. Sic Alcmena in Amphitrione apud Plautum dicebat: Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur, sed pudicitiam, & pudorem, & sedatam cupidinem. Eodem modo cum puella Laconica interrogata fuisset, quam dotem vellet ferre marito, respondisse dicitur, patriam pudicitiam. Diues virgo satis si qua pudica satis.

At Romani quibus cura erat ingenuis hominibus repleere Rem publicam, quanquam non ignorabant, amorem honestum solis animis æstimandum, ut tradit Vlpian. in L. 4. C. de donatio. inter vir. & uxor. & concordiam conjugalem cuiusq; lucro preferendam esse, L. Reprehendenda C. de Instit. & substitutio, tamen dotis constitutionem necessariam esse iudicarunt considerantes, Reipublica interesse, mulieres dotatas esse, ut maritis onera matrimonij tolerabiliora forent. Nisi enim matrimonij oneribus seruiant dotes nullæ sunt L. Si pater mulieris in fin. ff. de iure dot. L. 1. ff. Solut. matrim. L. Si maritus & L. Si filia ff. Famil. Hercif. L. pro oneribus C. de iure dot. Cum tota mulierum substantia penè in dote constituta sit, ut inquit text. in L. Aspidius. C. qui pot. in pign. hab. Vnde concilium Arelatense statuit, ut absq; dote nullum coniugium contrahatur, c. nullum 30. q. 5. Sic filia Scipionis, Curiij & Cincinatis, ex fisco dotata sunt, ob parentum inopiam, ut ne indotata nubere, quemadmodum Romanorum historia testantur. Quia verò finis civilis scientie non in cognitione tantum, sed in actione siue practica potissimum consistit, ut tradit Aristot. lib. 1. Ethicor. ad Nicom. cap. 3. & nos in his terris versamur, in quibus viget Ius Saxonum. Ideo sicubi Ius Saxonum à Iure Civili vel Canonico discrepabit, differentias utriusq; in hoc Tractatulo admonebo, & quantum poterò, usum & practicam Fori ostendama.

ostendam. Quia hodie in his terris Doctores in triplici Iure, sibi hoc ita vsitatum esset, promouendos esse quis non ineptè dixerit? nempe non tantum in Iure Ciuili & Canonico, sed & Iure Saxonico, cum non deseat hos, qui in foro Saxonico causarum patroni esse volunt, Iuris Saxonici esse ignaros. Turpe est enim nobili & patricio viro & causas oranti, Ius, in quo versatur ignorare, sicut Mutius respondit Seruio, ut refert Pomponius, in L. 2. § Seruius ff. de orig. Iur.

I.

NOMEN DOTIS VARIE
accipi.

Sciendum est, verbo Dotis largissimè significari, quicquid nobis præcipuum siue à natura, siue ab hominibus conceditur. Vnde Lia cum iam desisset parere, & Dei beneficio nihilominus sextum filium ex Iacob peperisset, inquit: Dotauit me Deus dote bona, Genes. 30. Et Ouid. Ornata est, dotes exhibet ipsa suas. Et Cicer. lib. 1. de Orator. inquit: Cuius artem cum indotatam esse atq; incommitatam videres, verborum eam dote locupletasti & ornasti: Sic virtutes animi vel corporis dotes appellamus, vt cum dicimus: Iste puer habet præclaras ingenij dotes, & quod magis est; Plinius hoc nomen etiam ad rem inanimatam transtulit, cum dixit, vlmum vite dotatam. Et Iuriscons. ea quæ fundis inseruiunt dotes prædiorum appellauit, L. 2. §. 1. & L. Scie. §. liberte de fund. instruct. legat.

Large verò Dos etiam dicitur illud, quod datum est Moniali ingredienti Monasterium, vt tradit Bartol. in L. 1. §. si parens num. 1. sub fin. si à parent. quis manumis. fuer. & Bald. in L. Quoniam nouella num. 10. in fin. C. de incest. nupt. Socin. senior conf. 222. volu. 2. circa medium, ibi, Quare succedit secundus punctus, Vincent. Saluolus in Repetit. Rubricæ ff. solut. matrim. num. 123. cum seqq. Eodem modo etiam dicitur Dos, id, quod datum est Ecclesiæ ab aliquo ædificatæ, vel altari ab alioquo constituto, pro eius Rectore vel Sacerdote, qui quasi maritus onera eius in ministrandis Sacramentis & celebrandis sacris sit subiturus. Ille enim qui vult ædificare Ecclesiam, debet eam dotare, vt est expressum in c. cum sit extr. De consecrat. Eccles. vel altar.

D E D O T I B V S .

Ex qua datione acquiritur Ius patronatus ipsi dotandi , vt possit aliquem præsentare . tor titul. de Iur. patro. c. Decernimus, & c. piæ mentis

Nota de 16. q. 7. Efficitur autem quis patronus, trib. de causis, puta, dotatione,
Iure patro- constructione & fundatione, iuxta versum :
natus. *Patronum faciunt. Dos, Edificatio, Fundus.*

gl. 1. in all. c. piæ mentis, vnde refert Panor. super Rubr. de Iure patron. quod tres patroni concurrere possint in eadem Ecclesia , vt quia vnus dedit dotem, alius fecit eam construi, alius dedit fundum vel locum, vbi construeretur. Ex quo sequitur, quod si plures dedissent vnã dotem Ecclesiæ, omnes essent patroni, licet vnus minus dedisset, vel contulisset, quam alius, secund. Innocent. & Panor. in all. Rubr. extra de Iure patronat. Iura enim indistinctè dicunt, quod ex datione quis efficiatur patronus, nec distinguitur, an vnus vel plures dotassent, quæ ratio etiam militat in pluribus construendis vel fundantibus. Hinc est, quod si vnus fundauit & alter dotauit, ambo fiant patroni, vt notatur per Archidiacon. in all. c. piæ mentis, 16. q. 2. Qualiter autem Ius patronatus Ecclesiæ vel Vniuersitatis acquiratur & conseruetur, tradit Schurff. conf. 35. cent. 2.

Ceterum Ius patronatus non tantum ad masculos & foeminas, vt legitimos hæredes transit. c. fin. vbi Abb. De concessione præbend. Sed etiam transit ad extraneos hæredes vt habet communis opinio, testante Panor. conf. 54. incipiente, videtur, lib. 1. gl. in L. Si operarum, in verbo Dandam ibi. Item hæ in Patronatu desper. liber. vt annotauit Francisc. Turzanus receptarum opinio. Val. 1. num. 34.

Et licet Ius patronatus sit in solidum apud omnes patronos, & sic etiam apud singulos hæredes defuncti patroni quoad omnem suum affectum : tamen sæcus est, quoad præsentationem, quæ est ita apud omnes simul, sicuti dominium rei communis, vt inquit Innocent. in c. 1. in princip. de Iur. patro.

Et quanquam olim magna fuit disputatio inter antiquos Doctores, an scilicet plures hæredes ex duabus vel tribus personis succedant in Iure patronatus in stirpẽ vel in capita : tamen hodie succedunt in stirpem & nõ in capita, etiam si pro inæqualibus partibus succederent in bonis hæreditarijs defuncti patroni, vt est expressum per Clement. 2. de Iur. patronat.

Porrò patronus seu fundator Ecclesiæ, Monasterij, vel Hospitalis alicuius, non habet aliud Ius propter talem fundationem, nisi vt ei honor in processione, sicut olim vñtat. am fuit, deferatur, & si vergat ad inopiam,

piam, ut ipsi ab Ecclesia Monasterio vel hospitali de alimentis prævideatur, ut est notabilis text. in c. Nobis, sub fin. de Iur. patro. non tamen conceditur ipsi vel hæredibus eius de talibus bonis quicquam occupare vel alienare, quod est notandum contra eos, qui inuadunt, & rapiunt bona Ecclesiastica prætext. Iuris patronatus, ut consuluit Schurff. conf. 48. cent. 1. de qua Ecclesiæ monasterij, Collegij vel Hospitalis dotatione & eius priuilegijs, vide Bald. Nouell. in suo tractat. de dot. nu. 6. cum seqq. part. 1. & Bald. de Bartolinis in Repetitione L. 1. nu. 22. cum seqq. ff. solut. matr. De Iure verò patronatus, & eius materia, de qua hic obiter occasione verbi Dotis, supra dicta mouere volui: Vide plenè integr. Tractat. Scriptam per Petr. de Citadiuis. & Rachum de Curte. Et hæc de varia significatione verbi Dotis præmittere volui.

Quia autem Dos propriè & strictè ad Matrimonium vel nuptias relata, id significat, quod à muliere marito datur ob causam matrimonij, & vernacula nostra lingua habet varia nomina, Appellatur enim, *der Frauen Eynbringen oder Wittgiffel / Item / Heyrahtgut / Ehesteuer / Brautschaß / Ehegeldt / etc.* Ideo propius accedendo ad materiam Dotis, ante omnia est videndum, quid sit Dos.

I I.

D O S Q V I D S I T ?

Omnis definitio in Iure Ciuili periculosa est, inquit Vlpianus in L. omnis de Regul. Iur. vbi Hieronymus Cognola, hoc ad definitionem Dotis infert. nu. 47. cum seqq. Et quamquam dubium non sit, propriè Dotem dici id, quod nuptiarum causa datur, ut ex Marco Varrone constat, eum Dos à dando dicatur, Pecunia ergo vel res, quæ nuptiarum causa datur, ipsa est Dos, test. Alciat. in Rubrica, solut. matr. nu. 26. & Parer. lib. 4. cap. 13. tamen cum Dos dicatur proprium mulieris patrimonium. L. 3. §. sed vtrum. in fin. ff. de Minorib. L. 4. C. In quibus caus. pignus vel hypothec. tacet, contrahatur, quod patrimonium, cum sit quid vniuersale. L. Nam quod in fin. cum duab. seqq. ff. ad Senatusc. Trebellian. & notar. Iaf. in L. fin. nu. 35. C. de pact. Inuestigatum fuit ab interpretib. iuris tam recentioribus quàm vetustioribus quomodo Dos definiri debeat, aut possit. Reperiuntur autem passim variæ definitiones à Doctoribus traditæ. Aliter enim eam definiuit Angel. aliter Raphaël Cuman. aliter Bulgarius, aliter Ioannes Hannibal. aliter Saluiolus in all. Rubric. salut. matrim. aliter Constantius Roger, in suo Tractat. de Dot. in princ. num. 15. aliter

D E D O T I B V S.

Campe. in suo tractat. de Dot. q. 1. & 2. aliter Corrasius in præludjjs. Et qui liberos nu. 69. ff. De Ritu nuptiar. quarum definitiones non recito, eum præcipua disceptatio sit, inter D.D. de definitione Azonis & Bartoli tantum.

Azoz, In sua summa C. de iur. dot. definiuit Dotem esse id, quod à muliere vel eius patre marito, vel eius patri, propter onera matrimonij datur, iuribus ad hoc allegatis, vt ibi per eum. Quæ definitio Bartolo non placet, quod mirum videri potest, cum tamen eam approbauerit in suis quæstionib. q. 7. nu. 4. & 10. Vnde ipse aliter definiuit dotem, in alleg. Rubr. nu. 21. Inquiens: Quod Dos sit quoddam Ius, in se continens id, quod à muliere, vel eius patre, marito, vel eius patri traditur, vel pro tradito habetur propter onera matrimonij sustinenda, & ista definitio Bart. cõtra Azon. communiter tenetur, per iuris interpretes in alleg. Rubr. ff. solut. matr. vbi Ripa nu. 43. & Ias. nu. 34. in fin. vbi dicit: Quod ab opinione Bart. non sit recedendum, & ibidem Vincent. Saluiolus. nu. 133. Ioan. Hannib. nu. 389. Ioan. Crotus. nu. 65 Socinus senior. conf. 9. vers. præterea & conf. 57. ibi. Quintò confirmatur vol. 1. & conf. 150. vol. 2. confirmabam etiam hoc, vbi dicit, quod ista opinio Bart. sit communis & vera, Thomas Pappel. in all. Rubr. nu. 26. vbi inquit, Quod ista opinio Bart. sit communis secundum omnes, sed ipse in hoc fallitur, quia multi aduersantur, Bartol. vt infra dicam.

Argumenta verò, per quæ consuevit ista definitio, Bart. defendi potissimum sunt ista: Primò, Quod res dotales differant, ab ipsa dote, Aliud enim sunt corpora dotalia, aliud ipsa Dos, cum ipso iure non corporum, id est, rerum particularum vel singularium, sed Dotis, hoc est, iuris dotalis vel vniuersalis fiat diminutio, vt tradit Vlpian. in L. Quod dicitur iuncta ibi gl. in verbo Dotis. ff. de Impens. in rebus dotalibus fact. quem text. pro hac sententia Bart. triplici modo inducit Socin. in all. Rubr. sol. matr. vt ibi per eum, Quia cum dicimus ipso iure dotem impensis iuris non ad singula corpora, sed ad vniuersitatem referri debet, vt docet idem Vlpian. in L. 1. in fi. ff. de dot. prælegat. vbi text. in princ. inquit, Quod paria sint prælegari, dotem vel actionem de dote, sed actio de dote est vniuersalis. L. si marito. §. fin. ff. solut. matr. Ergo etiam ius dotis erit vniuersale, facit L. si fidei commissum. §. 1. Ibi, Æs enim alienum. ff. de iud. censetur, ergo dos esse Ius quoddam incorporale, sicut hæreditas & peculium. L. si peculium iuncta ibi gl. in Ædes de pecul. legat. quemadmodum ergo hæreditas est iuris nomen, quod recipit in se accessionem & diminutione. n. L. pecuniæ §. hæreditas de verb. signif. & peculium L. peculium la. 3. de pecul. ita etiam Dos allegata. L. Quod dicitur. Secun-

Secundò, fructus non augent res particulares, sed vniuersales. *L. item veniunt. §. Fructus de petit. hæreditat. L. pecuniæ. §. hæreditas autem de verb. & rer. signific. sed accessiones dotis augent dotem & veniunt ex natura, eiusdem actionis. L. si marito. §. fin. ff. solut. matr. L. etiam C. de iur. dot. Ergo dos censetur esse Ius vniuersale.*

Tertiò, precium succedit loco rei in vniuersalib. tantum *L. si & rem & precium, vbi notat ff. De petitio. hæreditat. L. Imperator §. fin. De leg. 2. & non in particularibus L. Qui vas. §. fin. de furt. L. si quis vxori. §. Titius. ff. solut. matr. & notat in L. Labeo & L. Sabinus §. Item, si Dominus de verb. signific. In dote autem precium succedit loco rei. *L. res quæ ex dotali & L. Ita constante ff. de iure dot. Ergo Dos est Ius vniuersale.**

Quartò, pro hac sententia Bartol. alleg. text. in *L. 1. §. impensæ in fin. ff. de dot. prælegat. vbi dicitur, Quod impensæ minuunt dotem ipso iure, & mox subiungit text. ista verba: Sed quod diximus ipso iure dotem impensis minui, non ad singula corpora, sed ad vniuersitatem erit referendum, facit. L. Ex morte C. de pact. conuent. ibi. tantam ex dote partem non pecuniæ quantitatem. Est ergo Dos quid vniuersale.*

Ista tamen opinio Bartol. quæ est communis, & in effectu hoc vult, Quod dos sit Ius quoddam, incorporale & vniuersale, impugnatur, per Angell. & Cuman. in alleg. Rubr. ff. solut. matr. & per eundem Angel. in *L. si prædiorum. C. Ad L. Falcid. & in cons. 160. incipiente præmitto. Bald. Nouell. in suo Tractat. de dote part. 2. & Bulgar. in all. Rubr. ff. solut. matr. in princ. vbi vterq; dicit, Quod opinio contra Bartol. in puncto iuris intrepidè teneri possit. Et Phanunc. in tractat. De lucr. dotis nu. 12. cum multis seqq. & Bald. de peru. in *L. final. C. de sentent. quæ sine cert. quantit. profer. & Corrasius in præludijs L. Qui liberos num. 24. cum multis seqq. ff. de Rit. nupt. Mouentur autem illi contra Bartol. præcipuè his fundamentis. Primò dicunt ipsi, si dos esset quoddam Ius, vt Bartol. voluit, tunc non posset vendicari, incorporalia enim non vendicantur. *L. 1. & L. vendic. ff. de Rei vendic. Sed Dos vendicatur L. in reb. C. de iur. dot. Ergo. Secundò, si dos esset Ius vniuersale, non posset extinguï, licet corpora extinguerentur, quia Ius maneret, sicut est in hæreditate, & peculio d. *L. peculium §. 1. Sed si domus data in dotem, funditus combusta foret, vel fundus datus in dotem casmate vel alluione in totum perijisset, certè Dos esse desineret, & aliud ius non maneret, quare perèpta & euiçta, mulier amplius non esset dotata, vt traditur in *L. 1. & L. Quoties de iur. dot. Tertiò, Dos non aliter quiritur marito, quam traditione, *L. de diuis. ff. sol. matr. Vnde cura******

D E D O T I B V S.

iura dicant, dotem dari, tradi, restitui, vt sunt text. in L. 2. §. fin. de priuileg. creditor. & L. licet. C. de iur. dot. & l. dedit dotem. C. de collatio. bonor. manifestum est, dotem, nec ius, nec vniuersitatem esse, cum ius vel vniuersitas per se tradi, vel tangi non possit. Tangere enim, aut tangi, nisi corpus, nulla potest res, vt Lucretij versu vtat. Cui concord. L. 1. Derer. diuis. & §. 1. Inst. de rebus corporalibus & incorporalibus. Et non satis est, ad illa & similia iura responderi posse, quod dando rem in dotem videatur dari ius vniuersale ipsius dotis, sicuti tradendo res hæreditarias, dicitur tradi hæreditas L. restituta in princ. ff. ad Sc. Trebellia. quia talis responsio confunditur per text. in L. Si pater ignorans, ibi Dotem numerauerit. ff. solut. matrim. Nam numeratio de qua ibi agitur, non conuenit vniuersitati, sed tantum pecuniæ datæ, vt inquit ibi text. Quarto, facit quod mulier soluto matrimonio, in dote dicitur esse successor particularis, & non vniuersalis, vt notatur in L. Diuort. ff. solut. matrim.

Postremo vltra dd. fundamenta posset contra definitionem Bartol. etiam hoc opponi, quod in ea auus non contineatur, qui tamen plerumque nepti constituit dotem. L. Auus. ff. de pact. dotalibus. L. dedit dotem. C. De collatio. bonor. Item, nec mater, quæ tamen propter patris inopiam filiam dotare tenetur, & filijs præstare alimenta, si pater hoc facere non possit. L. si quis à liberis. §. 1. De liber agnos. licet alias onus dotandi filiam, ad eam non pertineat. L. mater. C. de iur. dot. non item continetur frater, qui sororem vtramq; coniunctam dotare tenetur. L. cum in plurib. §. pen. ff. de administr. tutor. deniq; nec extraneus continetur, à quo tamen marito dos plerumq; constituitur. L. si extraneus. ff. de condict. causa dota. L. Si cum dotem in princ. L. vnica. §. Accedit C. De rei vxor. actio. His & similibus argumentis pro & contra super definitione dotis, mirum in modum interpretes inter se disceptant, & digladiantur, & torquent se, vt ipsi loquuntur, tanquam mus in pice.

Quæ argumenta pro & contra, refert & disputat, post alios Ripa in alleg. Rubric. ff. solut. matr. nu. 43. cum multis seqq. Digna sanè quæstio, de qua pro eruenda eius veritate propter Iuris studiosos in Scholis instituitur & habeatur circularis, vt vocant, disputatio.

Sed quicquid sit rectè intuenti definitionem Bartoli, facilè deprehendet, eam non discrepare à definitione Azonis, nisi quod Bartol. voculam Ius, addidit, vt ostenderet, res in dotem datas, diuersas esse ab ipsa dote, vt probatur in all. L. Quod dicitur, quia Bartol. qui fuit vir maximi ingenij, non ignorauit distinguendum esse inter rem ipsam, & ius quod

exre nascitur, cum sciret, ius ex facto oriri. L. si ex plagis. §. In Clivio ff. ad L. Aquil. Quando ergo Dos constituitur, tunc ita res super qua sit conuentio vel contractus in initio, non potest dici ius, Cum hoc sit facti, sicut alij contractus, L. consilio. §. fin. De curat. furios. Sed postquam Dos, iam est constituta, tunc ius illud quod ortum est ex constitutione vel contractu Dotis, est quid separatum à rebus ipsius dotis. L. licet de Dot. preleg. quia non dicitur patrimonium mulieris. L. 3. §. sed vtrum, in fin. ff. de minorib. L. Pomponius, Philadelphus. ff. Famil. hercisc. quod patrimonium est nomen iuris, sicut hæreditas & peculium, & notat. Ias. in all. L. fin. nu. 35. C. de pact. & Bald. in L. Sed etsi possessori. §. fin. ff. de iureiur. & sic, quando res per se considerantur singulariter, tunc sunt aliud à Dote, d. l. Quod dicitur, quod si coniunctim considerentur, à Dote & eius iure non differunt, all. L. Etiam de iur. dot. quod ius inter alia etiam in hoc consistit, quod fructus Dotis, constante matrimonio pertineant, ad maritum. L. Dotis fructus de iur. Dot. Deinde quod illud ius Dotis, recipiat per impensas necessarias diminutionem & accessionem, all. §. quod dicimus, Et quoniam dotis causa semper & ubiq; præcipua est, vt inquit text. in L. 1. ff. solut. matr. per multis casibus, singulari eius fauore constitutum legimus, vt instar habeat iuris vniuersalis, veluti, quod in dote pretium, loco rei succedat. L. ita constante, & L. res quæ ex Dotali ff. de iure dot. Baptista de S. Blasio in tractat. de priuileg. dotalib. cent. 4. priuileg. 301. Et prædicta declaratio, ni fallor, dat lumen scrupulosæ definitioni. Bartoli, vt eo melius intelligi & defendi possit.

Ego verò in tanta Doctorum varietate, ad præcidendas omnes disputationes, existimo, Dotem ita rectè definiri posse, vt dicamus.

Dos, est res tradita vel promissa marito, à muliere, vel quocunque alio, ob causam matrimonij. Ista definitio constat ex genere & differentia, Ex genere constat, quia Res est Genus. Rei enim verbum generale est, L. 1. ff. si cert. petat. Omnis ergo res quæ in dotem datur, siue sit mobilis, vt pecunia, siue immobilis, vt fundus, aut domus, siue corporalis, vt vacca, quæ plærumq; inter Rusticos in Dotem dari solet, siue incorporalis, vt est vsus fructus, tot. tit. De rebus corporalibus & incorporalibus rectè Dos dicitur. Additur in definitione; tradita vel promissa marito, quia non tantum Dos data, sed & promissa, propriè Dos dicitur, tot. tit. de Doris promissis. L. si mulier ita dotem. ff. de iur. dot. L. 2. C. de collatio. L. ex morte in fin. C. de pact. Ias. in all. Rubr. ff. solut. matr. nu. 23. & ibidem Ripa nu. 58. Saluiol. nu. 69. cum seqq. Hannibal. nu. 469. & Camillus Visitrarinus. nu. 74.

D E D O T I A V S.

Deinde dicitur in definitione, à muliere vel quocunq; alio, propterea, quod appellatione mulieris comprehenditur etiam virgo viripotens, L. mulieris appellatione. ff. de verb. & rerum signif. Et quod non tantum, Pater, Auus, vel frater, & similes personæ, mulieri sanguine iunctæ, possint eius nomine dotem tradere vel promittere, sed quod etiam hoc ipsum extraneus facere possit L. Si extraneus. ff. de cōdict. caus. dot. caus. non secut. Et perinde esse, ac si mulier ipsa, dotem obtulisset. L. ex morte sub fin. C. de pact. conuent. Quemadmodum si alius pro marito dotem accipiat, maritum accepisse censendum est. L. 3. §. fin. De donat. inter vir. & vxor. & ideo perinde eum obligatum, ac si ipse accepisset. L. Etiam ff. de iur. dot.

Ex differentia constat, etiam ista definitio in illis verbis, ob causam matrimonij, Dos enim datur, tantum ob causam matrimonij, vt maritus onera eius sustineat L. pro oneribus, vbi gl. all. concordant. C. de iur. dot. gl. in L. si donaturus vbi Ias. ff. de cōdict. caus. dat. caus. non secut. Plenè Rolandus à Valle de lucro Dotis. q. 4. nu. 10. Quod in alijs rebus fecus est, Quia earum datio solet fieri ob varias & diuersas causas. Et licet interdum dos oneribus matrimonij non deferuiat, cum matrimonia possint esse sine dotibus, sed non dotes sine matrimonijs. L. fin. C. de Repud. Tamen cum iura soleant adaptari ad ea, quæ frequenter accidant vulg. L. Nam ad ea. C. de L. & frequentius ineantur matrimonia constituta dote, quam sine dote, satis est definitionem secundum communiter contingentia, & regularem naturam rei definitè procedere, vt docet Accurs. in all. L. omnis definitio de Regul. Iur. & Panor. in Rubr. de iudic. nu. 1. Et quia occasione definitionis de dote, doctores in Rubr. ff. solut. matr. late disputant. An libellus generalis in dote procedat, nec ne, ideo retenta hac definitione, doctus & exercitatus Aduocatus, facilè considerabit, & iudicabit ex personarum circumstantia & rerum qualitate, quomodo Libell. in Actione dotis rectè concipiendus & formandus sit, quemadmodum vsum & practicam huius rei ostendit Ioan. de Blanasco, Iurisc. vetustiss. in commentarijs suis sup. tit. De Actionib. quæ commentaria ille scripsit Bononiæ Anno 1252. circa §. Fuerat de Actione per quam Dos petitur mihi fol. 109. & Petr. Iacobi in sua practica libellorum mihi fol. 146. post Bald. & alios veteres in L. 1. circa fi. c. de rei vxor. act. & Campe. in tract. suo de dote part. 3. q. 3. & tradit Ias. Ang. & Zas. & nouiss. nostra ætate vir doctus & excellens practicus Ioan. Sneideruin. in all. §. Fuerat. sub fi. Inst. de actionib. Ad cuius libelli qualitatem & facti narrationè Iudex cogitur iudicare & ferrè sententiã secundū leges, aut constitut. vel consuetudines patriæ, quæ pro lege seruan-

seruantur Inst. de offi. Iud. in princ. In dubio verò pro dote prouinciare debet, vt tradūt dd. in all. L. 1. ff. sol. matr. per text. L. In ambiguis de iur. dot.

III.

*DOS QVOTVPLEX, ET QVIBVS
modus constitui possit.*

Dos est multiplex, quia alia dicitur promissa, tot. titul. de dot. promiss. alia dicitur Dos cautā, & non nu. tot. titul. de Dot. caut. & non num. Alia dicitur confessata L. 1. De dot. caut. & penult. §. Si vir & ibi vtrobiq; Bart. notat. ff. solut. matr. Bald. & dd. in L. Afsiduis. C. Qui potest in pign. habeant. Alia appellatur profecticia, alia aduenticia.

Profecticia illa dicitur, quæ ab ipsa muliere vel patre eius, cuius proprium est, dotare filiam, L. vlt. C. de dot. promiss. proficitur. L. profecticia de iur. dot. siue ipse pater det, siue alius pro eo, & eius nomine dedit, quia non ius potestatis, sed parentis nomen dotem profecticiam facit, all. L. profecticia §. fin. de iur. dot. Gl. & Bald. in L. Ania C. de iur. dot. & Hostiens. in sua summa de donatio. inter vir. & vxor. §. vltimo.

Aduenticia autē dicitur, quæ non à patre, sed ab alijs vel propinquis vel extraneis datur, de qua aduenticia dote vide Bald. de Bartolin. in repetitione L. 1. nu. 261. ff. solut. matr. & de vtrāq; dote tam profecticia quā aduenticia Odofred. in suo tract. De dote restit. nu. 4. cum seqq. & nu. 40. vsq; ad fin. Alia dicitur Dos putatiua, vel promissa, vel data est ratione matrimonij, quod de iure Ciuili vel Canonico, vel ordinatione Principū non subsistit, puta quando seruus cum libera, vel libera cum seruo, vel consanguinei ignorantes in gradu prohibito contrahunt matrimonia, nam cōperto errore matrimonium dicitur putatiuū, & dos data putatiua dos appellatur.

Constituitur autem varijs modis, nempe Traditione L. Quæ admodum ff. de iur. dot. L. legem C. de pact. Item stipulatione. L. stipulationem, ff. de iur. dot. quæ etsi non solenniter interueniat, fingitur tamen hodie ritè interuenisse, L. 1. C. de rei vxor. actio. De qua re vide Connon. li. 5. commentarior. Iuris Ciuilis cap. 3. Potest etiam nudo pacto constitui. Et quamquam ex nudo pacto non detur actio, tamē speciale est in dote, vt ex nudo pacto ad eam consequendam agi possit. L. Ad exactiōem C. de iure dot. Itē mortis causa potest constitui dos. L. Si pater mulieris ff. de iure dot. Et acceptilatione. L. permittēdo. §. Acceptilatione & L. licet in princ. vbi dd. ff. de iure dot. Potest etiam constitui tam in rebus corporalib. quam incorporalibus puta in vsu fructu, de quo loquitur. L. cum in fundum ff. de

D E D O T I E V S.

iur. dot. & simplici remissione debiti, L. Si sponsal. & L. si mulier debitori ff. de iur. dot. An verò Dòs, ita cõstitui possit, vt sit minor legitima, est magna disputatio apud DD. de qua videndus est Carolus Ratinus in repetit. L. Gallus §. Et quid sit tantum nu. 166. cum multis seqq. deliber. & posth. Vbi distinguit, quatuor casus vt ibi per eum vide Dec. conf. 19. part. 1. & Matth. de afflictis. Decisio. 106. & 166. & Bartholom. Socin. conf. 150. vbi in fin. istius consil. reperiuntur plus, quam quinquaginta doctorum subscriptiones. Notandum est autem, quod in iam dictis dotium constitutionibus, semper insit & intelligatur tacita illa conditio, si nuptiæ vel matrimonium sequantur. L. stipulatione & L. licet. ff. de iur. dot. quia nuptijs vel matrimonijs non subsequitis, euanescit dotis promissio. all. L. licet, sic & constitutio Dotis in fraudem creditorum nulla est. L. Ait pretor. §. si cum mulier. & L. fin. §. si à socero. ff. Quæ in fraud. creditor.

In Germania nostra vsitatissimum est dotes constitui per pacta dotalia, super quibus pactis solet confici instrumentum dotalè, in quo fit dispositio de quãtitate dotis promissæ & futuræ successione, talia pacta consuetudine introducta valent, Et sunt diligenter inspicienda, & attendenda talia pacta, Quemadmodum in Feudis, Tenor, inuestituræ inspicì, & attendi solet, vt est text. in vsib. Feudor. lib. 2. Titul. de duob. fratib. à capit. inuest. in fin. Licet enim tritum sit dictum omnium aduocatorum, quod in pactis dotalib. non possint ordinari successiones, cum per pacta non possit fieri ordinatio super successioneibus (hoc enim in solis Testamentis est receptũ & non in pactis dotalib. L. hæreditas. C. de pact. comment. L. pactum dotali. C. de collationib. L. pactum. C. de pact. L. Quod ex eo. C. de inutilibus stipulationibus, cum similibus, in quibus omnibus, prohibetur ordinatio successione in pactis dotalibus) tamè quando agitur de pacto successione Reseruandæ, puta quando ex parte mariti, vel coniugis Reseruatum factum est, vt aliqua bona reuertantur ad agnatos vel cognatos ipsorum, tales Reseruaciones sunt receptæ, quia in successione Reseruanda bene possunt fieri successiones, per pacta dotalia, quemadmodũ notabiliter tradit, Zas. in L. stipulatio hoc modo circa primum pactum successione, Reseruandæ, de verb. obligatio. id quod in practica bene notandum est, quia secundum hanc notabilem Zasij doctrinam aliquoties pronunciatum scio. Quando verò nulla instrumenta dotalia facta sunt, quomodo tunc vxor marito succedat, & contra, tradit author differètiarum Iuris Saxonici & ciuilis differ. 20. part. 2. Et ego dixi supra in 2. parte huius tractat. num. 67. & 71.

I I I I.

*QVAE PERSONAE TENEANTVR**Dotare vel non.*

Omnes personæ quæ liberos in potestate habent, Dotare eos tenentur L. Qui liberos ff. de Ritu nupt. Aliæ verò extraneæ personæ ad dotationem non sunt astrictæ. L. Vnica. §. Extraneum C. de rei vxor. actio. Est enim paternum officium, tantùm dotem dare pro sua progenie, vt dixit Imperator. in L. fin. §. vtramq; C. de dot. promiss. nisi dotem dare solenni stipulatione promississent quo casu obligarentur L. promittendo in princip. ff. de Iure dot.

P A T E R.

Stat ergo regula, quòd pater teneatur dotare filiam suam, tunc quando est præsens, d. l. Qui liberos, si verò sit absens, & nesciatur quando reuerfurus sit, & filia forè procum habeat, & sit ita nubilis, vt periclitari possit eius pudicitia, propter moram patris, tunc officio competentis Iudicis filia ex bonis hæreditarijs paternis dos constitui debet, iuxta vires bonorum & personarum conditionem. L. profecticia. §. 1. ff. de Iure dot. quia Iudex ratione dotis potest interponere officium suum non rogatus. L. cum dotem. Eo autem tempore ff. solut. matr. L. 4. §. Hoc autem iudicium, vbi Bartol. q. 2. de damn. infect. & hoc factum Iudicis pater reuerfus, tenetur ratificare, vt tradit Bald. in L. fin. in fin. C. de dot. promiss. Sin autem filia ex bonis hæreditarijs, propter exiguitatem illorum bonorum hæreditariorum dos constitui non posset, tunc ex bonis feudilibus filia esset doranda, & alimentanda, cognitione & moderatione Domini Feudi, secundum morem Regionis, cum hoc casu nihil certi in Iure dispositum reperiatur, Wann die Tochter oder Schwester nicht kan auß dem Erbe außgestattet werden / vnd viel weniger ihren vnterhalt haben / muß solche Tochter oder Schwester / weil diß fals im Rechten nichts gewisses geordnet / ihren vnterhalt / so wol auch ihr Ehegeldt vnd Ehesteuer / nach Gelegenheit ihres Standes vnd Herkommens / vnd derselben Güter Einkommen / auß Erkändnuß vnd Ermessung der Lebensfürstens / nach des Orts Gewonheit / auß obbemeltem Lehengut auß Richterlichem Ampte angeordnet vnd vermacht werden. Id est: Quando filia vel soror non potest ex hæreditarijs bonis elocari, & multò minùs alimenta habere, tunc tali filia vel sorori (quandè quidem hoc casu nihil certi in Iure expressum vel

ordinatum est) tam alimenta, quam dos pro qualitate status. Item familiariz & reddituum bonorum, Domini feudi cognitione & moderatione secundum morem loci ex bonis feudalibus officio & arbitrio Iudicis ordinantur & constituuntur, & ita hodie practicatur & pronuntiatur per L. Quæro ff. de iur. dot. & L. solent. vbi Bartol. & dd. de aliment. legat. Schurff. cons. 24. cent. 1. vide decis. Neapolitan. 260. incipiente, aliud fuit dubium, & ita etiam veteres pronunciaſſe apparet ex ſententia poſt *Weichbildt* / ſub titul. *Wie die Tochter* / & *Landr.* ſub titul. *Von Theilunge der Brüder* / vbi ſubjicitur, quod ſi feudum ſit valor trium millium coronatorum Hungaricorum, tunc ſororibus dotis loco ad minus quadringentos aureos conſtituendos eſſe, quod tamen etiam arbitrio Domini feudi relinquendum, & iſta eſt practica alleg. L. Quæro quæ in foro notanda eſt.

Iſta regula quæ habet, quod pater teneatur dotare filiam, ampliatur, vt non tantum locum habeat in filia naturali & legitima ſimul, ſed & in naturali tantum, ſi ſcilicet filia naturalis eſſet inops, alias nõ L. vxorem, §. pater naturalis el. 1. vbi gl. & Bartol. ff. de legat. 3. L. 3. §. Si emancipatus ff. de bonor. poſſ. contra tabul. & Bald. in L. ſin. C. de dot. promiſſ. quia quando filia naturalis eſſet inops, ſicut tunc pater eam alere teneatur, Authen. licet, C. de naturalib. liber. Ita quoq; conſtituere dotem teneatur ex qua poſſit alimentari. Bald. in L. Neq; mater C. de iure dot. Et hanc dotationem pater poteſt facere filię naturali voluntarię, quod ſi facere nolit, ſed potius eam alimentare malit, admittendus eſſet, ita tamen vt alimenta ſic conſtituerentur ab eo, vt filia ex ijs, qualem qualem dotem habere poſſet, vt autumat Ioan. Compez. in ſuo Tract. de dot. part. 1. q. 17. & Iaſ. in §. fuerat num. 104. inſt. de actio. Naturalis autem filia in genere dicitur, quam ſola natura genuit, non honeſtas matrimonij c. liberi 32. q. 4. Vel quæ extra matrimonium nata eſt, gl. in c. per venerabilem in verb. non naturalibus extr. Qui filij ſunt legit. Propriè verò in ſpecie illa naturalis tantum dicitur, quæ fuit nata ex concubina all. c. liberi, quæ & baſtarda vocatur, ſecund. gl. ſuper Rubrica ff. de Concubin. Et quia talis naturalis filia regulariter ab inteſtato marri tantum ſuccedit, non tamen in feudo fœmineo c. naturales. Si de feud. definct. fuer. controuerſ. inter Domnum & agnatos Vaſalli, vt reſert Curtius in ſuo tract. Feudal. part. 3. num. 3. in ſin. patri verò non ſuccedit §. Nouiſſimè inſtit. Ad S. C. Orphician. L. Si ſpurius & L. Hac parte ff. vnde cognat. Ideo æquum eſt, vt pater eam dotet, cum alioqui, ſi cum alijs liberis naturalibus, & legitimis ſimul concurrat, non ſuccedat patri.

patri, ab intestato decedenti, nisi quod à legitimis hæredibus ipsius patris defuncti solummodo alenda sit, secundum substantiæ mensuram à bono viro arbitratam. §. discretis vers. si quis igitur habens in Auth. Quibus modis naturalibus efficiant sui & Auth. licet C. de naturalibus liber. Cæterum hinc obiter obseruandum est, licet de Iure Saxon. illegitimè nati non videantur matri posse succedere, nec e contra, sed quod ipsorum bona tanquam vacantia fisco addicenda sint, vt apparet ex dispositione Landtrecht/lib. 1. art. 38. & art. 51. iuncta vtrobiq; ibi gl. quemadmodum constat, olim Scabinos Magdeburgenses pronunciaſſe, sicut extant eorum sententiæ post Landtr. in 1. parte cap. 14. distinc. 4. 5. & 6.

Quod tamen hoc casu sicut in multis alijs Ius Saxonum propter eius iniquitatem non obseruatur, sed restringitur, secundum Ius commune, vt intelligatur de illegitimè natis ex damnato scilicet coitu à lege civili, qui à successione matris excluduntur §. fin. Auth. Quibus modis natural. off. sui & Auth. ex complexu C. de incest. nupt. L. Si qua illustris, & ibi Cognol. num. 7. C. Ad S. C. Ophician. & ita hodie pronunciat, vt habet sententia post Weichbildt/sub titul. Dnehestiche Kinder/auff wehltre vnd wie sie ihr Erbe vorfållen/ etc.

Secundò. Ampliatur Regula, quod pater teneatur dotare filiam secundum conditionem personarum & quantitatem sui patrimonij etiamsi tempore sponsaliorum vel nuptiarum non fuisset facta mentio dotis, propterea quod pater restringitur ad duo, videlicet ad maritandum & dotandum all. L. Qui liberos, & ideo licet, primò impletum sit, cogitur nihilominus implere etiam secundum arg. L. Si hæredi plures ff. de condit. institut. Constat enim dotem non tantum necessariam esse ad maritandam filiam, sed etiam ad sustinenda onera matrimonij. L. Dotis fructus. ff. de Iur. dot. L. pro oneribus C. de Iur. dot. Equum est ergo vt firma mentis legis dispositio gl. in Auth. de nupt. §. Si verò altera duarum personarum in verb. confusione, & hanc sententiam quæ est communis probant Imol. & Ludou. Rom. ibi Bald. & Angel. in Auth. quæres C. commun. de delegat. & Ias. in Authent. Præterea num. 8. C. vnde vir & vxor, & idem Ias. in §. Fuerat nu. 69. de Actionib. licet Bartol. contrarium senserit in L. obligamur ff. de actionibus & obligationibus.

Tercio. Ampliatur ista Regula, si filia elocata in primo patrimonio amiserit dotem sine sua culpa, quod casu pater denuo dotare cogeretur, si ista filia transfret ad secunda vota. L. si dotè §. si solutū, vbi Bart. & DD. ff. solut. matri. Auth. sed quamuis C. de rei vxor. actio. Paul. de Castr. Bald.

D E D O T I B V S.

Iaf. & alij in Auth. Quod locum C. de collationibus. Iaf. in §. Fuerat num. 135. & ibidem Angel. num. 20. vbi tradit, quod non tantum ipse pater sed & hæredes eius, hoc casu cogentur de bonis paternis eam redotare, vt ibi latius per eum, adde Constant. Roger. tractat de dote argum. 2. num. 7. Interest enim filias iterum dote constituta nuptum elocari, ne cum maximo generis & familiæ dedecore turpem vitam eligere cogantur.

Aduertendum tamen est, ad hac decisionem, quæ non caret dubio ne per hoc alia filia nondum elocata ratione illarum portionum ledatur, qua in re iudicis est vt boni & innocentis viri officio fungatur. L. 4. ff. Famil. hercisc. & æquitatem ante oculos habeat. L. Quod si Ephesi in fin. ff. de eo quod cert. loc. ne ex iure nascatur iniuria. L. Meminerint. C. vnde vi.

Quartò. Ampliatur regula quòd pater teneatur dotare filiam, quando filia debito modo consensum patris requisisset, & pater inuoluisse consentire, sed semper protraxisset hoc negotiù, & filia interim nupsisset alicui honesto iuueni, sed non diuiti, tunc quia res propter celebratas nuptias non est amplius integra, pater talem filiam dotare cogitur & sibi imputare debet, quare matrimonium distulerit, & filia maritum non quaesuerit, vt traditur in Auth. Sed si post c. de Inost. testam. Honestas enim & boni mores præferuntur diuitijs, cum in causis matrimonialibus inter ægenos & opulentiores, nulla sit distantia l. Humilem C. de incest. nupt. Si verò res esset adhuc integra, & filia nubere vellent turpi & inhonesto, eo casu etiam si filia requireret consensum patris, tamen propter talis proci turpitudinem & inhonestatem, qui fortè esset Citharedi vel alterius infimæ sortis hominis filius, & malis moribus præditus, vel alias aliqua macula notatus. pater cōsensum suū filia denegare posset, propterea quod per hoc patris honestæ familiæ opinio & bona fama diminueretur L. Viduæ C. de Nupt. Quòd si filia refragante patre vel sine consensu patris tali leui homini nuberet, An tunc per patrem nihilominus dotanda esset vide Hypolit. Riminald. in consilijs matrimonialibus conf. 78. per tot. & Abbat. conf. 12. incipiente Iesu Christi Col. 2. & quæ dixi supra Tractat. proxim. de Matrimon. num. 46.

Quintò. Ampliatur regula, quod pater teneatur dotare filiam, etiam si illa filia esset aliàs locuples, ita vt haberet bona propria, vnde dotari posset, puta, quia accepisset bona ex hæreditate matris, vel auia mortuæ, vel quia opulenta facta esset ex legatis. ipsi ab alijs propinquis vel consanguineis relictis, tamen non consideratis his bonis, filia nihilominus dotanda

tanda esset ex bonis paternis. Et quamquam magna sit disputatio apud Iuris interpretes, an pater teneatur dotare talem locupletem filiam nec ne, cum ea in re sint duæ opiniones, vna opinio est, quod pater non teneatur talem locupletem filiam dotare, in qua sententia fuit Bartol. in L. Mullier. §. Cum proponeretur. Ad S. C. Trebell. sumpto argumento de filio quem pater non tenetur alere, si ille ex artificio vel operis suis, vel ex bonis castrensibus vivere posset. L. Si quis à liberis in princ. §. Sed et si filius ff. de liber. agnosc. Eadem ratione nec filia quæ alias satis habet, dotem dare cogitur pater, cum maior sit ratio alimentorū, quæ etiam de Iure naturali debentur, quam dotis. Iaf. & dd. in Auchen. Res quæ C. cōmunia De legat. quam sententiam post Barr. multis iuribus & rationib. prolixè defendit Bulgarinus de Bulgar. in Repetitio. L. 1. nu. 26. cum multis seqq. ff. solut. matrim. Alciatus parerg. lib. 8. cap. 3. & Conan. lib. 8. cap. 8.

Altera opinio est, quod pater teneatur dotare non tantum inopem, sed & locupletem filiam, ita tamen ne ipse egeat, sed hoc ipsum commodè facere possit, & ista est communis opinio, vt testatur Thomas Parpalias in repetitio. all. L. 1. nu. 15. ff. solut. matr. vbi Camillus Vistrarin. hanc opinionem defendit & responder ad iura & argumenta à Bulgarino adducta nu. 102. cum seqq. & eam nouissimè sequitur & tuetur Anthon. Gubertus Costan. in suo commentario de dotibus cap. 3. nu. 14. cum seqq. per generalitatem text. all. L. Qui liberos ff. de Rit. nupt. & L. si. C. de dot. promiss. vbi Imperator vtitur voce omnimodo. quæ est dictio præcisa & vniuersalis, idem importans quod indistinctè. L. Si cum exceptione §. sed & si quis vbi gl. & Bartol. ff. de eo quod met. caus. c. Ex parte 1. extra de offic. delegat. in 6. cum dos succedat loco legitimæ, quemadmodum autem legitima debetur filia, siue sit diues siue non, L. Quoniam nouella C. de inoffic. testam. Sic & dos debetur.

Obseruabis autem, si pater non libenter vellet de bonis suis, filia locupletem dotem constituere, sed de bonis filia tantum, quod tunc cautela sit, vt hoc ipsum voluntate filia, & sponsi ipsius blandis persuasionibus efficiat, ita vt filia & sponsus eius in hanc ipsorum dotationem ex bonis filia consentiant, & debito modo super hoc iuri renuncient. Nisi enim hoc fiat, pater de bonis filia, inuita filia ei dotem constituere non potest. L. vxorem §. pater naturalis & L. profecticia §. Si pater de Iur. dot. quæ cautela in practica notanda est.

Limitatur autem supra dicta regula, quæ habet, quod pater teneatur dotare filiam multis modis. Primò limitatur quod pater non teneatur

D E D O T I B V S.

dotare dotem filia, quæ in proprium corpus peccauit, cum filia eam ob causam exheredari possit, vt tradit Specular. in titul. Qui filij sint legit. §. penult. vers. Quid si filia peccauerit, & Bald. in L. fin. C. de dot. promiss. Frustra enim legis auxilium inuocat quæ in legem peccauit volens. L. Auxilium ff. de minoribus, nisi pater causam dedisset, filia, ad tale crimen commissum in proprium corpus, puta quando pater distulisset elocationem post 25. annos, quia tunc filie ignoscendum esset Authet. Sed si post C. de inoff. testam. similiter ignoscendum esset filia, si ob tale factum suam penitentiam egisset vt tradit Specul. in alleg. titul. Qui filij sint legitimi nu. 16 arg. text. L. Imperialis C. de Nupt. qua in re omnes circumstantia consideranda sunt, & pater in iusto suo dolore, tali casu hortandus, vt magis suo iure vtatur contra filiam in exercenda pietate, quam atrocitate L. Diuus ff. ad L. Pompe de parricid. Vide pulchrè decision. Pedemontan. 107.

Secundò. Limitatur Regula in filia erga patrem ingrata, quia eam pater dotare non teneretur cum ingratitude naturæ debitum tollat, ita quod propter eam filia exheredari possit, tot. tit. de Exhered. liber. Authent. de nupt. §. optimæ Bald. in L. vltima C. de dot. promiss. Quæ limitatio vera est, quando filia erga patrem ante dotationem fuisset ingrata, secus si post dotationem efficeretur ingrata, tunc enim dos à filia per patrem reuocari non posset, vt tradit Ias. in §. Fuerat num. 117. Et Zas. ibidem nu. 33. instituit. De actionibus.

Tertiò. Limitatur supra dicta Regula, quando filia facta esset hæretica, puta Iudæa, vel à fide Christiana, desciuisset ad Anabaptisticum dogma, vel alterius non orthodoxæ religionis L. cognouimus C. de hæret. nisi pater eiusdem sectæ esset L. in arenam C. de inoffic. testam. Et §. causas vers. penult. Vt cum de appellatione cognoscitur, collat. 8. Cum non liceat crimen quo ipse irretitus est alteri obijcere, L. Si duo ff. de dol. sed tunc parium delictorum meritò sit mutua compensatio, vulg. L. viro atq; vxore ff. solut. matrim. L. Si ambo ff. de compensatio. & c. intelleximus de adulter.

Quartò. Limitatur supra dicta Regula, si pater ære alieno ita oneratus esset, vt filia dotem dare non posset, puta, quando æris alieni magnitudo, facultates patrimonij eius excederet. quo casu, etiam si pater dotem filia constitueret, tamen talis constitutio facta in fraudem creditorum esset nulla. Non enim in fraudem, creditorum dos constitui potest, quod certo certius est, L. Ait prætor. §. Si cum mulier. & L. Si fraudator. §. Si à Socero. ff. Quæ in fraud. creditor. quia æs alienum etiam legitimam filij ante.

Antecedit L. Papinian. C. de inoff. testam. Quæ limitatio vera est, quando Gener fraudi participavit, alias verò, si fraudi non participasset, non teneretur ipse. Filia verò si des soluto matrimonio ad eam reuersa fuisset, semper teneretur, ira notabiliter decidit, Campey. in suo Tractat. de Dot. part. 1. q. 14.

Finaliter circa dorationem patris quæritur de quotidiana quæstione. Pone pater in suo testamento filix suæ pro dote 200. aureos legauit, postea antequam moreretur dedit huic filix solummodo centum, quando eam maritauit. Quæritur an per hoc censeatur legatum diminutum. De qua q. quia est disputabilis, vide eundem Campey. in all. suo tract. part. 1. q. 36.

M A T E R

Et hæc hætenus de patre dicta sufficiant. Sed quid dicimus de Matre? An & illa filiam dotare cogatur sicut pater? Et sciendum est matrem ad constitutionem Dotis filix non astringi. L. Neq; mater. vbi Bald. C. de iur. dot. cum paternum sit & non maternum officium dotare filiam, nisi pater esset ægenus & ipsa locuples vt tradit Rip. in L. 1. num. 79. ff. solut. matr. quo casu non tantùm dotare, sed & eam alere teneretur L. Si quis à liberis in prin. vers Ergo & matrem ff. de liber. agnos. adde decisio Tolosan. q. 289. Vel nisi mater esset hæretica, quia illa filiam orthodoxam dotare compelleretur, secund. gl. & dd. in all. L. Neq; mater, per text. L. cognouimus C. de Iudæis. Sed pone, quod mater post obitum primi mariti vellet nubere. An filius hoc casu matrem dotare obligatus sit. Et respondendum est. quod non. Quia quemadmodum filius non tenetur matri nuptialia munera mittere L. Tutor. §. fin. de administr. tutor. L. 1. §. Præterea, De tutel. & rationibus distrahend. ita nec eam dotare cogitur, Ad illationem enim iniuriæ suæ, nemo cogitur aliquid conferre. arg. L. Nimis grauz. C. de testib. c. 1. de probatio. Sed mater secundo nubendo censetur per hoc, filio inferre iniuriam. Authent. De non eligend. secund. nubent. §. prospeximus collat. 1. & c. 1. de secund. nupt. deinde per hoc anima defuncti contristaretur, Auth. De nupt. §. Nos igitur collat. 4. vide Bald. de Bartolin. in Repetition. L. 1 num. 136 ff. solut. matrim.

Alenda tamen esset à filio, etiãsi dotem sua culpa amisisset, vt dixi supra de matrimon.

num. 22.

DE DOTIBVS.

FRATER.

Cæterum quæstionis est, Quando neq; pater, neq; mater filiam dotare possent, An tunc frater ad dotationem sororis officio Iudicis compelli possit. Qua in re sciendum est, fratrem non esse obligatum dotare sororem ex alio patre natam, licet ex eadem matre sit. L. cum plures §. cum tutor, De administr. tutor. quemadmodum nec sorori ex eodem patre nata dotem constituere cogitur vt determinat Bald. in L. si. C. de dot. promiss. quem sequitur Ias. in §. Fuerat nu. 107. Inst. de actionibus, sororem autem vtrinq; coniunctam frater dotare cogitur, tunc quando illa esset inops & non haberet vnde dotari posset, Bartol. & alij in all. §. cum Tutor. post gl. ibi sumpto argumento à contrario sensu, gl. & dd. in L. Non omni C. de administr. tutor. & communiter dd. in all. L. 1. ff. Solut. matrim. Ioan. Campey. in suo tract. de dote parte 1. num. 23. vel quando frater & soror possiderent bona communia, tunc de illis bonis frater teneretur dotare sororem. gl. in d. §. Cum tutor. in verbo, Alio patre, quod latius declarat idem Campey. in alleg. suo tract. part. 1. nu. 24. & Panor. Consil. 12. Incipiente, Iesu Christi Saluatoris, vt clare materia Thematis in secundo & septimo dubio col. 4. vol. 1.

Vel quando pater in testamento ordinasset certam portionem, ex qua filia dotanda esset, tunc frater teneretur sororem de bonis istis dotare. alleg. gl. super dict. verbo, Alio, & filius in tali testamento patris hæres institutus, teneretur interim alere sororem, nec posset deinde illa alimenta sorori nubenti in dotem imputare, vt notabiliter tradit Bartol. in L. Qui filium ff. vbi Pupill. educt. deb. quæ decisio benè noranda est. Vel si introducta esset certa consuetudo de dotandis sororibus huic consuetudini omnino standum esset, vt tradit Henning. Goden. conf. 5. De dot. nu. 7. per gl. in L. penult. in verbo Nobiliores C. de Episc. audient, quæ consuetudo attendi debet, secundum puellæ dignitatem, & eius facultates, vt tradit Panor. in c. 1. num. 4. De Adulter. Sic in terris Saxonix consuetudine introductum est, quando sorores non possunt elocari ex bonis hæreditarijs, quod tunc ex bonis feudalibus non tantum à fratribus, sed & ab omnibus alijs feudi successoribus, quædo bona illa feudalibus vel ad simultaneam inuestitos, vel etiam prorsus extraneos, qui à Domino feudi inuestituram obtinuissent, peruicissent, dotandæ essent arbitrio & cognitio Iudicis superioris, & ita practicatur, sicut extat sententia Scahonorum Lipsens. post Landrecht / sub Rubrica, von Theilunge der Brüder,

Brüder/und Mitgiff der Schwestern auß dem Lehen / Id est, sub Rubrica, de diuisione fratrum & dote sororum ex bonis feudalibus, Quemadmodum & supra in principio huius capit. admonui, circa personam patris, quo ad dotationem filiaz. Aduertendum tamen est, licet fratres cogantur dotare sorores ex bonis feudalibus, quod tamen hanc dotationem non prius præstare cogantur, quam tunc, cum sorores nubunt. Frater ergo post mortem patris de bonis feudalibus, deficientibus allodialibus, non tenetur constituere dotem sorori, priusquam nubat, cum dos sine matrimonio esse nõ possit, licet nuptiæ sine dote celebrari possint. L. cum mul-
tæ. §. 1. vers. sicut enim C. de donat. aut nupt. & L. fin. C. de Repud. c. si quis diuinus. 30. q. 5. Ratio est, quia vbi matrimonium nondum est cõtractum, vel etiam propter aliquod impedimentum, puta consanguinitatis, vel aliam ob causam, contrahi non potest, ibi nec Dos esse, nec constitui potest, L. 3. & L. dotis promissio. ff. de Iure dot. L. Incestæ nuptiæ, De Rit. nupt. Imò, si dos soluta esset, matrimonio non securo, per conditionem ob causam repeti posset. L. 1. cum ibi notat. C. de condiēt. ob caus. Henning. Gode conf. 96. Titul. De dot. mihi fol. 529. Interim verò soror à fratre alenda esset, quæ tamen alimenta in dotem non computanda essent, vt & supra dixi per text. in L. Qui filium. ff. vbi Pupill educ. deb. Angelin. §. Fuerat. nu. 23. in fin. Inst. de actionibus, & ita practicatur. Vide sentent. Lipsens. post Landrecht, sub Rubrica, Was zur Gerade, etc. mihi fol. 534. quæ omnia cum quotidiana sint, Ideo etiam secundum consilium Iurisconsult. Pauli, diligentius notanda vulg. L. legauit. ff. De liberat. legat. &c.

A V V S.

Postremò circa hunc articulum potest hic queri de A v o, nunquid ille post obitum patris dotare neptem teneatur. Et distinguendum est inter auum paternum & maternum. Paternus auus neptem dotare tenetur: Maternus non. Quod autem auus paternus neptem dotare teneatur, facit text. in L. Et ideo. §. fin. ff. de in rem vers. L. profectitia. §. Si filius familias. ff. de iur. dot. L. cognouimus §. fin. C. de hæretic. Ratio est, Quia officium paternum est dotare progeniem, L. fin. §. Vtramq; C. de dot. promiss. Progeniei autem verbo, non modo filij, sed & nepotes & pronepotes significantur. L. fin. C. de Emancipat. liber. Et quoniam illi, qui liberos in potestate habent, tenentur eos dotare. L. Qui liberos. ff. de rit. nupt. & liberorum appellatione continentur. Nepotes, vt est elegans

D E D O T I B V S.

text. in L. liberorum. De verb. signif. L. sed si hac. §. fi. De in Ins Voc. æquū est, vt Neptes ab Auo dotentur, si pater sit mortuus, vel si viuat, & tamen non habeat, vnde filiam dotare possit, ita declarat Bald. & Salic. in L. fi. C. de dot. promiss. & ibi. Bald. in Auth. Res quæ C. commun. de legat. latè Aretin. conf. 17. Que modum & neprem tenetur alere auus, si pater sit inops. L. Non quemadmodū. vbi Bart. ff. de lib. agnosc. Auus autem maternus neprem dotare non obstringitur. Gl. Bart. & alij in alb. L. fin. C. de dot. promiss. Quemadmodum nec alius ascendens ex linea materna. L. Nefennius. ff. de negot. gest. Cum nec mater ipsa teneatur. L. Neq; mater. C. de iur. dot. Patruus verò Neptem dotare non tenetur, vt communiter tenent dd. in L. 1. & Ang. & Imol. ff. solut. matri. Campez. in tract. De dot. part. 1. q. 19.

V.

AN ET QUANDO DOS MARITO debeat, & de different. Iuris Romani & Saxonici;

Magna est differentia inter Ius Romanum & Saxonicum, quoad Dotē. Quia de Iure Romano, Dos soluto matrimonio reuertitur ad ipsum patrem dotantem. L. Dos à patre C. sol. matr. Iure enim patri succursum est, ne & filiz amissæ & pecunię damnum sentiret, vt inquit text. in L. iure succursum. ff. de iure dot. De iure verò Saxonico maritus lucratur dotem, neceam soluto matrimonio vxori, vel eius patri restituere cogitur, *Landrecht* lib. 1. art. 31. & lib. 3. art. 76. Vbi cum indistinctè & generaliter disponatur, maritum post mortem vxoris omnia mobilia lucrari, ita, vt nihil prorsus earum rerum excipiat, præter vtensilia, vulgò. *Die Gerades* Ideo & consuetudo hanc dispositionem Iuris Saxonici generaliter tenet atq; obseruat, ita scilicet, vt Maritus etiam dotem in numerata pecunia vel alijs rebus mobilibus existentem, mortua vxore lucretur, nisi per pacta dotalia aliud expressè cautum esset, tot. tit. C. de pact. conuent.

Circa hanc differentiam Iuris Romani & Saxonici, quædam mōnenda sunt, consideratione digna, & vsum in foro habentia. Et primò nō inutile est inuestigare, quæ possit esse ratio huius statuti Iuris Saxon. Quod scilicet vir lucrifaciat dotem post mortem mulieris. all. art. 31. & 76. contra d. L. Dos à patre. Et quidam opinantur, tale lucrum marito concessum in solatium amissæ coniugis, quemadmodum matri, per S. C. Tertullian.

concessa est successio in solatium amissi filij, Inst. ad Tertull. in princ. Sed ista ratio non satisfacit, quia si statuētes habuissent hunc respectum, etiam ex morte mariti detulissent hoc lucrum vxori, quod tamen non faciunt, vt magistraliter respondet. Abbas conf. 1. vol. 1. & conf. 69. vol. 2. & Dec. conf. 67. Alij existimant, hoc lucrum contingere ratione foederis matrimonij, per text. in L. cum quis ff. de dot. præg. vbi de lucro dotis disertè his verbis vtitur Iurisc. Quia matrimonij causa id lucratus est, Sed ad illud text. respondet Aretin. in L. si ante nupt. C. solut. matr. quod non loquatur de causa immeditata, sed meditata, quam responsionē probat Tiraquell. in repetitio. L. si. in verb. Largitus. nu. 189. C. de Reuocand. donat.

Tertia Ratio potest esse, quod statuentes hoc statutum, motos fuisse tribuere viro dictum lucrum dotis, propter onera matrimonij, siquidem communis opinio est, quod viro dos debeat propter onera matrimonij, vt tradit Alexand. Ias. & alij post gl. in L. si donaturus, in verbo duntaxat. ff. de condict. ob caus. Felin. & Canonistæ in Rubr. de sponsalibus.

Vsus huius inuestigationis potest esse in viro, qui vxorem malitiosè deserit, & nō cohabitatur neq; onera matrimonij suffert, quod talis vir dotē lucrari non debeat, quia si viro debetur dos propter onera matrimonij, sequitur quod talis vir, qui malitiosè non suffert onera matrimonij, dotem lucrari non debeat vt consuluit Ias. conf. 35. vol. 1. Potest & alius vsus huius inuestigationis considerari in eo, qui contraxit sponsalia de præsenti cum aliqua, & sponsa mortua sit ante nuptias. Hic quaestionis est, An sponsus dotem lucretur? Certè sponsus dotem constitutam hoc casu non lucrabitur, propterea quod onera matrimonij non subiit, quæ non dicitur subijisse antè matrimonium consummatum, cum fructus dotis tantum dantur pro oneribus matrimonij consummati, L. pro oneribus C. de iur. dot. ita decidit Salicet. in L. Cum in te. C. de donatio. ante nupt. quem sequitur Panor. in. c. Ex publico De. conuers. coniug. Est & alia singularis differentia ratione dotis inter Ius Romanum & Saxonicum. Nulli enim ignotum esse puto, inter interpretes iuris acerrimum esse confictum, an de iure communi in casu huius statuti, de quo loquimur, maritus lucrifaciat dotem, vxore nōdum ab ipsa cognita, vel in domum ipsius traducta, cum ea in re sint duæ opiniones, vna affirmatiua, altera negatiua, & vttaq; communis esse per doctores affirmetur, quemadmodū fundamēta & rationes vtriusq; opinionis prolixè refert, Roland. à Valle in suo tract. de lucro dot. q. 106. incipiente, dubiū & quidem maximū oritur, vbi ipse has opiniones concordare nititur per distinctionē, vt ibi per eum, addēs in fi. hac verba:

Se fi.

D E D O T I B V S.

Se firmiter credere, quod tenens hanc suam distinctionem, neq; in consulendo, neq; in iudicando errare possit. De iure verò Saxonico, hæc concertatio & disputatio sublata est, quia hoc iure sponsus dotem non prius lucrifacit, nisi consummato matrimonio, quod fit, quando sponsus conscendit lectum Sponsæ, vulgò, *Wann der Bräutigam das Braubette beschritten hat*. Quod ipsam est de forma & substantia huius iuris, nulla attempta deductione, vel carnali commixtione, & ita practicatur & obseruatur, & *andrecht*/lib.1.art.3. vbi gl. latina sub litera G. & melius lib.3.art.45. iuncta gl. latina sub litera E. Quod notandum est propter nuptialem illam solennitatem, qua in his terris vrimur, quando sponso sedenti in lecto adducitur sponsa, & ad latus eius ipsi in præsentia amicorum adiungitur, vulgò, *Wann die Braut dem Bräutigam ins Bette ist beygesetzt worden*. Quia hic ritus hoc operatur, vt si sponsa postea, vel subitò vel post paucas horas moriatur, quod tunc sponsus dotem & pluraq; alia, pactis dotilibus comprehensa, vel etiam statuto vel consuetudine ipsi debita, nihilominus lucrifaciat, quemadmodum hodie ordination. & constitutionibus patriæ clarè cautum est. part.3. nu.19.

Et notandum est, quod istud lucrum Dotis de quo loquimur, sponso vel marito vigore huius statuti debitum, per sponsam vel vxorem in testamento non possit adimi, & alij dari, quia sponsa vel vxor in præiudicium mariti, cui iam Ius per hoc statutum & has solennitates quæsitum est, adimi non potest. *Castrens.* in L. si cum dotem circa fin. ff. solut. matr. *Bald.* in L. pro hæreditarijs & in L. Quod scitis. C. de bon. quæ liber. Maritus enim non venit ad hoc lucrum ex iudicio vxoris expresso vel tacito, sed prouisione statuti contra voluntatem vxoris, & sic ea in vita, adeo non potest in illo per vxorem grauamen imponi. L. sed si sic. §. 1. de Legat. 3. L. final. in princ. ff. Ad L. Falcid. quemadmodum notanter declarat. *Bart.* in L. cum filio de legat. 1. Ratio rationis esse potest, Quod huiusmodi lucrum non dicitur esse de hæreditate mulieris, sed tanquam æs alienum, de quo quis testari non potest, *Alexand.* in L. cum vir. ff. Ad L. falcid.

Circa hanc iuris Saxonici dispositionem & solennitatem, de qua iam verba fecimus, potest quæri de duobus casibus quotidianis. Primus est, quando sponsus, qui lectum sponsæ conscendit, repertus sit impotens, vel quod sit fascino, vel veneficio ita læsus, vt neq; ope medica, neq; nulla alia ratione restitui possit, atq; ideo eam ob causam sponsa ab ipso legitimo modo, per sententiam liberata sit, quod quomodo fieri possit aut debeat, dixi supra de matrim. An propter impotentiam coeundi possit fieri diuor-

diuortium nu:14. vbi vide. Pone quod iste maritus impotens, facta liberatione & separatione flagiter dotem vigore ordinationis Iuris Saxonici, puta, quia allegat, se lectum sponsæ concendisse & per hoc se dispositioni Iuris Saxonici satisfecisse, Item, quia dicat consensum facere matrimonium, & non concubitum, vt habet Regul. Iur. quæritur, An sit audiendus & dos ei adiudicanda? Et talem non esse audiendum, neq; dotem ei adiudicandam, probatur vna ratione, quia constat tale matrimonium propter istud impedimentum in initio non potuisse contrahi, & contractum dirimendum esse, per c. Fraternitatis vbi Abb. de Frigid. & malef. quo in loco ponit notabilem regulam: Quod omne impedimentum viri vel mulieris, quod facto humano siue corporali periculo remoueri non potest, reddis quem inhabilem ad contrahendum matrimoniõ, quod & Hostiens. tradidit. Tit. de Frig. & malef. §. Quæ impotentia, vbi inquit: Quod tale impedimentum impedit & dirimit matrimonium. Vade cum huiusmodi matrimonium virib. non subsistit, certè maritus lucrum dotis hoc casu consequi nõ debet, sed manere debet vxori, quæ si alteri nubere vellet, vt dotem saluam haberet, propterea quod tota mulierum substantia penè in dote constituta sit, vt inquit text. in L. asiduis. C. Qui pot. in pig. hab. Imò si cõstaret, maritum cõlasse hunc suum morbum incurabilem, tantum in eum finem, vt hoc modo fraude dotem lucrifaceret, talis fraus ipsi prodesse non debet, cum manifesti Iuris sit, quod dolus & fraus nemini patrocinari debeat. L. ff. de dol. mal. ex c. 2. extr. de Dol. & contu. Et puto, ipsum propter hanc fraudem puniri posse pœna arbitraria, de quibus pœnis arbitrarijs vide latè Iacob. Menochium in suo tract. de Arbitrat. Iudic. pœn.

Secundus est, pone, quòd ciuis vrbs Vratislauenſis ducat virginem in vrbe Noribergensi, in quib. ciuitatib. sunt diuersa statuta quoad dotes, quæritur, cuius ciuitatis statutum ratione dotis attendi debeat inter hos ciues, vel pone, quòd Nobilis ex terra Saxonica ducat aliquam nobilem ex terra Bohemica, in quibus terris, quoad dotes lucrificiendas sunt diuersa statuta, quæritur, cuius Regionis statuta attendi debeant inter has personas nobiles, An Saxonica vel Bohemica. Et prima facie dicendum videretur, statutum loci istius, vbi matrimoniũ contractum fuit, inspiciendũ esse, Si ergo cõtractus matrimonij celebratus fuisset in ciuitate vxoris, quod statutum istius ciuitatis, quo ad lucrũ dotis attendi deberet. L. Exigere dotẽ, vbi hoc ipsum sentire videtur. Ang. in fi. ff. de Iud. sed verior sententia est, quòd statutum ciuitatis vel loci mariti, & non vxoris inspiciendum sit, vt tradit Bartol. & communiter dd. in d. L. Exigere & in L. cunctos populos

D E D O T I B V S.

C. de sum. Trinit. & fide cathol. quo in loco Fulgos. fatetur, hoc sibi in sua persona contigisse, qui cum Placentinus esset, & duxisset uxorem Bapiensem, affirmat ipse ratione dotis obseruatum fuisse, statutum vr̄bis Placentie, & hanc opinionem fatetur idem Fulgos. esse communem. conf. 93. quę sequitur præceptor meus Marria. Socin. Iunior conf. 14. vol. 1. vbi in si. concludit, quod hæreticum esset, à dicta communi opinione recedere, præsertim in iudicando. Et hanc opinionem tenet etiam Crotus in L. omnes populi vers. Quæritur, statutum est in ciuitate ff. de iust. & iur. Bald. in L. voluntas in princ. C. de fidei commis. vbi inquit, quod matrimonium trahit uxorem ad originem viri, & refert legem Longobardorū dicere, si mulier Longobarda nupta sit Romano, quod debeat viuere secundum legē Romanam, & quod in dote semper inspicienda sit consuetudo viri. d. l. exigere, vbi Curt. Iunior, & Hieron. Cagnol. & Añi. d. decif. 226. nec mulier posset se hoc casu ignorantia tueri, quia ille, qui contrahit cum alio, vel est, vel certus esse debet, de cōditione etus, cum quo contract⁹ celebratus est, aliās sibi imputatur. L. Qui cum alio. ff. de Reg. Iur. quemadmodū affirmat & decidit Roland. à Valle. q. 14. Sint ergo cauti contrahentes matrimonia in conficiendis instrumentis dotalibus, vt talia instrumenta in suis verbis & casibus sint clara, ne vni vel alteri parti imputari possit, quare non dixeris sibi legem apertius, vulg. L. veterib. ff. de pact.

Sciendū est & illud, Quod maritus in supradicto casu Iuris Saxonici, de quo iam diximus, non tantum lucrifaciat dotem, sed & augmentū dotis. Exempli gratia: Si maritus accepisset in dotem partes metallicas, *Wen der Man zur Mitgiffit Rucks bekommen hette / quæ partes metallicæ sumunt diminutionem & augmentum, vt experientia testatur, Die Rucks steigen vnd fallen /* Pone, quod tempore datæ dotis hæ partes metallicæ vix valuerunt 100. aureos, nunc autem vxore mortua valent 3000. aureos: quæritur, an hoc augmentum dotis debeat marito, sicut dos ipsa. Et respondetur, quod sic, per text. in L. Etiam. C. de iur. dor. vbi Cyn. & Bald. quem text. reputat etiam solennem, ad hoc Ias. in Repetitione Rubric. ff. solut. matr. sub fin. benè facit. L. inter socerum. §. cum inter. ff. de pact. dotalib. & text. in L. si proprietati. ff. de iur. dor. vbi augmentum dotis dicitur eadem Dos, & non noua.

Ratio huius decif. est, Quia permissum in principali censetur etiā pmissum in augmento, L. hæred. palā. §. si quid pest. De Testam. cum augmentum sit pars dotis, & vna & eadem res non sit diuerso iure censenda, c. cognouimus. 12. q. 2. Panor. conf. 46. in 2. dubio, vol. 1. Paris. conf. 62. vol. 4. & Castrensis conf. 290. vol. 1.

Ceterum, quod de partib. metallicis dictum est, de quibus in L. di-
uort. §. si vir. ff. solut. matr. Idem etiam locum habet in alijs rebus, in do-
tem datis, puta, in vinea vel certo fundo, in quibus augmentum conside-
rari potest, cum dos in certis rebus recipiat augmentum & diminutione.
L. Quod dicitur. ff. de Impens. in reb. dotalib. factis. Exempla enim non
solent restringere regulam, sed potius eam declarare, vt est solennis text.
qui ad hoc allegari consuevit in L. damni infecti stipulatio, la. 2. in fin. Ibi.
quod dictum est, de dam. infect. §. Haftenus Inst. de Gradibus. L. Nam
quod liquide, De penult. legat.

VI.

PROPTER QVAS CAVSAS MARITVS

Dotem lucrifaciat vel amittat?

Maritus lucratur dotem propter adulterium coniugis. §. siigitur
Authen. de nupt. L. consensu. §. virum iuncta ibi gl. C. de Repud. nisi leno-
cinio viri adulterata fuisset. L. cum mulier viri. ff. solut. matr. vel nisi ipse
maritus etiam adulterium commisisset, quo casu fit compensatio. vulg. L.
De viro atq; vxore. ff. solut. matr. Quia iniquum est, vt vir pudicitiam ab
vxore exigat, quam ipse non habet, vt inquit I. C. in L. si vxor. §. Iudex. ff.
Ad L. Iul. de Adult. Quando ergo vxor de adult. conuicta esset absq; leno-
cinio, tunc maritus propter adulterium à coniuge commissum, non tan-
tùm lucratur dotem, sed & donationem, propter nuptias & parafernalia,
iuxta gl. communiter approbatam in c. plarumq; vbi Canonistæ. de Do-
nationib. inter vir & vxor. Ias. in L. 2. nu. 6. ff. solut. matri. Quod intellige
verum quando non supersunt liberi, quia quando liberi supersunt, tunc
dos hoc casu debetur liberis, & non marito, ita est gl. approbata in c. 1. in
verbo Reciperet. in fin. vt lit. non contest. per text. in §. si de adulterio in
Authen. vt liceat matri & auix. collat. 8. Quæ decisi. bene notada est, Quia
ita etiam veteres pronunciasse constat, vt videre est in sentent. Scabino-
rum Lipsens. post Eandrecht/ sub Titul. Straff vmb Ehebruch/ in fin. mihi
fol. 532. quemadmodum plenius dixi & admonui supra De matrimonijs.
nu. 21. vbi vide. Sed quid si maritus occidisset vxorem adulteratam in fla-
grati delicto adulterij, quæritur, an etiam eo casu dotem lucrifacere possit
liberis non extantibus, cum certi Iuris sit, quod maritus occidēs vxorem,
non lucrifaciat dotem. L. si ab hostib. §. 1. ff. solut. matr. Pro Resolut. huius
qstion. vide Campez. in suo tract. de dot. part. 5. q. 51. & Roland. de Valle in

D E D O T I B V S .

suo tract. de lucr. dotis q. 63. Sunt & multæ aliæ causæ, propter quas mari-
 tus dotē lucrificare potest, quæ plærumq; instrumēto dotali inferi solent,
 vel aliunde, ex pactis probari & doceri possunt, quas omitto. Quia autem
 plures sunt causæ, propter quas improbi mariti dotem perdunt, ideo ha-
 rum causarum nonnullas referemus, quarum prima est. Quando vxor ab
 aliquo occisa fuisset, & maritus nosset occisorem vel homicidam, & tamē
 non vindicasset necem vxoris, tunc ille per hoc perdit dotem, ex supra di-
 cto statuto ei debitam arg. L. si sequens. §. cum ex part. ff. Ad S. C. Sylleian.
 & ibi Bart. Bald. & Angel. in terminis huius quæstionis per illum text. hoc
 ipsum notant, & Alexand. ibi in Additio. ad Bart. L. cum mortem, iuncta
 ibi gl. in verbo pertinent, vbi Angel. ff. de Iure fisc. & hanc sententiam te-
 nuit idem Bart. in L. all. L. si ab hostib. §. Si vir. ff. solut. matr. & Lucas de
 Penna. in L. mulieris. vers. Item nota. C. de incol. lib. 10. nisi fortē alius in
 vlciscenda nece vxoris, præuenisset maritum quo casu ipse excusandus es-
 set. las. in L. 1. vers. Secundo limitatur C. de his quibus vt indig. per text. in
 L. sororem eod. Titul. vel nisi pater mariti accidisset vxorem filij sui, tunc
 enim maritus non teneretur vlcisci necem vxoris contra patrem, vt tra-
 dit idem las. in all. L. 1. & ita tenendum esse, si casus in facto contingeret
 scribit Roland. à valle in Tractat. de lucr. dot. q. 62. in fin.

Secunda est, quando maritus vxori ægrotanti, quæ ex illo morbo
 mortua fuisset, non administrasset alimenta: Necare enim videtur, qui
 alimenta non administrat. L. Necare. ff. de liber. agnosc. vel vxori Medi-
 cum non adhibuisset, qui haberi potuisset, licet enim non sit in Medico
 semper, releuetur vt æger, vt ait Poëta: tamen maritus qui ægrotanti vxori
 Medicum non adhibuit, cum potuit, censetur eam occidisse. secund. gl.
 & Bart. in L. si ab hostibus. §. 1. ff. solut. matr. vel si medicum adhibu-
 isset quidem, sed talem, qui in Medicina non erat exercitatus, Gl. in L.
 Quod si nolit. §. si mancipium. vers. culpa. ff. de Ædil. edict. Paria enim
 sunt, vel occidere, vel infirmum sine Medico relinquere L. si seruum, in
 princ. ff. de verb. obligat. Sed maritus occidens vxorem, perdit dotem L. si
 ab hostibus. §. 1. ff. solut. matr. Ergo etiam perdet dotem, si medicum non
 adhibuit: Talis enim maritus non censetur dignus, qui dotē coniugis lu-
 crificiat, vt concludit Ang. in §. Fuerat nu. 9. vers. Quæro, quid si in casib.
 Inst. de actionib. quæ decisio maximè locū habet contra maritū tempore
 pestis, vt tradit Ripa in Tract. de pest. part. 2. in fi. Tu de hac quæstione post
 Angel. in all. §. Fuerat, vide Barr. in L. Quod in vxorem C. de negot. gest.
 Bald. & Imol. in L. si cum dotem. §. sin autem in sanissimo. ff. sol. matr. vbi

gradus:

tradunt, quatenus maritus de suis vel vxoris bonis teneatur subuenire vxori vel medico, pro cura ægrotæ vxoris dare honorarium. Limitanda tamen est ista conclusio, vt non procedat, quando maritus præuentus fuisset, vel à fratribus vel alijs agnatis vxoris, quemadmodum in simili patronus non priuatur Iure suo, propterea, quod liberto non præstitit alimenta. quando præuentus fuisset alio, qui libertum alimentasset L. alimenta. §. 1. ff. de liber. agnos. & ita consuluit Alexandr. conf. 123. vers. secundo respondeo vol. 7. Sed quid si de hac re lis oriatur inter hæredes vxoris, & ipsum maritum, & quaratur, cui incumbat onus probandi: An hæredibus vxoris, qui dicunt, maritum non adhibuisse medicum: An verò marito, qui dicit, se habuisse medicum. Hic sciendum est, hæredes afferentes maritum non adhibuisse medicum, debere illam negatiuam probare, quia qui se fundat in negatiua, tenetur eam probare. L. in illa ff. de verb. obligatio. Bartol. in alleg. §. Si vir. & Alexandr. alleg. conf. 123. volum. 7.

Deniq; amittit quoq; maritus lucretum sibi ex bonis vxoris debitum, si ille vxorem maliciosè deserat, quemadmodum hodie constitutum est, in nouis constitutio. part. 3. num. 26.

Hic obiter quaeri potest de quotidiana quaestione: An vidua, luxuriosè viuens, post obitum mariti perdat dotem, ita, vt hæredes mariti eam repetere possint, vel vxori repenti denegare & obijcere adulteriū ab ipsa post mortem mariti commissum? Quam quaestionem pleniss. disputat Boër. in vtramq; partem, & tandem concludit, quod non, vt per eum in suis decisionibus. Decis. 338. num. 10. cum seqq. Eandem sententiam tenet etiam Arrius pinell. in L. vlt. num. 9. cum seqq. C. de bono. matern. & pro hac sententia est text. in Iure Saxon. Landtr. lib. 1. art. 5. vbi in Germanico legitur: Ein Weib mag mit Unfeuschheit ihres Leibes ihre Weibliche Ehre fräncken / ihr Recht verleußt sie aber damit nicht / noch ihr Erbe. Id est: Mulier per luxuriam sui corporis potest famam suam denigrare, Iura autem sua propterea non perdet neq; hæreditatem. Et quod iste text. procedat in vidua. attestatur ibi vtraq; gl. latina & germanica in verbo mulier & in verb. Ein Weib, etc. & gl. Weibbildt / art. 22. col. penult. vers. Ihr solt wissen. & gl. Lehenrecht / cap. 31. secundum quem text. & gl. in Foro Saxonico,

ita pronunciat.

INTELLECTVS AD ARTICVL. F.

Sandrecht/lib. 1.

Pro clariori autem intellectu istius articuli sciendum est, Quod iste textus Iuris Saxonici à practicis interpretetur & extendatur, vt vidua luxuriosè viuens, etiam dotalicium constitutum non amittat, iuxta gl. in all. art. 22. d. 5. *Ihr solt wissen / als man findet / vers. Zum fünfften / vbi glos. solum loquitur de vxore, quæ luxuriosè viuuit, viuente marito.* Secundo interpretatur & extenditur d. articul. 5. ita vt hæredes non obstante, quod vidua luxuriosè viuat, nihilominus cogantur ei donationem, propter nuptias constituere, si ea viuente marito non sit constituta, propter generalitatem istius text. qui clarè dicit, quod per luxuriam non amittat Ius suum. Sed hanc interpretationem non admittebat Præceptor meus Modestinus Pistorius harum terrarum præstantiss. & doctiss. Iureconsultus piæ memoriæ. Aiebat enim ipse, de Iure communi etiam viduam fornicatricem hoc casu puniri, per text. in Authent. Eisdem pœnis C. de secund. nupt. & tradit. Castrensis. consil. 121. in antiquo exemplari, & consil. 147. incipiente, Reuocatur in dubium. volum. 2. & adferebat eius rei rationem ex L. filij. 5. Vidua. ff. Admunicipal. & L. fin. C. de Incoll. libr. 10. & dicebat esse magnum dubium, an per istum textum essent correctæ Iura Ciuilia, propter text. *Sandrecht / lib. 1. articul. 45. ibi. Das Weib ist auch/ete.* Intelligebat enim ipse allegat. articul. 45. Quod mortuo viro liberata esset vxor ab eius iure, quantum ad hoc, vt nubat in Domino non obstantibus legibus quæ prohibent secundas nuptias infra annum luctus, & addebat se articul. 45. dicentem: Quod vidua retineat iura suæ natiuitatis, intelligere, si mulieri viduæ illarum essent iniuriæ, quod tunc multa à Iure Saxonico statutæ, deberetur ipsi secundum natiuitatis suæ conditionem & non defuncti mariti & satis esse quod per allegat. articul. 45. corrigerentur, leges prohibentes secundas nuptias nec extendendum esse d. articul. 45. ad eam quæ citra coniugium fornicaretur ne duo specialia inducerentur contra L. 1. & ibi glos. fin. de dot. promiss. Insuper addebat & hoc, Glossas istum text. intelligere, quod mulier propter stuprum non perdat Iura sua, nec sua hæreditaria bona vulgo *Erbe /* non autem textum loqui quod non debeat perdere hoc lucrum, quod ex nuptijs à marito consecuta esset, & per verba in d. art. 5. posita ibi mulier. Item, Iura sua, intelligebat hoc Ius quod ratione suæ personæ aut Iure hæreditario

reditario ei competeret, non autem id quod haberet, vt vidua mariti defuncti aut ipsius contemplatione. Huc facit, si ista dispositio Iuris Saxoni all. art. 5. deberet habere locum in vidua etiam quoad donationem propter nuptias daret occasionem delinquendi, quæ tamen debet præcidi L. Illud conueniri. De pact. dotalibus. & §. ita tamen vers. sed nedum Inst. de si. bonor. rapt. Cum hoc præceptoris mei intellectu, in effectu conueniunt Cl. in all. artic. 5. & ondrecht/lib. 1. quæ leguntur in nouissima editione & emendatione Speculi Saxonici Doctoris Christophori Zobelij, Typis excusa Lipsiæ, Anno Christi 1569.

V I I.

*QVOMODO RATIONE DOTIS PROMISSÆ
vel illata fieri debeat donatio propter
nuptias.*

Quemadmodum Dos adfertur ad maritum à muliere, ita donatio propter nuptias datur vxori à marito respectu dotis in compensationem eius L. cū multæ C. de donatio. ant. nupt. Sicut enim dos sine matrimonio esse non potest, L. 3. de Iur. dot. C. licet nuptiæ sine dote celebrari possint, vt plerumq; fit inter pauperes. all. L. cum multæ & L. fin. C. de Repud. Ita nec hæc donatio propter nuptias, vt tradit Azo C. de donationibus ante nuptias in princip. quam donationem propter nuptias, Græci ἀντιφεγγέν, quasi Antidotem, vel dotis compensationem vocant, de de qua doctè differit Francisc. Hotoman. in disputatione sua de dotibus, vers. Aduenticia autē dos dicitur, & tradit præceptor meus Alciat. li. 1. Prætermisissorum sub lit. A. in verbo Antidota, & potest ea ante & post matrimonium constitui, quemadmodum Dos ipsa, vt declarat Imperator in §. Est & aliud inst. de donat. & ea ideo introducta est, vt mulieribus, magis cautum & prospectum esse possit de dote, puta si matrimonium solutum vel dos à marito fuisset dilapidata vel malè cōsumpta, unde vxor habeat, unde damnum acceptum resarciat vt notatur in §. Fuerat. inst. de Actio. Transit enim Dominium huius donationis ipso iure in vxorē, ita vt reuendicationē, quæ soli Domino cōpetit. L. in rem de rei vend. cōtra omnes possessores intentare possit. Authent. permissa C. de donat. aut nupt. Bald. in Authent. siue à me nu. 1. & 2. C. Ad S. C. Vellian. Eusehard. conf. 217. incipiente præsupposito & ondr. lib. 1. art. 44. vbi gl. in verb. Trisal. Non enim maritus eam potest

D E D O T I B V S.

potest obligare vel alienare, alleg. Authen. siue à me, nisi talem alienationem mulier iuramento comprobasset c. licet de Iureiur. in 6. Et sciendum est, quod in hac donatione propter nuptias seruatur eadem æqualitas, quantitatis & æstimationis sicut in dote alleg. §. Est & aliud & Authen. Æqualitas & ibi gl. & dd. C. de pact. conuent. & rot. titul. De æqualitat. tot. proinde pars quæ nihil intulit, nihil etiam capit, quæ verò minùs dedit, quæ se daturum promissit, tantum dumtaxat recipit quantum intulit Authen. Sed quæ nihil. C. de pact. conuent. pulchrè Guido Pape q. 274. num. 1. Cum ergo donatio propter nuptias neq; nomine, neq; substantia à dote distet, vt inquit text. in alleg. L. Cum multæ sub fin. Sequitur vt quemadmodum dos soluto matrimonio de Iure communi redit ad mulierem vel patrem dotantem. L. dos à patre. C. & solut. matr. L. 2. ff. solut. matri. ita quoq; donatio propter nuptias ad maritum redit, vt eit expressus text. in c. final. De donatio. inter virum & vxorem. Sic pactum factum, de dote lucranda extenditur etiam ad donationem propter nuptias all. Authen. promissa §. Sin autem, vnde si dos data & pactum de ea lucranda interpositum esset, & donatio propter nuptias, similiter constituta, nullum tamen pactum de ea lucranda adiectum esset, certè pactum dotis debet etiam extendi ad donationem propter nupt. ita per alleg §. Sin autem, tradit Azo, in sua summa C. de donat. ante nupt. num. 6. Sed ista æqualitas dotis & donationis propter nuptias hodie de consuetudine non obseruatur. Solet enim in his terris, hæc donatio respectu dotis esse duplicata. Liberum tamen est cuiq; in his terris vbi viget Ius Saxon. contrahenti matrimonium constituere donationem propter nuptias vxori tantam, quantam velit in rebus non feudalibus, dummodo filij legitima non fraudentur, vt consuluit Henning. Goden. conf. 8. titul. de success. ab intest. Imò quod hæc donatio non tantum in foro Saxonico, sed etiam Ciuili, præsertim quoad æqualitatem iam dictam non fit in vsu, tradit gl. fin. in alleg. Authen. Æqualitas. & Ias. in additio. ad Porcum in §. Est & aliud nu. 5. Instit. de donationibus. Non tamen sic silentio prætereundum est, quod de consuetudine Iuris Saxonici non solum pensio de dote, sed etiam de donatione propter nuptias duplicata viduz soluenda sit, veluti si vxor dotem 1000. aureorum intulisset marito, tunc illa pecuniz summa, cum fructu centum aureorum viduz relicta, ad vitam constitui debet, & in super adhuc mille aurej, ratione donationis propter nuptias in compensationem dotis constituendi sunt, quorum nomine etiam annua pensio centum aureorum persolueda est

da est. Wenn das Weib 1000. Gulden Ehegelds einbringet/so müssen solche tausend Gulden mit einhundert Nutzunge auff der Wittwen Leib oder Leben vermacht werden/ vnd gegen dem Einbringen solcher 1000. Gulden vermacht/ vnd gleicher Gestalt mit 100. Gulden Jährlichen verpensionirt vnd verzinsset werden. Id est: Quando mulier in dotem intulit marito 1000. florenos, tunc pro talibus 1000. florenis debentur ad vitam vitæ centum aurei, & similiter ratione dotis illatæ ad huc annuatim centum, ita vt ducentos aureos habeat vidua ad vitam, & ita de consuetudine obseruatur Schurff. confil. 51. vol. 3.

V I I I.

EFFECTVS DONATIONIS PROPTER
nuptias.

Effectus huius donationis sunt varij. Primus est, licet alias donatio inter virum & vxorem constante matrimonio non valeat L. 1. & 3. §. Sciendum de donat. inter vir. & vxor. cui concordat Ius Saxon. Landtr. lib. 1. art. 31. ibi. Darvmb mag kein Weib ihrem Manne eine Gabe geben. Ratio est, secundum illum textum ibi. Quod maritus de Iur. Saxon. fit curator vxoris suæ, recipit enim omnia bona mulieris suæ in suam tutelam, quando ei copulatur, curatur autem sibi ipsi autoritatem prestare, nec in rem suam author fieri potest. L. 1. De author. tutor. tamen donatio propter nuptias, quæ fit ex legis necessitate, valet quia non est pura neque simplex, sed propter nuptias data all. §. Est & aliud quemadmodum nec reciproca donatio inter coniuges est prohibita L. Quod autem §. si vir de donat. inter vir. & vxor. vt pulchre tradunt Ias. & Paul. de Cast. in L. Si pater puellæ C. de inoff. testament. per illum text. & notat author. Differentiarum Iuris Saxon. & Ciuil. different. 4. part. 1. & Schurff. conf. 46. num. 3. cent. 1. Circa quam dispositionem Iuris Saxon. in all. art. 31. Landrecht / lib. 1. quæ prohibet donationem simplicem, inter coniuges, obiter hoc obseruandum est, vt sit limitanda quod non procedat, quando vxor coram magistratu alium curatorem sibi elegit, cuius autoritate donatio talis perficiatur, quo facto donatio valet & firmum robur obtinet, arg. L. pupillus. §. Item ipse tutor Iunct. ibi notat per dd. de author. tutor. §. fin. vbi similiter notatur inst. de author. tutor. Nec obstat quod Saxo in d. art. 31. generaliter statuatur nullam mulierem marito suo aliquid donare posse, quia in omnibus casibus quibus de Iure donatio inter coniuges valet, in iisdem etiam hodie, & vsu & con-

D E D O T I B V S .

fuetudine in terris Saxoniz permittitur, ita tamen vt vxor donare volens, modum supra dictum obseruet, aliàs donatio fieret irrita. Sic e- contra quando maritus vult donare vxori, necesse habet, vt à Iudice ad istum actum donationis, alium curatorem sibi constitui petat, vt est text. *Landrecht/lib. 1. art. 44.* & ita practicatur, quod notandum est, pro declara- zione *all. art. 31. Landtr. lib. 1.*

Secundus effectus Donationis propter nuptias est, si maritus adul- terium committat, quod tunc vxor possit agere, vt lucretur donatio- nem propter nuptias, sicut maritus potest agere, vt lucretur dotem pro- pter adulterium vxoris *c. Plerumq; de Donatio. inter vir. & vxor. las. in l. 2. num. 6 ff. solut. matrim.* quod intellige verum, quando non supersunt liberi, quo casu maritus lucratur dotem propter adulterium vxoris, quan- do autem liberi supersunt, tunc Dos non marito sed liberis debetur, vt est gl. approbata in *c. 1. in verbo Reciperet in fin.* vt lic. non constet per text. in *§. Si de adulterio in Authent.* vt licet *matrim. & auiz coll. 8.* & ita seruetur vt apparet ex sentent. post *Landrecht*, sub titul. *Straffe vmb Ehebruch.* in final. Imò etiam eo casu quo aliàs maritus dotem lucrifacit, non aliter potest lucrifacere, quàm vt salua maneat legitima liberis quæ legitima non tantùm liberis sed etiam parentibus Iure naturæ debetur, vt sunt text. expressi in *L. scripto in fin. ff. vnde liberi L. cum ratio de bon. damnator. L. Nam etsi parentibus. De inoff. testam. §. primum itaq; Authent. De hæred. & falcid. coll. 1. & c. 1. De testam. in 6.*

Tertius huius Donationis propter nuptias effectus est, vt pactum factum de dote lucranda extendatur in fauorem mulieris etiam ad do- nationem propter nuptias, licet de ea nihil dictum esset, vt supra admo- nui per allegat. *Authent. permilla §. cui autem C. de donationibus ant. nupt. cum fortius Ius habeat mulier in rebus, sic donatis, quam pro do- te recuperanda.* Licet enim omnia bona mariti sint tacite vxori obli- gata pro dote, tamen ista donatio propter nuptias, habet specialius & strictius Ius, vt notant *Dd. in allegat. Authent. Siue à me, & in L. Afsi- dui C. Qui pot. in pignor. hab.*

Quartus huius Donationis effectus est, vt marito vergente ad ino- piam vxor constante matrimonio à creditoribus mariti, non tantùm do- tem, sed & donationem propter nuptias, vendicare possit. *L. vbi adhuc iuncta ibi authent. C. de Iure dot.* Habet enim mulier tacitam hypo- thecam in bonis mariti, non tantùm ratione dotis, sed & donationis pro- pter nupt. quæ cum dote in multis paribus passibus ambukat. *L. Quoniam*

Nouella

Nouella C. de inost. testam, Philipp. Portius consil. 140. num. 5. Et ista est communis Canonistarum opinio in c. Exlireris vbi Panor. num. 9. de pignorib. & Legistarum in all. L. vbi adhuc C. de Iur. dot. & in L. Asgiduis. C. qui pot. in pignor. hab. Ias. in L. Maritus in fin. de Procuratorib. & idem Iason. in §. Fuerat. num. 40. & Angel. in 25. Gomess. num. 59. inst. de actionib. Negasant. de Pignorib. 2. part. 4. membr. nu. 64. & 69. & Bald. Nouellus de dot. part. 12. num. 64. cum seqq. Henningus Goden consil. 8. num. 15. & consil. 9. num. 7. Et hanc sententiam etiam probat constitut. Elector. Saxou. part. 1. num. 28. vers. Jedoch was der Letzbedinge halber geordnet. & parte 2. num. 16. ibi Jedoch extra res dotales. Sciendum est & hoc, hanc tacitam hypothecam non tantum nomine dotis competere mulieri in bonis mariti. allegat. §. Fuerat. Inst. de actionibus, sed etiam pro bonis parafernalisibus per maritum administratis. L. fin. & ibi Dd. C. de pact. conuent. L. vbi adhuc in princip. ibi extra Dotem constitutis iuncta glos. in verbo interpositas C. de Iure dot. Dicuntur autem bona parafernalia illa quæ vxor præter dotem adfert marito, vt est glos. in Rubrica C. de pact. & est textus in L. Si ego §. dotis de Iur. dot. Vbi dicit, text. quod talia bona Gallipeculium appellant. In his bonis parafernalisibus maritus de Iure Ciuili nihil Iuris habet, tam quoad proprietatem quàm vsumfructum, quia talia bona vxore prohibente non solum alienare non potest, sed nec administrare quidem. L. Hac lege C. de pact. conuent. vt latius declarant. Bartol. Bald. & dd. in L. Maritus in princ. ff. ad L. falcid. & plenè Ioan. Campez. in suo tractat. de Dote part. 1. q. 7. Sed de Iure Saxon. aliter se res habet, quia hoc Iure maritus & vxor omnia bona promiscuè & æqualiter possident, habetq; maritus vsumfructum omnium bonorum vxoris suæ, absq; vlla differentia & distinctione, proprietatem tamen non habet, vt patet ex text. Landrecht / lib. 1. articul. 31. in princip. & notat author differentiarum part. 1. different. 6. quæ omnia tanquam quotidiana menti tenenda sunt.

I X.

*DE DOTALICIO, ET QVOMODO
constitui debeat.*

Quia ista Donatio propter nuptias, de qua iam diximus, & est rexeus in §. Est & aliud Instic. de Donat. largo modo sponsalitia largitas

D E D O T I B V S.

& dotalicium dicitur, ideo de dotalicio etiam quædam notatu digna dicemus. Dicitur autem Dotalicium, vulgo, Ein Leibgedinge oder Gegenvermachunge / oder Leibzucht. Vt notat gl. latina quæ est gl. 1. Landtrecht / lib. 1. art. 20. & de ea est text. Landrecht, lib. 1. art. 32.

Dann ein Leibgedinge ist eine Gabe / die ein Mann seinem Weibe gihet an Früchten oder Zinsen / welche er mit der Erben Erlaub geben muß / vnd auch bestättigen lassen mit des Herrn Verwilligung. Id est: Dotalicium est Donatio, quam facit maritus coniugi suæ in fructibus vel pensionibus, quos fructus seu pensiones cum consensu hæredum, & confirmatione Domini superioris dare & constituere cogitur, quemadmodum definit gl. 1. Lehenrecht / cap. 31. Vnd heisset darumb Leibgedinge / daß solche Vermachunge mit dem Bedinge auffgerichtet / daß dieselbe die Frau all-me auff ihr Leib vnd Leben haben solle. Id est: Dotalicium ideo Leibgedinge nominatur quod talis donatio vel ordinatio hac conditione constituatur, vt ea mulier tantum ad vitam suam habere debeat, quia ille vsus fructus durat tantum ad vitam viduæ, qua mortua, finitur. §. Finitur institut. de vsufructu. Ista tamen dotalicij constitutio fieri debet, cum consensu Domini & proximorum hæredum feudalium, si ex bonis feudalibus illa fieret, alias non teneret, qua in re cuiusque prouinciæ mos atque vsus inspiciendus est, vt docet gl. Landrecht / lib. 1. art. 20. est gl. latina in verb. Hic text. in fin. Quod autem ad constitutionem huiusmodi Dotalicij in bonis feudalibus requiratur, consensus Domini & proximorum agnatorum, ad quos feudum post mortem mariti est reuersurum, Ratio est ista. Quia Vasallus in præiudicium agnatorum feudum alienare, & ei seruitutem imponere non potest. §. Hoc quoq; de success. feudi & §. Præterea quibus modis feud. amitt. præsertim quando vltra debitum modum vsufructus constitutus esset vxori, secus si debitus modus respectu dotis illata seruatus fuisset. Et sciendum est, quod in his terris vsus fructus respectu dotis duplicatus constitui solet, ita quod si vxor dedit mille in dorem & constituantur ei duo millia loco donationis, propter nuptias vel dotalicij, quia obseruato hoc modo Agnati de consuetudine harum terrarum huiusmodi dotalicium impugnaere non possunt etiam si non consenserint, si verò vltra hunc modum maritus vellet constituere vxori dotalicium in bonis feudalibus, tunc necessarius est consensus agnatorum, quo deficiente vsus fructus in eo quod excedit modum prædictum non valet, licet consensus Domini accessisset, cum

eum Dominus hoc casu agnato præiudicare non possit c. 1. De alien. feud. patern. & c. 1. De successor. feud. In bonis autem non feudalibus maritus vxori suæ constituere dotalicium citra consensum suorum hæredum potest. Landrecht/lib. 3. art. 75. iuncta ibi gl. latina in verb. vnde inferitur, & tale dotalicium obseruare tenentur, propterea, quod in rebus non feudalibus factum defuncti præstare cogantur vulg. L. cum à matre, & ita seruetur & practicatur, &c.

X.

SI VIVENTE MARITO, NULLVM

Dotalicium vxori constitutum sit.

Quod sit vivente marito nullum dotalicium vxori constitutum, vel nihil de Dotalicio constituendo conuentum esset, nihilominus hæredes mariti dotalicium constituere tenentur Schurff. conf. 51. vol. 3. & Notschig/ in suo processu. Tit. Von Eibgedinge/ quod verum est, Quando Dos ipsa à muliere realiter illata fuit, alias hæredes non tenerentur constituere Dotalicium, Authent. Dos data. C. de Donat. propter nupt. Authent. De non eligend. secund. nubent. §. sin. collat. 1. & tradit gl. Weichbndt/art. 22: Was an der Wittigist dem Manne gebricht/ daß sol am Eibgedinge der Frauen auch gebrechen/ Id est, id quod in dote deficit marito, hoc ipsum debet etiam deficere vxori in Dotalicio, si verò constaret de confessione mariti, eum dotē accipisse, tunc etiam si dos non fuisset illata, hæredes (die Landt-erben) ad Dotalicium constituendum essent obligati, & mulier vltiori probatione onerari non deberet. Statur enim confessioni mariti, nisi manifeste circumstantiæ aliud suaderent, Dec. conf. 184. incipiente, Et protenui in sin. referente, Crauetta in conf. 125. nu. 2. part. 1. quem secutus est. Natta consil. 35. Tom. 2. quod in successoribus feudalibus secus est, quia illi dotalicium viduæ constituere non tenentur, nisi probatum sit dotem actualiter datam vel numeratam fuisse, neq; hoc casu ab onere probandi vxorem releuare poterit confessio mariti, quia confessioni eius, qui actum sine certa aliqua qualitate expedire non potest, standum non est, siquidem asseuerat qualitatem illam interuenisse, quæ ei disponendi facultatem tribuit. Gl. & D D. & ibi late Ias. in L. si donatione. C. de collat. Crauetta in Tractat. de Antiq. tempor. part. 1. §. propositum nostrum. nu. 64. cum seqq. quemadmodum nec creditoribus mariti eius confessio præiudicat. §. Fuerat vbi institutis de actio. Bald. Nouell. in suo tract. de dot. parte 10. Nec sufficit dotem numeratam esse, sed etiam requiritur hoc casu

in feudum conuersam esse, alioqui hæredes feudales dotaliciū constituere non tenentur, cum nulla alia causa ipsos ad Dotaliciū constituendum obligare possit quam ista, quod Dos in feudum sit conuersa, Propterea q̄ feudum à quocunq; onere hæreditario Regulariter sit liberum & immune c. 1. in fin. An agnati vel filij. In dubio verò, Quando non satis apparet, An dos conuersa fuerit in Feudum nec ne, præsumitur dotem conuersam esse in feudo per maritum arg. eorum qua tradit Bald. in L. Macedoniani in fin. C. Ad S. C. Macedon. At quando liquidò constat dotem in vtilitatem feudi collocatam nõ esse, tunc Successores feudi ad Dotaliciū constituendum non tenentur priusquam ipsis Dos soluta fuerit, semper enim veritas præsumptioni præualet L. ille aut ille. §. cum in verbis De legat. 3. c. Qui fidem de sponsalibus. Sed hic aduertendum est. Quia de consuetudine Iuris Saxonici, licet vxor in uento marito dotem non intulisset, si tamen eam post mortem mariti inferat, hæredes mariti defuncti tenentur mulieri hoc casu constituere dotaliciū, Was gleich die Frau bey leben ihres Ehemannes ihr Ehegeldt nicht einbracht hatte / vnd doch nach seinem Tode dasselbe nachmahls einbringen thete / So wæren dis fals / des Verstorbenen Erb. n / ihr das Leibgedinge noch enns so hoch / dem Landtbrauch nach / auff dem Lehengütern auffzurichten schuldig / id est, Etiam si mulier uiuente marito pecuniam Dotalē nõ intulisset, & post obitum marit. adhuc inferret, eo casu hæredes defuncti mariti obligati essent mulieri vsum fructum dotalicij, secundum consuetudinem patriæ constituere, vt est gl. Weichbild/art. 22. verf. Weiter gefällt eine Frage / & notat Georg. Notschitz / in all. suo process. tit. Vom Leibgedinge / verf. Daraus ergiebet sich auch / & verf. Gelobet ein Mann seinem Weibe im Leibgedinge / mihi fol. 16. & 175. Si verò mulier cui non fuisset constitutum dotaliciū uiuente marito, vellet repetere dotem illatam, post obitum mariti, & hæredes offerrent se ad constitutionem dotalicij, hoc casu est in arbitrio mulieris an velit repetere dotem illatam, vel dotaliciū ab hæredibus oblatum acceptare, quemadmodum hodie in nouis constitut. Electoris Augusti. decisum est part. 2. nu. 44. Si autem dotaliciū acceperat, tunc dotem repetere non posset mihi pactis dotalibus aliter cautum esset all. part. 2. nu. 42. Est & illud sciendum, quamquam mulier quasi iure proprio possideat, dotaliciū constitutum, quod tamen hodie id ipsum mortuo marito non possit citius occupare quam post trigessimum, vt habet constitutio patriæ part. 3. nu. 33. Similiter & illud sciendum est, si ex consuetudine alicuius loci vel ex testamento mariti vxor equestris ordinis partem hæreditatis caperet quod

quod tunc non possit retinere dotalicium in feudo constitutum. Liberum tamen ei est hoc casu vel dotalicium vel partem hæreditatis retinere, nisi pactis dotalibus vel alio modo aliter cautum & promissum esset quemadmodum hodie in constit. patriæ sancitum est part. 3. nu. 37.

X I.

FRUCTVS DOTALICII CUI POST
obitum mariti debeantur?

Quia sæpe accidit quod lites soleant oriri inter hæredes mariti defuncti & relictam eius viduam de fructibus dotalicij cui cedere debent, ideo sciendum est, Quod fructus adhuc pendentes vel in solo constitentes, nati in bonis feudalibus in quibus mulieri dotalicium constitutum est, post obitum mariti, Iure Saxon. non debentur vxori neq; agnatis feudalibus, sed hæredibus defuncti, Landtrecht/ lib. 2. art. 58. Vbi dicitur, Fructus eo ipso esse promeritos, quod agrum quis coluit, & post sementem factam rastris subegit, vulgo, *Wan die Ehge de 6 Feldt bestriecken hat* Ex quo sequitur, Fructus in fundo dotalicio extantes tunc cum maritus, qui illud constituerat moritur, non ad vxorem, sed ad hæredes mariti pertinere, vt pote cui viuo etiam, ratione culturæ. & curæ lus percipiendorum fructuum fuerat quæsitum, quod & hodie in nouis patriæ constitutionibus cautum est, part. 3. nu. 32. Licet Iure Ciuili secus sit. L. si pendentes ff. de vsu fruct. vbi dicitur, Quod fructus stâtes vel pendentes testatore mortuo cedant fructuario. Si verò vxor, cui dotalicium cõstitutum fuit, esset mortua sine marito, relictis filijs vel alijs hæredib. tantum, tunc Iure Saxon. fructus hæredibus mulieris debentur all. art. 58. lib. 2. & art. 76. in fin. lib. 3. licet de Iure Ciuili secus sit. si quis fructibus nondum perceptis decessisset, quia non hæredibus, sed domino proprietatis acquiruntur. §. Is verò. Inst. de rer. diuis. Quando autem vxor mortua esset, relictis hæredib. & marito simul, vel relicto marito tantum, tunc fructus prædij dotalicij sumptibus & opera mariti culti, vtroq; casu debentur marito, Iure Saxon. & ita practici intelligunt. text. Landtrecht/ lib. 1. art. 31. quia ille text. intelligitur, donec vterq; coniugum superstes est: altero verò mortuo, soluitur hæc communio id, quod manifestè verba Germanica (*zu ihm & eibe* in illo art. 31. posita) testantur.

Et quanquam de Iure feudorum circa fructus talis distinctio inueniatur, vt si Vasallus ante Calendas Martij, vel post Augustum decedat, fructus

DE DOTIBVS.

fructus eius anni ad Dominum pertineant, si verò medio tempore inter Martium & Augustum moriatur, quod tunc hæredibus Vasalli defuncti, fructus istius Anni cedant, prout hoc clarè dispositum est, in §. His consequentur. Titul. Hic finitur lex in vsibus feudor. Tamen de iure Saxon. alia fit in eiusmodi fructibus percipiendis distinctio, quæ habetur Landtsrecht/lib. 2. cap. 58. In quo loco Saxon. distinctionem supra dictam, An Vasallus post Calendas Martij, An verò post Augustum decesserit. nõ considerat, vt ibi videbis, quemadmodum tradit author different. Iuris Ciuil. & Saxon. parte 2. different. vltima. Circa quam distinctionem all. §. His consequenter singulariter obseruandum est, quod illa non habeat locum, quando mortuo Vasallo feudum peruenit ad agnatos, tunc enim fructus istius anni debent diuidi inter Agnatum successorem feudi, & hæredes Vasalli, ita multum notabiliter decidit & declarat Alexand. in L. Diuortio. nu. 3. solut. matr. & copiosè Brun. cons. feudal. 106. quæ decisio diligenter in practica notanda est, pro declaratione supradictæ constitut. part. 3. nu. 32. & alleg. different. Iuris Saxon. parte 2. in fin.

Finaliter sciendum est, quod sint certæ causæ, propter quas mulier dotalicium constitutum amittat, quas enumerat Imperator in §. Quia verò plurimas in Authent. vt liceat matr. & auix collatio 8. & text. Landtsrecht/lib. 1. art. 21. Ibi Leibzucht fan den Weibern niemands brechen / Iuncta gl. ibi in verb. sic verwtrefen es dann selber / & gl. Weichbild / cap. 22. circa fin. in verb. Ihr soit wissen / & gl. Landrecht / cap. 31. in verb. Nach dem das denn diß eine Gnade ist / etc.

X I I.

DE PRIVILEGIIS TAM VXORI QVAM marito competentibus ratione Dotis.

Dos per se considerata, habet multa priuilegia, quia magnus est fauor Dotis. Nam Reipubl. inter est, Dotes mulieribus conseruari. L. 1. ff. solut. matr. vbi de his priuilegijs plenissimè tractat. Bald. de Bartolin. qui post alios enumerat 151. priuilegia, vbi per eum, & Bald. Nouell. in suo tractat. de Dote. Quia vero dd. sæpè miscent hac in re multas. qq. & disputationes, quæ penè nullum aut certè exiguum fructum in foro & practica habent.

Ideo ego omisis doctorum argutijs & superuacaneis disputationib. Monebo tantum quædam in hoc vlt. cap. De priuilegijs, competentibus vxori

vxori atq; marito ratione Dotis, tamquam personis principalioribus. Et primò de priuilegijs vxoris ratione Dotis datæ, sciendum est, quod illa habeat priuilegium, vt possit repetere dotem, marito vergente ad inopiam, secundum formam. L. Vbi adhuc. vbi Bald. C. de iure dot. & L. si constante, vbi Bartol. ff. solut. matr. Non tamen semper propter inopiam viri vxor potest repetere dotem, quia si vir sit diligens in rebus suis, & nihilominus dotem dissipet, fortè propter negotiationem suam, vel propter artificium suum manuale, vt hoc ipsum cum maiore fructu exercere possit, His & similibus casibus non statim mulieri dos reddi, sed sequestrari debet. L. si cum dotem. §. si autem. ff. solut. matr. Sed quando vxor, scienter nupsit viro inopi: an etiam tunc hoc priuilegium habeat, contra maritum, durante adhuc matrimonio, apud interpretes controuertitur, Bart. in all. L. si constante tenet quod sic. Nonnulli verò sunt in contraria sententia, vt refert Campey. in suo tract. de dot. part. 3. q. 25. vbi vide. Potest etiam vxor repetere dotem ab hæredibus mariti, quando matrimonium, vel diuortio, vel alio modo solutum esset, vt Dos consisteret in rebus immobilibus, quia tunc statim eam vxor repetere potest. all. L. Vnica. §. Exactio, quod tamen cum temperamento aliquo temporis intelligendum, arg. L. Quod dicimus. ff. de solutionib. per Authen. fin. C. de sepulch. violat. vbi disponitur, quod creditores infra decimum diem post mortem defuncti debitoris, non debeant petere debitum, & molestare hæredes defuncti, quod tamè de iure Saxonico secus est, qui eo iure ante tricesimum diem nemini tenetur hæres respondere, seu quicquam persoluere, vt habetur in art. 15. Sandrecht / lib. 3. & gl. Weichbild / art. 23. col. 4. id quod ad dictam Authen. fin. notandum est. Quando verò dos consisteret in rebus mobilibus, vt in pecunia vel alia re mobili, tunc hæredes mariti haberent dilationem anni, ad dotem restituendam, quemadmodum distinguit Imperator in L. vnica. §. Exactio. C. de Rei vxor. actio. Rationem diuersitatis tradit Bartol. in L. Diuortio. §. Interdum. ff. solut. matrim.

Secundò, Vxor ratione Dotis datæ, habet priuilegium tacitæ hypothecæ in omnibus bonis mariti, quæ tacitè ex iuris dispositione, hypothecata sunt, vxori agenti, pro restitutione Dotis. L. vnica. §. Et vt plenius C. de Rei vxor. act. quæ de iure Ciuili matrim. soluto, non marito, sed vxori debetur, adeo quod mortuo marito, vxor possit propria autoritate absq; aliqua licentia Iudicis manere in detentione domus, q̄ cum viuente marito inhabitabat iure familiaritatis tanq̄ vxor, & eam potest ppria autoritate p̄dote sua possidere, vt inquit Bald. in L. pen. C. de pignor. act. quod dictum

D E D O T I B V S.

Bald. notandum esse iubet, Ias. in §. Item Seruiana nu. 72. de action. de qua tacita hypotheca loquitur tot. tit. ff. & C. In quibus causis pign. vel hypothec. tacit. contrahat. Et sciendum est, quod hoc priuilegium tacitæ hypothecæ, non tantum sibi vindicat locum in dote vera, sed etiam putatiua, Puta quando matrimonium contrahendum, vel iam contractum, est inualidum, aut à Iure Ciuili, aut à Iure Canonico improbatum, Ideo quia consanguinei ignorantes contraxerunt matrimonium in gradu prohibito, tunc Dos quæ promissa vel data est, non dicitur propria nec vera dos, sed impropria seu putatiua, & tamé in tali dote putatiua etiam locum habet, hoc priuilegium tacitæ hypothecæ, ita vt possit repeti per ipsam mulierem, per text. in L. si cum dotem §. fin. ff. solut. matr. De qua dote putatiua & eius iure, vide quæ plenè tradit Bald. Nouell. in suo tractat. de dote. part. II. in princ. cum multis pagellis sequentibus mihi fol. 157. & Compez. part. I. q. 97 Est & hoc sciendum, quod hanc tacitam hypothecam habeat vxor non tantum ratione Dotis in bonis mariti, sed etiam pro donatione propter nuptias facta à marito vxori, in recompensationem Dotis, de qua loquitur Imperator in §. Est & aliud Inst. de donat. & tit. C. de Donatio. ante nupt. de qua dixi supra nu. 7. Quando ergo Donatio propter nuptias facta est à marito, pro maiori securitate dotis, tunc bona mariti etiam sunt tacitè obligata vxori pro donatione propter nuptias, vt est text. in L. vbi adhuc & ibi gl. in verb. suppositas. C. de Iur. dor. & in L. si constante. C. de donat. ant. nupt. & ista est communis opinio attestante. Neguzant. in suo eleganti tractat. de Pignorib. 4. membr. part. 2. nu. 64. Ias. nu. 40. & Angel. nu. 18. in §. Fuerat Inst. de actionibus.

Datur etiam ista tacita hypotheca mulieri pro rebus paraphernalibus, quas vxor tradidit marito in custodiam. Platea. in alleg. §. Fuerat. nu. 5. in fin. & ibidem Ias. nu. 41. & Neguzant. in D. 4. memb. part. 2. nu. 63. Item datur pro alimentis debitis vxori per maritum, vt tradit idem Neguzant. in alleg. 4. membro. nu. 47. & Angel. nu. II. & Ias. nu. 42. in allegat. §. Fuerat. Instit. de Actionib. & Bartol. in Tractat. de Aliment. in fi. Datur etiam hoc priuilegium tacitæ hypothecæ, non tantum pro dote, sed etiam pro augmento dotis. §. Aliud quoq; iuncta gl. super verb. priuilegium in Authen. de Æqualitate dot. Sape enim dos augetur. L. si constante. C. de donat. aut. nupt. de quo augmento qualiter considerari & fieri possit, dixi supra nu. 5. sub fin. Sunt & alij casus in quibus tacita hypotheca inducitur, quos plenè refert Neguzant. in all. 4. membr. part. 2. vbi refert viginti tres casus, vt ibi per eum;

Tertid,

Tertiò, vxor habet priuilegium prælationis, circa exactionem dotis, ita quod non solum habeat in bonis mariti tacitam hypothecá, vt iam dixi, sed etiam habeat priuilegium prælationis, vt præferatur omnib. alijs creditoribus mariti, etiam anteriora iura habentib. per L. Afsiduis C. Qui pot. in pign. hab. & §. Fuerat. Inst. de Actionib. Cuius rei rationem adfert Imperator, in all. L. Afsiduis, vbi inquit. Quis earum non misereatur propter obsequia quæ maritis præstant, propter partes periculum & ipsam liberorum procreationem, pro quibus multa nostris legibus, inuenta sunt remedia, cum qua ratione concurrat etiam fauor publicus, quia Reipubl. interest dotes mulieribus conferuari, cum dotatas esse sceminas ad sobolem procreandam, replendamq; liberis ciuitatem maximè sit necessarium vt inquit Ictus in L. 1. ff. solut. matrim.

Circa hoc priuilegium prælationis inter alia etiam istud sciendum est, quando maritus habuit duas vxores & inter eas oritur contentio de Iuræ prælationis, quod tunc prior vxor, cum qua maritus fecit Diuortium, præferatur in repetenda dote secundæ vxori, non quidem ex speciali priuilegio, sed ex dispositione Iuris communis, quod prior in tempore, potior sit in Iure, nisi ex rebus secundæ vxoris, quæ in dotem datæ erant, aliquid superesset. In eo enim, quod superesset, præferenda esset secunda vxor priori secund. gl. in all. L. Afsiduis, in verbo, suo tempore, per text. expressum in Authen. Si quid in rebus. C. Qui potior in pignor. habeant. Deinde etiam illud circa hoc priuilegium prælationis sciendû est, quod mulier in bonis paraphernalib. quæ vltra dotem marito adfert, Ius prælationis non habeat. Gl. in L. si ego. §. Dotis super verbo conditi. ff. de Iur. dot. Ias. in L. maritus. nu. 14. C. de Procuratoribus. Ante omnia verò circa hoc priuilegium prælationis aduertendum est, vt scias, quibus creditoribus mulier præferatur. Sunt enim triplices creditores, quorû aliqui tantum habent personales actiones, cõtra personam mariti, aliqui vltra personalem actionem, habent etiam bona debitorû tacitè obligata, quando mulier cum talibus creditoribus mariti concurrat, ita, quod ab vtrâq; parte non solû obligatio personalis, sed etiã Ius reale, tacita scilicet hypotheca in bonis mariti prætendatur: tunc vxor talibus creditoribus, idem Ius prætendentibus, præfertur, etiam si priores sint tempore, & priorem tacitam hypothecam habuerint. all. L. Afsiduis versus licet priori. temporis priuilegio valet. sunt. C. qui pot. in pignor. hab. Tertij sunt creditores, qui vltra personale obligat. debitoris habent pignora, & expressas hypothecas, puta, quando debitor, expressis verbis obligauit creditori domû, vel pignus realiter ei tradidit:

D E D O T I B V S.

Hic quaeritur, an mulier cum tacita hypotheca praferatur creditoribus, habentibus expressam hypothecam? Ista est magna quaestio, in qua reperuntur duae opiniones, duorum Glossatorum.

Prima est affirmatiua, Glossatoris Martini, quam Cyn. & Ultramontani sequuntur, tenentes mulierem indistinctè praferri omnibus creditoribus, habentibus tacitam velexpressam hypothecam etiam anteriorem, propter generalitatem, text. all. L. Asiduis. qui indistinctè loquitur, vt mulier potiora iura habere debeat, contra omnes mariti creditores, licet anterioris temporis priuilegio vallati sint, per duas vulgatas & tritas regulas, quarum Prima est: Vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. L. De precio de publician. in rem actio. Secunda, quod taciti & expressi sit idem Iudicium, L. cum quid. ff. si cert. petat. cum iura adoptari debeant ad ea, quae frequenter accidunt. L. Nam ad ea De ff. Raro autem mulieres concurrunt cum creditorib. habentibus tacitam hypothecam, sed frequenter cum illis, qui habent hypothecam expressam in bonis mariti, Ergo, &c. Et hanc opinionem Martini, quod mulier praferatur omnibus creditoribus, etiam habentibus expressam hypothecam, magistraliter defendit Praeceptor meus Socin. Iunior in L. 1. nu. 115. ff. solut. matrimon. & ibi respondet ad contraria partis aduersae, & Anthonius Costan. in suo commentario de dotibus cap. 7. num. 5. quam opinionem sequitur etiam Mynsing. in 5. Fuerat, num. 13. Institut. de actionibus qui affirmat, secundum hanc opinionem in Camera Imperiali pronunciatum esse, vt est videre in obseruationibus eius, Centur. 4. obseruat. 13.

Altera opinio in hac quaestione est Glossatoris Bulgari negatiua, Quod scilicet mulier, habens in bonis mariti pro dote tacitam hypothecam, praferatur quidem caeteris creditoribus, habentibus priorem tacitam, non autem habentibus expressam anteriorem, ne scilicet sit maior praeratio, quam ius ipsius mulieris, cum circa tacitam hypothecam tantum priuilegiata sit, & lex voluit adimere priuilegium, non autem illud, de quo partes expressè sibi prospexerunt, iuxta illud: Lex suum, non tibi tuum denegat auxilium, vt inquit Bartol. in L. si Insulam, nu. 6. de verb. obligatio. Quia per hoc factum oppignorationis, consecuti sunt Ius quaesitum, quod sine certa & iusta causa nemini, ne quidem per principem auferri debet, L. fin. & ibi gl. C. si contra Ius vel vtilitat. public. Sic fiscus & mulier pari passu ambulant in priuilegijs tacitae hypothecae. L. Quamuis. C. de priuileg. fisc. Priuatus autem, habens priorem expressam hypo-

hypothecam præfertur fisco, habenti tacitam hypothecam anteriorem, L. si pignus. ff. Qui potior in pignor. habeant. Ergo etiam idem in muliere statuendum est, unde, sicut Fiscus non præfertur expressis hypothecarijs, ita nec mulier præfertur, quæ utitur iure fisci. In his enim, quæ paria sunt, ius quod vni redditur, etiam alteri reddi debet, vulg. L. illud ff. ad L. Aquil. Et hanc opinionem Bulgari, quòd mulier non præferatur creditoribus habentibus expressam hypothecam anteriorem, firmat Bartol. in all. Atsiduis. num. 6. Et est communis opinio Dd. à qua non esse recedendum monet Iaf. in all. §. Fuerat num. 72. Angel. num. 33. Fab. 5. & Zas. 22. 23. & 24. Schurff. conf. 22. part. 1. Et Neguzant. in all. 4. membro. part. 2. num. 24. Quæ sententia confirmatur constitutionibus patris, parte 1. num. 28. in fin. princ. & secundum eam Scabini in his terris pronunciant. Circa hoc ius expressæ hypothecæ potest quæri, quid iuris, quando vterq; tam creditor quàm mulier in bonis mariti prætendat expressam hypothecam, quis inter eos alteri præferendus sit. Et Angel. in Authent. de æqual. dot. §. His consequenter tenuit, quod mulier habens pro dote expressam hypothecam posteriorem, præferatur creditori, habenti expressam anteriorem per iura, & rationes, vt ibi per eum, quam opinionem tanquam fauorabilem dati amplectendam suadet Bald. Nouell. suo Tractat. de dote part. 10. numer. 36. Contraria tamen sententia de iure est verior & magis communis, videlicet, quando concurrunt creditor & mulier, & vterq; habet expressam hypothecam, quod tunc prior in tempore, præferatur alteri, per vulg. regulam: Quod prior in tempore, potior sit in iure, L. potior. ff. Qui potior in pignor. habeant. A qua regula non reperitur expressè exceptus ille casus, vt expressa hypotheca posterior pro dote, præferatur anteriori expressæ, cum ergo hac in re nihil inuenitur mutatum, meritò succedit regula: Quod mutatum non est, stare non prohibetur. L. Sancimus. C. de Testam.

Deinde etiam hic quæritur, An priuilegium prælationis de qua diximus, competat vxori in dote confessata, quando mulier nullam aliam habet probationem dotis, quàm confessionem mariti: Hic quæritur, an illa confessio viri sufficiat? De qua quæstione vide plenè Bald. Nouell. in allegat. suo tractat. de dote part. 10. in princip. cum seqq. mihi fol. 147. & Ioann. Campey. part. 5. q. 75. mihi folio. 379. Angel. in §. Fuerat. num. 13. & Iafon. num. 73. Institut. de actionibus, omisis disputationibus, communis. Dd. conclusio in hac quæstione est, q. od

D E D O T I B V S.

sola mariti confessio non sufficiat, sed requiratur probatio dotem actualiter & realiter numeratam vel datam esse, ita est glos. in allegat. L. Afsiduis super verb. datæ, quam Dd. communiter probant & sequuntur, & ista sententia in his terris confirmata est constitut. patriæ parte 2. numer. 24. Quæ constitutio habet manifestam rationem, quia dotem numeratio, non cautio facit L. 1. & final. C. de dot. caut. & non numerat. L. Si quis post hac C. de bonor. damnator. Aduertendum tamen est circa hanc conclusionem, quia illa tunc procedit, quando maritus confitetur, se recepisse dotem ab vxore sua, vel patre eius, secus, si confiteatur, se dotem recepisse à tertio, quo casu præsumitur, semper actualiter numerata, secundum Salicet. in Authent. Sed iam necesse. C. de donat. ante nupt. Interdum etiam ex coniecturis probatur maritum dotem recepisse, de quibus coniecturis vide glos. & ibi Bald. in L. cum circa C. de iure dot. Inter quas coniecturas & hæc referri potest: Si maritus & vxor vltra decem annos cohabitassent, per hoc fit coniectura, dotem actualiter numeratam esse. Authent. Quod locum C. de dot. caut. & non num.

Deinde etiam procedit & locum habet conclusio, quando alij creditores probarent credita per veram & actualem numerationem, secus, si nihil aliud haberent, nisi cautionem super eorum creditis confessatis, quia tunc ex sola confessione mariti, mulier tanquam fauorabilior, propter causam dotis præferri debet cæteris creditoribus in dote confessata. L. in ambiguis ff. de iur. dot. Propterea, quod hoc casu mulier & alij creditores pari iure nituntur, ex sola confessione mariti. Ita declarat Iason. in allegat. §. Fuerat. num. 91. inst. de actio. Tales & similes declarationes notandæ sunt, pro limitatione & intellectu d. constitutionis patriæ part. 2. num. 24. Et hæc hætenus de priuilegijs ratione dotis vxori competentibus breuiter dicta sufficiant.

Subsequenter nunc etiam de priuilegijs, ratione dotis competentibus marito, aliquid dicemus. Et primò sciendum est, quod maritus sit priuilegiatus, vt habeat tacitam hypothecam in bonis vxoris pro consequenda dote, quemadmodum vxor habet hanc hypothecam in bonis mariti, Ius tamen prælationis in bonis vxoris non habet: Quia hoc Ius prælati-
onis, specialiter beneficio mulieris tantum introductum est, vt tradit glos. in allegat. L. vnica. §. Et vt plenius in verbo, Ex vtroq; latere C. de rei vxor. actio. & hanc sententiam gl. sequuntur Dd. ibi & in L. 1. ff. solut.

lut. matrim. Iason. in §. Fuerat. num. 139. Fabr. num. 6. & Platea numer. 4. Institut. de actionibus. Secundò, maritus habet priuilegium, ne conueniatur pro dote, vltra quam facere possit, vt est text. in §. Item, si de Dote, inst. de actionibus. Tertiò, vt pro dote conseruanda non teneatur dare fideiussorem, tot. titul. C. Ne fideiuss. dot. dent. Quartò, licet maritus de iure non sit propriè & absolutè Dominus dotis, sed qualificatus tantùm, cum sit quædam mixtura inter eum & vxorem; tamen priuilegiatus est, vt pro dote possit agere, rei vendicatione L. Doce ancillam C. de rei iud. L. in rebus. C. de iure dot. Quintò, licet de iure Canonico vsuræ sint prohibitæ, tamen à marito peti possunt, vt interesse ratione dotis propter onera matrimonij, quæ sustinet, vt tradunt Bartol. & Leg. stræ, in L. Insulam. §. Vsuras ff. solut. matrim. & Canonistæ c. salubriter. De vsur. de qua re. vide plenè Campez. in suo tractat. de dot. part. 2. q. 6. & Iason. in all. §. Fuerat. num. 17. Angel. num. 4. & Plat. num. 15. Inst. de actionibus; & quemadmodum ad vlturas agere potest maritus ratione dotis: sic etiam agere potest ad impensas necessarias, factas in re dotali. non obstante, si pactum contrarium interuenisset, quia tales impensæ minuunt ipso iure dotem, vt inquit. text. in L. conuenire. in fin. ff. de pact. dotalibus, vide Bartol. in L. Quod dicitur ff. de Impens. in rebus dotalibus fact. & Salicet. in L. Si is §. dicitur. ff. de iure dot. An & quando autem iam dicta priuilegia, quæ ratione dotis competunt vxori & marito, transeant ad hæredes ipsorum, nec ne, vide Campez. in all. suo tractat. de dote part. 1. q. 81. nu. 9. cum seq.

Cæterùm, quod doctores affirmant, maritum etiam hoc ius habere quasi loco priuilegij, vt propter dotem non solumam, vxorè ex ædibus suis expellere possit, vt voluit Bald. in L. Si donaturus in princ. ff. de cõditio. ob. cau. & tradit. Panor. in c. per vestras, nu. 4. arg. i. sius text. de donat. inter vir. & vxor. hoc mihi nunquam placuit. Licet enim pro hac sententia, quâ Iason. Bapt. à Villalupio in suis communibus opinionibus, in verbo maritus, num. 14. test. iur esse communem, allegari solet gl. in §. si. in verb. onerata, in Authent. De non eligend. secund. nubent. mulier. collat. 1. & L. fin. C. Ad S. C. Velleian. tamen ista allegata, hanc sententiam non probant. Gl. enim in alleg. §. final. quæ inquit: Videri iniquum, quod vxor alatur à viro, non tradita sibi dote promissa, quod licet verum sit: non tamen ex eo rectè infertur vxorè posse à viro ob dotem non solumam expelli. Sic neq; hæc sententia probatur per alleg. c. per vestras, vt prudens lector facile iudicabit & animaduertet. Denique nec allegat. L. final. hanc dd.

DE DOTIAVS.

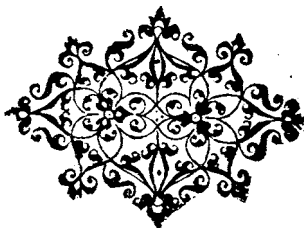
sententiam probat: Quia in dispositione istius legis solum dicitur, non ferendum esse, mulierem fieri indotatam, & sic à viro forsitan repelli & distrahi matrimonium. Solum enim Imperator ibi casum ponit, qui propter non solutam dotem contingere posset, quod scilicet propter non solutam dotem vir posset mulierem repellere, non autem affirmat ibi Imperator, hoc à marito rectè fieri posse, sicut illum text. multi peperam intellexerunt, quia certum est, propter dotem non solutam, matrimonium solui non posse, per text. in Authent. de nupt. 5. sic itaq; matrimonia. vers. Si quis enim dixerit, collat. 4. & honestus amor, vt est amor coniugalis, non lucro dotali, sed solis animis æstimandus est, vt tradit Vlpian. in L. 4. de Donationibus inter vir. & vxor. Imò concordia coniugalis cuiusq; lucro præferenda L. Reprehendenda. C. de institut. & substitutionibus, cum ergo hæc Dd. sententia Iure non proberur, existimo, nec verecundiæ, nec dignitati, nec pietati coniugali conuenire quicquam non Iure facere, vt in simili inquit text. in L. creditores.

Ad L. Iul. de vi publ. vt latius dixi & admonui supra

Tractat. secund. de Matrimon.

num. 66.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM ET VER- BORVM MEMORABILIVM, quæ hoc tractatu conti- nentur,

A

<p> <i>B</i>solon incestuosus grauiter puni-
tus. fol. 103. b.</p> <p><i>A</i>ctio intentata remittitur, acto-
re invertente totum caussa statum. 37.</p> <p><i>A</i>dulteriꝝ accusatione pendente, an mari-
tus vxori accusata cohabitare teneatur.
59.</p> <p><i>A</i>dulteriꝝ actionem intentatã maritus trãf-
mittit ad heredem. 60.</p> <p><i>A</i>dulterium quando propriè commissum di-
catur. 57. b.</p> <p><i>A</i>ETas in impuberibus malicia suppletur.
78. b.</p> <p><i>A</i>ETas perfecta ex habilitate corporis prin-
cipaliter æstimatur. 3.</p> <p><i>A</i>ETas quæ requiratur ad matrimonium
contrahendum. 78. b.</p> <p><i>A</i>gamemnon à Clytemnestra vxore sua in-
terfectus. 110.</p> <p><i>A</i>lciaius auctoris preceptor. 51. b.</p> <p><i>A</i>lcibiadis vxor à marito diuertit, ob huius
portentosas libidines. 51. b.</p> <p><i>A</i>micus dictus quasi alter ipse: coniunx qua-
si quisq; ipse. 48.</p> <p><i>A</i>mor honestus solis animis æstimandus.
69. b.</p> <p><i>A</i>nimalia bruta concubitus nefarios & in-</p> | <p><i>cestuosos detestantia.</i> 102</p> <p><i>Annulus datus à sponso, quare digito quar-
to inferatur.</i> 79.</p> <p><i>Annulus signatorius ad geradam, & vten-
silia non pertinet.</i> 110. b.</p> <p><i>Annulus signatorius heredibus debetur.</i>
110. b.</p> <p><i>A</i>VTI $\phi\epsilon\zeta\upsilon\delta$ vñ vnde dicatur. 111. b</p> <p><i>Antiochus Seleuci filius vxorem patris sui,
hoc viuente duxit.</i> 101. b.</p> <p><i>Arrha, dos, & donatio propter nuptias dif-
ferunt.</i> 4.</p> <p><i>Arrha olim plerunq; fiebat interuentu an-
nuli aurei.</i> 3. b.</p> <p><i>Arrha faciunt præsumptionem pro matri-
monio.</i> 4. b.</p> <p><i>Arrhæ quid sint, & quando amittantur,
nec ne.</i> 4. b.</p> <p><i>Arrhæ solent adhiberi ad probationem ma-
trimoniꝝ.</i> 3. b.</p> <p><i>Arrhæ sola non probant matrimonium.</i> 4.</p> <p><i>Arrhæ sponsalitiæ quæ dicantur.</i> 1. b.</p> <p><i>Arrhas vel amittit, vel duplicatas restituit
pœnitens in sponsalibus de futuro</i> 43. b.</p> <p><i>Aristorelis sententiã: Oportere liberos paren-
tes suos tanquam Deos colere, & verri-</i>
85</p> |
|---|--|

INDEX.

Augustini sententia de nuptijs illicitis primorum parentum. 95. b.

Augustini sententia de vero matrimonio inter Iosephum & Mariam. 6. b.

B.

Beze improbatio Canonica graduum computationis. 97. b.

Bona fama hominis thesaurus inestimabilis. 22.

C.

Caluini sententia de capite Leuitici cap. 8. 96.

Catharina regina Anglia nupsit duobus fratribus. 95. b.

Causa fama & vita equiparantur. 22.

Causæ reintegrandi matrimonij qua sint. 77.

Cautioni iuratoria statur, vbi maritus alia non potest satisfacere. 52. b.

Cibaria domestica debentur scemina nobili ex mariti bonis pro dimidia parte. 111. b.

Citatio vna ad impositionem silentij in processu ex l. Diffamari non sufficit. 24.

Citationes publicè legantur ex suggesto & præfiguntur valus templorum. 40. b.

Clandestinitas sola per se non viciat sponsaliam, 11.

Cognatio secundum canones triplex. 76. b.

Compensatione mutua delictorum inter coniuges facta, non tollitur Iudici potestas puniendi delinquentem. 61.

Compromissum contra matrimonium initum non valet. 30.

Computatio graduum inter ius ciuile & Canonicum diuersa 97. b.

Concordia coniugalis cuiusque lucro præferenda. 106. b.

Conditio honesta sponsalibus adiecta suscipit matrimonium. 12. b.

Conditio inhonesta & impossibilis, sponsalibus adiecta, viciatur. 3. b.

Conditio proprie quid sit, & dicatur. 12.

Conditio quando perimat obligatio. 2. 12.

Conditio, si pater consenserit, sponsalibus adiecta, tollitur per interuenientem copulam. 13.

Conditiones impossibiles habentur pro non adiectis. 12. b.

Conditiones inhoneste reijciuntur à sponsalibus. 12. b.

Conditiones sponsalibus adijci solita quotuplices. 12.

Conditiones turpes contra substantiam matrimonij adiecta, viciant illud. 12.

Conditionum sponsalibus adiectarum effectus quis sit. 12. b.

Coniuges mutuo sibi cohabitare debent. 106.

Coniuges vt boni, sic & mali euentus mutuo sunt participes. 55.

Coniugi incestuose an debeantur alimenta ex bonis mariti. 103.

Coniugium à Deo institutum, confirmatum, & ornatum. 47.

Coniugium aliud initiatum, aliud consummatum. 44.

Coniugium est onerosum. 44. b.

Coniugium inter Dauid, & Bersabea toleratum. 98.

Coniugium mandatum à Deo. 46. b.

Coniugium ordinatio diuina. 45.

Coniugium seminarium Ecclesie & Reipub. 105. b.

Coniugium typus Christi, & Ecclesie. 47.

Coniugum alteruter præsens quomodo ad cohabitandum.

Cohabitandum compellatur. 39.
 Coniunctis virring, heredibus cum coniun-
 cto ex vno latere tantum, concurrenti-
 bus, hic ab illis excluditur. 95.
 Conscientia res tenerrima. 90.
 Consensus contrahentium est substantia &
 veluti basis matrimonij. 79
 Consensus contrahentium verbo, vel alio
 quoz modo eum exprimente declaratur
 79
 Consensus Curatorum in nuptijs suorum
 pupillorum necessario non requiritur. 92.
 Consensus matris in liberorum nuptijs non
 minus requiritur quam patris, hoc mor-
 tuo. 89.
 Consensus parentum de sententia Theologo-
 rum recentium in liberorum nuptijs ne-
 cessario requiritur. 83. b.
 Consensus parentu est solennitas substanti-
 als in liberorum matrimonijs. 86. b.
 Consensus parentum in contrahendis libero-
 rum matrimonijs de iure Diuino, Ciuili,
 & Pontificio est necessarius. 82. b. 83.
 Consensus parentum in liberorum nup:ijs
 requirebatur de veteri iure Romano: u. 83.
 Consensus parentum quando in liberorum
 matrimonijs non sit necessarius. 85.
 Consensus tutorum & curatorum an sit ne-
 cessarius in cōtrahendis sponſalibus. 14. b.
 Consensus quomodo in despondendo mutuo
 declarandus. 79. b.
 Consilij quid, si citra dispensationē in gra-
 dibus prohibitis contracta fuerint spon-
 ſalia. 10.
 Consistoriales & Theologi presentes diri-
 munt matrimonium contractum errere
 cum quadam ab alio prius cognita. 70.
 Constantius Imperator Faustam vxorē suā

in thermas ardentes cōiecit, & interfecit
 110.
 Constitutio Electoralis Sax. confirmat legē
 Mosaicam Leuitici cap. 18. 93. b.
 Constitutio Electoralis Sax. est consentanea
 Iuri ciuili de consensu necessario requisi-
 to in liberorum matrimonijs. 83. b.
 Constitutio Sotheri de nuptijs liberorū. 84. b.
 Consuetudo vel sententia nulla potest vel de-
 bet peccatorē in delicto defendere vel cō-
 firmare. 77. b.
 Contra presumptionem Iuris & de iure nō
 admittitur probatio in contrariū. 43. b.
 Contractus matrimonialis ob dolum inter-
 uenientem non rescinditur. 7. b.
 Contubernium quid sit. 47.
 Cui non licet quod minus, multo minus
 quod plus est. 85. b.

D.

Decalogi precepta prima & secunda tabula
 si cōcurrunt, semper secunda tabula cedit
 prima. 90.
 Dei imago in coniugibus. 45.
 Ecce acerrimē irascitur confusione inordi-
 naria seminum. 72.
 Deus est spiritus castus, & vult intelligi ca-
 stitatem a se ordinatam. 72.
 Deus & natura necessitati nunquam desu-
 erunt. 49. b.
 Delictū mariti an dirimat matrimon ū 55 b
 Desertio coniugum quotuplex. 64.
 Dispōsationes in impubere etate facta equi-
 parantur sponſalib. de futuro. 2.
 Difficultas superueniēs, quæ liberet à pœna 2.
 Diluuiū pœna libidinis in præfat 2. b.
 Donysi vox ad matrem cupientem præter
 etatem nubere. 94. b.
 Dispensare vocabulum quid significet? 105.

I N D E X.

- Dispensatio an & quando locum habeat.* 100.
Dispensatio á quibus & quomodo fieri debeat. 100. b.
Dispensatio locum habet in casibus qui sunt iurus postitui. 100. b.
Dispensatio in his terris non nisi cum cognitione Electoris Saxonie fieri debet. 101.
Dispensatio quid sit. 100
Dispensatio tollit effectum pœna in casu dispensabili. 100. b.
Dispensationes humane contra ius Diuinum & mandatum Dei non valent. 100. b.
Dissensus matris in liberorũ nuptijs examinandus arbitrio iudicantium, num iustus nec ne. 89. b.
Distinctio an facienda sit inter primum & secundum genus affinitatis. 99.
Diuortia apud Romanos quondam vsitatisissima. 51. b.
Diuortij apud Romanos olim forma verborum certa & vsitata. 51. b.
Diuortij causa dua tantum in nouo Testamento conceduntur. 54.
Diuortij causa versiculis comprehensa. 76.
Diuortij causa vsitata in his terris quae sint. 51.
Diuortij exempla varia. 52.
Diuortio facto, an parti innocenti permittatur aliud matrimonium. 61. b.
Diuortium an concedatur, si alteruter ex coniugibus desiciat à vera religione ad gentilem superstitionem. 76.
Diuortium an & quando propter desertionem fiat. 55. b.
Diuortium an & quando propter infidelitatem fiat. 75. b.
Diuortium an ob adulterium fiat. 57. b.
Diuortium an statuendum inter coniuges ubi spes nulla reconciliationis superest. 54.
Diuortium apud Iudeos vt fiebat. 52.
Diuortium & olim & nunc cum iudicis cognitione fieri debet. 51. b.
Diuortium & repudium vt differant. 51.
Diuortium olim ob sterilitatem concedebatur. 52.
Diuortium petens, testimonium suae vitae & innocentiae prius edere debet. 39. b.
Diuortium propter adulterium de iure diuino, canonico & ciuili conceditur. 57.
Diuortium, quis primus ab vrbe condita à coniuge sua fecerit. 52.
Diuortium vnde dicatur. 51. b.
Dolus duplex, bonus & malus. 82.
Dolus nemini patrocinari debet. 56. b.
Dolus qui non est contra substantialia matrimonij, non dirimit illud. 82.
Domicilium originis mutatur in vxore ratione matrimonij contracti. 107.
Donatio propter nuptias debetur scemina nobili ex bonis mariti. 111. b.
Donatio propter nuptias, quomodo ratione dotis fiat. 128.
Donatio propter nuptias, vulgo das Leibgedinge, quando morte mulieris finitur, nec ne. 111. b.
Dos apud Iudeos 50. sicli vsitata. 83. b.
Dotis constitutio olim varijs gentium moribus facta. 113.
De dotis nomine. 114.
Dos quid sit. 115.
Dos quotuplex sit, & quibus modis constitui possit. 118.
Dotem quando maritus lucretur nec ne & propter

I N D E X.

propter quas causas.	126.	prius ab alio compressæ fuerunt.	70.
De dotium privilegijs.	132. b.	Exempla nuptiarum illicitarum.	95. t.
Dos & alimenta pari passu ambulant.	60.	Exempla sacra & prophana pœnarum incestuosus impositarum	103. b. 104.
De dotalitio.	130.	Exempla vagarum libidinum.	fol. in præfat. 1.
Dotalitiũ, & donationem propter nuptias quando vxor amittat.	112. b.	Exempla veterum, qui sine consensu parentum nuptias contraxerunt.	84. b.

B

Ecclesia non claudit gremium redeunti & respicienti.	62.
Emanuel Portugaliæ Rex duxit duas sorores.	95. b.
Erasmi Roterodami sententia de lege pontificia tollente consensum parentum in liberorum matrimonijs.	83. b.

Ethnici à iuramentis abhorruerunt. 31. b.

Ethnici polygami qui fuerint. 49.

Euaristi Romani episcopi epistola de nuptijs liberorum. 84. b.

Euripidis versus in Andromacha de consensu parentum in nuptijs fuit. 84.

Errant nullus consensus & voluntas. 69.

Error an & quando præbeat causam diuortij. 69.

Error conditionis seu status non dirimit matrimonium. 69. b.

Error fortuna non dirimit matrimonium. 69. b.

Error nominis alieni an viciet matrimonium. 69. b.

Error qualitatis an & quãdo dirimat matrimonium. 69. b.

Erroris species quæ sint. 69.

Executio sententiæ ad cohabitandum quomodo fiat. 43.

Exempla fœminarum repudiatarum, quæ

Exempla veterum, qui sine consensu parentum nuptias contraxerunt. 84. b.

Exempla veterum qui duxerunt duas sorores, 98.

Exempla veterum, vbi maternus consensus in elocandis filiabus requisitus fuerit, etiam viuo patre. 89.

Ex malis moribus nascuntur optima leges: & ex optimis legibus gignitur hominum peruersitas. 83. b.

F.

Fauor matrimonij militat tam in eo ex cuius sa retractado, quàm confirmado. 77. b.

Fauoris publici respectu ea, quæ alijs odiosa sunt fauorabilia. 60.

Fœmina velata incedere debent. 47. b.

Fœtus ouium ante trigessimum procreati debentur fœminæ nobili. 111.

Filia nubens personæ inhonestæ contra voluntatem patris, an ab hoc dotanda sit. 88.

Filius promittens virgini matrimonium, sub conditione hac, si pater consenserit, an possit pœnitere ante completam conditionem. 13.

Fines coniugij qui sint. 45.

Fœdus coniugale summus amicitie gradus. 54. b.

Forma cautionis in casu scilicet & machinationis

I N D E X.

- nationis vita. 53.
- Forma citationis ad audiendam sententiam definitiuam in casu desertionis. 167.
- Forma citationis ad audiendam sententiam in casu diffamationis. 25.
- Forma citationis ad deducendum impedimenta absentia, valòd zur Ehehafft. 40. b. 66. b.
- Forma citationis contra desertorem. 40.
- Forma citationis in processu desertionis ad audiendam sententiam. 41. b.
- Forma citationis per edictum, non præstantis iuramentum purgationis. 35. b.
- Forma citationis simplicis ad comparandum coram iudicialiter. 15. b.
- Forma citationis simplicis directa ad personam Superindententis. 16. b.
- Forma primæ citationis per edictum publicum in causa diffamationis. 22. b.
- Forma secundæ citationis in causa diffamationis. 24.
- Forma decreti ratione ortæ iniuriæ inter diuersos procos. 20. b.
- Forma edicti publici in casu desertionis. 65.
- Forma iuramenti in supplementum semiplene probationis. 30.
- Forma iuramenti quando reus non quidẽ stuprum sed matrimonium promissum negat. 34.
- Forma iuramenti, quando reus & stuprum, & matrimonium negauit. 34. b.
- Forma pronuntiandi casu, quo iuramentum in supplementum locum non habet. 28. b.
- Forma pronuntiandi casu, quo iuramentum in supplementum locum habet. 29. b.
- Forma pronuntiandi casu, quo sponsalia clãs destina non reuerantur publicè. 18.
- Forma pronuntiandi contra recusantem adimplere sponsalia publica. 37. b.
- Forma pronuntiandi, quando reus & stuprum, & matrimonium simul negauit, nec locus est iuramento purgationis. 35.
- Forma pronuntiandi, quando reus stuprum fassus, sed matrimonium negauit. 32. b.
- Forma sententia absolutoria post præstitum iuramentum de non promisso matrimonio. 34. b.
- Forma sententia definitiua casu, quo parentes non habent iustam causã impugnandi liberorum matrimonia citra suum consensum contracta. 88.
- Forma sententia definitiua contra eum, qui iuramentum purgationis non præstitit. 36.
- Forma sententia de coniunctione in tertio gradu lineæ inæqualis, sponsalibus iam celebratis. 101.
- Forma sententia de coniunctione in tertio gradu lineæ inæqualis sponsalibus nondum celebratis. 101.
- Forma sententia dissiniua in casu desertionis. 42.
- Forma sententia in casu diuortij ob commissum adulterium. 62. b.
- Forma sententia in casu diffamationis. 25. b. 26.
- Forma sententia in casu impotentia. 57.
- Forma sententia casu quo quis ignarus duxit ab alio viciatam. 74.
- Forma sententia, qua dirimuntur sponsalia citra consensum parentum contracta, casu, quo filius se arbitrio parentum submittit. 92.
- Forma transactionis in casu stupri cum impregnatione. 19.
- Forma transactionis ratione stupri & alimenterorum post præstitum iuramentum purgationis. 33.

Fornicatio-

I N D E X

Fornicatione subsecuta soluuntur sponsalia. 9
Frangenti fidē fides frangatur eidem. 57. b.
Fratri sui defuncti sponsam an quis ducere possit. 99.
Fraus & dolus nemini patrocinarī debet. 7. b
Furor an dirimat matrimonium. 55.
Furtum, vel aliud maleficium post sponsalia de presenti commissum, an illa rescindat. 8. b.

G.

Galeotus Foroliviū princeps instinctu uxoris suae Iohannis Bentiuoli filia per sicarios interfectus. 110.
Georgij principis Anhaltini prohibitio graduum. 95.
Grada vnde dicta. 110.

H.

Heretici spargentes portentosas de coniugio opiniones sol. in praefat. 1.
Herodiades Herodis regis pellex, qua fuerit. 96.
Herodes rex decem uxores simul & semel habuit. 49.
Hippias apud Platonem leges tyrannidis falso accusat. 18.
Historia de polygamis duobus quorum alter 20. uxores, altera 22. maritos habuerit, qui simul nuptias reiterarent. 49. b.
Homo templum Dei. sol. in praefat. 4.
Honestas & boni mores praefertur diuitijs. 88.
Honorabile apud omnes coniugium. 73. b.
Huberti Langueti de polygamo quodam facta historia. 49.

I.

Iacob duxit uxorem secundum voluntatem suorum parentum. 84.
Imperator si uxorem sterilem habeat, non potest, etiam Papa dispensante aliam uxorem ducere, relicta priore. 100. b.
Impotentia coeundi, an dirimat matrimonium. 55. b.
Impotentia coeundi quando declaratur. 56.
Impotentia coeundi quotuplex. 55. b.
Impubes contrahens cum impubere an possit poenitere. 79.
Impubes contrahens sponsalia, ante pubertatem non potest poenitere. 2.
In causis matrimonialibus magis consensus contrahentium quam verborum ambiguitas attendenda est. 6.
In causis matrimonialibus quomodo in iudicio procedendum. 15.
Incestus vnde dicatur. 50. b.
In contractibus pendente conditione non licet altera parte inuita resilire. 13. b.
Infans natus ex puella vi compressa, contra voluntatem suam, quod ad matrem, habetur pro legitimo. 27.
In calamitate coniugem alterum ab altero deserere iniustissimum est. 55.
Infideles qui habeantur. 75. b.
Ignorantia iuris quando excuset a poena. 105. b.
Intellectus constitutionis Electoralis de poena adulterij. 58. b.
Intellectus constitutionis Electoralis de poena incestus. 101.
Intellectus

- Intellectus constitutionis Electoralis Ecclesiasticae.* Tit. von Ehesachen, sub rub. von Eheselbnußen wo aber zwo. 31. b.
- Intellectus & limitatio constitutionis Electoralis, de exheredatione liberorum contra gentium sponsalia citra voluntatem parentum.* 13. b. 14.
- Intellectus & explicatio textus* Leuit. cap. 18. & 20.
- Intellectus & limitatio constitutionis Electoralis, von den Eheverlöbnußen.* 86. b. 87. b. 88.
- Intellectus pœnalis constitutionis.* Carol. n. de bigamis. 50.
- Intellectus ordinationis Electoralis von Ehesachen* Tit. welche personen. etc. 101. b.
- Intellectus Artic. 5. Landr. lib. 1.* 127. b.
- Iohannes Baptista grauitur obiurgat Herodem incestuosum.* 96.
- Iudex debet aquitatem habere ante oculos.* 34.
- Iudex debet habere duplicem conscientiam, propriam & legis, Sed hanc tantummodo in iudicando sequi.* 27. b.
- Iudex defert reo iuramentum purgationis ex sufficientibus præsumtionibus, etiamsi actor has non alleget.* 34.
- Iudex vir bonus.* 26. b.
- Iudicis officio relinquuntur quæ in iure expressè decisa non reperiuntur.* 33. b.
- Iura Canonica quando in causis matrimonialibus discrepant, insistendum est sententijs præcipuorum Theologorum.* 73. b.
- Iura Canonica vetera de consensu parentum in liberorum matrimonijs adhibendo, accumulata.* 84. b.
- Iuramenta etsi Deo nuncupata, tamen ab aduersa parte, cuius in fauorem præstanda, remitti possunt.* 82. b.
- Iuramenta præcidenda ob evitanda pericuria.* 17. b.
- Iuramenti delatio quando locum habeat in sponsalibus clandestinis.* 27. b.
- Iuramentum calumnia generale non visitatum in consistorio supremo.* 17.
- Iuramentum debet habere tres Comites, veritatem, iudicium, & iusticiam.* 90. b.
- Iuramentum etiam à iusto exigere periculosum.* 17. b.
- Iuramentum faciliè deferre vel assumere leuitatis signum.* 32.
- Iuramentum in fraudem legis præstitum est ipso iure nullum.* 90.
- Iuramentum iudiciale vel voluntarium, an & quando in causis matrimonialibus locum habeat.* 30. b.
- Iuramentum necessarium in supplementum an & quando in causis matrimonialibus locum habeat.* 28. & 29.
- Iuramentum non debet esse Vinculum iniquitatis.* 91.
- Iuramentum non supplet defectum consensus.* 80. b. 81.
- Iuramentum omne quod non vergit in interitum salutis æternæ est seruandum.* 90.
- Iuramentum purgationis an remitti possit à iudice, vel parte.* 37.
- Iuramentum purgationis generaliter locum habet in omnibus causis arduis.* 31.
- Iuramentum purgationis, quando in causis matrimonialibus locum habeat, nec ne.* 31.

- Iuramentum purgationis vnde dictum.** 31.
- Iuramentum suppletium actori semiplenè probanti in causis matrimonialibus regulariter non defertur.** 28.
- Iuramentum veritatis, & calumnia an in foro Ecclesiastico locū habeat.** 17.
- Iura respiciunt ad ea, quæ frequenter, & communiter accidunt.** 47.
- Ius diuinum de consensu parentum adhibendo in liberorum nuptijs** 83. b.
- Ius patronatus quemodo acquiratur.** 114. b.
- L.**
- Lamech primus polygamus.** 48. b.
- Leges Mosaicae ceremoniales & forenses quamuis abrogata, muniunt tamen conscientias iudicantium.** 70. b. 72.
- Leges omnes eò directæ esse debent, vt homines tranquilla & bona cum conscientia viuant.** 71. b.
- Lex debet esse honesta** 83. b.
- Lex Moysis in collateralibus prohibet tantum primum & secundum gradum in linea inæquali.** 95.
- Lex Moysis de prohibitis nuptijs est generalis, & generaliter intelligenda.** 93. b. 94.
- Leibgedinge vnde dictum.** 111. b.
- Leonis Imper. constitutio de sponsa ex alio grauida deprehensa.** 70. b.
- Libellus an in causis matrimonialibus in scriptis exhibendus,** 15.
- Liberi censentur hodiè emancipati, à parentibus rationes separatas habentes.** 86.
- Liberi clanculum sponsalia contrahentes & pœnitentes postea puniendi sunt arbitrarie** 91. b.
- Liberi contrahentes sponsalia citra consensum parentum, hodiè exheredantur vel in totum, vel vsq; ad dimidiam legitima.** 14.
- Liberi ex incestuoso coitu nati quando habeantur pro illegitimis.** 102. b.
- Liberi legitimated per subsequens parentū matrimonium, succedunt his etiam in bonis feudaliibus.** 107. b.
- Liberi nati pendente appellatione, casu quo mulier absoluta fuisse, censentur legitimi.** 78.
- Liberi per subsequens parentum matrimonium legitimantur.** 107. b.
- Liberi septimo vel octauo ante, vel vndecimo mense post obitum patris nati, an censendi sint legitimi partus.** 74. b.
- Liberis incestuosis quid & quantum debeat ex parentum suorum hereditate.** 102. b.
- Liberis incestuoso coitu natis alimenta denegantur à iure ciuili, sed conceduntur de iure canonico.** 102. b.
- Liberis incestuoso coitu natis alimenta & dos parentum testamento legari possunt.** 103.
- Lutheri sententia, an matrimonia à liberis citra parentum consensum contracta, & iuramento corroborata, rescindantur.** 91.
- Lutheri sententia de clandestinis dispositionibus liberorum citra parentum consensum factis.** 91.

I N D E X.

- Lutheri sententia de parte nocente, quod ei concedendum aliud matrimonium.* 63. b.
- Lutheri sententia num quis premortui fratris viduā ducere possit.* 96. b. 97.
- M.
- Magistratus publicus in iudicijs causarū matrimonialium debet esse senerus.* 71. b.
- Machometes Turcorum Imperator lege sua permittit simul habere vxores duodecim.* 49.
- Marianus Socinus auctoris praeceptor.* 79.
- Mariti appellatione sponsus non continetur.* 44.
- Maritus an & quando possit occidere coniugem deprehensam in adulterio.* 61. b.
- Maritus an propria autoritate relinquere possit coniugem fassam, seu cōuictam de adulterio.* 61. b.
- Maritus cognoscens coniugem ab alio impregnatam videtur ei remisisse delictum.* 73. b.
- Maritus de iure Saxonum dotē lucratur, nisi aliter prouisum per pacta dotalia.* 108.
- Maritus & vxor sibi inuicem succedunt casu de iure competente.* 108.
- Maritus legitimus defensor coniugis suae & bonorum eius administrator.* 107.
- Maritus non potest expellere coniugem ob non solutam dotem.* 106.
- Maritus perdit ius succedendi suae coniugi, si illam agrotam deseruerit.* 110.
- Maritus potest contra vxorem agere ad diuortium propter adulterium, ommissa accusatione criminali.* 59.
- Maritus potest vxorem suam alibi commorantem, de iure repetere.* 106. b.
- Maritus potest vxorem suam aufugientem propria autoritate capere: non verò sponsus sponsam.* 107.
- Maritus propter adulterium coniugis lucratur eius dotem, donationem propter nuptias & paraphernalia, non extantibus liberis.* 108. b.
- Maritus propter adulterium suum priuatur donatione propter nuptias, & vxor dote.* 59. b.
- Maritus quando lucretur dotem ob adulteriū à coniuge commissum.* 59. b.
- Maritus quando vxori non succedat.* 110.
- Maritus quando vxori succedat.* 108.
- Maritus tenetur ad alimenta coniugis, si eam sine culpa expellit.* 53.
- Maritus tenetur ad reddendum debitum vxori suae, & hac contra marito.* 107.
- Maritus vxori in quibus rebus succedat, nō extantibus liberis.* 107.
- Mater amissa dote propter adulterium, an sit alimentāda à suis liberis.* 60.
- Matri incestuosa de aequitate à marito alimenta debentur, si liberi sunt inopes.* 103. b.
- Marrimonia nō à liberis imita, re integra, à parentibus rescindi non debere.* 87. b. 88. b.
- Marrimonia à liberis minore annibus cōtra partē.*

- tra parentum consensum inita, pos-*
sunt ab his rescindi, etiamsi nullam
causam habeant dissensus. 87. b.
- Matrimonia citra parentum consensum*
contracta non validantur accedente
iuramento. 84. b. 90. b.
- Matrimonia debent esse libera. 2. b.*
- Matrimonia liberorum maiorennium,*
qui parentum consensum debito mo-
dorequisuerunt, non possunt à pa-
rentibus sine iustis causis rescindi.
 88.
- Matrimonia metu contracta quatenus*
valeant. 80. b.
- Matrimonia non debet ex lucro pecunia-*
rio pendere. 69. b.
- Matrimonia sine parentum consensu*
contracta, horum ratificatione ex post
facto accedente conualescunt. 87.
- Matrimonij vinculum perpetuum. 51.*
- Matrimoniorum effectus qui sint. 105. b.*
- Matrimonium an per Procuratorem cõ-*
trahatur. 80.
- Matrimonium an cogatur consummare*
iuuenis in lecto cum filia deprehensus
 81.
- Matrimonium affirmanti defertur iu-*
ramentum voluntarium, vel iudici-
ale, non verò neganti. 30. b.
- Matrimonium à liberis citra consensum*
parentum in initum licet iuramento fir-
matum rescinditur à parentibus tam
de iure diuino, quam ciuili. 90.
- Matrimonium aliud parti innocenti ab*
altera malitiosè absente deserta ex
sententia Theologorum hodiè conce-
ditur. 63.
- Matrimonium an & quando inter ab-*
sentes contractum intelligatur. 80.
- Matrimonium an & quando inter ra-*
ptorem & raptam consistat. 27.
- Matrimonium an per epistolam contra-*
hatur. 80.
- Matrimonium censetur causa grauis &*
ardua respectu contractus, quia agi-
tur in eo de statu hominis. 29.
- Matrimonium contrahi intelligitur, pa-*
tre liberorum suorum consensum ex-
primente. 79.
- Matrimonium dolo contractum quate-*
nus valeat. 84.
- Matrimonium hodie etiam consistit in-*
ter personas seruales. 78.
- Matrimonium in secundo gradulinea æ-*
qualis, de iure Diuino & ciuili con-
ceditur. 95. b.
- Matrimonium inter Christianam, & se-*
ctæ alterius personam non subsistit.
 75. b. 76.
- Matrimonium metu extortum est ipso*
iure nullum, nec opus est rescissione.
 80. b.
- Matrimonium metu extortum reconua-*
lescit per spontaneam cohabitati-
onem vel ratificationem subsecutam.
 81.
- Matrimonium metu extortum conuale-*
scit, si tempore sponsaliorum metum
prius passus non reclamet. 81.
- Matrimonium metu reuerentiali appro-*
batum non rescinditur. 82.
- Matrimonium non dirimitur propter*
impotentiam eo constante superueni-
entem. 56.

I N D E X.

- Matrimonium non pendet ex voluntate alterius tertij.* 15.
- Matrimonium non soluitur propter delictum mariti, vel coniugis quod non est contra substantialia eiusdem, sed innocens nocentem sequi debet.* 55. b.
- Matrimonium ratione affinitatis prohibetur inter personas gradu propinquiores.* 94. b.
- Matrimonium redintegratur mutua delictorum compensatione.* 77.
- Matrimonium rescindi non potest nec mutuo dissensu, nec iuramento partium.* 31.
- Matrimonium ubi prohibetur, ibi & sponsalia non valent.* 50.
- Matrimonium vnde dictum.* 46. b.
- Menandri sententia de coniugum concordia.* 52. b.
- Mensis accipitur pro 30. diebus.* 74.
- Metus in contrahendo matrimonio interueniens purgatur per copulã subsequutam.* 81.
- Metus in sponsalibus interueniens quomodo probandus.* 81.
- Metus per iuramentum non purgatur.* 80. b.
- Metus qui consensum excludere in contractu matrimoniali intelligatur.* 81. b.
- Metus regulariter non excludit consensum.* 80. b.
- Metu reuerentiali, iuramento accedente matrimonia contracta quatenus valeant.* 82. b.
- Metu reuerentiali, qui est facti, interueniente matrimonium (cõtractu officio iudicis rescinditur.* 81. b.
- Metus reuerentialis qualis sit.* 82.
- Molendina, an & quae inter res mobiles nec ne numerentur.* 111. 109. b.
- Morbus incurabilis an sit causa diuortij.* 54. b.
- Morgengabe vnde dicta.* 111.
- Mors quomodo probetur.* 38. b.
- Mos loci inspiciendus in interpretandis verbis sponsaliorum.* 79. b.
- Mulier ab alio cognita, alteri post nuptias puniendã ob hanc deceptionem & releganda.* 72. b.
- Mulier familia sua caput & finis.* 107. b.
- Mulier non compellenda ad cohabitandũ viro sauienti, nisi praestita cautione.* 52. b.
- Mulier ob adulterium exheredatur.* 60. b.
- Mulier praefertur creditoribus habentibus hypothecam expressam posteriorem, non vero anteriorem.* 112.
- Mulier quare ex costa viri exempta, formata.* 47. b.
- Mulier si ex statuto, vel consuetudine, sumit quotã, non potest petere virẽ filia, nec cibaria domestica, vel donationem propter nuptias.* 112. b.

N

- Natura ius & pudor inspiciendus in contrahendis matrimonijs.* 94. b.
- Nemo ex delicto premium reportare debet.* 110.
- Nero vxorẽ suã Poppeã pregnantẽ calcis icũ interfecit.* 110. Nero

Nero Imperatoris lex prohibens nefarias nuptias. 102.

Nobiles ob delictum commissum mitius puniuntur. 58. b.

Nobilis & ex patriciorum genere orta persona cita turper epistolam. 16. b.

Non exemplis sed legibus iudicandum. 49. b.

Non tam spectandum quod fiat, sed quid fieri debeat. 49.

Non temere ex eo quod scriptum est colligendum id quod non est scriptum. 95.

Nuptia incesta qua sint & dicantur. 102.

Nuptia illicita qua sint & dicantur. 93.

Nuptia illicita quotuplices. 101. b.

Nuptia inuriles qua & quot generum. 103. b.

Nuptia licita qua sint. 47. b.

Nuptia nefaria qua sint & dicantur. 101. b.

Nuptia vnde dicta. 47.

Nuptiarum illicitarum varia exempla. 93.

Nuptia quotuplices. 47. b.

Nurus appellatione qua veniant. 94. b.

O

Ordinatio Cellensis de consensu parentum adhibendo liberorum nuptijs. 86.

Opinio vnius Doctoris pro matrimonio militans plus estimanda, quam omnium aliorum contra. 80.

Ovidij versus de usarijs nuptijs. 102.

P

Pacto dotali, quod maritus domicilium cōiugis non mutaturus sit, an superveniente iusta causa stare omnino cogatur. 107.

Palam delinquentes gravius puniuntur, quam committentes aliquid clanculum. 105. b.

Parentes non possunt cogere liberos ad contrahenda matrimonia sibi iniusta. 86.

Paphnutius nominat coniugium castitatem. 48.

Parentes olim in vita & necis in liberos habuerunt. 85.

Parentum potestas etsi inaequalis, pietas tamen eis equalis debetur. 89.

Parentum consensus in liberorum matrimonijs precedere debet. 85.

Parentes pro paterna pietate facile pro liberis consilium capiunt. 85.

Pari delicti mutua compensatione tolluntur. 57. b.

Parti alimenta necessarii decernenda. 19.

Partus apud matrem melius quam alibi educatur. 19.

Partus octavo mense, vel eo completo post duos dies natus, an habeatur pro legitimo. 75.

Partus septimo mense natus censetur legitimus. 74. b.

Partus sexto mense vel infra natus non habetur legitimus. 75.

Partus vndecimo mense post morte patris editus, an censendus pro legitimo. 75.

I N D E X

- Pater** quando nuptiis liberorum consentire intelligatur. 85. b.
- Patres** quare plures habuerint coniuges 48.
- Patris** promissio de elocanda filia, hanc citra suum assensum non obligat, etiam iuramento, vel pœna alia circumvallata. 86.
- Patronus** turpitudinis habetur maritus, celans crimen coniugis sua adultera. 61.
- Paulus** Apostolus excommunicat Corinthum incestuosum. 94. b.
- Persona** decem & septem recensentur cū quibus matrimonio nobis interdicitur 93. b.
- Persona** qua teneantur dotare, vel non. 119.
- Persona** qua contrahere sponsalia possint. 1.
- Philippi Melanthonis** carmen de amore coniugali. fol. 2. in præfat.
- Philippi Melanthonis** formula processus & cognitionis in dirimendo matrimonio cum prius compressa ab alio, inscienter inito. 71. b.
- Philippi Melanthonis** epistola ad Doctorem Iohaunem Pheffingerum. 71.
- Philippi Melanthonis** ratio quare inhonestæ conditiones rejiciantur à sponsalibus. 12. b.
- Philippi Melanthonis** sententia de non ducenda fratris relicta vidua. 97.
- Platonis** elegans dictum de propagatione hominum quare fiat. 105. b. 106.
- Pœna** adulteri quæ olim & nunc visitata. 58.
- Pœna** adulteri secundum constitutionem Elect. Sax. 58. b.
- Pœna** asserentis falso se quandam cognovisse. 17.
- Pœna** confiscationis bonorum quem habeat effectum. 104. b.
- Pœna** constitutionis Electoralis in liberos contrahentium nuptias contra consensum parentum. 88. 13. b. 14.
- Pœna** contrahentis scienter bina sponsalia de presenti. 7. 11. b.
- Pœna** contrahentium incestas & nefarias nuptias varia. 103. b. 104.
- Pœna** contrahentiâ inutiles nuptias quando locū habeat, & quam varia. 105.
- Pœna** desertoribus quare à magistratu imponenda, & sententia adiudicetur. 68. b. (50.)
- Pœna** ducentis duas vxores simul. 49. b.
- Pœna** libidinum varia. in præfat. 2. b.
- Pœna** libidini apud ethnicos in præfat. 2. b. (3. b.)
- Pœna** libidini in sacris literis in præfat.
- Pœna** non stantium sponsalibus promissis. 2. b. 3.
- Pœna** peccati Sodomitici. 50.
- Pœna** peccati Sodomitici extenditur etiâ ad feminas. 51.
- Pœna** rapientis vi meretricem. 27. b.
- Pœna** raptus virginis. 27.
- Pœna** raptus virginis facti gratia explenda libidinis. 27.
- Pœna** raptus virginis sancita cõstitutio-
ne Elect. Sax. 27.
- Pœna** remittitur rapienti virginem si matrimonium contrahunt reconciliati parētibus, in honore eiusdē. 27. b.

I N D E X.

Pœna sponsalibus adiecta an & quando peti possit, nec ne. 2. b. 3.
Pœna stigmati in polygamum vsitata in regno Neapolitano. 50.
Pœna stigmati iure codicis prohibita, de cõsuetudinemultis in locis vsitata. 50.
Pœna stuprantis alterius sponsam. 12.
Pœna violatæ legis Mosaica de prohibitis gradibus in matrimonio cõtrahẽdo. 95.
Pœna vsitata in matrimonijs non extenditur ad sponsalia. 105. b.
Pœnitens an soluendo pœnam sponsalibus adiectam possit resilire à promissione, & matrimonium sit irritum. 3.
Pœnitentiæ regulariter locus est in sponsalibus de futuro. 6. b.
Potestas patria in elocandis liberis extenditur etiam ad iam elocatos eosdem, & viduos. 85. b. 86.
Potestas patria in pietate potius, quam atrocitate consistere debet. 88. b.
Practica L. Diffamari, in foro Ecclesiastico vsitata. 22.
Præscriptio actionis non habet locum in causa matrimoniali. 77. b.
Præsumptio fraudis & doli & contra cõtractum clam ininitum. 10. b.
Primum quodq; verissimum. 48.
Processus circa sponsalia clãdestina. 17. b.
Processus circa sponsalia publica. 37. b.
Processus in dirimendo matrimonio cum compressa ab alio inito. 71.
Processus in diuortio ob cõmissum adulterium. 57. b. 71. b. 72.
Processus in diuortio ratione malitiosa desertionis. 38. b. 64. b. (gũ. 56.)
Processus in inquirẽda impoẽtiã conu-
Præcurator ad litem an mulieri in causa

matrimoniali necessarius. 15. (13.)
Protestatio cõtraria facto nihil operatur.
Proxenetria qua dicantur. 1. b.
Pubes cũ impubere contrahens, an teneatur expectare pubertatẽ alterius. 79
Publica honestas oritur ex sponsalibus de futuro. 44.
Puer quidã nouẽ: item alius decẽ annorũ qui nutricẽ suam impregnauit. 78. b.

Q

Quando reus & stuprum & promissione matrimonij negat & nullæ adsint probationes, vel saltẽm præsumptiones, ille est absoluendus. 18. b.
Quomodo consulendũ cõscientijs alterutrius coniugum, si aliter continere se non possit. 55.

R

Reditus annui, Renthe, an cõputãdi inter res mobiles, vel immobiles. 109.
Reipubl. interest, ne delicta maneant impunita. 63. (49. b.)
Reiteratio nuptiarum non est prohibita.
Remedia qua marito contra coniugem adulteram cõpetant 59.
Remedia qua vxori contra maritũ adulterum cõpetant. 61.
Remedia, quibus maritus dotem promissam consequatur. 106.
Remedia quor sponsa desertæ contra desertorem cõpetant. 39.
Requisita de iure ad nuptias licitas. 78.
Res ad cibaria domestica fœmina nobilis pertinentes. 111. b. (111.)
Res ad sponsalitiã largitatem pertinentes.
Res quãdo intelligatur esse integra. 87. b.
Ritus

- Ritus celebrandarum nuptiarum apud Ethnicos. 44.
- Reo cui iuramentū purgationis delatum est, contumaciter non comparente, quid faciendum ulterius. 35.
- Reus citatus & contumaciter emanens carcere cohercetur, & ad satisfaciendū desistendo adigitur. 17.
- Reus praestito iuramento purgationis nihilominus, etiam inuitus compellitur ad transactionem. 33. b.
- S.
- Sanctia nimia an sit causa diuortij, vel saltem separationis quo ad thorum & mensam. 52. b.
- Sanctia nimia inter coniuges quomodo cohibenda. 54.
- Samson matrimonium contrahit cum consensu suorum patrum. 84.
- Sara quomodo iuncta fuerit sanguine Abraham. 98.
- Satisfactio maleuolum propositum non mutat. 52. b.
- Seleuci Locrensiū legislatoris de poena adulterij. 58.
- Sententia in causa matrimoniali quando intelligatur in rem iudicatam transiisse. 77. 31.
- Sententia in causa matrimonialium retractatur comperta veritate, casu, quo in rem iudicatam transferit. 77.
- Sententia scriptorum Ethnicorum de cultu parentum. 85.
- Sententia Theologorum orthodoxorum de coniugio fidelium cum infideli. 76.
- Sententia Vuitebergenfium, quod quis relictam viduam fratris defuncta sua vxoris ducere possit. 99. b.
- Separatio à thoro & mensa est iuris canonici. 53.
- Sequestratio sponsa quando fieri debeat. 26. b.
- Scruius inter Christianos est hodie sublata. 69. b.
- Sigismundus Rex Polonia duxit duas sorores. 95. b.
- Solomon Rex Anno etatis sua decimo, cœsetur procreasse filium Reobā. 78. b.
- Sponsa quamdiu sponsum iusto impedimento absentem, expectare debeat. 38.
- Sponsa quamdiu sponsum malitiosè absentem expectare debeat. 38.
- Sponsalia an propter deformitatem vel defectum, ut puta nasi vel manus internentem soluantur. 8. b.
- Sponsalia clandestina quamuis iuramentis firmata cedunt publicis subsecutis. 91. b.
- Sponsalia clandestina iuramento firmata, sola, non concurrentibus publicis, non debent rescindi. 91. b.
- Sponsalia clandestina iuramento firmata, sola, an à parentibus rescindantur casu quo liberi se submitunt eorum arbitrio. 91. b. 92.
- Sponsalia clandestina, nisi reiterentur in presentia aliorum, non subsistunt. 17. b.
- Sponsalia clandestina preferuntur publicis, si accessit copula. 11.
- Sponsalia clandestina que dicantur. 10.
- Sponsalia

I N D E X.

- Sponsalia clandestina regulariter sunt prohibita.* 10. b.
- Sponsalia conditionalia quæ dicantur.* 5.
- Sponsalia initium matrimoniorum.* 1.
- Sponsalia quid sint, & unde dicantur.* 1.
- Sponsalia de futuro certo tempore annexa, eo elapso soluuntur.* 7.
- Sponsalia de futuro, copula subsecuta, transeunt in verum matrimonium.* 6. b. 43. b.
- Sponsalia de futuro dissoluantur per alia de presenti.* 6. b.
- Sponsalia de futuro & de presenti quibus modis differant.* 5. 6. b.
- Sponsalia de futuro, etiam iuramento firmata, mutuo dissensu soluuntur.* 6. b.
- Sponsalia de futuro possunt iuramento firmari.* 44.
- Sponsalia de futuro propter superuenientem infirmitatem incurabilem soluuntur.* 7.
- Sponsalia de futuro quando censeantur fieri in idiomate nostro germanico.* 5. b.
- Sponsalia de futuro quæ dicantur.* 5.
- Sponsalia de presenti censentur verum esse matrimonium.* 5. b.
- Sponsalia de presenti non cedunt alijs de presenti contractus, etiam subsecuta copula.* 6. b.
- Sponsalia de presenti quæ dicantur.* 5. & facie b.
- Sponsalia de presenti quando præferantur alijs in aetate impubere contractis.* 2.
- Sponsalia de presenti quando propter morbum incurabilem solui possint.* 7. b.
- Sponsalia de presenti quottuplicia.* 10.
- Sponsalia gratiæ unde dicantur.* 1. b.
- Sponsalia impuberum quando valent.* 2.
- Sponsalia in ebrietate contracta num rescindantur.* 9.
- Sponsalia in gradibus prohibitis contracta non subsistunt.* 9. b.
- Sponsalia inter absentes contracta quando valeant.* 3. b.
- Sponsalia promittere, & contrahere sunt diuersa.* 43.
- Sponsalia publica an & quando clandestinis præferantur.* 11.
- Sponsalia publica & purè contracta non possunt consensu viri, & patris, nec per iudicem dissolui.* 37.
- Sponsalia publica quæ dicantur.* 10.
- Sponsalia pura quæ dicantur.* 5.
- Sponsalia purè contracta præferuntur alijs conditionalibus.* 13. b.
- Sponsalia quibus modis dissoluantur.* 6. b.
- Sponsalia quomodo & quibus interuenientibus contrahantur.* 4.
- Sponsalia subsecuto concubitu transeunt in verum matrimonium.* 6. b.
- Sponsaliorum effectus.* 43.
- Sponsaliorum specifica distinctio.* 4. b.
- Sponsalia largitas debetur femina nobili ex bonis sui mariti defuncti.* 111.
- Sponsus non lucratur dotem sponsæ ante consummatum matrimonium.* 108.

INDEX.

- Statutam an valeat, quod pupillus & pupilla non possint contrahere matrimonium citra Curatorum, vel propinquorum consensum.* 15.
- Stoicus & Epicurus nefarios concubitus concesserunt.* 101. b.
- Sucessio inter coniuges quando locum habeat.* 109
- Sucessio mariti in bonis vxoris quomodo de iure Saxonum fiat.* 108.
- T**
- Tacianus Cassius prohibuit coniugium. in prafat. fol. 1.*
- Tempore certo sponsalibus adiecto, donec elabatur, sponsa expectare debet.* 38.
- Terminus ad litem assignatur arbitrio iudicis secundum qualitatem negotij, & distantiam locorum.* 15. b.
- Terra mater omnium.* 46. b.
- Tertullianus secundas nuptias improbat.* fol. in prafat. 2.
- Testimonium vnius, an pro matrimonio sufficiat.* 81. b.
- Theologorum diuersa sententia de matrimonio de facto contracto contra prohibitionem sacre scripturae.* 97. b. 98.
- Thobias petit sponsam suam ab huius parentibus.* 84.
- Transactio an & quando habeat locum in matrimonij contractu.* 19.
- Transactio super quam summam dirigenda in casu stupri.* 19.
- Transiente matre ad secunda vota infertur liberis iniuria.* 60.
- Tutela quando finiatur.* 93.
- Tutor an possit ducere suam pupillam.* 15.
- Tutor non potest impedire sponsalia à pupilla, praesertim pubertati proxima contracta.* 14. b. 92. b.
- V**
- Valentinianus duas simul vxores habuit.* 49.
- Vbi est expressa prohibitio non habet locum tacita.* 96.
- Vbi militat eadem ratio, idem ius statuendum.* 56. b. & 94.
- Veneficium seu machinatio vitæ an sit causa diuortij.* 52.
- Verba ambigua in sponsalibus quomodo interpretationem recipiant.* 6.
- Verba non sunt de substantia matrimonij, sed consensus.* 79. b.
- Verba quæ matrimonij consensum inducant.* 79. b.
- Versus continentes numerum personarum, quarum sit prohibitio nuptiarum cap. Leuit. 18.* 97. b.
- Via media tutissima.* 34.
- Viduam relictam fratris defunctæ suæ vxoris an quis ducere possit.* 98.
- Viro non licet plures vna coniuges habere.* 47. b.
- Virricus an priuigni sui relictam viduam ducere in vxorem possit.* 98. b.
- Voluntate sublata omnis actus dicitur indifferens.* 61. b.
- Vtile per inutile non viciatur.* 3.
- Vtensilia an femina nobili debeantur vniuersa.*

IN D E X.

- Vniuersa, casu, quo maritus habuerit
plura domicilia, vulgò Kittersitz.*
111.
- Vtensilia in fraudem creditorum à ma-
rito comparata, conferuntur in com-
pensationem debitorum mariti.* 111.
& facie b.
- Vtensilia non cēsentur esse de hereditate
defuncti.* 111.
- Vtensilia oppignorata à marito consen-
siente vxore ea sua pecunia luere ten-
netur.* 111. b.
- Vfus & experientia Iurisperuentia si-
nis.* in prefat. 3. b.
- Vxor an & quando teneatur maritum
vagabundum sequi.* 68. b.
- Vxor an maritum adulterum crimina-
liter accusare possit.* 61.
- Vxor an propter adulterium amittat
etiam paraphernalia.* 59. b.
- Vxor de bonis vtensilibus debita mariti
persolvere non tenetur* 111.
- Vxor de iure Saxonū amittit ius & pri-
uilegium viri, soluto matrimonio.*
106.
- Vxor fit particeps dignitatis mariti.*
107. b.
- Vxor habet tacitam hypothecam ratione
sua dotis in bonis mariti.* 112.
- Vxori liberum est vel quoram hereditari
eligere, vel bona sua illata siue extē*
- liberi, nec ne.* 112. b.
- Vxor litigans cū viro suo sequitur huius
forum.* 107. b.
- Vxor malitiosè à marito deserta ex The-
ologorum sententia separata, alteri
nubit.* 64.
- Vxor maritum ex iustā causa absentem
expectare debet, nec alteri nubere.* 64.
- Vxor nobilis, quomodo, & quibus in rebus
marito nobili suo succedat.* 110. b.
- Vxor pars corporis mariti.* 55.
- Vxor quandiu maritum desertorem ex-
pectare debeat.* 64. b.
- Vxor quando à marito de adulterio ac-
cusari non possit.* 61.
- Vxor quando tertiam vel quartam ex
bonis mariti lucretur.* 112. b.
- Vxor quibus ex causis priuetur successi-
one in bonis sui mariti.* 110. b.
- Vxor sortitur forum & domicilium sui
mariti, sed non è contra maritus v-
xoris.* 107.
- Vxor tenetur maritum sequi si mutare
domicilium vel alio migrare voluerit.*
106. b.

X

- Xantippe Socratis morosa vxor, ab hoc
tolerata* 52.
- Xenophontis versus Latine trāslati de pa-
rētū arbitrio filia nuptijs adhibēdo.* 84.

P I N I S

Ob. G. N. 3186

